

Csifó János

MEGY A MAGNÓ...
egy rádiós emlékei

Radio Târgu-Mureș
Marosvásárhelyi Rádió
Radio Neumarkt

Csifó János

MEGY A MAGNÓ...
egy rádiós emlékei

Csifó János

MEGY A MAGNÓ...
egy rádiós emlékei

Fedőlap és elektronikai szerkesztés: Csiszár László

GARABONTZIA Könyvkiadó – Marosvásárhely

E-mail: garabontzia@gmail.com

Tel.: 0720-412161

ISBN: 978-616-6879-12-2

Szerkesztés és tördelés: Farkas-Ráduly Melánia

Korrektúra: Gergely Erika

Marosvásárhely, 2013

ELŐSZÓ

A szerző szava

A magyar szöveg az éterben szállka volt egyesek fülében

Néhány gondolat arról, hogy miért csak most kerül sor az első önálló kötet megszületésére. Mondhatnám azt is, hogy meg akartam várni a CD-gyártás jelenlegi fejlettségi fokát, persze csak tréfáltam, mert közben társszerző lettem Jászberényi Emese: *Szól a rádió*, Tófalvi Zoltán: *Erdős Irma*, valamint Bölöni Domokos: *Eltérített felvonó* című kötetek összeállításában.

Nevem? Csifó János, erdélyi magyar publicista, 78 éves nyugalmazott rádió- és tévériporter. 41 évet dolgoztam a sajtóban, annak elektronikus és írott ágában. Több mint 8500 hangfelvételt készítettem, minden műfajban. Többek között művelődési, oknyomozói, népművelődési, népi hagyományápolási műfajban, népszínmű, villámtréfa, kabarétréfa, nyilvános, zenés vidám revüműsorok, telefon társasjátékok, kvízműsorok formájában. A budapesti Kossuth Rádióban és a bukaresti RTV magyar adásában is hozzátetveleg másfélszáz hosszabb-rövidebb felvétellel jelentem meg. Ezek adtak erőt és bátorságot ahhoz, hogy az egyáltalán nem könnyű cenzúrával való hadakozás mellett, egy egészséges jó csapattal együtt készíthettem a három nagy antennán sugárzott műsorokat. Néha egy-egy rendkívül érdekes témából különböző lapoknak fényképes riportot, úti beszámolót írtam, például a baróti masztodon csontvázról, vagy a maroskeresztúri római kori településen végzett ásatásokról. Sikeres rövid sorozatom volt az *Üdvözet Attikából*, amelyben a görögországi magyarokat, valamint a *Barangolás a Vikingek Földjén*, ahol a Svédországba szakadt magyarokat kértem a mikrofon elé.

Igen, imádom a mikrofont, szerintem egy olyan demokratikus munkaeszköz, amely zajt, zörejt, zenét, az emberi hangot, sírást, nevetést, tisztán, úgy ahogy az életben létrejön, meghallja és rögzíti. Min-

den kommentár nélkül, egyszerűen *csak hangtükröt tart a fülünknek...* Ezért próbáltam a mikrofon körüli világ tarkaságát sejtetni ezzel a kis gyűjteménnyel, amit a kedves olvasó a kezében tart, ugyanis arra gondoltam, hogy ne csak olvasnivalót tartson a kezében a könyvtulajdonos és képelegjen, de lássa is azt, amit a szerző papírra vetett. Emellett hallhassa a kis CD-ről a beszélgetőpartner hangját, az erdő susogását a madarak csivitelésével, a patakzúgással, hadd teremtsen újra azt a hangkulisszát, amit évtizedekkel ezelőtt rögzített a mikrofon. Pedig a beszélgető emberé a főszerep. A kismozdony töfögése, füttye képzeletben máris felrepít bennünket a Görgényi-havasokba, ahol csak egy keskeny vágányon haladó szerelvényben került a magnószalagra az akkori életkép, az átélt múltunk egy röpké fejezete. Ezáltal máris történelmi pillanatokát éltünk át. A kerekek kattogása nem nyomja el teljesen a vízesészúgást, a patakok csobogását, no meg a finoman jelentkező kakukkok hangját, megelevenedik, él a harmónia. Ma már nem pöffél a mozdony, a vagonok kerekei sem csattognak, valahol a nagyolvasztók gyomrában végezték pályafutásukat. A harcsafűrész harsogása, a motorfűrész láncá és motorjának éles berregése teszi próbára fülünket. Ha meghallgatunk egy ilyen 20-30 éves felvételt, amibe belemuzsikál a ditrói favágó ízes tájszólásának hangja, akkor máris a füstölt kolbász meg a szalonna és a hagyma ízét véljük érezni a szánkban a jóféle fitódi szilvórium illatával. És kedves olvasó, ezek már mind írásbeli, hangmúzeumi, fototékai dokumentumokká zsugorodtak. Ezért mertem nagyot mondani kezdő rádióskoromban: „*Nekem életem a rádió*”, és ezért volt olyan nehéz átváltani a mikrofonról a horgászvesszőre, pedig az is szép. Ma is az lehetne – talán még szebb is –, de sajnos éppen a rendszerváltás után lett rádióriportertől kapom az övön aluli ütést, olyan kísérő szöveggel, hogy: „*Ti csak hallgassatok, mert eleget nyaltatok a hatalomnak...*”

Igen, annyira igaza van, kedves kolléga, hogy rádiónkat 25 évi népszolgálatunk és kultúrkinccs-teremtés után megszüntette a hatalom fura ura, és szétrobbantott bennünket a szélrózsa minden irányába, így lettünk üzemi kertészek, káderesek, könyvelők egyetemi oklevéllel. Az addig legyártott hangfelvételeinket elkobozta és Jilavába zárolta. De a szalagkiszabadításra is mi, az újraindító öregek mentünk. Járművet szereztem Király Károly igazgatótól, és a der-

mesztő télben hazahoztuk a megmentett zenei, színházi és sorozat-felvételeinket.

Mert ha mi annak idején, sok turpissággal, ügyeskedéssel nem védtük volna meg naponta műsorainkat, no meg magunkat a politikai cenzúrától, megtorlástól, mi maradt volna rátok abból az 55 éves rádióból? Akkor, amikor a diktátorpár járta az országot, nekünk, ha név nélkül is, de tudósításokat volt kötelességünk adásba tenni a Kárpátok géniuszáról. Mi pedig fogcsikorgatva végeztük a kötelező penzumot, mert volt reményünk arra, hogy utána nyugodtabb és politikamentes vizekre kormányozhatjuk stúdiónk hajóját. Arra is gondoltunk, hogy kultúrértékeket menthetünk meg az utókor számára, és szinte konkurenciaharc nélkül sikerült az összes koncertet, a két színház nagyon sok előadását, több tucat könnyű- és népi zenekar, illetve énekes műsorát rögzíteni. Saját termésű népdal- és nótafelvételeken át, több tízezer felvételt készített Borbély Zoltán zeneszerkesztőnk. Ezek a hangfelvételek nagy részben ma már digitalizálva, üzembekész állapotban várják sorukat, hogy 55 év után is adásba kerülhessenek.

Ha annak idején két párt irányelve közé nem lopjuk be a falumonográfiákat, a *Tájak és embereket*, ha nem készítünk hang- és filmfelvételt az aggastyán *Nótafákkal*, nem mutatjuk be a népszokásokat, a farsangi játékokat, akkor ma csak hallomásból és halvány foszlányokra emlékezhetnénk a gazdag erdélyi folklórincünkéből.

Ki ne emlékezne a korosabbak közül arra, hogy Postás Jankó valószínűleg a rádióhoz láncolta a kis nebulókat, és piruló fülekkel várta, hogy mit szól Jankó és a szerkesztő néni a beküldött levelekre. Személy szerint némi elégtétellel gondolok arra, hogy a levelekkel bizonyítottuk a bukaresti főnököknek, hogy igenis van hallgatottságunk, van létjogosultsága a területi rádiózásnak, annak ellenére, hogy a magyar nyelvű rádiózás – ki nem mondottan is – sokaknak szálka volt a fülében és a szemében is.

Hallgattak bennünket Erdély minden szegletében, *Ajándékmuzsikánk* szinte egyidős a rádiókkal, ugyanis pohár mellett bátorkodtam félviccesen javasolni, hogy a Kossuth Rádióban nagysikerű *Szívküldi szívnek szívesen* mintájára indítsunk mi is *Ajándékmuzsikát*. Nem egy márkás műsor, de mindenki szívesen hallgatta Cseh Juditot, Madaras Gábort, Rózsa Béla zenekarát. Az igazgató csupán kísérleti jelleggel

engedélyezte, de elindult. Ma is levelek zömével keresik az ajándék-muzsika szerkesztőjét. Ma már a szerkesztők közül is csak néhányan emlékeznek, hogy a *Telefon társasjátékot* eredetileg a *Szellemi öttusa* címen indítottam szombati magazinműsoromban, majd idővel kikönyörögtem Oroján Sándor igazgatótól, hogy kereszteljük át *Telefon társasjátéknak* és szerkesszük élőben, mert addig csak levélben volt szabad elfogadni a válaszokat. Rettegett a vezetés az élő szótól, mivel az nem cenzúrázható, de végül is sikerült az elképzelés. Lassan összekapcsoltam a társasjátékot rádióreklámmal, abban is úttörést váltaltam. Így a reklámozó cégektől kikunyerálhattunk néhány ajándék-tárgyat. Könyvet, színházjegyet, üdítőitalt, csecsebecsét, aminek örültek a nyertes telefonálók. Ma sincs másként, és ma is nagy a sikere.

Örömmel tölt el az is, amikor néha egy-egy jeles erdélyi személyiség születésnapján 30-35 éves felvételeinket halljuk vissza, melyeket kis csapatommal hetente, hangyaszorgalommal gyűjtöttük be a stafétamikrofonunkkal. Így a *Megy a magnó vándorútra* sorozat 474 felvételt helyezett el a Marosvásárhelyi Területi Rádió *Aranyszalag-tárának* polcaira. Közben dr. Xantus János írásbeli intelmeinek gyakorlatba ültetésén dolgozom.

De hálás vagyok sorsomnak, hogy sikerült Vajna János barátommal színpadra vinni a *Vastaps* című nyilvános revű rádióműsort. Majdnem minden nagyobb székelyföldi városban megjelentünk. Műsorunkat sikerült meghívott színészekkel, könnyűzenészekkel és énekesekkel, népdalcsoportokkal, illetve szólistákkal élő műsorra változtatni, olyannyira, hogy a kötelező mozzanatként előírt, négy-öt apró riportocskával sem lehetett a hangulatot lerombolni. Ugyanis a színpadra citáltunk helytörténészt, néptanácsi vezetőt, élmunkást, élsportolót, akik 2-3 percben válaszoltak a riporter kérdésekre. Ez utóbbit nem díjazta a közönség, kissé kényszeredetten tapsolta meg, nem úgy, mint a vidám jelenetekkel érkezett Tarr Lászlót, Gyarmati Istvánt, Botka Lászlót, vagy Berkó Györgyöt, Köllő Bécit. Jól indult a *Vastaps*, azonban sajnos a pártvezetés ennek is a nyakát szegte. 14 előadás után az enyészete lett a sorozat, de még a felvételek is.

Az vigasztal, kedves olvasó, néző és sorstárs, hogy az asztalodra tehetem a kötetecskét, hogy ne csak írásban, képekben, *szümtükkel, de fültükkel is halljátok, feleim* Kós Károly, Tarr László, Kőszegi Margit, Farczádi Elek, Böződi György, Andrási Márton, Zeno Van-

cea, Senkálzski Endre és még több tucat riportalany hangját, kik már rég eltávoztak közülünk. Saját gyűjteményemből egy teljes CD-mellékletet ajándékozok valamennyi könyvtulajdonosnak. A több száz kazettám csak a saját készítésű riportokat, interjúkat tartalmazza – ugyanis kis magnómmal több ezer felvételen örökítettem meg ezeket a rádióban, tévében – meg az írott sajtóban közzétett anyagokat, és miként az írók, költők sajtóban megjelent alkotásai, külön kötetben is az olvasó kezébe kerülnek. CD-mellékletként az olvasóé lehet kedvenceink hangja, ami a könyv hátlapjának zsebecskéjében lapul, és amit őszinte szeretettel és tisztelettel ajánl az olvasónak:

A szerző

A szerkesztőé a szó

Időutazás... görbe tükör egy sokak emlékeiben még ma is elevenen élő sötét (a mainál sötétebb) korszak előtt... felejthetetlen interjúk és beszélgetőpartnerek... poénos történetek. Ha csak ez a néhány szó állna a rendelkezésemre, akkor így foglalnám össze a *Megy a magnó... egy rádiós emlékei* című könyv tartalmát. Szerencsére még lehet folytatni a sort, mivel ennél jóval többről van szó.

Fiatal újságíróként betekinthessem a romániai magyar rádiózás kezdeteibe, egy olyan korszakba, amikor még csak kazettás magnóra vették fel az interjúkat a riporterek, a hangszalagokat pedig ollóval darabolták fel, majd ragasztószalaggal illesztették össze.

Hol van ez már? A mai modern digitális hangfelvevők, az USB-eszközök, a mindentudó számítógépek és a már-már agyonbonyolított vágóprogramok világában majdhogynem őskori mesének tűnik az egész, pedig csak néhány évtized telt el azóta. Ma már jóval egyszerűbb a nyersfelvétel vágása, szerkesztése és finomítása, a végtermék pedig sokkal „tisztábban” jut el a hallgatókhoz.

De nemcsak a technológia változott... Sokan azt bizonygatják, hogy ma már nem létezik a szó szoros értelmében vett cenzúra, ami annak idején igenis megkeserítette a rádiósok mindennapjait. A fel-

sőbb vezetés interjúkat, riportokat tiltott leadásba kerülés előtt, vagy az oda nem illőnek vélt részeket egyszerűen „kitakarította”. Aztán eljött az 1985-ös esztendő, amikor már nem volt mit és honnan kitakarítani, mivel az összes területi stúdiót megszüntették, a Marosvásárhelyi Rádiót is beleértve. A döntésről mit sem sejtő hallgatók pedig hiába vitték javítóműhelybe a készülékeiket – arra gondolva, hogy „csak” a rádiójuk romlott el –, az ismerős hangok egy jó darabig nem szólaltak meg.

2013-ban ez már történelem, mint ahogy az 1989-es újraindulás is... Azóta 24 esztendő telt el. A ma már nyugdíjas rádiós, Csifó János arra vállalkozott, hogy egy könyvben emlékezik vissza a rádiónál töltött évekre, úgy hogy ő sem marad árnyékban. A sorok között tallózva az olvasók (egykori és mai rádióhallgatók) olyan személyiségekkel találkozhatnak újra, akik sajnos már nincsenek az élők sorában, de a velük készült interjúk felejthetetlenné váltak. Mindemellett történetek elevenednek fel egyszerű, hétköznapi emberekről, akik számára a nagybetűs Rádió volt az egyedüli hírforrás anyanyelven.

Az emlékkönyv lapjai őrzik a mikrofonvégre kapott jeles személyiségek képmását és kézírását, a szerző által már korábban említett CD-mellékletben pedig „újra a hallgatókhoz szólnak” az egykori riportalanyok.

Még lehetne fokozni, azonban lassan ideje utat engedni annak a sajátos humornak, gondolatfűzésnek, amely Csifó János könyvét jellemzi. Induljon hát a Magnó, és szívből köszönöm, hogy én is részese lehettem a vándorút egyik állomásának.

Farkas-Ráduly Melánia

EGY KIS TÖRTÉNELEM

A romániai rádiózás

A romániai rádiózás kezdetei a 20. század elejére nyúlnak vissza: 1908-ban építette ki a Román Tengeri Szolgálat az első adó-vevő állomását Konstancán. Közel másfél évtized múlva (1921) született meg az első kormányhatározat egy rádió-távközlési hálózat kiépítéséről, s még öt évnek kellett elteltie, amíg 1926 márciusában megkezdődött az első próbaadás sugárzása a bukaresti Elektrotechnikai Intézetben felállított kísérleti adóról, majd újabb két évnek, amíg 1928. november 1-jén megindultak a Bukaresti Rádió rendszeres adásai.

A rádiózás romániai történetét ettől kezdve a politikai, illetve jogi körülmények határozták meg: első időszaka 1944-ig tartott, a második világháború végi politikai fordulatig; a második időszak, a kommunista párhatalom szolgálatába állított közszolgálati rádiózásé egészen 1989. december végéig, s az akkor bekövetkezett politikai fordulat után alakult ki mai arculata, amelyet az állami, a kereskedelmi és a közösségi rádiózás egymásmellettsége jellemez.

A magyar nyelvű rádiózás előtörténete Romániában a két világháború közti időszakra nyúlik vissza: 1934-ben született egy terv, miszerint Kolozsváron, Mátyás szülőházában létesülne rádióadó. Ez viszont csak terv maradt. 1939-ben, a királyi diktatúra időszakában iktatták be először a bukaresti Román Rádió műsorába a napi kétszeri magyar nyelvű hírszolgálatot, amelynek célja: ellensúlyozni a budapesti rádió egész Erdélyben fogható adásait. Ugyancsak politikai propagandacélzatú az 1944. augusztus 23-át követően elindult Postul Dacia rövidhullámon (a francia, angol, orosz és német nyelvű hírek mellett) sugárzott magyar nyelvű hírműsora.

Közben Észak-Erdélyben, a Magyar Rádió keretében, Kolozsváron építettek egy kis átjátszó stúdiót, amelyet 1942. február 27-én avattak fel. Nem volt hosszú életű.

A több mint 40 éven át tartó pártállami rádiózás fő jellemzője a központosítottság volt. Érvényesült ez akkor is, amikor politikai megfontolásból az 50-es évek közepén létrehozták a területi stúdiókat (Iași, Kolozsvár, Temesvár, Marosvásárhely és Craiova); azok adáscsát és -idejét ugyanis központilag állapították meg, ugyanakkor a területi stúdiókban legfeljebb hivatalosan volt kisebbségi osztály, valójában minden osztály külön-külön működtette a maga kisebbségi kollektíváit. A szakosodás – a marosvásárhelyi területi stúdió kivételével – csak a román nyelvű adások számára adott fejlődési lehetőséget.

Az egész időszakot végig jellemezte a cenzúra-felügyelet: eleinte a Sajtóigazgatóság emberei jártak be naponta a szerkesztőségekbe és ellenjegyezték az elkészült kéziratokat, később már csak a területi rádió vezetősége hallgatta le adásba kerülés előtt a kész műsorokat. Az élő műsorokban is csak előzetesen jóváhagyott szöveget volt szabad felolvasni.

A Bukaresti Rádió kötelékében 1945 tavaszán alakult ki magyar szerkesztőség, amely 1945. május 2-án sugározta első műsorát. 1954-ig ez volt az egyetlen magyar nyelvű műsor. 1954. március 15-én, a korábbi kolozsvári fiókszerkesztőséget önállósítva indult meg az újonnan létesített Kolozsvári Területi Rádió; 1955. május 5-től sugárzott a Temesvári Területi Rádió, amelynek azonban magyar nyelvű műsora csak 1989. december 23-tól indult. Végül 1958. március 2-án kezdte meg tevékenységét a Marosvásárhelyi Területi Rádió. 1985. január 12-én aztán egyetlen központi telefonutasításra az összes vidéki rádió- (és televízió) stúdiót megszüntették, hangszalaganyagukat Bukarestbe szállíttatták, s egy Jilaván kialakított központi raktárban, megóvásra helyezték el. A berendezéseket – a stratégiai tartalékba sorolva – továbbra is kifogástalan műszaki állapotban tartották.

A pártállami időszakban jelentek meg a romániai magyar közösségi rádiózás csírái: az 50-es évektől (ugyancsak pártfelügyelet alatt) számos helyi rádiósítási központ létesült, ahonnan vezetéken a központi mellett helyi érdekeltségű műsorokat is közvetítenek. Ez a forma a rádiókészülékek elterjedéséig helyenként igen népszerű volt, a helyi munkatársak közül pedig többen lettek hivatásos újságírók, vagy kerültek levelezőként a sajtó, a rádió vonzáskörébe. Legtovább ezek sorában az iskolai és diákrádiók éltek, amelyeknek saját diák-

szerkesztőségük volt, és helyi igényeket kielégíteni hivatott műsorokat állítottak össze. Közülük rádiótörténeti jelentőségre az egyetemi ifjúság rádiói emelkedtek: a kolozsvári *Visszhang*, a *Marosvásárhelyi Diákrádió* és a *Temesvári Diákrádió*.

Rádiótörténeti visszapillantás

A Marosvásárhelyi Rádióstúdió 1958. február 8-án kezdte meg kísérleti adásait középhullámon, a 202 méteres hullámhosszon, hétköznapokon napi 30 perces magyar és 15 perces román nyelvű műsorral. Egy igen fontos nemzetközi esemény előzte meg a kormány döntését, ugyanis bizonyos nemzetközi fórumokon felülvizsgálták, hogy a román kormány mit tartott be az 1946-os párizsi békekonferencián előírt nemzetiségi jogok biztosítása érdekében. Ennél a fejezetnél sok volt a tennivaló.

Az akkori kormánynak bizonyítani kellett lojalitását a kétmillió magyarssággal szemben. Így 1952 szeptemberében létrehozta a Magyar Autonóm Tartományt, 1954 márciusában a Kolozsvári Rádiót, magyar nyelvű adással. Ez idő tájt Marosvásárhelyen magyar nyelvű bábszínházat, Székely Népi Együttest létesített, ugyanabban az időben a Székely Színház korszerűsítésére jelentős pénzbeli támogatást nyújtott, és 1954-ben Marosvásárhelyre telepítették a kolozsvári Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskolát. Ennyi nemzetközi és hazai előzmény után a Magyar Autonóm Tartomány területi rádióstúdiót kapott. A Román Rádió költségvetéséből a Hosszú utca 109. szám alatti Dandea-villát átépítették, és szerkesztőségi irodákat, egy nagyméretű zenestúdiót, és három kisebb bemondókabint hoztak létre, azokat szovjet gyártmányú magnetofonokkal, keverőpultokkal, illetve egy központi kapcsolóteremmel szerelték fel.

Mivel a szovjet híradástechnika nem éppen a legújabb vívmányaival ajándékozta meg a Román Rádiót, ezért Bukarest is csak a nála megfáradt, múzeumi példányokat küldte nekünk. Később évente, majd ötévenként, főjavításon átesett, kiglancolt keverőpultokat, Hollandiában kiselejtezett, 18 kilós hordozható terepmagnókat, Philips márkájú mikrofonokat kaptunk, amelyekkel mégis jó minőségű

felvételeket sikerült készíteni – természetesen az akkori követelményeknek megfelelően. Hogy a stúdió zeneszalagtárában ma is több mint 30 000 magyar, német és román, népi és könnyűzene, kórusmű, szimfonikuszene-felvétel található, az Kozma Mátyás, Zoltán Aladár, Borbély Zoltán, Kozma Györgyi, Oláh Magdi, és Zoltán Zsazsa munkáját dicséri. Később román anyanyelvű zeneszerkesztőkkel egészült ki a zenei főosztály, előbb Dumitru Buzoianuval, Mihaela Floreával, akik nem ismervén a magyar nyelvet, csupán román nyelvű felvételeket készítettek, a törvény nem kötelezte őket a magyar nyelv ismeretére. Ezzel szemben a magyar nyelvű szerkesztőket már a szerkesztőség utasította a román zenefelvételek elkészítésére, a szalagtár román anyagának gyarapítására.

A szerkesztőség mozgékonyására is gondoltak az alapítók, hiszen egy román gyártmányú katonai ponyvás dzsip, egy még működőképes, IFA típusú riportkocsi, egy oldalkosaras, 250 köbcentis IZS szovjet motorkerékpár és két darab román gyártmányú, Tohan típusú férfikerékpár, valamint a vásárhelyi autóbuszokra öt darab buszbérlet állt a szerkesztőség rendelkezésére... Ahogy telt-múlt az idő, egy új Moszkvics személyautót is kapott a rádió szerkesztősége, amelyet kizárólag az igazgató, az igazgatóhelyettes, esetleg a fővárosi küldöttek vehettek igénybe. Viszont tetszés szerint utazhattunk autóbusszal, vonattal, repülőgéppel, hajóval meg autóstoppal.

Ha véletlenül nem szállodában éjszakáztunk, olyankor még öt lej járt a 18 lejes rapidíj mellé, ha sikerült a delegációt láttamazó titkárnőktől kiudvarolni egy olyan pecsétet, miszerint sehol sem aludtunk azon a kiszálláson. Bizony volt rá példa, hogy jobb híján kocsiban vészeltünk át az éjszakát, de szerencsére mindenütt akadtak barátok, barátnők, esetleg rokonok vagy jó ismerősök, akik szívesen megosztották hajlékukat a rádiósokkal.

A műsorszórás is kezdetleges módszerrel történt, mert többnyire az akkori posta telefonhálózatát használtuk. Az egyre inkább erősödő *hidegháborúra* való tekintettel, a diktatúrának gondja volt arra, hogy legyen jog az anyanyelvű médiához, de az ne jusson túl az ország határain. Ezért a vidéki stúdiók műsora mindössze ötven kilométeres körzetben volt fogható, alig hét kilowattos adótornyok működtek, eleinte kettő – Marosvásárhelyen és Csíkszeredában –, később Brassó mellett Botfaluban. Gyakorlatilag ezért nem volt hall-

ható műsorunk Székelyudvarhelyen, mivel kívül esett a csíkszeredai antenna hatósugarán. Viszont Iași-ban az 550 kilowattos antennával már szándékosan szórták a műsort Besszarábia és Bukovina felé is. Ez teljes körű és biztonságos ellenőrzésre adott lehetőséget az „éber szerveknek”. Ha gyanús szöveget észleltek, következett a hírhedt *goebbelsi találmány*: műszaki hibára hivatkozva egyszerűen egy mozdulattal kikapcsolták az adást.

Erre történelmi példánk is van. A hatalom Romániában 1984. január 12-én 12 óra 30 perckor, egy időben, öt területi rádióstúdiót iktatott ki a közéletből. Igaz, hogy ezúttal sem műszaki, sem más okokra való hivatkozás nélkül. A kiszivárogtatások verhetetlen bajnoka, a pártgépezet igyekezett, hogy bizalmas körökben az energiatakarékosságot és a valóban erős telet suttogja. Azonban erről hivatalosan soha, sehol, semmit sem közölt a diktatúra. A háttérben a magyar elektronikus média megszüntetése állt. A kirakatjáték kedvéért feláldozta a iași-i, craiovai, a temesvári területi rádiókat is, csak hogy Kolozsváron és Marosvásárhelyen véglegesen elhallgasson a két magyar nyelvű adás...

Ezt megelőzően ez a „biztonságos közvetítési” módszer nagyon sokat ártott a hang minőségének. Amíg a szalagra rögzített műsor a hallgatóhoz jutott, több száz kilométeres utat tett meg dróthuzalokon a stúdiótól, a posta kapcsolótermén, a bonyodalmas, központi ellenőrző kapcsolótáblán, végül az adótornyon át az éter hullámain keresztül került a hallgató készülékébe. A Somos-tetőn felállított antenna teljesítménye hét és fél kilowatt volt, amelynek hatósugara alig haladta meg a 100 kilométert. Akkoriban Bukarest egyes adásának antennája 1000 kilowattal sugárzott, de így sem fedte le az ország egész területét. A közérthetőségért képzeljünk el egy olyan színpadot, ahol a nagy reflektor helyett három istállólámpával világítanak.

Bárki megítélheti, hogy a mi szerény – hét és fél kilowattos – antennánkkal csak mímeltük a *rádiózást*, de így is nagy népszerűségnek örvendett a *Vásárhelyi Rádió*. Berektől Dicsőszentmártonig, Segesvártól Kolozsvárig hallható volt a magyar szó és a magyar muzsika, ami viszont már kezdett nem tetszeni az akkori hatalomnak, de azt nem közölték, ám annál jobban éreztették velünk. Bár tudta az állam és a pártvezetés, hogy 1958-ban nemzetközi egyezmény alapján a Magyar Autonóm Tartomány magyarságának szán-

ta a Vásárhelyi Rádiót, ugyanis 100 kilométerrel odébb már működött magyar nyelvű műsor, a Ceaușescu-kormány mégis igyekezett a műsoridőket kiegyenlíteni, majd a román nyelvű műsor idejét megnövelni. A vásárhelyi 30 perc magyar és 15 perc román adással indult, amit 1984-ig tolerált a központi irányítás. Ettől kezdődően mindig fele-fele arányban működött a Vásárhelyi Rádió. És hogy a kíváncsagságnak megfelelően, a rádióban létrehozták a sajtóigazgatóságnak nevezett cenzori hivatalt. Betű nem hagyhatta el a nyomdát, hang és kép az adóantennákat sajtóigazgatósági pecsét nélkül. Közben 1977-ben megszüntették a sajtóirodákat. A hatalom szigorúan vigyázott arra, hogy a rádió a hatalmat szolgálja. Az állam fizette, de a pártpropaganda szervezete irányította az írott és az elektronikus médiát. A vezetés rettegett az élő adástól, hogy rendszer- és pártellenes szövegeket mondanak be a rádióba. Éppen ezért már a kezdet kezdetén csak szalagról mehetett az adás. Pedig a rádiószerkesztőségben akkoriban megbízható, „egészséges” származású káderek dolgoztak. Ennek ellenére – a maximális biztonság kedvéért – szigorúan ellenőrizték a műsorokat, az ötlettől az adásig. Csakis jóváhagyott, havi, heti, napi műsortervek alapján készültek a felvételek. A riporter megvágta az anyagot, vagyis kiollózta a terepfelvételből a zörejeket, a szüneteket, az ismétléseket, kijavította a nyelvhelyességi hibákat, majd amikor elkészült, az anyag végére piros, az elejére zöld színű befutót ragasztott, így nem kerülhetett fordítva a lejátáshoz a szalag. A zöld befutóra ráírta a riport címét és az adás időpontját, így nem kerülhetett sor a szalag összecszerelésére. A négy milliméter széles befutó zöld szalagon az osztályvezető, a főszerkesztő és a politikai cenzor aláírása is kellett szerepeljen, majd egy héttel az adás időpontja előtt leadta a riportot az osztályvezetőnek, aki ismét végighallgatta és kivágta a szalagból azokat a részeket, amelyeket nem talált helyesnek. Ezt követően nemcsak a dobozt írta alá, de a magnószalag befutóját is szignálta, ami nélkül nem fogadta el a főszerkesztő, és átadta a főszerkesztőnek, aki immár nemcsak tartalmilag, de politikai szempontból is eldöntötte, hogy adásképes-e a műsor, vagy vágni kell belőle bizonyos részeket. Miután ez is megtörtént, a szalag befutóját és dobozát láttamozta. Következett a sajtóigazgatósági ügyeletes, az úgynevezett *tisztafej*, aki meghallgatta, és a sajtóigazgatósági szabályoknak nem megfe-

lelő részeket kivágatta az operatőrrel, ugyanis a cenzor nem tudta kezelni a magnót és nem értett a vágáshoz, csak ideológiailag adta meg az értékes utasításokat, ő is aláírta a magnószalagot meg a dobozt. Ezután zárjeggyel látta el a skatulyát, azt is láttamozta, végezetül személyi bélyegzőjével pecsétet nyomott rá. Így vált adásképessé a riport, ami aztán az adás időpontjáig lakat alatt állt, nehogy az osztályellenség keze elérhesse. Ha mindez nem szerepelt az adásra szánt dobozon, úgy tartalékHzene került a lejátszó korongjára.

A politikai cenzorok teljesen másként hallgatták a hangfelvételeket, mint a rádiósok. Az adásra jóváhagyott riportban, összeállításban semmilyen politikai hiba nem maradhatott. Így történhetett meg, hogy az egyik kollégánk anyagát azért tiltotta le, mert miközben az anyagban elhangzott az ország első emberének a neve, ezzel egy időben a háttérben elbőgte magát egy tehén. Nosza, lecsapott rá a cenzor: – Elvtársam, ha nem tudná, ez a szalagon levő tehénbögés egyenesen az államfő meggyalázását jelenti. Egyben kifejezi a sajtóigazgatóság, a főszerkesztő, az osztályvezető és a riporter véleményét. Ez annyira súlyos politikai hiba, hogy emiatt akár börtönbüntetés is kiszabható. A cenzor diadalmaskodott az ügyben, mert akkoriban még lehetetlen volt szétválasztani két egyidejűleg hallható hangot. A szerkesztő és vele együtt az igazgató, valamint az osztályvezető is szerkesztőségi szankciót kapott.

Nem hallgathatom el, hogy a rádió 26 éves, 10 hónapos és 12 napos élete utolsó részében a sok megszigorítás mellett felszereltségben, műsoridőben elég szépen gyarapodott. A műsorszórást és a műsoridőket úgy alakították ki, hogy a kolozsvári és a Marosvásárhelyi Rádió adásai ugyanazokon a hullámhosszokon egymást követték, román és magyar nyelven. Ezzel a kissé bonyolult módszerrel az egész Erdély területét lefedte a két stúdió a bukarestivel együtt.

Ahogy már korábban is említettem, többszöri riogatás után, 1984. január 12-én radikális módszerhez nyúlt a diktatúra, és kikapcsolta a területi stúdiókat. A szalagtár teljes állományát, zenei és prózai felvételeket, felsőbb utasításra, összecsomagoltuk, tízesével összekötözve, bukaresti teherkocsikkal azt Jilavára szállították, a hírhedt börtöntelepülésre. Négy éven át senki semmit sem tudott közülnünk a szalagtár sorsáról. A műszaki berendezéseket pedig a bukaresti központba szállították, csupán annyi felszerelés maradt a stúdióban, amely-

lyel bármikor közvetíteni lehetett egy-egy főtítkári „*munkalátogatást*”. A televízió magyar adását is megszüntették, a bukaresti magyar rádióműsört 60 percről 30 percre csökkentették. Hiába kutattuk az okot, a vásárhelyi vezetőség csak vonogatta a vállát, és arra figyelmeztetett, hogy lássuk be: országszerte igen nagy a takarékoság, ne lázadozzunk, törődjünk bele a sorsunkba, és fogadjuk el az állásajánlatokat, amiről a párt gondoskodott. Bukarestből már fenyegető hangú választ kaptuk, miszerint: *Felsőbb utasítás, és ne nagyon érdeklődjünk!* Így aztán a kegyes hatalom holmi pity, alacsony bérrel járó, szövetkezeti tisztviselői állásokkal „ajándékozta” meg a magyar szerkesztőség túlnyomó többségét. A tehetséges Vajna János kollegánkat úgy „megsegítette” a megyei pártszervezet, hogy öt éven át a Mobila szövetkezet mellékgazdaságának disznóit és a zöldségeskertjeit kellett istápolnia, természetesen fél fizetéssel. A román kollegák közül akadt olyan is, aki igazgatói székbe került, vagy főkönyvtárosi állást kapott a megfelelő fizetés mellett. Szétszóródtunk a nagyvilágban. Azonban minden év január 12-én – tüntetőleg, dachból és testületileg – az Astoria vendéglőben megtartottuk a rádió halotti torát, pedig tudtuk és tapasztalhattuk, hogy a Szekuritáté tud az összejövetelünkről. Négy éven át, minden alkalommal hangosan és nyíltan beszéltünk a bennünket ért sérelemről, és akárcsak az érettségi találkozókon, mindenki elmesélte saját és családja sorsát. A találkozók egyre jobban megerősödött bennünk az a meggyőződés, hogy a megszűnésnek nem takarékosági, hanem politikai okai voltak. Mert ha olyan keményen kampányoltunk volna a pártpolitika mellett, mint a központi pártlapok, a Scânteia, az Előre vagy a Neuer Zeitung, és nem létezett volna magyar adás, akkor nem szüntették volna meg a vidéki stúdiókat.

Az ötödik esztendő után, egészen pontosan 4 év, 10 hónap és 20 nap után, a rendszerváltás napján – 1989. december 22-én – Marosvásárhelyen, a főtéri tüntetésen Vári Marianna kiadta a jelszót: *Gyeretek, foglaljuk vissza a rádiót!* Gáspár Sándorral, Gyarmati Dénessel, Vajna Jánossal, Gyárfás Évával, Marton Marikával, Schwartz Viktorral bevonultunk a stúdióba. A fegyveres őrség kissé keserű képpel, de fogadta a honfoglalókat. A stúdió fenntartását biztosító műszaki személyzet – amely elméletileg a tartalékba helyezett tévés közvetítőkocsinál kellett volna szolgálatot teljesítsen – valamennyi tagja csatla-

kozott, csupán egy telefonbeszélgetés után, amit a kolozsvári Rádióigazgatósággal folytattak a honfoglaló kollégák, a vásárhelyi adótorony kikapcsolta a központi stúdiót, és bennünket kapcsolt adásba. Ezzel egy időben lelakatoltuk azt a lehallgatóirodát, ahol a Szekuritáté, az UKV telefonok és rádiók beszélgetéseit hallgatta le és rögzítette. Ezután abban a nagy eufórikus hangulatban a tartalék felszerelésekkel elindítottuk a Marosvásárhelyi Rádió nyitószalagját. Öt év után ismét megszólalt a vásárhelyi rádió. A telefon, a tévé, a központi rádió működött, és mégis már az első percekben izzott a telefonvonal. Sírva üdvözöltek a hallgatók, érkeztek a javaslatok, kiket kérjünk mikrofon elé, minden telefonáló a kedvenc riportere sorsa felől érdeklődött, mindenki boldog volt, és csak arra kértek, beszéljünk.

Minden számításba jöhető és diktatúraellenes közismert személyiséget mikrofon elé állítottunk. Egész napos műsort szórtunk, első napon magyarul, a következő napon már a román kollegák is előmerészkedtek. Azután sorba álltunk a stúdiók hangszigetelt ajtaja előtt a megtalált alanyokkal. Mindenki kedvére beszélt, és annyit, amennyit akart.

Élőben ment az adás, nem volt csak öncenzúrázás. Amíg a mikrofon előtt helyet cseréltek a riporterek és az alanyok, abból a pár tucat maradék zeneszámból sugároztunk. Miután rájöttek a hallgatók, hogy zeneszükében vagyunk, saját zenekazettáikkal, tekercseikkel árasztottak el bennünket. A betelefonálásokból kiderült, hogy a lehalkított tévé mellett csak bennünket hallgat a körzet magyar és román hallgatósága, hajnaltól éjfélig. A műsor hallatán sorban szállingóztak vissza a rádiósok. Az igazgatók közül megjelent az utolsó igazgató, Sebestyén Liviu és Oroján Sándor aligazgató. Nem szólt bele senki sem az adásba. Mindenki empátiával fogadta. Azonban amikor megjelent Ferenc költő, volt szerkesztőségi főtítkár, hozzám fordult, mint korelnökhöz és önkéntes műsorszerkesztőhöz, hogy Ő is hozott valami jegyzetet az *élet sűrűjéből*... Akkor bizony benem is megmozdult valami. Lám-lám, megfordult a világ, most én *nézem meg* az anyagát, pedig engem nem is a megyei párttitkár hozott a rádióhoz, mint annak idején az előttem zavartan tébláboló, koszorús költőnk... Egy kicsit rá is játszottam az esetre. Másnapra hívtam vissza, hogy megtudja, mit döntöttünk. Megtehettem, mert én voltam a néhai hőzöngők közül a korelnök.

Amikor Ferenc költő másnap bejött az irodába, saját versével fogadtuk. Talán Oláh Magdi, az Előre című központi pártlapból vágta ki a nyáron megjelent, Ceaușescut dicsőítő *Kárpátok géniusza* versét, és azt függesztette ki, közvetlenül a mellé a szlogen mellé, amely azt hirdette: **Nálunk kötelező igazat mondani!** Lehet, hogy a magát magyar Păunescunak tartó koszorús költőnk mindezt nem vette észre, de ha igen, akkor annak dacára hozzám fordult, és szerényen megkérdezett, hogy melyik kabinban olvashatná fel az írását... Az iroda tele volt munkatársakkal és vendégekkel. Egy kicsit kívártam, majd a sokévi keserűség katarzisaaként – immár minden pártszankció rémképe és minden felindulás nélkül, de érthetően – közöltem vele:

– Ide hallgass, titkár elvtárs, amíg én itt leszek a rádiónál, ne tedd be a lábad a stúdióba, te csak rendezgesd a párthoz és az ő kivégzett vezéréhez írott ódáidat, himnuszaidat, amelyekre az égvilágon senki sem kért fel, csak a te igazi kommunista öntudatod gyöngyöztette ki belőled, és hagyj minket dolgozni! És most ott az ajtó, amelyen a te remekműved is díszelg...

Égő arccal, megszágyenülten vonult ki az irodából.

Új arcok is megjelentek a szerkesztőségben. Máthé Éva és Kelemen Ferenc lendületesen gyűjtötték az interjúkat. Adásainkban felkérésünkre szívesen megjelent Sütő András, Király Károly, Smaranda Enache, Fülöp Dénes református lelkész, Léstyán Ferenc katolikus plébános. Lassan többen lettünk, mint az induláskor. A zeneosztály teljes létszámban jelen volt. Egymás után érkeztek a külföldi adományok Budapestről, Pécsről, Szegedről; magnószalagot, kis diktafonokat, riportermagnókat kaptunk az amerikai Illinois államból, személyesen Bekker Erzsébettől; Szegedről, a Romániából kiltiltott rádióriporter, Halasy Nagy Endre hozott műszaki berendezéseket, írógépeket. Egy adott pillanatban legalább ötven divatjamúlt írógépet számoltunk össze az adományok között. Lassan bővült a szerkesztőség. Mindenki annyit dolgozott, amennyit csak elbirt. Senki sem fáradt el. Azonban többen szalmalágnak tekintették az új-rakezdést, és óvatosan távol maradtak. Akadtak néhányan, akik csak hetek, hónapok elteltével merészkedtek a stúdióba, akkor, amikor már visszafordíthatatlannak látszott a fordulat. Olyan egykori kollega is akadt, hogy ásványvizet hozott a bátrabb szerkesztőknek, de a mik-

rofon elé nem mert állni. Sokan arra figyelmeztettek, *ne dőljünk be ezeknek*, mert a szeku nem alszik. Kezdett kialakulni az adásszerkezet. Megosztottuk a műsoridőt a román és magyar szerkesztőség között. Óránként váltogattuk egymást. A karácsonyi szent ünnep közeledett, minden felekezet papja nyilvánosságot kapott, az ortodox pap először fogott kezét a református lelkipásztorokkal, és a görög katolikus egyház is hallatott magáról, nemcsak a római katolikus egyházfők, meg a falusi papok. Annak ellenére, hogy ott és azzal, akivel akartunk, olyan riportokat készítettünk, amit a szívünk diktált, napi 12 órában zúdítottuk az interjúkat a hallgatóságra, magyarul és románul...

Az egyik sikersorozatot már január elején elindítottam Tóth Tamás színművésszel. Minden délben 12 órakor egy-egy fejezetet olvasott fel az addig tiltott és csak titokban becsempészett, *Vörös horizontok* című könyvből, melynek szerzője Ion Mihai Pacepa tábornok, aki a Ceaușescu házaspárról írta le mindazt, amit csak Ő maga ismerhetett, mint az ország harmadik embere, és, aki még ma is inkognitóban él, távol hazájától.

A riportok izgalmasak, változatosak voltak, ám a 40 000 zenefelvétel helyett csupán 60 zenefelvételből válogathattunk, abból, amit a kiűrtett szalagtárban szemszűrásból meghagytak a *terminátorok*. A teljes hangfelvétel-archívumot és zeneszalag-állományt – ahogy már utaltam rá – Bukarest mellé, a börtönéről elhíresült Jilavára szállították. Meggyőződésünk volt, hogy a diktatúra szándékosan olyan körülmények között tárolja a szalagokat, valami elhagyott penészes börtöncellákban, hogy azok hamarosan hasznavehetetlenekké váljanak. Ezért hirdettük úton-útfélen, hogy hangfelvételeinket *bebörtönözték*, mint valami politikai foglyokat. A hallgatók ajándékkazettáiról karácsonyi dallamok hangzottak el a stúdióinkból. Remek technikusaink, mint Kacsó Tibi, Nagy Laji, Asztalos Oszi, Bencze Károly, Copil Remus olyan rögtönzött kapcsolásokat hoztak létre, hogy még az autórádió magnójáról, vagy CD-ről is adásba kerültek a divatos számok. Közben már olajozottan ment az óránkénti híradás, románul és magyarul.

Az üres szalagtárban csak pár tucat zene volt. Nagyon szegényesnek tűnt a zeneműsorunk, hiányoztak a saját zenefelvételeink, hiányzott az Aranyszalagtár. Ezekből, valamint az aktuális felvéte-

lekből lehetett volna igazi vásárhelyi műsort szerkeszteni. Akik visszajöttünk a stúdióba, ismertük a fonotékánkat. Pontos és használható nyilvántartásunk volt arról. Borbély Zoltán Oláh Magdival, Dorgo Rodicával, Kozma Györgyivel közösen pontos fejraklapokat írt közel negyvenezer zenefelvételről. Betűrendben álltak a szekrényekben. Félkarú óriás volt a zeneosztályunk, hiszen valahol Jilavában dokkoltak a szalagok a nyilvántartó kártyákkal együtt. 1990. január 31-ig, csupán megegyezéssel alapon az – *öreges tanácsként* – vezetgettük a rádiót, nem volt hivatalosan választott vezetője a stúdiónak. Összedugtuk a fejünket mi a régiók, s elfogadták ötletünket, hogy bízzák rám a szalagok felkutatását és hazaszállítását. Tizenöt nappal az újraindulás után kinyomoztam az elkobzott szalagtár holletét. Bukarestben is visszazsárolgítottak az *elvtársak* a szakmába, igaz, ugyan némi cselvetéssel. A munkaképes felelős beosztású tévések a rádióhoz igazoltak, és a kevésbé *sáros* rádiósok a tévéhez vagy a hírlapokhoz. Így fedeztem fel a rádiónál 1990 januárjában az addigi tévévezért, Molnár Vilmost, aki már átigazolt a rádióhoz. Meglepő módon barátságosnak bizonyult a félelmetes tévécenzor. Még tévés afférjaink óta emlékezett rám. Készségesen elmondta, hogy a vásárhelyi rádió teljes eltűnt szalagtára tényleg Jilavában található. Megadta Caraculacu nevű fontos személy telefonszámát, akivel rögtön megállapodtunk, hogy ha szállítóeszközt szerzek, akár következő nap mehetek a szalagtárért. Már másnap egy tíztonnás, csukott teherkocsit kértem és kaptam a vásárhelyi Konzervgyártól. Kis csapatot állítottam össze olyan munkatársakból, akik segítettek nekem, hogy ne csak a szalagokat és tartozékaikat, de a műszaki felszereléseinket is hiánytalanul visszazserezhessük, sőt még valamicskét ezen felül is szerezzünk a stúdióknak. Nagy Lajos technikussal, Dumitru Buzoianu zeneszerkesztővel, Kacsó Tibor karbantartóval előbb a bukaresti stúdióban intézkedtünk. Molnár Vilmos teátrális kitörő örömmel fogadott. Elkalauzolt a célszemélyekhez, kézhez kaptam minden szükséges okmányt, és nyomban Jilavára utaztunk.

Nem remélt szeretettel fogadtak, mindenki kedves volt, készségesen segített, amit azzal érdemeltünk ki, hogy mi vásárhelyiek az öt területi stúdió közül elsőnek jelentkezünk a lefoglalt állományokért. Nagyon kellemes meglepetés ért bennünket Jilaván. Csak ámultunk, hogy szó sem volt a penészes raktárakról. Hangtekercse-

inket a börtön világszínvonalú film- és magnószalag-archívumának automata páratartalom-adagolókkal felszerelt, légkondicionált csarnokaiban tárolták. Lám csak, a stúdiókat megszüntették ugyan, de nem semmisítették meg a rengeteg felvételt. Valakik okosabbak voltak a hatalomnál, mert felfedezték a valódi értéket. Szinte hiánytalanul vehettük át és hozhattuk haza szalagtárunk anyagát. Ebben oroszlánrésze volt Agyagási József gépkocsivezetőnek, aki a nagyon nehéz utakon hóviharban vezette a túlterhet csukott teherkocsit, ugyanis a szalagtár mellé felpakoltuk a keverőpultokat, stúdiómagnókat, magnószalagokat, szóval, ami nélkül nem lett volna Marosvásárhelyi Rádió.

Türelmetlenségünkben még napnyugta előtt hazaindultunk. Ám a Bărăganban, abban a februári hófúvásban, az úttalan utakon eltévedtünk. Végül egy páncélos járőr bukkant ránk, a kaszárnýába kísért bennünket, ahol vacsorát és szállást kaptunk, majd hajnalban ugyanaz a páncélos az országútra vezetett. Akkor valóban és jól esően éreztük, hogy a hadsereg velünk volt. Végül is kisebb-nagyobb útakadályok után, szállítmányunkkal megérkeztünk Vásárhelyre, ahol hurrázva fogadott Borbély Zoli, Marton Mari, István Kati – a zenészcsoport –, Gáspár Sanyi, Vajna János, Gyarmati Dénes, Máthé Éva, Kelemen Feri – riporterek –, no és persze az egész román szerkesztősséggel együtt ölelgettek, a kezünket szorongatták... Immár lesz miből zeneműsört szerkeszteni... Foroghatnak az archív felvételek...

Megérkezésünk után az 5-ös iskola teljes diáksága élőláncot alkotott a stúdió kapujától a stúdió szalagtáráig, és tízfokos hidegben, hóhullásban, kézzől kézre vándoroltak egyenként a felvételek a polcokra. Senki nem érezte a hideget, mindenki örült, ha megpillantott egy-egy saját felvételt. Az eufóriával keveredett szeretet mintha szét akarta volna feszíteni a világot... Ebben a hangulatban elérkeztünk 1990. január 31-éhez, a stúdió egyik történelmi dátumához, amit ma már sehol sem jegyeznek, sőt igyekeznek meg nem történné nyilvánítani.

A rendszerváltást követő negyvenedik napon demokratikusan, szabadon megválasztottuk a rádió első igazgatóját. Két jelöltet állítottunk, egyet a magyar, egyet a román szerkesztők. A titkosan leadott szavazatok nyilvános számlálásánál Melinte Șerban 15, míg Gáspár Sándor 28 szavazatot kapott. Nyilvánvaló, hogy a jelen levő 43 szavazó közül a román szerkesztőség tagjai közül is többen Gás-

párra adták a voksukat, akit a bukaresti vezetőség elfogadott és hivatalos rangra emelt.

Egy idő után Bukarestben úgy gondolták, hogy az ország egyetlen magyar rádióigazgatója mellé minden ceremónia nélkül kinevezik Șerban Melintet, a nyolcvanas évek néhai aligazgatóját. Hónapokon át két igazgatója volt az alig hatvantagú rádiónak. Mivel az önkényes kinevezésért senki sem reklamált, ismét gondolt egy merészet a központi irányítás, és megszüntette a magyar igazgató állását. Minden választást, illetve versenyvizsgát megkerülve a román igazgatót szentesítette az igazgatói székben, és Gáspár Sándorból főmunkatárs lett. Évek múltán, szabályos versenyvizsgáztatás után Mirela Moldován ülhetett az igazgatói székbe, míg a magyar szerkesztőség élére Jászberényi Emese került.

Már a kilencvenes években megszűnt az eufória, eltelték az ünnepek, és kezdte fejét emelgetni a sovinizmus, előővatoskodtak rejtékhelyükről a látszólag vereséget szenvedett karhatalmi, állami és pártvezetési káderek, és kinyíltak a szelepek. A hosszú éveken át parancsra *tisztelt* kisebbségeken elkezdték a bosszúállást... Következett a vásárhelyi fekete március...

Azt is túléltek... Akárcsak azokat a pillanatokat, amikor 1990. december 1-jén a gyulafehérvári, egyesülési emlékűnnepségen, sajnos nemcsak a tömeg tüntetett a magyarok ellen, hanem maga a miniszterelnök, Petre Román vezényelte a féktelenül ünneplő tömeget. A kamerák kereszttüzeiben egy egész ország láthatta, hogy maga Ion Iliescu húzogatta Petre Roman kabátujját és próbálta diszkrétén csitítani a felbuzdult elnököt. Borbély Melindával tudósítottuk a magyar adást. Amikor az emelvény és a tüntető-ünneplő tömeg között vitt az utunk, azt kérdezte Melinda:

– Most mi lesz velünk, ha a tömeg meglátja a magnónkat?

– Nyugi, kislány, valószínű itt a kutya sem ismer, de ha szoktál kártyázni, akkor tessék pókerpofát vágni. És közömbösen sétáltunk.

Eljutottunk a szállásunkra, ott megírtuk a helyszíni beszámolót, amelyben arról tudósítottunk, hogy az évezredes Árpád-kori katolikus templomtól nem messze, az immár nyolcvanesztendős koronázási katedrális közvetlen közelében, melynek tornyáról 50 méter hosszú román zászlót lenget a decemberi szél, a havas, hideg környezetben ünnepel, ugyanakkor hangosan tüntet az ellenségei ellen az

ország minden sarkából idesereglett, több ezer főt számláló lelkes tömeg... Eközben kis szünetet tartottam, az erkély ablakán kinyújtottam a mikrofont, hogy a paprikás hangú tömeg hiteles hangja is eljuthasson a hallgatósághoz...

Manapság, a hatósági cenzúra megszűnte után, a cenzorok csendben visszavonultak barlangjaikba, így a Marosvásárhelyi Rádió megújította, de közben megtartotta közszolgálati profilját. A szerkesztő, az alkotmány, valamint az újságírás etikai normáinak betartása mellett iktatja műsorba anyagait, vagy közvetíti élő műsorát. Ma már a munkatárs élöben, könnyedén mobiltelefonján jelentkezik és közöl riportot, amit előzetesen senki sem ellenőrizhet. A felelősség a riporterté. Így aztán sokkal egyszerűbbé, dinamikusabbá vált a mai rádiózás, hiszen ma már számítógépes szerkesztéssel készül az adás. Talán épp emiatt gomba módra elszaporodtak a kereskedelmi rádió- és tévétársaságok, minek következtében az elektronikus sajtóban is elszabadult a médiapiaci konkurenciaharc. Azonban a felmérések bizonyítják, hogy a közszolgálati területi rádió sok tekintetben és eredményes törekvésben felülmúlja vetélytársait, a pontos tájékoztatásban, a mértéktartó stílusban, a pártatlanságban, a téma változatosságában, a nyelvi tisztaságban. Megnőtt az adótornyok száma és kapacitása, nemcsak közép-, de ultrarövid hullámon is sugároz román, magyar, német és cigány nyelvű műsort. A felszereltségben is versenyképes a közszolgálati rádió. Amíg egy kereskedelmi rádióműsor legfeljebb 50 kilométeres körzetben hallható, addig a közszolgálati műsorok öt-hatszoros teljesítményre képesek.

A megfigyelések alapján sok hallgatót elhódít a közszolgálati rádiótól a *lemezlovas* beszédstílus, a divatos diszkózene, a temérdek – többé-kevésbé ízléses – reklám, a bulvársajtóban használatos szenzációhajhász és pletykaszerű informálás. Ezek potenciálisan növelik a 24 órás műsoridővel működő, kis hatósugarú kereskedelmi rádió hallgatottságát, de ugyanakkor sok erkölcsi-etikai vétség virtuális lehetőségét is magukban hordozzák... A következmény ismeretes: sajtóperek, helyesbítések, bocsánatkérések, pénzbírságok, esetleg börtönbüntetések is leselkednek a szerkesztőkre... Ugyanis ma a szabad sajtónak kötelessége az igazmondás, no meg a pártatlanság. Törvény szerint ezek fölött őrökdi az Országos Audiovizuális Tanács.

Bezzeg a mi időnkben...

Sose felejem, negyven évvel ezelőtt megérkezünk a Hargita csúcsa közelében levő kaolinbánya igazgatói irodájába. Amíg mi ismerkedünk és előkészítjük a riportot, az alatt az operatőrünk áramforrás után néz, majd két külön – egymáshoz közel eső – helyiséget választ, ahol a riporter dolgozik, beméri a visszhangossági fokot, vagyis ott kétszer tapsol, és arra kér, keressünk másik szobát, mivel az iroda visszhangos, majd egy közeli szobában beszereli a terepmagnót, kihúzza a kábeleket, elénk állítja a mikrofont. Hangpróbát kér. Visszajön, igazít a mikrofonon. Ő kész, várja, az *indíts!* vezényszót, ami után elszámolunk ötig, s az alatt elindul a magnó, elkezdődik a felvétel. Már két perce beszélgetünk, amikor ismét bedugja az operatőr a fejét, és megkérdi, *miért nem kezdünk?* Rövid vita után kiderül, hogy minden rendben ment eddig, csak valaki kikapcsolta az áramot. Hosszas kutatás után rájövünk, az egész körzetben nincs áram. Az igazgató intézkedik. Beindítják a benzinmotoros áramfejlesztőt, félóra múlva van áram. Kezddhetünk. Újabb bemérés, *indíts!*, és a riporter számol.

– Egy, kettő, három, négy. Mikrofonpróba. A nyolcadik percben elhangzik a felvétel végét jelző. *Kész... kész... kész!*

Amíg az ötperces *spontánbeszélgetés* szövegét beolvasták, megállt az élet az irodában, addig a felvétel ideje alatt az igazgatói irodába senkit nem engedhetett be a szolgálatos ajtóőr, senkit nem kapcsolhatott a telefonos kisasszony, csakis a bűvös, a befejezést jelző szó után. Delegációláttaozás, búcsúzkodás, és az ötödik óra elteltével a sofőrrel, az operatőrrel és a riporterrel már ki is gördül a terepjáró a kaolinbánya udvaráról, magnószalagon a nagy zsákmánnyal – az ötperces interjúval...

A mai rádióriporter dajkamesének hiszi azt, hogy ötven éve így készült a rádióriport felvétele. Neki ilyen tapasztalatai nem lehetnek, hiszen ma zsebébe teszi a tenyéryi nagyságú, alig húszdeká, lemezes riportofont, és felhelikopterezik a Himalája tetejére, vagy a sivatagba, esetleg az ENSZ-palotába, megtörténhet, hogy saját ko-

csijával kiugrik egy családi bunyó helyszínére. Neki nem kell áramforrás után nézni, mert saját áramforrással működik a miniriportofon és együltőhelyben akár kilencven perc hangfelvételt is készíthet. Utána nem szükséges a telefonközpontba rohanni, órákat ácsorogni, telefonvonalat kunyerálni és bérelni, hogy elküldhesse az anyagot a stúdióba – kábelén. Nagy luxusnak számított, ha néha sikerült a stúdióban ülő riporternek telefonon interjút készíteni zajos, zörgő telefonhuzalokon át, amelyek kézi kapcsolású telefonközpontokon szaladtak az alanyhoz.

Mivel szerettem a szokatlan élethelyzeteket, a ritka mesterségeket, az extrém helyzeteket, minden előzetes megbeszélés nélkül, előzetes felméréseim alapján, térkép segítségével kiderítettem, hogy adáskörzetünkben a legmagasabb tengerszint feletti munkahely a Lakóca-hegyen található. Ugyanis pontosan az 1777 méter magas csúcs alatt építették fel a Kárpát-kanyarban működő lakócai meteorológiai állomást. Az egyik időjós, felmálházott számár mellett, járhatatlan ösvényen kellett felbandukoljon a meteorológiai állomáshoz, a 740 órás műszakra. Itt a három személyes csapatot csak egyetlen rádiótelefon kötötte össze a külvilággal, telefonközponton keresztül. Ezzel volt szerencsénk nekünk rádiósoknak, mert időnként kérhattünk magyarul is információt a kovásznai körzetről, közvetlenül az adás idején.

Ma a vásárhelyi rádióriporter kimegy Hollywoodba, elkészíti valamelyik filmsillaggal a riportot, majd leheveredik a tengerparti strand egyik nyugágyára, veszi a mobiltelefonját, felhívja a vásárhelyi szerkesztőséget, egy gombnyomással a műholdra, onnét pedig a stúdió számítógépébe pattintja a szenzációs anyagot.

Hollywoodban ma már azt is megengedheti magának a riporter, hogy az Oscar-díj átadása előtt felhívja a Somos-tetőn álló adótornyot, így élő egyenesben tarthatja mikrofonját Mel Gibson elé:

– Megkérem a kedves művész urat, hogy mindenekelőtt mutakozzon be a *Térül-fordul* című rovatunk hallgatóinak...

Erről most az jutott eszembe, hogy a technika már csúcson van, de a belevalón még akad némi csiszolnivaló...

Negyvenöt évvel ezelőtt ez lett volna *álmaink álma*...

EGY KIS MŰHELYTITOK

Hogy készül a rádióműsor?

Az alapvető dramaturgiai szabályokat ismerő rádióműsor-szerkesztő csakhamar rájön arra, hogy nem kötelező a műsorkészítőnek mindenestül lenni, vagyis olyan riporternek, aki saját maga rögzíti szalagra vagy lemezre a riportot, azt kidolgozza, a többi hangfelvétellel, zeneszámmal egy műsorba szerkeszti, ahhoz megfelelő összekötő szöveget ír és azzal fűzi egy műsorba az adássalagot, és mindehhez adja a saját hangját. Nagyon sokszor bosszantóan disszonánssá vált a külvilági, környezetzajban készült felvételen szereplő riporter hangja után, nyomban a zajmentes, hangszigetelt stúdió csendjében, ugyanannak a riporternek a megszólalása. Ugyanis a terepfelvételeket valamiképp prezentálni kellett a műsor keretében. Így aztán furán hangzott, amikor a terepriporter saját felvételét a stúdióból vezette fel. Ezért a kiforrott, szabályos időközönként megjelenő műsorokhoz műsorvezető színészeket alkalmaztunk, akik mint a műsor házigazdái felolvassák, pontosabban előadják a megírt összekötő szövegeket. Így vált a színész jelenléte a rádióban természetessé, sőt kötelezővé. Barátságosabbá és közvetlenebbé teszik a műsor hangulatát. Ilyen műsor volt a *Nők Stúdiója*, az *Iffjúsági Híradó*, a *Gyermekrádió* vagy a *Kaleidoszkóp*, annak elődjei, a *Szombati Magazin*, a *Találkozunk szombaton*, az *Erről-arról* című magazinműsorok, vagy az *Irodalmi és Művészeti Napló*, ahol a versek, novellák, karcolatok felolvasása kimondottan és nélkülözhetetlenül színészi feladat volt. Erre a legjobb példa Lázár Éva találmánya, a *Postás Jankó*, akiről még ma is az a hír járja, hogy Jankó élő, igazságos, szigorú, de mókás kisfiú volt, pedig a kiváló tehetségű bábszínész, Nagy Kati hangján hallgathattuk. A *Rádiószínház* kizárólag színészekkel készült. Így aztán elsősorban a marosvásárhelyi színészek kaptak meghívást a rá-

dióba, akik szívesen vállalták a közreműködést, természetesen tiszteletdíj fejében. Azonban színész barátaink a legnagyobb érdeklődéssel mindig az évközi, alkalmi és az év végi szilveszteri rádiókabarét várták, persze a kis honorárium reményében. 1963 áprilisában rukkoltunk elő egy április elsejei kabaréműsorral. Tarr László rendezte, Kőszegi Margit, Gyarmati István, Tóth Tamás, Bács Ferenc, Lőrincz Ica, Varga Jóska bácsi és Csorba Andris közreműködésével. Az *Utazik a világ* című 30 perces zenés összeállítás kupléval kezdődött, amit az egész társulat *playbackról* énekelt, és annyira megtetszett a vezetőségnek, hogy utána még tizenhét éven át a szilveszteri műsorokat rám bízta. Nemcsak szerkesztettem, de konferansziészöveget és kabarétréfákat is írtam.

Az első öt év után csak az üres, tiszta hangú stúdióban készültek a felvételek. A Marosvásárhelyi Rádióban az első szilveszteri műsort Soós Árpád válogatta és szerkesztette 1962-ben. Addig könynyűzenét, színházi felvételeket sugárzott a rádió szilveszter délutáni 30 perces adásidejében. Két év után igazgatónk, Oroján Sándor rám bízta a műsor készítését, azzal a kikötéssel, hogy ne csak klasszikus magyar humor legyen benne, hanem *a mai élet humora lüktessen benne, olyan, amelyet a bukaresti rádiósok és tévések szoktak csinálni, bírálni a bürokráciát, a lopást, a csalást, de közben nem politizálunk...*

Ennyi biztatás után Komzsik Istvánnal írtuk, és szerkesztettem a szilveszteri műsort *Egy esztendőben csak egyszer van szilveszter* címmel, amelyben Bács Ferenc konferált, Gyarmati István, Kőszegi Margit, Tóth Tamás, Lőrinczy Ica és Tarr László szerepelt és énekelt, aki egyben a műsor művészi rendezője is volt. Ez a trend 1984-ig tartott, ami számomra 19 szilveszteri műsort jelentett, kabaréjelenetekkel, konferansziészöveggel és műsorszerkesztéssel együtt. Ebben az örökös *külsős* Komzsik István és a fiatal Nagy Miklós sok jelenettel és szerkesztéssel segített.

Akkoriban a felvételek a stúdióban, közönség nélkül készültek, bejátszott zajokkal, zörejekkel. Hibátlan, dadogásmentes, ám konzervízű volt a műsor, és sohasem tudtuk meg, mikor, melyik poénon nevetett – ha egyáltalán nevetett – a hallgató. Az igazam bizonyítása végett – előre megfontolt szándékkal – 1970 elején megbeszéléseket folytattam a sepsiszentgyörgyi újságírókkal és színészekkel. Az

első nagyszínház, színpadra írt, díszletes, kellékes, jelmezes és rendezett zenés-táncos szórakoztató műsoromat – több társszerző bevonásával – a Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban 1970. április 5-én mutattuk be *Tükör az éterben – éter a Tükörben* címmel, amelyben színpadra léptek a sepsiszentgyörgyi *Megyei Tükör* című napilap szerkesztői, a Marosvásárhelyi Rádió szerkesztői, a Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház tagjai, írók és költők, népdal-énekesek, népi zenekarok. Csupán emlékeztetőül írom ide, hogy csodálatosan díszített színpadon, ahol a rádió és az újság emblémái jeleztek a színhelyet, a frappáns zenekari nyitány után, Dali Sándorral, a Megyei Tükör főszerkesztőjével ketten köszöntöttük a közönséget, és átadtuk a műsor konferansziájának, Köllő Bélának a mikrofont, aki – a szövegem szerint – levezette a műsort. Többek között színre szólította a Vásárhelyi Lyra könnyűzenekart, amely Zeitz Gaby, Szabó Edit, Mátyás Éva, Bányász István könnyűzeneénekeseket kísért.

A prózai percek között Csíki László *Vegyen jegyet a Parnaszusra* című kupléja, Czegő Zoltán pedig rövid verseivel aratott nagy sikert. Derűtséggel fogadta a közönség a következő bejelentést, mely szó szerint így hangzott: „*És most pedig következék a 403-as gyorsvonat állandó lakója, a Sugás vendéglő törzsasztalának félnormás vendége, az akadémia és saját otthona levelező tagja, aki megtalálta Marosvásárhely és Sepsiszentgyörgy között a legrövidebb utat, a féldeci egyenest, épp ezért egyenest Japánba fúrta keresztül a földgömböt Vásárhelyről – aki nem más, mint Vári Attila*”.

Nagy tapsviharban lépett a színpadra költő barátunk. Tekintettel arra, hogy valamennyien gépelt szövegből olvasták fel műveiket, Attila a színpadon vette észre, hogy a szöveg a szállodában maradt. Azért, hogy ki ne lógjon a sorból, ő is elővett a zsebéből egy tényleg valamilyen, olvasást mímelve a bulletinjéből olvasta fel karcolatát, egyetlen betűhiba nélkül. Két villámréfa is szerepelt a műsoron, Komzsik István rádióriport-paródiája, valamint az én *Hűségdetektor* című jelenetem.

Nagy sikere volt Magyar Lajos vidám tárcájának, amelyben Juhos Ferenc bá' bétiltotta a vonatot. Tompa Ernő *Kicsi Bercije*, Farkas Árpád *Bolhalakodalmasa*, Jászberényi Emese nyílt színi kisriportja a két színésszel: Borbáth Ottíliaval és Benczédi Sándorral. A

helyszíni felvételt két részletben és az érdeklődésre való tekintettel két ízben közvetítettük. Hangsúlyozni szeretném, hogy az eléggé liberális nyilvános rádióműsor abban a városban készült, ahol a megyei és városi előljárók sokkal jobban ismertek és kedveltek bennünket, mint Marosvásárhelyen. Jobb volt a kapcsolat a színház, az újság szerkesztősége és a hatóságok között. Hamar rábólintottak a tervünkre – úgysem hallható a vásárhelyi adás külföldön, csak itt nálunk, néhány közeli megyében...

Nagy sikere volt a nyilvános zenés-táncos rádióműsornak. Ettől függetlenül szép lassan felbátorodtunk... Hosszas, de kitartó, következetes, hivatalos és némi pohármenti lobbizgatás után sikerült megértetnem a vezetőséggel, hogy közönség nélkül nincs rádiókabaré, csak önámítás van. Ezt bizonyította a sepsiszentgyörgyi produkciónk is. Ha pedig Vásárhelyen a város és pártvezetés fanyalog a színpadi produkcióktól, azt ajánlottam, hozzuk be a stúdióba a közönséget, amely lereagálja a cselekményt: nevet, tapsol, szörnyülködik, vagy lábbal dobogtat, a színész együttműködik vele, szünetet enged a nevetésnek, a tapsnak, az így létrejött hangulat életszerűvé teszi a produkciót, ami csak a rádió presztízsét emeli, növeli a hallgatottságot. Ugyanis – tapasztalatom szerint – a rádiókészülékből érkező, jóízű, tömeges hahotázásra az is felkapja a fejét, aki csak pótcselekvésként hallgatja a rádiót. 1975-ben a vezetőség többsége áldását adta a javaslatomra. Hogy mégse legyen teljesen igazam, feláldoztam *éber elvtársék*, akikben még elevenen élt az '56-os emlék. Felmerült bennük *Az osztályellenség nem alszik!* szindróma lehetőség. Azt hajtogatták, hogy *ott fent az elvtársak nem fogják jó szemmel nézni, hogy holmi ellenőrizetlen magyar tömeg gyűl össze a Vásárhelyi Rádióban, a magyar adás – ki tudja, milyen ellenőrizetlen – szilveszteri akciójára, ami kész lázítás!*

Igazgatónk személyes taktikai csatározása következtében elértük, hogy a megyei előljáróság megelégedett annyival, hogy csupán a helyi pártbizottsági propagandavezér, valamint a művelődésügyi főmufiti fogja láttamozni a meghívottak listáját, természetesen e mellé a műsorszerkesztő, az igazgató, az osztályvezető, no meg az alapszervezeti párttitkár becsületszavára volt szükség, hogy a stúdióban összegyűlő 50-60, magyarul rádiót hallgató román állampolgár csupán nevetni és tapsolni gyűl össze arra a két órára, amíg a szilveszteri

műsor nyersfelvétele szalagra kerül. Nem fog beszélni, és nem fog tüntetni. A biztonság kedvéért *Éberék* is kaptak meghívót. 1975-től ilyen könnyed és egyszerű ügyintézés után végül közönség előtt készültek a szilveszteri rádiókabarék, természetesen a kötelező belső szöveglátalmazások és a – pártbizottság mellett működő – sajtóigazgatósági jóváhagyások után. Ment is minden, mint a csikorgó karikacsapás, az élő műsort imitáló, nyilvános szilveszteri műsor mindig idejében a cenzúra rendelkezésére állt. Az 1975-ös szilveszteri műsorban már Nagy Miklós is szerepelt néhány saját kabaréjelenettel, később felváltva szerkesztettük, de közösen írtuk a műsorokat. Nagy Miklós manapság is szerzőtársként jelenik meg a kabarékban.

Boldogan emlékszem vissza arra, hogy az évek múltával egyre több színészt hívhattam meg a műsoraimba. Állandó műsorvezetőként közreműködött Bács Ferenc, Tanai Bella, Tóth Tamás, Bálint Márta, Ferenczi Csongor, Zalányi Gyula, Szilágyi Enikő. A szilveszteri műsorok törzsgárdáját a műsor örökös rendezőjével, Tarr Lászlóval alakítottuk ki. Így nagy örömmel dolgozhattam a ragyogóan komédiázó Kőszegi Margittal, Lőrinczi Icával, Kárp Gyurival, Magyar Gergellyel, a sztentori hangú, gyönyörű kiejtésű Csorba Andrással, a felszabadult, jó humorral megáldott Ferenczi Istvánnal, a naivságát mikrofonon keresztül is érvényesítő Mózes Erzsébettel, a mindenki Mojszijával, a gátlástalanul komédiázó Biluska Annamáriával, az erős vígjátéki vénájú Varga Jóska bácsival, Kilyén Ilkával, Székely Annával. Haláláig nem hiányzott a szilveszteri műsorokból a szilveszteri színpad verhetetlen karakterfigurája, Gyarmati István, vagy a segédszínész, az örök statisztá: Bedő Ferenc, akit sosem hagyott ki a szereposztáskor a rendező, pedig a szövegmondás nem volt az erőssége. Néma szerep pedig nemigen akad a rádiós műfajban, de Ferikének mindig találtunk valamicskét. A színészekkel való együttműködés mindig magával hozott valami műsoron kívüli epizódokat. Az utolsó szilveszteri műsort 1984-ben készítettük – közönséggel és a stúdióban. Majd következett az öt éves „*csao-vakáció*”.

1989-ben, a Ceaușescu-házaspár kivégzése után, abban a zűrös helyzetben az első, úgymond szabad szilveszteri műsort Vári Marianna oldotta meg szegényes szalagtári muzsikákkal, ajándék kabarékazettákkal. A rendszerváltás utáni első, cenzúrázatlan, nyilvános,

nagyszínház-as szilveszteri rádiókabarét Sepsiszentgyörgyön készítettem, természetesen társszerzők segítségével, színházi kellékekkel és díszletekkel, valamint playbackkel kísért dalokkal. A kabaré címe: *Egy lépést előre és kettőt... hátha!* A konferansziészövegemet és a műsor rendezését László Károlyra, a kitűnő színészre és színházi emberre bízam, természetesen a színházi vezetés teljes egyetértésével. Annál is inkább beleegyeztek, ugyanis a színház akkori igazgatója, Dali Sándor, valamint Sylvester Lajos jelenetekkel is hozzájárultak a produkcióhoz. Annyira tetszett a cenzúramentes humorra éhes közönségnek a bemutatkozás, hogy országos turnét rendezett a színház, annak ellenére, hogy a vásárhelyi rádióban addigra már kétszer is elhangzott az előadás.

Ma már ez is megváltozott. A mai szilveszteri műsor vásárhelyi szerkesztőjének sokkal könnyebb a feladata, nem kell kabaréjelenetet, konferansziészöveget írnia, a jelenetekhez színészeket keresnie, ugyanis a marosvásárhelyi *Gruppenhecc* társulat kitűnő tollú előadó- és rendező-művésze, Nagy István, a GAGA Rádió vezetője írja, rendezi és bemutatja a zsúfolt színházban, mikrofonok előtt, természetesen belépődíj fejében. A hangfelvételt a műszak végzi, a műsor-szerkesztőre, Jászberényi Emesére csupán a szalag vágása, illetve a nyilvános felvétel összeállítása, a közreműködők felsorolása hárul.

Engem roppant zavart, hogy Szilveszter évente csupán egyszer fordul elő – s hogy a két Szilveszter közötti 12 hónap se maradjon parlagon, folyamatosan foglalkoztatott a közönség előtti rádióműsor, a revü műfaj *csinálása*. A visszajelzésekből is kiderült, hogy a hallgatóság körében nagyobb az érdeklődés a közönség előtt készülő szórakoztató műsorok iránt, mint a stúdióban készült, zajmentes, úgynevezett *jól fésült* adások iránt, annak ellenére, hogy minőségileg alacsonyabb szinten mozogtak. Latolgatni kezdtem a lehetőségeinket. Ezért arra gondoltam, mi lenne, ha néhány szombati műsoromat kivinném a vidéki művelődési házakba, és ha lesz siker, utána hazahoznám a vásárhelyi színpadokra.

Ott, ahol a zseniális ötletek teremnek, csendes poharazgatás mellett elmeséltem Vajna János barátomnak, akivel némi kötelező anyázás után nyomban kidolgoztunk egy forgatókönyvet. Az ötletet pártolta az igazgatónk is, Oroján Sándor, azzal a kiegészítéssel, hogy az öncélúság elkerülése végett négy-öt rövid riport is hangozzék el a

színpadon. Megadtam magam, kibírható. Így született meg a *Vastaps* című zenés-táncos szórakoztató riportműsor, amelyet az ipari rovat szerkesztőjével, Vajna Jánossal, valamint Jászberényi Emesével vezettünk. A helyi kíváncsalmaknak megfelelő hangnemben írtam minden esetben egy-egy kabarétréfát vagy monológot, aminek előadására már hivatásos előadóművészeket, tréfamestereket hívtam meg. Így aztán Tarr László, Gyarmati István, Nagy László, Tóth Tamás, Botka Laci, Berkó Gyuri kísért el a tizennyolc *Vastaps* nyilvános rádióműsor színhelyére. Állandó meghívott vendége volt a nagy sikerű nyilvános rádióműsornak Cseh Judit, Madaras Gábor, Balogh Dénes, Széllyes Sándor, Sándor László, akiket minden esetben a legjobb helybeli népi zenekar kísért, és a legjobb helybeli népi táncosokat léptettük fel. Így anyagilag is előnyös volt a helyi műkedvelők szerepeltetése, főleg ami a szállításukat illette. A *Vastaps* premierjét Székelyudvarhelyen, a Faipari Vállalat gattercsarnokában – a gépek és deszkarakások között –, egy rögtönzött emelvényen készítettük az ebédszünetben. Nagy László bábszínész a nyakára szerelt százmuzsikával és gitárral a kezében, lábdobogtatásával egyszemélyes zenekart képezett. A *Szabó Károly vendéglő*ből meghívtuk a zenekart, és így énekelt népdalokat Cseh Judit, Madaras Gábor. A tréfás jeleneteket Tóth Tamás adta elő.

Akkora volt a félórás ebédszünetben előadott műsorunk sikere, hogy egy óra elteltével – miután már Cseh Jutkát forgatták a derék gatteres legények a zenekar ritmusára – a vállalat igazgatója kellett diszkrétén felszólítsa a produkcióba belefeledkező vállalati párttitkárt, hogy köszönje már végre meg a rádiónak a szép műsort, mert ha nem, itt reggelig folyik a multság, s akkor viszont baj lesz a tervteljesítéssel... Este a vállalati kávéban volt a bankettünk. A menü összeállításával kapcsolatos nehézségek legyőzése érdekében, persze csupa figyelmességből, meghívót kapott a helyi Élelmiszeripari Vállalat, a Vágóhíd, a Szeszital-töltő Vállalat igazgatója, de boldogan túlórázott a rádió ügyeletes operatőre, Asztalos Oszkár, aki válogatott *dugi-maszek* muzsikával tette hangulatossá a protokollvacsoránkat. Később a román hallgatóság jelzésére, miszerint *miért csak a magyaroknak van jó műsoruk?* – a rádió román szerkesztősége is átvette ezt a műsortípust, amit Morar Rómeó művelt a legjobban, sajátos humorával.

A *Vastaps* elnevezésű műsorunkkal a Görgény-völgyi Fancsalban működő vágteri munkások barakkszállásába is eljutottunk, ahol nagyon puritán körülmények között zajlott le a műsor. A februári méteres hóban és mínusz 25 Celsius-fokos hidegben a tömegszálló meleget ontó dobkályhái és vaságyai között ütöttük fel tábori stúdióinkat. Itt szólt a nóta, a favágók kérésére három népi zenész húzta a cenzúra nélkül, helyben kiválasztott kedvenc csárdásokat, népdalokat. Nagy Miklós mikrofonja előtt életükről meséltek a derékig érő hóban és fagyban dolgozó láncfűrészes, csákányos favágók, ökrös rönkvontatók. Az én mikrofonom előtt pedig a vagonterhelő erdei munkások arról beszéltek, hogy reggeltől estig milyen mostoha körülmények között döntik a fát, kit milyen baleset ért. De szóba kerültek azok az egyáltalán nem veszélytelen kalandok a medvékkel, farkasokkal, rókákkal... Hogyan fogtak hurokkal nyulat meg hiúzt, meg hogy miért lábatlankodik a konyhában az őzgida, amelyet egy farkas szájából mentettek meg a favágók. Aztán abba is beavattak, hogy a keskeny nyomtávú vasúti pályán miként gördül le a szászrégeni fafeldolgozó telepre a fenyőrönkökkel megrakott, hét-nyolc vagonos szerelvény mozdony nélkül, csupán szabadeséssel, no meg a kocsikon ülő vasutasok fékezési ügyességével. Ugyanis ha a kanyarban a sebesség igen nagy, kisiklik a vonat, ha viszont túlzott a fékezés, a szerelvény megáll. Azt is elmondták, mit szoktak ebédelni. Lévé, hogy az egész brigád gyergyóremeteiekből állt össze, így hétfőtől szombatig tarisznyából reggeliznek és vacsoráznak, többnyire túrót, puliszkát s szalonnát vörös hagymával, a vele járó némi szilvapálinkával. Ha elfogy az elemózsia, a *prémondát* veszik igénybe, ami azt jelenti, hogy a vágteri boltból hitelben vásárolnak kenyeret, sós szalonnát, olajat, sót, paszuly- és zöldségkonzervet a fizetésig.

Görgényfancsalban is megvendégelték székely barátaink, a saját tízóraink mellé frissen főtt pityókatokány meg szilvórium is került az asztalra. Falatozás közben a vágteri mester kérdezte tőlem, hogy miért nem hoztuk magunkkal azt a fehér fejű Feri bácsit, aki egyszer csinált egy riportot, és sose felejttem, az egyik szolgálatos szakácstól megkérdezte: „*Mit szoktak enni?*” –, mire Kercső Tóni kezdte mesélni, hogy reggel olajban pirított kenyeret hagymával s teát, délben zöldségtokányt puliszkával, estére csinált magának túróspuliszkát s hezza egy teát. A riporter megcsóválta a fejét, hogy ez így

nem mehet adásba, mondjon valami húsos ételt is, mert ezt nem hiszi el nekem senki. Mondja azt, hogy délre krumplilevest és bécsi szeletet eszünk. Mire Tóni azt mondta Feri bácsinak, hogy: – *Én mondani mondhatom, de nekem csak tokána de legumére telik.*

– Tudja, akkor ezen mi akkorát röhögtünk, hogy csak na. De biza így volt. Erre csak azt válaszoltam, tudja Gazsi bátyám, Feri bácsi sem meggyőződésből javította ki Kercsó Tónit, hanem azért, mert Ő is csillagos tízest akart kapni a riportjáért... Amíg a kajaszünet tartott, mi is meséltünk a fortéllal, mondvacsinált riportokról. Érdekes módon ők is kérdezgettek.

Ezzel a műsorral a mozgó stúdióink – többek között – eljutott két alkalommal Barótra és Székelyudvarhelyre, egy alkalommal Kézdivásárhelyre, Gyergyóditróba, Gyergyószentmiklóstra, Nyárádszeredába, végül is adáskörzetünk valamennyi nagyobb helységébe, mindaddig, amíg az ország „nagyasszonya” meg nem szüntette rádióink működését. Talán éppen a nagyfokú népszerűség is siettette – sok egyéb mellett – az elhallgattatásunkat. No meg sértette a fülét a magyar nyelv. És hogy ne szúrjon szemet, őt román stúdiót is elhallgattatott, csakhogy azok a rebellis bozgorok ne kerülhessenek az éterbe és lázítsanak. No meg valószínűleg az a tény is izgatta a tovaesát, hogy elmerészkedtünk az élő adás műfajáig, ami rengeteg *politikai veszélynek* kínált alkalmat, ahol a cenzúra már pályán kívül került.

Az a tény, hogy a szerkesztőség vezetősége is magáénak érezte a nyilvános műsorok sikerét, így már könnyebben áldásukat adták a sokkal veszélyesebbnek tartott, nyilvános élő adásra. Senki sem garantálhatta, hogy nem fog valaki adás közben illetlen szöveget bekiabálni.

Az első ilyen nyilvános élő műsort stúdióink ifjúsági rovata, a *Szivárvány* készítette a székelyudvarhelyi Ifjúsági Klubban, Jászberényi Emese szerkesztésében. Mivel szükség volt egy rutinos műsorvezetőre, ezúttal meghívottként léptem színre, Zalányi Gyula színművészzel. Hetekig zajlottak az előkészületek, egyeztetések, a riportalanyokkal történő aprólékos megbeszélések, a színészek, a versek, zeneszámok megválogatása, a hatvan-hetven tagú közönség *óvatos* toborzása. A műszak többször is ellenőrizte a vonalakat a stúdió és a helyszín között. Hogy zavartalan legyen a kapcsolat a közvetítőkocsi és az operatőrök között, a hangtechnikusok – nem hivatalosan –

adó-vevő telefonokat szereztek. Az adás előtti percekben feszült hangulatban vártuk a rádió szünetjelét, hogy indulhasson a műsor. Minden izgalom, feszültség és frász, az idegen hangoktól való rettegés fölösleges volt. A legjobb hangulatban és rendben, kiesés nélkül zajlott le a produkció. A műsor végén az adóvevőjébe szólt Kacsó Tibi:

– Na, Zanzikám, milyenek voltunk?

– Mint a szóda whiskyvel.

– Te is jól hallasz engem?

– Hát hogy a fenébe ne hallanálak, amikor a szerkentyűmmel itt állok a hátad mögött, te kicsi szürke. ...És összeölelkeztek Szekrényi Tibivel, mint a focisták a gól után... Az élő adást felavattuk, közönség előtt.

Ma már ez egészen másként áll. Nincs kábel, amibe minden riporter bele szokott gabalyodni. Nincs ölelkezés, legfennebb egy pohár sör vagy egy féldeci... Manapság csak ötévenként kerül sor megrendezett nyilvános, egyenes adásra, olyankor, amikor a rádió születésnapját szoktuk ünnepelni. Olyankor már dukál egy protokollvascsora is, viszont simán, rutinból történnek a sportközvetítések, vagy az élő rádióinterjúk, helyszíni tudósítások.

Üzemi ajándékmuzsika

Helyszíni történet

A Marosvásárhelyi Rádió kezdte el az *Ajándékmuzsikát*. Kérésre zenét küldött a rádió zeneszerkesztősége. Eleinte – a 60-as években – a szabályok szerint levélben kellett kérni a zeneszámot – kicsoda és kinek küldi a dalt? Nagyjából 10-12 zeneszám forgott. A rekordot *Az én jó apámnál nincs jobb a világon* című nóta tartotta, Madaras Gábor előadásában.

A felkapott számokból tartalékmásolatokat készítettünk, mert az előre szalagra felvett műsorokhoz már nem bírták a sok másolást.

A beérkezett levelek száma a levelezési normák túlteljesítéséhez vezetett, ami alapul szolgált egyben a rádió hallgatottsági indexének megállapításánál. Minél több volt a levél, annál több hallgatót jegyez-

tek. Úgy számolták, hogy minden tizedik hallgató ír levelet, hogy meghallgathasson egy nótát, no meg a saját neve is elhangozzék a műsorban. Messze vezettünk a stúdiók közötti versengésben. A levél elismerést is tartalmazott: „*Drága, Muzsikáló Rádió... Tisztelt Muzsikásító szerkesztőség... Szeretett ajándékosító egység... Zenésítő ajándék brigád... Rádiósító, muzsikaközpont! Nagyra becsült nótá-ajándékosító rádiócentrum... Kedves, Leadó elvtárs... küldjön egy nótát... Tisztelt ajándékmuzsikáló központ... Cseh Judit leadózó szerkesztőség... Jándék muzsikás részleg... Kedves nótaosztály!... Kedves cigánymuzsika központ...*”. És még sok badar megszólítás után nyomban következett a hízelgő rész: vélemény, köszönet, dicsérő szó... a lényeg: tudtak rólunk, hallgattak – mi voltunk a kolozsváriakkal együtt a nagybetűs Magyar Adás.

A mai napig is lankadatlan a sikere az ajándékmuzsikának. És hogy ne csak nóta szöljön a műsorban, annak idején létrejött az *Ajándékmuzsika az élen járó dolgozóknak* című egyórás összeállítás. Az a dolgozó ott a munkahelyen egy kicsit eldicsekedte a szocialista munkaverseny eredményeit, és megnevezte a zeneszámot, melyet a brigádjának küldött. A hallgatóság zenei nevelése érdekében gondosan válogatott kész zenelajstrommal szállt ki a csapat valamelyik üzembe, mert a felsőbb utasítás a muzsikában is kötelező volt.

– Elvtársak – szólt Poruszkai elvtárs bukaresti kiküldött a gyűlésen –, ne csak mind a jó külföldi zenét közvetítsék, adjanak románt is, szovjetet is, hazai magyart. Egy-egy szimfonikus részletet, esetleg munkásmozgalmi dalokat. Ott van Gică Petrescu elvtárs szép táncdala, a *Cincinalul în patru ani și jumătate* – Négy és fél év alatt az ötéves tervet – című fülbemászó, ritmusos román muzsika. Csak ügyesen kell ajánlani, ha nem akarják, hogy a stúdiót meglepetés érje – hangzott a burkolt fenyegetés.

Nosza, Ferenc bá’, és Fazi kivett egy jó összetételű ajánlatos zene-listát a zeneosztályról, s irány a csíkszeredai Készruhágyár. Az igazgatónál jelentkeztek:

– Igazgató elvtárs – kezdte ünnepélyes hangon Fazi –, az Önök gyárát az a megtiszteltetés érte, hogy az Önök élen járó brigádjai és élmunkásai egyórás ajándék zeneműsort kapnak, csak ki kell válogatni azokat, akik megérdemlik.

– Nagyon köszönjük, máris hívom a szakszervezeti elnököt és a

párttitkárt – szívélyeskedett az igazgató –, lesz akkor nóta, csárdás, cigányzene...

– Szóval az a helyzet, igazgató elvtárs kedves – kezdte Ferenc udvariasan –, hogy felsőbb utasítást kaptunk a zeneszámok arányos összetétele érdekében, és hogy ne csak magyar dalok és nóták legyenek a műsorban, kész listát hoztunk. Így aztán nem telik az idő a keresgéléssel, és különben is, sokkal gyorsabban megy.

– Nahát, maguk mindenre gondoltak. Ez már igen, Vas elvtárs.

– Aczél, Aczél – kedves direktor...

– Jaj, elnézést, az ember néha összetéveszti a szezont a fazonnal.

– Nem tesz semmit, én is le szoktam jegyezni a neveket, annyi emberrel van dolgunk. Mi, rádiósok sem vagyunk káptalanok.

Közben – amíg kávéztak – az igazgató bekérte a párttitkárt és a szakszervezeti elnököt. Meg sem itták a kávé, a varázsszóra, hogy itt vannak a vásárhelyi rádiósok, megjöttek a bizalmiak is. Elkészült a csapatösszeállítás, és máris érkeztek az alanyok. Mindenki kezében egy kis cédula a *legkedvesebb dal* szerzőjével, címével. Miután bemutatkoztak a mikrofon előtt, ki-ki elmondta, hogy a „vállalásán” felül hány százalékban teljesítette túl a tervét, amiért ugye ajándékmuzsika dukált. A hazai magyar zene simán zajlott, csak a karbantartók főnöke dobta vissza papírt:

– Ne haragudjanak, de én ki nem állhatom azt a Gică Petrescut! Ha legalább valami hallgatót énekelne, de a csincsinált, azt nem...

– Na, idehallgass, te józan életű! Most itt, a rádiósok előtt mondd csak el szépen, hogy tavaly, az augusztus 23-i felvonulás után – a lozinkás tábla meg a zászló – amit a te két pici dolgos kezeddél vittél – hogy került a bufet előtti vizesárokba? Nem én vettelek ki az őrmester kezéből?

– Megértettem, igazgató elvtárs. Melyik mikrofonba kell mondani?

Igaz, hogy nem túl nagy lelkesedéssel, de végül is elnyekeregte a *Csincsinálos* szöveget. Aztán jött a következő, neki már magyar zene jutott:

– A brigádommal meghánytuk-vetettük, hogy melyik zeneszámot kérjük, s úgy döntöttünk, hogy nagyon *szeressük* Ráncki Györgyöt.

– Nem Ráncki, hanem Ránki.

– Szóval Ránki Györgyöt szeressük, és ha lehetne, kérjük a Magyar táncok a XVI. századból című szerzeményét, Ránki György fel-

dolgozásában, kamarazenekarra, cimbalomra és gitarra. Ha nem lehet az egész partitúrát, vagy legalább egy részletet...

– Szíves-örömet teszünk eleget a karöltővarró részleg kérésének.

– Riporter elvtárs – szólt vissza halkán az iménti alany –, nem lehetett volna egy kicsit kérni a Csárdáskirálynőből?

– Sajnos, pechjük van, ezt már elkérte más, s kétszer nem lehet... Máskor.

Már a következő is kisimította a kötelező interjú után papírját, s kezdte is: – A szabászbrigád úgy döntött, hogy szívesen meghallgatnánk Ciprián...

– Nem Ciprián! Mondja úgy, hogy Csiprián Porumbeszku – állította meg Fazi az alanyát –, azt csével tessék mondani, csével, mint Csíkszereda!

– De a brigádomban is van egy Ciprián Jóska, ő magyar, és én azért mondtam cö-vel...

– Porumbescu se volt román, mert őt Golumbiovszkinak hívták, csak azután lett a lengyel galambból román porumb – na, mondja még egyszer...

– Szívesen meghallgatnánk Ciprian Porumbescutól a Balladát. Ezzel egyben kedveskednénk brigádunk egyetlen román nőtagjának, Lenucának.

– Remélem, megtaláljuk a szalagtárban a kért számot...

A kisriport után a legnagyobb bajba az a brigádos került, akinek a papírján a híres orosz zeneszerző – Szkrjabin neve éktelenkedett. A szegény csíkszépvízi székel négyyszer is belefogott a Szkrjabin nevébe, de a hétszentségnek sem jutott tovább az *sz* betűnél... A párttitkár megelégedte a dadogást, kikapta a papírt a brigádos kezéből, nagy bőszen nekiveselkedett.

– Kérjök a brigádnak Szárki... Szákr... Száabri... Szkárbindól... Na, nézzenek oda, ...törik ketté a nyelvem!

Aczél Ferenc bá', a riporter jóindulattal, mosolygósan közbelépett:

– Látom, hogy a párttitkár elvtárs nyelve hegyén van a nagy orosz zeneszerző neve, csak valahogy most éppen nem sikerült kimondani. Önök, ha nem csalódom, Szkárbindól szeretnének balettmuzsikát hallani, Szkribi, azaz pardon Szrobin, áh, dehogy, Szkárbin, nem jó, Szkrutin, ez sem jó. Na, még nekem sem sikerül. Hát akkor legyen: Hacsaturján! Hagyjuk ezt a mássalhangzó-torlódásos Szkjárbint...

Na, né sikerült – hüledezett Ferenc bá'... Biztos ami biztos: maradjunk Hacsaturjánál. Legyen a kardtánc. Jó?

– Akkor a rádiótól kérjük a brigádunknak, ahogy abban megegyeztünk, a kartáncot, Hacsaturján elvtárstól...

– Nem lesz jó! Uram, az nem kartánc, hanem Kard... érti: huszár-kard-tánc. Na, kezdje újból, de elvtárs nem kell a végére, értem?

– Értem, a végén nem lesz elvtárs. Tehát: Kérjük a brigádunknak, ahogy abban már közösen megegyeztünk Hacsaturjától a Huszár-kardtáncot...

– Nem huszárkard! Ember – tépte a haját a riporter –, csak egyszerűen kardtánc... Érti? Huszár nincs! Na tessék.

– Igen, ho... hogyan.. Huszár nincs, csak egyszerűen kardtánc. Na mondom: csak ugye az a mikrofonláz... Most mondom: Kérjük, játsszák el Hacsaturjától egyszerűen a Kardtáncot...

Ferenc bá' megadóan magába roskadt, majd csak annyit mondott:

– Jó, hogy szalagon van – cakompakk –, majd otthon kivágom.

Mindenki elvonult, csak az igazgató maradt, és hívatta a főkönyvelőt. Majd Aczélhoz fordult:

– Hát nem irigylem a maguk munkáját, Aczél úr.

Ha már nincs ott a párttitkár, nem volt kötelező az elvtársozás. Ferenc megvonta a vállát. Ekkor lépett be a főkönyvelő a füzetével, köszönt, lekezeltek, s leült az igazgató mellé.

– Na, Éliás barátom, itt vannak a Vásárhelyi Rádiótól, és egy nagyon szép egyórás ajándékmuzsikát küldenek a gyárunknak, mindenki beszélt, legalább 12 muzsikát kértek... Majd Fazihoz fordult:

– Mikor is lesz leközzetítve a műsor, Fazakas elvtárs?

– Kérem szépen, megmondom pontosan. A jövő kedden a reggeli műsorban, pontosan hat óra öt perctől hét óráig, csak maguknak szól az ajándékmuzsika.

– Tehát Éliáskám, én azt hiszem, hogy a télifaalapból vagy a hokipénzből. Vagy esetleg a díszítési és hótakarítási alapból is lecsípünk valamit, de az anyagmegtakarítás is számításba jöhet.

Számigál a főkönyvelő is: – Valahogy csak ki tudjuk fizetni. Számoljunk el, mennyivel tartozunk?

Ferencék csak meresztették a szemüket, s hüledeztek, végül Fazi szólalt meg: – De drága igazgató elvtárs, a rádió ezt teljesen ingyen, bérmentve csinálja...

– Mi ezt kötelességből tesszük, ezért egy fitying sem jár – tett rá még egy lapáttal Ferenc, és most már Éliásék hüledeztek a választól. Az igazgató karon fogta a főkönyvelőt:

– Csak egy perc és itt vagyunk.

Kiléptek az ajtón. Nem telt bele egy perc, s máris somolyogva álltak a két riporter elé, s az igazgató kezdte bizalmasan:

– És most, mint magánemberek, ugye abban egyetértünk, hogy a Hargita innenső löjtőjén, a *Brödec* nevű kabanában egy jó körömpörköltet puliszkával és káposztacikával elfogyaszthatunk... Nem dől össze a világ. Igazán rádolgoztak...

Nem ütközött ellenállásba a javaslat. A rádiósok megadóan fejet hajtottak. Így az íróasztalfiókból poharak és szilvapálinka került az asztalra, és *addig is* jelszóval gerjesztették az étvágyat. Amire a Hargita oldalához értek, már általánossá vált a tegeződés, mindenki mindenkit csak becenevén szólított. Derűs hangulatban, farkasétvágygal ültek asztalhoz a párolgó körömpörkölt, puliszka, a cika és a poharak mellé. Kissé elhúzódott a hálaadási ünnepség. Zanzibár nevű operatőrük szolgáltatta a *dugi szalagtárából a hozott muzsikát*. Hamarosan tömegakcióvá vált a búcsúzás, a menedékházban aztán az indulás ideje is bekövetkezett. Útravalóként mindenkit megajándékoztak még egy-egy flaskával, mert hát hideg a terepjáró kocsi. Ölelkezés, kézfogás és ígérek – hogy majd aztán, tavasszal *a bárán'tokányról* senki se hiányozzék! Az ajándék muzsikaműsor elkészült, minden szöveg és muzsika a helyére került. Az adásban viszont – megtörtént az operatőrök infarktusát előidéző tragédia – az egyórányi műsort tartalmazó tekercs közepe kiesett, és az egész 1000 méternyi kidolgozott szalag úgy összegubancolódott, hogy ott sem Schwartz Viktor túravezető, sem Marton Mari, sem Gyárfás Éva – a két operatőr sem tudott rendes, adásképes tekercset összehozni. A tartalék szalagtári zene forgott azon a reggeli műsoron... Amikor egy hónap múlva sűrű bocsánatkérések közepette elmagyarázták, hogy milyen baleset érte a magnetofonszalag tekercsét, azzal zárta le az ügyet az igazgató:

– Fazikám, legalább az emberek hangját betehették volna adásba, annyira várták, hogy hallják magukat...

A malamberki nótafa

Egy stúdiófelvétel anatómiája

Jánossal éppen ki akartunk lépni a rádióstúdió épületéből, amikor Mezei bácsi fürgén kilépett a kapusfülkéből, s nagy izgalommal közölte:

– Éppég jó, hogy jönnek, Jánoskáim. Malamberkéből, a szülőfalumból bėjütt, s magukat keresi Bíró Sándor, a legszebben éneklő vaksági nyugdíjas, az én drága katonacimbarám. Itt vár már egy félórája.

– De Mezei bácsi – szakítottam meg a szóáradatot –, maga is jól tudja, hogy vége a munkaidőnknek... De már elém is állt fehér sétatálcájával a nagy reverenciával bejelentett vendég: – Bocsánat a zavarásért, de tudják, én, ha nem is látam magukat, csak a hangjukat hallam, s azannal megüsmerek akárkit. Száz közül is rájünnék, hogy *Csitka János* riporterrel beszélgetek. Na, adjan az Isten maguknak is – azzal lekezeztünk, s folytatta is Sándor bácsi –, éppég mondam a katonacimbarámnak, a jó barátamnak Mezeinek, hogy el kéne fűjjak a mikrofonba is vaj’ egy malamberki régi nótát...

– Ez rendben is lenne – mentegetőztem –, de hát Sándor bátyám, lejárt a munkaidő, megyünk haza, holnap is lesz nap, különben sincs hol felvegyük a nótákat, mert nem igényeltem ma reggel stúdiót, ott két emberre lenne szükség, azoknak is lejárt a munkaidejük.

– Itt a nyugdíjam, mindent fizetek, a déli vonattal jöttem, s amíg idebotorkáltam, ugyi, eltőtt az üdő, nekem otthan sok a dógam, ugyi ott a sok majarság, a barnyú, a két tehen... Na, csak éppég két nótát fűvak: csak kettőt – kérlelt bennünket az idős ember.

– Na, ha már ilyen szépen kér, Sándor bácsi – ajánlkozott János barátom, s Mezei bácsi is alázatosan nyakkongatott hozzá –, beme gyek Oszkárhoz, s felteszünk egy tízperces tekercset, s ti üljete be a hármasba.

Kinyitottam a hangszigetelő előszoba ajtaját, nem kis robajjal, s azon bevonultunk a stúdióterembe, megszólalt Sándor bácsi.

– Otthan a mű pajtaajtónk is éppen ilyen nehezen jár, s a kilincs is ilyenforma.

– A hangszigetelés miatt ilyen vastag az ajtó, s ott három réteg vastag ablaküveg választ el a magnetofonoktól meg a keverőpulttól. Ha kigyúl a piros lámpa, akkor hallanak minket Oszkárék – magyaráztam a vendégnek. Máris beharsogott Oszka a bebeszélőn, hogy

– Kérek egy hangpróbát!

Elhelyezkedtünk a bársony bevonatú vastag asztal mellett, felkattintottam az asztali lámpát:

– Na, Sándor bácsi, próbából énekeljen egy rövidet.

– Melyik legyen a’?

– Teljesen mindegy, mert ez úgyis csak próba.

Letámasztotta a fehér botját az asztal lábához, két kezével megmarkolta az asztal lapját, hátrafesztette a felsőtestét, az állát leszegve – hogy jó öblös legyen a hangja – rázendített:

– Sejde, aszongya, hogy aszongya, hogy „*Jóska lelkem, én ides vitézem, leveletem hogyha megkapad*”...

– Állj! Álljon meg, Sándor bácsi! Ezután már csak az következik, hogy *Honvéd áll a Hargitán!* – én aztat is elfúvam, ha kell...

– Azt nem lehet, mert irredenta nóta.

– Miféle renta?

– Olyan, Sándor bácsi, amiért három év tömlöc jár! Azt csak a kocsmában, s ott is csak akkor, ha nincs jelen az őrmester, ezért itt mind a négyünket bezárnak, jóember. Itt csak legfennebb magyar népdalokat szabad énekelni.

– Sze tá’ még a Don-kanyarban is fűtták a népek ezt a dalt, azért népdal.

– Sándor bácsi, a népek a székely himnuszt is fűjták, de attól az még himnusz, és nem népdal. Értse meg, itt csak kimondottan népdalt szabad énekelni, s ha lehet, kettőt magyarul s legalább egyet románul. Ez vezetőségi parancs, érti?

– Én ramányul nem tudak egy nótát se.

– Sebaj, akkor magyar népdalt, olyat, amelyet csak a malomberkiek ismernek.

– Tudak egy olyant, amit rajtam küjel senki sem ösmer.

– Na, azt kezdje, Sándor bácsi... Beszóltam a mikrofonba: – Indítsd el a felvételt.

– Kész, intésre mehet – érkezett a válasz az ablakon túlról Oszi hangján a hangszóróból. Kigyúlt a piros lámpa, megvolt az intés...

– Kezdheti, Sándor bácsi.

Az öreg ismét beállt a *pózba*, fejét dölyfösen leszegte, tüdejét teleszívta, s kezdte a rituálét, bikaerős hangon:

– Hogy aszangya, hogy aszangya:

*„A malamberki hegytetőn
Integet a szeretőm,
Piras kendőt lobagtat, sejde,
Piras kendőt lobagtat,
Kacka cukrat ropagtat
Sejde, engem ada csalagat!”*

Becsületesen elnyújtotta az utolsó szótagot, jól kirezegtette, lebegtette. Ennyi marasmenti zsargon, vagyis: a sok *a* hang hallatán, és hogy elkerüljem a hangos nevetést, az asztal alatt kezdtem keresgél-ni a *véletlenül leejtett* ceruzám, de Oszi és János is leborult a keve-rőpultra, csakhogy észre ne vegye Sándor bácsi a nevetést, aki köz-ben még refrént is énekelt. Miután azt is befejezte, már nem bírtam tovább, és egyből kibuggyant belőlem a nevetés, amit azzal próbál-tam félremagyarázni, csakhogy meg ne sértem az öreget:

– Na, Sándor bátyám, népdal még soha ilyen jól nem esett ne-kem – közben folyt a felvétel a kabinban, majd komolyságot eről-tettem magamra, megveregettem barátságosan a hátát –, s ugyanbi-za, Sándor bátyám, hol szokott még énekelni?

– Hát ugyibá’ a templamban a kórusban, ahol én viszem a prímet.

– Csakugyan hallottam arról, hogy van egy vegyes kórusuk.

– Hát már hogy lenne az vegyes, sze’ színtiszta magyarak va-gyunk benne, egyedül a harangazó ramán – jegyezte meg sértődöt-ten Sándor bácsi –, aztán ott van a bufét, én, amikor a kacsmba béteszem a lábam, már minden második asztalnál ki van kérve a deci pálinka, s egyik nótát a másik után fűvam... Megrendelésre! Úgy, hogy alig győzem!

– Valószínű, hogy nem zsoltárokat szokott énekelni...

– Egy varasbékát! Katananótákat, még azt is, hogy aszongya: *Ott, ahol zúg az a négy folyó...* azt is szaktam fűjni... El igen. Én min-

denhol szaktam nótázni. A kollektívában a Rétrejárónál, a törökbúzásban kapálás közben, vagy a Paklasban rípaegyeléskor, ottan az istállóban...

– Mivelhogy ugye nemlátó tetszik lenni, nem szokta kivágni a répát vagy a kukoricát?

– Ajan Isten nincs! A lábammal vagy az egyik kezemmel kitapagatom, s egyet ütek jobbra, egyet ütek balra a kapával, de egyet se vágak ki, sze' úgy ösmerem a növényeket, mint a pap a kátét!

– A kapát két kézzel szokták fogni, olyankor mit csinál a fehér bottal?

– Azt leszúram a föld végibe, s aztán hazafelé elveszem... De sok mindenre jó ez a fehér pálca, megvéd a kutyaétól, ha felemelem, az autók megállanak, s még az adót is leütik, na! Ilyen világot élünk, csak a nóta szóljan!

– S otthon mit szokott csinálni?

– Ezt, azt. Adak enni a tyúkaknak, zabat szarak a libáknak.

– Ne haragudjon, Sándor bácsi, de inkább mondja úgy, hogy zabot *szórok*...

– Értem-értem, a tájszólás... szóval zabat szórak a libáknak, jobban tojnak, elkúrálam a malacakat, a teheneket, van egy szép kicsi tarka barnyú, azt látnák, alyan játékas... Az elmúlt szombatán addig ficáinkalt, hogy egyszer csak beszökött a barnyú a tarnácba, na mandam, mast ez eltörte a lábát, vehetem a szűrökést, s há' lelkem, mikor odamegyek, látam, hogy vígan nagy hersegtetve eszi a rípát, s úgy nyelte, hogy még vartyagatt belé a torka...

– Biztos van udvar, kert, szántó.

– Van hát! S aztán ott a sok virág, azt gyamlálni, az udvart seperni kell, s közbe-közbe el-elfúvak egy-egy nótát. Olyankor aztán úgy kieresztem a hangamat, hogy még a Rétrejáróban vagy a Darúdambján is felkapják a fejüket a menyecskék. Aztán amikor békacsalom Vásárhelyt, akkor szaktam hallani a maga hangját, az Ugrándázó mikrafonba, mert kérem, én küljeről tudam, ki melyik műsorban beszél, s azt is megüsmerem, ki a bémondó.

– Egyébként annak a műsornak nem ugrándozó, hanem *Barangoló mikrofonok* a becsületes neve.

– Ammá ugyanaz! Ugrándázik, vaj barangal, az egyre megy, napanta háramszar hallgatam a rádiót: Vásárhelyt, mert hajnalban kez-

di, ugyanott folytatja Kolazsvár, és három órákor, mikor a galaci gyors sípol, akkor jelentkezik Birta Jóska és Labancz Frida Bukurestből. Nekem reggel, délben és öste a fejéskor ez a szórakazás. Amikar megszólal a községi kikiáltó trambitája, akkor már tudam, hogy Vajna Jánas mandja bé a sportműsort. Vosárnap reggel az a *kürtes műsor* szól. Azt a pionéraknak szakta bémándani Bene Szász Zsuzsa, a hangja után ítélve, ügyes menyecske lehet...

– Jól kifinomult füle van, Sándor bácsi.

– Én már – édes lelkem – csak a fülem után látak, de mindent észbe tartak, s aztán mingyá utána következik a *küsgyermekek rádió*, abban Lázár Éva s az a *Pastás Jankó* a bémándó, de van ott magaknál egy valamilyen György nevezetű riporter, de annak valahagy alyan hangja van, mint egy fehérnépnek. Az az ember, aki azt a zenés *lozenplikkés muzsikaműsort* szakta mondatgatni... Itt van a nyelvem hegyin a neve...

– Nem Kozma?

– Az a, Kazma György.

– Minden stimmel Sándor bátyám, csakugyan női hangja van – helyesletem –, csak hogy nem Györgynek nevezik, hanem Kozma Györgyikének, és nem a muzsikáló lozenplikket, hanem a *Zenés lot-tó* című műsort szokta szerkeszteni, különben minden talál. A népdalénekesek közül Cseh Jutkát és Madaras Gábort szereti?

– Minden nótájukat küjlelről fűvam! Azaknak könnyű dóguk van, mert zenekar kísíri őket. Hej, ha engem is, legalább egyszer egy prímás, egy brácsás, egy bőgős, egy igazi klánétás egy cimbalmassal, egy valódi cigánybanda kísírne, uram... Akkor hallaná, hogy mit tudak... De engem örökkéig csak Busuioc őrmester szokatt kísírni, igaz, hogy a miliciaőrsre, s oda is csak jegyzőkönyvelni. De aztán – tudja maga, hogy szokatt ez már lenni – mindig ki szaktunk békülni egy éveg seprúpálinkában, s mindjárt haza is szokatt jünni vele, hogy – bíztas ami bíztas – nehogy elfelejtsem azt az éveget.

– Még kit ismer a rádióműsorból?

– Én biza lelkem, szinte mindenkit. Ott van például Lukács Jánas, járja az országot, legtöbbször Vajnával... Aztán mindig szaktam hallgatni azt a kallégájukat – akinek alyan erős, rezes borízú hangja van, ő az én druszám – Fazakas Sándart. Így a hangja után ítélve, bíztasan nem tőti a csizmájába az innyavalót. Még azt is tudam, hogy

együtt járja a kollektíveket azzal a sokat beszélő Gyarmati Dénessel. Esment azt a szép nevű Emesét is szeretem, csak valahogy egy élőszikrát mintha kényeskedne.

Aztán rám nézett a vendégünk: – Én is kérdezhetek valamit?

– Csak egész bátran, Sándor bátyám, azért vagyunk a mikrofon előtt.

– Szombat délután, abban a *Kalidoszkóp*’ című adásban, Tóth Tamás és az a Bálint Márta olyan jókat szaktak mondagatni, hogy mind a hasamat fogam... De az áldóját, a végén mégis mindig úgy mandják, hogy *Csipó Jánas* műsara hangzott el, mikor tisztán hallam, hogy Márta és Tamás beszélt végedesvéig... Na, ez hogy lehet?

– Ők színészek, Sándor bácsi, vagyis: vendégbemondók. Ők csak azt olvassák, amit én leírok nekik.

– Papírból olvassák? Pedig a varasbékába belé, éppen úgy mandják, mintha ők ott helyben a rádióban találták volna ki...

– Épp ez előtt a mikrofon előtt szoktak olvasni.

– Mondhatak maguknak valamit?

– Csak egész bátran, Sándor bácsi.

– Ő is hallja?

– Ő is, igen.

– Na Jánasak, ha meg nem sértem kegyedéket, innét átmegyünk egyenesen a kacsamába, legyenek a vendégeim.

– Rendben van, Sándor bácsi, köszönöm a beszélgetést, s aztán, ami nem ide való, azt én majd kivágom a felvételtől. (Szinte azt mondtam marasmentiesen, hogy *kivágam*...)

– Csak nyugodtan, ’sze, ha jól meggondalam, maga is marasmenti, mint én. Marasvásárhelyen is a Maras folyik, ahagy azt Sós Jóska polgármester is mandta, Vásárhelyen, amikor bejüttek az araszok. Csakhogy ezt a riportban nem lehet, ugyi?

– Persze. Oszikám, játszd be nekünk a felvételt, hadd hallja Sándor bácsi is.

Hallgatás közben Sándor bátyám újra *fűtta* a nótákat hangosan.

A Hosszú utcán úgy keltünk át, hogy Sándor bácsi felemelte a fehér botját, leállt a forgalom, s ezután léptünk be a szemben levő büfébe, ahova gyakorta betértünk egy *pohár szóra*.

– Na, egészségünkre!

Felhajtottuk a pohárkával, és Sándor bácsi érces messzehordó hangját suttogóra fogta:

– Most olyasmit mondanak el maguknak, ami tilos lett volna a rádióban.

– Csak bátran, Sándor bátyánk, itt magunk közt vagyunk – biztat-
tam az öreget.

– Negyvennégy szeptemberiben, amikor az oroszok a Marasan
át a lavakkal béjűttek Malamberkibe, még gyermek voltam, ott lak-
tam keresztanyáméknál a Sósút utcában. Apám utoljára a Don-
kanyarból írt, anyám a vásárhelyi kórházban feküdt. Már hallattunk
arról, hogy milyen bárisnyásak, vagyis fehérnépkedvelők a rusz-
zik, így aztán féltünk tőlük. A háború mián egyedüli férfi voltam az utcá-
ban. Háram fiatal fehérnéppel vártuk az oroszokat. De az idős Ró-
za keresztanyámnak megvolt a magához való esze, mert Erzszi ono-
káját még hajnalban a kórészupba bújttatta, Ilus onokáját a répave-
rembe, Trézsi leányát a gabanásba a szuszékba, ő pedig hatvanéve-
sen békormazta az arcát, fekete fejkendőt kötött, s engem egy veder
vízzel és egy csuporral a kezemben kiállított a kapuba, hogy ha meg-
látják a kutat, ne kelljen bejűjjenek az oroszok az udvarra vizet inni,
mert abból nagy lesz a baj...

A muszkák a rekvirált lovakkal s a rabolt marhákkal felkanya-
radtak a nagy útra, s irány Vásárhely! Már azt hittem, hogy senki
nem jön a mi utcánk felé, amikor egy nagy marha pufajkás ruszki,
vállán a bokszoskatulyás géppisztolyával meglátta a kezemben a
csuprat s előttem a vedret. Illedelmesen integetni kezdtem neki, mire
hozzám ügykezett, s elkezdett gagyogni oroszul, hogy: – Vodá, vo-
dá!... Gondaltam, hogy víz kéne, nyújtattam is neki a teli csiprot.
Megivutt vagy hárommal. Valahogy meglátta keresztanyámat, há-
tul az udvarban. Abban a pillanatban ledobta a csiprat a vederbe,
engem félrelökett, s usgyi neki: beszaladt az udvarba. Öreg kereszt-
anyám, mikor meglátta a ruszkit, összezsapta a kezét, s mint egy ta-
jósrece betotyagott a gabanásba, ahol már ott lapult Trézsi néném a
szuszékben. Belülről hamar béreteszte a deckaajtót. Iván elékapta
a géppisztolyt, s a puskatusával elkezdte döngetni azt. Recsegett az
ajtó, én hamar elévettem a ganéhányó villát, s neki a katanának. Az
úgy kikapta kezemből a villát, mint egy ficfavesszőt, kettétörte, s át-
dabta a szamszédba. A gabanás ajtaja betört, s mikor lépett volna

befelé, én elkezdtem rugdasni a katana csizmáját, az pedig ellökött magától, reám meresztette a puskáját: Púú! Akkarát kiáltott, hogy előbb azt hittem, belém lőtt. Ijedtemben megtántaradtam, és seggel beleestem a ganyélébe.

Mire kimásztam onnét, addig a ruszki a gabanásban keresztanyámat már rábarította a szuszékra, és elkezdte nyaggatni. Jajgatott a szegén öregasszony, s mivel gondolta, hogy a ruszki nem ért magyarul, folyton-folyvást azt rikoltozta, hogy mindenki hallhassa:

– Ne mozduljon egy se! Maradjatok veszteg ott, ahol vagytok!

Én ilyesmit még álmamban sem láttam, úgy álltam ott, mint a cüvek, moccanni sem mertem, csak a ganyélé csorgott a gagyámról. Aztán később a szuszékról lemászt a katana, kijött a gabanásból, megigazította a sapkáját, s a puskáját, és akárcsak egy igazi felszabadító ruszki, sündergett kifelé az udvarról, közben fűtyürelve gombolgatta a nadrágját. Keresztanyám pedig ott feküdt a szuszék fedelén, csendesen jajgatott: jó, hogy csak ötet kapta meg a ruszki. Később aztán – sose felejem el – kormozott arcával, a gabanás falába kapaszkodva lassan elétámolgott az a szegény öregasszony. Nagy szomorán rám nézett, s azt mondta: – Látam, téged is megmucskalt az a büdes muszka, hogy a nyüvek ássák ki a belit... Aztán odavitt a kúthaz, lemosatt a vályúnál. Csak másnap, késő éjjel jüttek elé Trézi nénémék a búvóhelyükről. Így aztán ők nem láthatták, hogy az oroszok hogy jüttek be Malamberkére, a Marasan át a lavakkal, csak a szegény öreg keresztanyám szenvedte meg a felszabadulást.

Még bekortyoltuk a maradék lengyel vodkát, ismét Sándor bácsi szólott: – Ugyibá', ezt mégsem mandhattam el a rádióban, sze' ezért a tömlecbe zártak volna, pedig Isten bizany így volt...

– Na, főnök, még egy rendet, ide az asztalra! – szoltam Öcsi-nek... Egy villanás suhant át az öreg barátunk arcán, s máris vette a lapot.

– Azt nem úgy mandják, Jánas barátom, hanem úgy, hogy – megköszöri Sándor bácsi a torkát, s rázendített – sejde:

*„Kacsmárosné,
Száz szál gyertyát,
Száz icce bort,
Ide az asztalra...”*

Aztán óvatosan becsuktuk az iroda ajtaját, s Vajna barátunk finoman megfogta az öregember kezét: – Csak hangfogóval, Sándor bátyánk – mert még kihallatszik a csárdából...

(Marosvásárhely, 1977)

MEGY A MAGNÓ VÁNDORÚTRA...

A nagy staféta interjúlánc

1975 márciusában az egyik műsorpályázatra gondoltam egy részletet, és bejelentettem, hogy új rovatot szeretnék indítani a Marosvásárhelyi Rádióban, mégpedig egy *Stafétamikrofont*, olyan formában, hogy híres embereket szólaltatok meg tízperces időkeretben, a felvételeket egyenesen az *Aranyszalagtárnak* gyártanám. Két alapszabályt állítottam fel: lehetőleg portré kerekedjen ki a beszélgetésből, és utána az alany határozza meg, hogy ki legyen a következő műsor vendége. Nem remélt örömmel fogadta ötletemet a pályázat bírálóbizottsága, csupán a főszerkesztőnk, Oroján Sándort aggasztotta az interjúlánc címe.

– Igaz ugyan, hogy az interjúláncban, akárcsak a stafétabotot, úgy adják egymásnak a mikrofont, na de a staféta kimondottan sportos kifejezés, itt pedig főleg értelmiségieket keresünk fel, nem csak sportolókat. Kéne egy másik cím...

Akkor elővettem a tartalékötletem, menjen a magnó egyszerűen vándorútra. Tehát legyen: *Megy a magnó vándorútra!* Na, ez már jobban hangzik, bár kissé hosszú – helyeselt a főszerkesztő. Teljes volt az egyetértés.

Így hát 1975. március 5-én felkerestem Pongrácz Antal orvos-tanhallgatót, akinek Kairóban pár nappal előtte akasztották a nyakába az ifjúsági vívó világbajnoki címet, jó téma volt, és indult a rovat. Még mostanában is kérdezzetik az ismerősök, hogy megy-e még vándorútra a magnó?

Zenés főcímet szerkesztettem. Az első 12 interjú után arra gondoltam, ha ez a rovat minden szombaton műsorba kerül, és Aradtól Bukarestig, Nagybányától Szatmárnémetin át Temesvárig, Bákótól Nagyvárad és Kolozsvár érintésével Ploiești-ig hosszú és fárasztó uta-

kat kell megtennem, akkor ezt egyedül nem fogom bírni. Megpróbáltam néhány kollegámat megnyerni a sorozatnak. Ez sem volt nehéz. Elsőnek Nagy Miklós jelentkezett, lassan bekapcsolódott Kovács István, aki amellet, hogy kissé irigykedve, de nagy elismeréssel hallgatta a sorozatot szívesen rázatta magát Kolozsvárra. Ágoston Vilmos legalább ötven interjúval gyarapította az *Aranyszalag*tárat, de szép számmal készített interjút Jászberényi Emese, Tófalvi Zoltán és Gáspár Sándor is. Vendégkönyvet nyitottam, ami kötelező kelléke lett az utazó riporternak, a táskamagnó mellett. A magnótekercsen hoztuk a hangfelvételt, a vendégkönyvben pedig pár emléksort az alanytól. Érdekes módon sajnos, az emlékkönyvben kevesebb a beírás, mint ahány hangfelvétel készült. Ugyanis a magnót soha egyetlen riporter sem hagyta itthon, azonban az emlékkönyvet jó néhányszor igen.

Tízéves születésnapot ünnepelt volna a sorozat 1985 márciusában, de legnagyobb bánatunkra a *Megy a magnó* 434. állomásán, 1985. január 12-én, megszűntette a diktatúra a területi rádióműsorokat, így azon a napon a kiváló folklorista, Demény Piroska (a sorozat 434. alanya) már nem kerülhetett adásba. A rendszerváltás napján, 1989. december 22-én néhányan bevonultunk a stúdióba, előbb lelakatoltuk a Szekuritáté telefon- és ultrarövid hullámú rádiólehallgató berendezéseit, és elkezdjük a tartalék felszerelésekkel a rádióműsor-szórását.

Többször felvetődött a gondolat, hogy újra kellene indítani a *Megy a magnót*, de akkor a napi információkat, eseményeket előbbre valólnak tartottuk, mint a sorozat újraindítását. Végre 2002-ben Gáspár Sándor László Edittel ismét elindította az interjúláncot. Azzal tisztelt meg a két szerkesztő, hogy az új sorozat első riportját én készíthettem, mégpedig ugyanazzal az alannal, akivel 27 évvel korábban elindítottam vándorútjára a magnót. Így ismét dr. Pongrácz Antallal végeztük el a kezdőrúgást. Aztán következett Gáspár Sándor, és váltogattuk a mikrofont. Miután Tamás Ferenc nyugalmazott színésszel is sikerült interjút készítenem, végleg átadtam a mikrofont a fiatal kollegáknak, azzal a kikötéssel, hogy legalább ötszáz fordulót érjen meg az interjúlánc, és az új emlékkönyv mindig kéznél legyen.

A nosztalgiazáshoz nagyon kellemes és izgalmas percek is tartoztak. Annak idején diadalmasan tértem haza Temesvárról Franyó

Zoltántól, aki Bajor Andornak továbbította a mikrofont. Nagy élmény volt számomra a 358. állomás, ugyanis Kolozsvárra, Dorián Ilonához vezetett a sor, aki viszont egy irigylésre méltó feladatot rótt rám, hogy keressem meg Harag Györgyöt. Boldogan kerestem fel a nemzetközi híró rendezőt, aki a csodálatos színházról, a színpadi rendezés bonyolult fenséges mivoltáról beszélt, de nem hazudtolta meg önmagát a vendégkönyvbe írt soraival sem, mert ennél kedvesebbet, rádióriporter szívéhez igazabbul szóló szöveget még nem olvastam. Szó szerint idézem a beírását:

„Néhány hónappal ezelőtt külföldön tartózkodtam, kis táskarádiómon keresgéltem, egyszer csak hallom, hogy 'Itt a Marosvásárhelyi Rádió'... Végighallgattam a mezőgazdasági adást is, és úgy éreztem, hogy nemcsak az otthon levegője csapott meg, hanem rádöbbsenem arra is, hogy milyen hatásugara van egy rádióadásnak. 1983. május, Kolozsvár, Harag György”

Aztán így került sorra Tompa Gábor és Szabó Ágnes, két fiatal színpadi rendező, majd Sütő András, Veress Dániel, Kós Károly, Sylvester Lajos, a színész Senkálsky Endre, a költő Olosz Lajos szülei házában, Köröskisjenőn.

Egyik legnagyobb bravúrnak tartottam azt a négyszemélyes riportot, amelyben a mikrofonommal húszéves *véndiák-találkozót* rendeztem az éter hullámain, nevezetesen a temesvári Sinka Károlynak és Fábíán Ferencnek, a kolozsvári Török Katalinnak és a marosvásárhelyi Adleff Ingeborgnak – anélkül, hogy otthonukból kimozdulnak volna. Mind a négyen 1956-ban végezték a Marosvásárhelyi Színművészeti Főiskolát, erre az alkalomra a 20 évvel korábbi vizsgadarabjukból kiválasztottam egy olyan részt, amelyben mind a négyen szerepeltek. Mindenki saját otthonában elmondta a szövegét, így Temesváron Fábíán Ferenc végszavára Török Katalin Kolozsváron replikázott, Adleff Ingeborg Marosvásárhelyen elhangzott szavaira Temesváron válaszolt Sinka Károly. Az adásban annyira sikerült a szinkronizálás, hogy sokan azt hitték, színészek utaztak le a riportterhez, holott a riporter külön-külön vándorolt minden mondatért minden színészhez. Csak a színészekről kaptam ezért elismerést. Azonban árnyékos oldalak is kerültek a képzeletbeli naplómba. Ugyanis az a

beszélgetés, amelyik a Demény Lajos bukaresti dolgozósobájában hangzott el, több mint bizonyos, hogy a Szekuritáté valamelyik archívumában ma is megtalálható. Mivelhogy amikor Demény Lajos történész-professzor kikísért, a kapuban csendesen csak annyit mondott:

– Látja, kedves barátom, valahányszor vendéget fogadok, ez a szürke Dacia négy elegáns legénnyel mindig megjelenik, s itt a járda mellett megvárják, vajon ki is volt a vendégem... Na, de nem kell mellre szívni. Ez van...

Kezet fogtunk, de bizony nyomban százhuszat vert a pulzusom, s hazáig gondolkodtam azon, vajon miket is beszéltünk...

Nagyon sokszor eszembe jut az a Bukarestben készült interjú, amelynek alanya a baróti születésű Kászoni Zoltán halbiológus, élelmiszeripari mérnök, aki 1978-ig az Élelmiszeripari Minisztérium Halászati Főigazgatóságát vezette, és ő volt a Román Óceánhalász Flotta létrehozója. 14 halászhajó beszerzését bízta rá a kormány, amelyeket személyesen vett át a japán, a lengyel és norvég hajógyáraktól. Ezek valamikor nagyon korszerű úszó halkonzervgyárak voltak, de ma már elhagyott dokkokban rozsdásodnak, mert minden műszert, mozdítható alkatrészt elloptak a hajókról. Mesélt tengeri kalandokról, óceáni viharokról, de legtöbbit a hegyi vizekről, a baróti hegyekről és a halászatról beszélt.

A rovat népszerűségét nagyrészt annak tulajdonítom, hogy alanyai őszintén és tisztelettel, minden politikától mentesen beszéltek magukról és barátaikról. Éppen a politikamentesség, a rendszer és vezetője dicsőítése nélküli beszélgetések miatt került számtalanszor veszélybe az interjúsorozat. Ezt úgy védtük ki, hogy a nemzeti vagy pártünnepnapokon – *a sátoros ünnepeken* – szünetelt a vándormagánó. Ebben a műsorban senki sem szidta, de nem is dicsérte a kormányt, a pártot, a nagy vezető párost – természetesen a mikrofon előtt...

Itt most közreadom néhány romániai magyar hírességgel készült interjú írott változatát, amelyeket orvosokkal, tudósokkal, kutatókkal, tanárokkal, festőkkel, szobrászokkal, színészekkel, írókkal, költőkkel, sportolókkal, kiváló földművesekkel, mesteremberekkel, röviden: híres emberekkel készítettünk mi, a Marosvásárhelyi Rádióstúdió riporterei, valamint szerkesztői.

A sorozat elindult Pongrácz Antallal

A Megy a magnó vándorútra című rovatunk indító riportjáért csak a stúdió szomszédságába kellett jönnöm, a szemben levő garzon tömbház hetedik emeletére, és itt kopogtam be Pongrácz Antal vívóvilág-bajnokhoz, aki máris a sportmesteri cím birtokosa. Nevét szinte minden kontinensen ismerik.

– Először is meg szeretném kérdezni, van-e kedve bekapcsolódni ebbe a játékos interjúláncba?

– Önnel bármikor.

– Köszönöm a bizalmat. Hadd mondjam el, hogy a szabályok szerint a beszélgetés során megpróbálom bemutatni hallgatóinknak, és a beszélgetés úgy fejeződik be, hogy megnevezi a sorozat következő alanyát, akit folytatásként következő alkalommal felkeresünk. A bemutatás során talán mondjuk el azt, hogy az 1975-ös esztendő mit jelentett Pongrácz Antalnak?

– Elsősorban elhatároztam, hogy csak olyan versenyeken veszek részt, amelyekre tökéletesen felkészültem. Egy egyéni verseny 14-15 órán keresztül tart, és először is, mint a kerékpárversenyeken, meg kell szabadulni a tömegtől, és utána a nagy versenyzőkkel kell felvenni a versenyt.

– Egy kicsit át kell verekedje magát a tömegen. Nemrégiben tért haza egy nagy versenyről.

– Budapestről tértem haza a hagyományos Budapest-kupáról, melyen 16 ország 86 vívója vett részt. Magyarországnak ez jó alkalom volt arra, hogy tapasztalatokat szerezzen és összeállítsa a közelgő világbajnokságra a magyar válogatottat. A 86 vívót hatos csoportokra osztották a világbajnoksághoz hasonlóan, majd egészen a döntőig csoportmérkőzéseken kellett átverekedjük magunkat.

– Tehát tulajdonképpen főpróba volt ez a nagy megmérettetés előtt.

– Főpróba volt. 14 órát tartott a küzdelem, este 10-től fél 12-ig vívtuk a döntőt, négy magyar, két szovjet és két román versenyzővel. Az első helyért két magyar vívott, én a harmadik helyet szereztem meg a döntőben öt győzelemmel.

– Gratulálok a szép sikerhez, mi következik most?
– Április elég zsúfolt lesz. Tíz nap múlva Lipcsében versenyzünk, utána Párizsban a négyes, a hagyományos francia, magyar, olasz, román találkozón leszek, majd Nyugat-Németországban nyolc nemzet indít csapatot, a vívósövetség most a csapatversenyre helyezi a hangsúlyt. Ezt helyezte előtérbe.

– Ezzel a bemutatás befejeződött, ki legyen a következő alanyunk?

– Szeretném, ha a következő riport a Zolcsák családban a képzőművész házaspárral készülne. Jó barátaim, és tekintettel arra, hogy baráti társaságban nem szívesen beszélnek a képzőművészetről, most erről érdeklődhetne a riporter.

– Köszönöm szépen, tehát jövő szombaton a *Megy a magnó vándorútra* című rovatunk második állomása a Zolcsák képzőművészpár lakása lesz, és ők vallanak majd a művészetről. Sok sikert, Anti!

– Köszönöm én is a jókívánságot, és Önöknek is sok sikert, mert a rádiósok is, akárcsak mi vívók, szeretett városunkért vetünk mindent latba, hogy hírnevünk terjedjen az éter hullámain is.

Amint ismeretes, 1985. január 15-én a párt és a kormány megszüntette a rádiót. Abbamaradt a sorozat is. A folytatásra csupán 2002-ben került sor. Az interjúlánc új mentora, Gáspár Sándor kollegám úgy döntött, hogy a sorozat kezdő interjújának alanyával, Pongrácz Antallal, éppen magam indítsam másodszor is útjára a sorozatot. Megtettem.

Kedves hallgatók, a most következő beszélgetésben számításom szerint háromszor is elhangzik a 27-es szám. Ugyanis 27 évvel ezelőtt készült a Megy a magnó vándorútra sorozatunk indító riportja dr. Pongrácz Antal Sándorral, akit csak Matyinak nevezünk, és akkor töltötte be a 27. életévét. Azóta tegeződünk...

– A román sportban nem szokás a doktori címet a név elé helyezni, pedig a franciák, a magyarok rendszeresítették, különösen a vívóknál, vízipólósoknál, például dr. Fenyvesi Csaba. Annak idején az volt az apropó, hogy Teheránban, 1969-ben az ifjúsági egyéni világbajnokságon frissiben nyerted meg a világbajnoki címedet.

– Inkább az volt, hogy 1972-ben negyedik voltam az olimpián, és egyetlen találattal maradtam le az egyéni második és harmadik helyezettől.

– Utána hosszú lista következett, azt tudom, hogy ifjúsági Európa- és Balkán-bajnok is voltál egyéni párbajtőrben, szinte minden évben. Aztán Moszkvában hatodikok voltatok a csapatbajnokságban. Mégis mást tartasz egyéni nagy teljesítményednek.

– Igen, a legjobb eredményemet 1972-ben értem el a terror olimpiáján, Münchenben.

– Mindenekelőtt hadd beszéljünk arról, hogy hol is kezdted a párbajtőrözést, mert hiszen a párbajtőrben és egyáltalán a vívásban a vásárhelyiek ragyogóan szerepeltek...

– Az Egyetemi Sportklubnál kezdtem, és a mai napig ott sportolok, vezetem a vívószakosztályt mint elnök. Megmondom őszintén, ez a feladat sokkal kellemetlenebb, mint maga a versenyzés.

– Valószínű, hogy a páston kívüli vívásokra gondolsz.

– Bizony így van ez, mert megváltozott a világ, a kapitalista elvek szerint sok a kellemetlen asszó, de a többi sportágban is jellemző ez. Különben én Kakucs Endre bácsinál kezdtem a vívást, maga a szakosztály immár több mint 50 éves múltra tekint vissza, persze még az ötvenes évek előtt is jó híre volt a vásárhelyi vívásnak. Endre bácsi sajnálatos módon 1992-ben hagyott itt örökre, és csak most fogalmaztuk újra, hogy ki is volt ő, hogyan tanított tört forgatni és versenyezni a címekért. A kollegákkal rájöttünk arra, hogy közösségteremtő is volt. Nekünk a vívóterembe belépni ünnep volt, és nagyon komolyan és keményen edzettünk. Annak idején Endre bácsi az atyáskodásban fantasztikus kedélyteremtő vicceit használta. Élvezet volt nála az edzés, no meg a versenyek, amikor ott éreztük mögöttünk a páston, pedig az edzői kispadon ült. Erőt és biztonságot jelentett a versenyeken.

– Ez is része volt annak a hatalmas ugrásnak, ami a vásárhelyi sportra az 50-es években jellemző volt, és ami sajnos manapság már lassan eltűnőben van. A pénztelenség és az állami támogatottság hiánya, no meg a spekuláció rányomja bélyegét, sőt sportágak szűnnek meg, egyesületek oszlanak fel. No de beszéljünk rólad, hiszen 72-ben először jutottál olyan világversenyre, amit véres és terrorolimpiának is szoktak nevezni, hiszen terroristák gyilkoltak a müncheni olimpiai faluban, de itt érted el életed legjobb eredményét is.

– Az én ottani negyedik helyezésem és a terrorakció nagyon is összefügg, ugyanis akkor két napra megszakították az olimpiai játé-

kokat, és azokban a napokban nagy formába hoztam magam, bizonyosra, hogy az akkori olimpiai bajnokkal, Fenyvesi Csabával is vívtam, és 5:2-re megvertem. Ha akkor nem jött volna közbe a terrorakció, az aranyérmes biztosan az én nyakamba akasztják, így csak olimpiai negyedik helyezést érhettem el. A terrorizmus globalizálódása megíúsította azt, hogy a béke és a barátság, az erőszakmentesség olimpiája legyen a második németországi olimpia. Ezért voltak felkészületlenek a rendezők, fegyvert nem is láttunk a rendfenntartóknál, még kézi fegyvert sem viseltek a rendőrök. Rá is fizettek, mert sajnos ezek a tényezők megkönnyítették a terroristák akcióját. Könnyedén átmásztak a kerítésen, könnyedén foglyul ejtették az izraeli csapatot, akik megpróbálták késsel ellenállni, azokat lelőtték, utána a repülőtéren egy rosszul megszervezett túszzabadítási akció során több emberrabló meghalt. Utólag egy kriminálpszichológust bíztak meg azzal, hogy készítsen forgatókönyveket a biztonságos olimpiai játékok idejére és területére. A pszichológus 27 forgatókönyvet készített – íme, még egy 27-es szám – az olimpiai falu elleni lehetséges támadási stratégiákról. A 21. változat kísértetiesen hasonlított arra a változatra, ami a müncheni olimpiai faluban megtörtént. Annak idején az előkészületek során menesztették a kriminálpszichológust, mert nem tartották fontosnak, és aminek hiányában 11 ember vesztette életét, ebből 7 terrorista volt. Ha igénybe vették volna a szakmunkát, talán nem következett volna be a terrorakció.

– Ez ma már szomorú emlék, de dr. Pongrácz Antal most 2002-ben is tovább dolgozik az egyetemi oktatásban, fogászati magánrendelőjében, és betölti a vívószakosztály elnöki hivatását is.

– Közben a fogpótlásról szakkönyvet írtam, most próbálom kiadni, mellette mint egyetemi óraadó tanár oktatom a diákokat. Olyan év is volt, hogy egy évfolyamon egyetlen diáknak tartottam előadást.

– Ha most az időbeosztásodat próbálnánk görcsö alá venni, én úgy gondolom, hogy a napi 24 óra csak szűkösen elég.

– Amikor az ember saját magára gondol, az ügyet mindig túldramatizálja. Én látom a pácienseimen is, no meg az orvoskollégáimon is. Csupán attól tartok, hogy mi lesz akkor, amikor már nem szeretem mindezt csinálni, mert mondanom sem kellene, jelenleg nagyon szeretem, amivel foglalkozom. Sajnos a vívószakosztályra nehezen tudok időt szorítani, és hiába nemes a cél, egyre kevesebb az adakozó. Na-

gyon szegények vagyunk, szinte koldulásból élünk, mert a minisztérium nagyon megvonta a segítséget. Az eredményeket elvárják, vállon is veregetnek érte, de támogatás nélkül. A tavaly is harmadikok voltunk az országos bajnokságon, két nevet említenék, akik szép eredményeket értek el. Az egyik Bögözi Bálint, hatodéves fogászati szakos hallgató, és évek óta ott szerepel az élvonalban, valamint Andrei Radu, aki az ifjúsági versenyeken nagyszerű eredményeket ér el.

– Szerencsére a vívósport nem igényel akkora anyagi háttérrel, mint például az úszósport, mert a vívásnak elegendő egy tornaterem és a berendezés, lelkesedés, technikai tudás, amiben szerencsére nincs hiány, az úszás fedett uszodát és háttérrel igényel, hogy a labdarúgásról ne is beszéljek. No, de térjünk vissza a saját témánkhoz. Mi lenne az, amit nem szeretnél kihagyni a beszélgetésünkéből?

– Amikor elkezdtük 27 évvel ezelőtt a sorozatot, akkor eljöttél hozzám, és talán a kényelmesség vezérelt a szemközti garzonba, ma pedig még kényelmesebb megoldást választottál, és behívtál a stúdióba. No, de ezt tréfának szántam, azt kívánom, hogy ez a sorozat legyen sikeresebb és hosszabb életű, újabb 27 év után veled beszélgethessek itt a mikrofonod előtt!

Beszélgetés Bözödi Györggyel

és egy bökvers a vándormagnóról – 142. állomás

Rostás Zoltán marosvásárhelyi tanár arra kérte a Megy a magnó vándorútra című sorozatunk riporterét, hogy keresse fel Bözödi György író, és kíváncsi neki jó egészségét. Gyurka bácsi pizsamában fogad és köszöni a jókívánságot.

– Örülök a szerkentyűdnek, János fiam, köszönöm, hogy rám is gondol valaki. Gyermekkorunkban jó barátságban voltunk Zoltival, valószínű, ezért gondolt rám. Együtt laktunk egy időben Erdőszentgyörgyön, aztán Kolozsváron jártunk iskolába, s nagyon megtisztelő a számomra, hogy a kedves emlékei közé sorolt engemet is.

– Hogy őszinte legyek, nagyon örülök annak, hogy ilyen jó hangulatban találtam, Gyurka bátyám, hadd mondok el hallgatóinknak, hogy március kilencedikén betölti a 65. életévét.

– Az egyetlen vigasztalás, hogy amikor az ember egy napot vagy egy évet öregszik, mindenki ugyanakkor, ugyanannyit öregszik. Szándékosan nem használtam a „vénül” kifejezést, még ha kettőzöm is a szót, mert tudod te is, fiam, hogy... öreg író nem vén író. De hát ez nem valami egyéni speciális tragédia, mert csak az öregszik, aki él, nem igaz? Legalább ennyivel vigasztalódjunk.

– Általában ritkán tartózkodik itthon, Gyurka bácsi, legtöbbször a Teleki Tékában vagy a könyvtárban dolgozik. A kiadóban található egy olyan történelemtudományi munka, melynek egyik szerzője éppen Böződi György.

– Most hagyta el a sajtót a Román Tudományos Akadémia társadalomtudományi szakosztályának a kiadásában egy nagy jelentőségű és nagyon szép kiállítású történelmi dokumentumkötet: az 1848–49-es szabadságharcnak az okmánygyűjteménye. Ez az első kötet a sorozatból, s csupán 1848. március elejétől április közepéig tartalmazza az akkor megjelent okleveleket ez a vaskos kötet, tehát a jelek szerint vagy 15-20 kötetre fog rúgni ez a munka. Végre egy olyan dokumentumgyűjtemény, amely még Közép-Európában a '48-as események dokumentumaiból nem jelent meg sehol. Amint látod, betűhíven jelentettünk meg minden egyes, akkor keletkezett és fellelt dokumentumot. Már hat kötetre való anyag van összeállítva, úgy, hogy az első kötet után most már rövidesen következnek a többiek, Victor Chereșeșiu és Ștefan Pascu közreműködésével.

– Latin, szerb, német és magyar nyelven olvasható a gyűjtemény, amely nézetem szerint nagyon jól használható kézikönyv lesz a történészek számára.

– Nemcsak a történészek számára, mert olvasmányos is. Leköti az egyszerű olvasó figyelmét például a sok közéleti személyiség magánlevelezése. Irodalomtörténetileg is legalább olyan fontos, mint dokumentáris szempontból. Arra is készülök, hogy a történeti tanulmányaim gyűjteményét is leadjam a Kritérionnak. Hadd említsem meg, hogy végre éppen 65 éves koromra megjelenik az első verseskötetem. A Kritériontól most kaptam értesítést, hogy elfogadták kiadásra és a jövő év első felében napvilágot lát.

– Sohasem késő.

– Persze hogy nem késő. Mások odavannak az izgalomtól, hogy lehetőleg már 18 éves korukban megjelenjék az első verseskötetük,

hát én nem voltam ilyen türelmetlen, mert én nyugodtan vártam – mint a mellékelt „ábrázatom” mutatja. Közben történelmi kutatásokkal töltöttem az időt. Két jelentősebb témával foglalkozom, az egyik a székelységnek a középkori története az 1562-es nagy felkelésig, a másik történeti témám: 1848! Ez utóbbival kapcsolatosan már jelentek meg kisebb-nagyobb kiadványaim, a többi folyamatban van.

– Annak idején Gaál Gábor nagyon türelmetlenül és hangosan követelte Böződi Györgytől a székely szociológiai regényt.

– Egy népnek a szociológiai regényét megírni elég nagy felelősség, főleg munka, főképp addig, amíg a székelység valódi története nincs feldolgozva. Ezért kötöttem ki a tudományos formájú feldolgozásnál, mert én ezt lényegesebbnek tartom, mint valami regényes történetecskét írni, amelyből az olvasó nem tudja, hogy mi a valóság és mi a fantázia. Én fontosabbnak tartottam a konkrét tényeket feltárni, mint a tényeket „regényesíteni”. Ugyanígy vagyok a Gábor Áron-témámmal, amiből már regény formában jelentek meg részletek. Szerintem sokkal értékesebb megjelentetni egy tényeken alapuló életrajzot, mint fantáziálni. Aztán majd ráérek regényt írni...

– Esetleg vállalkozik valaki arra, hogy Gyurka bácsi munkája alapján írjon regényt, színdarabot, filmet, tévéjátékot...

– Igen! Más is van a világon, mindent nem írhatok meg és mindenki helyett... Hahaha!, de jót mondtam, ezt majd kívágod...

– Ebben nem vagyok egészen biztos, de abban igen, hogy felteszem a kérdést: milyen tervei vannak erre az évre?

– Ja, a fennmaradó időre gondolsz? Vagyis a hátralevő időre? A hátralevő időt – lehetnek hetek – mondjuk, azzal szeretném eltölteni, hogy tető alá hozom a folyamatban levő, a munkában levő dolgaimat.

– Ki írja meg Böződi György életrajzát?

– Akármilyen nagy divat az önéletírás, még erre nem szántam rá magam, illetve, hogy egészen pontos legyek, egyszer már majdnem megírtam, de akkor egészen fiatal voltam. A két világháború közötti időben a kolozsvári *Ellenzéknél* dolgoztam, s bementem az egyetemi könyvtárba. Ott az *Ellenzéknek* valami egészen régi évfolyamát lapozgattam, s látom, hogy 1913-as évfolyam. Épp abban az évben születtem. Nyilván kíváncsi lettem egy-két dologra. Gondoltam, megnézem, hogy azon a napon, amikor születtem, mi volt a napi

szenzáció. 1913. március 9-én – olvasom, s majd hanyatt estem: *Vasárnapi vezércikk* – írja az *Ellenzék* hatalmas betűkkel – Vége a sajtószabadságnak! Na, erre persze meglepődöm: én aztán igazán jó napon születtem írónak! Ez így volt. Akkor jutott eszembe, hogy megírom az életrajzomat, ami éppen ezzel a szöveggel kezdődik...

Ez úgy '39–40 táján lehetett, egyébként rengeteg politikai szenzációt olvastam még abban a lapban, s úgy döntöttem, hogy megírom az életrajzi regényemet... de csak háromnapos koromig, mert abban a három napban annyi minden történt és kavargott a világban, hogy az több lett volna, mint egy nagy Böződi-életrajzi regény... Hát ezért maradt abba.

– Köszönöm szépen a beszélgetést, most arra kérem Gyurka bácsit, hogy jelölje meg, ki legyen sorozatunk 139. vendége.

– Én a kedves jó barátomra, a nagyszerű zeneszerzőre, Márkos Albertre gondoltam, keresd fel őt.

– Nagyon szívesen utazom Kolozsvárra, de még egy utolsó kéresem is lenne: pár sort kérek a vendégkönyvünkbe.

– Hoci azt a füzetet és a plajbászt! Most írok egy bökverset a vándormagnóról.

„Megy a magnó,
De nem egy helyben forog,
S ne is álljon meg,
Mert ez így szép dolog” – B. Gy.

(Marosvásárhely, 1978.)

Demény Lajos történész

Megy a magnó, 151. állomás, Bukarest

A Megy a magnó vándorútra című rovatunk mikrofonja ezúttal Bukarestből Bukarestbe látogatott, no persze közben meghallgattuk Bács Lajos karmestert, aki a végén arra kért bennünket, hogy keressük fel Demény Lajost, a Bukaresti Nicolae Iorga Történeti Intézet Nemzetiségkutató Csoportjának vezetőjét.

– Hogy fogadja otthonában a mikrofont?

– Örvendek, hogy Bács Lajos gondolt rám, zeneszerzői tevékenységében ismertem meg, nem mint karmestert, amikor a Petőfi Házban XVI. századbeli magyar erdélyi zeneszerzőknek modern hangszerekre átépített műveit mutatta be. Nagyon érdekes, szép előadás volt, ezelőtt jó pár évvel, s azóta kedves baráti szálak fűznek össze.

– Tehát itt a kapcsolat, mert hiszen a történelembe nyúlt vissza ő is a témáért, akárcsak Demény Lajos is teszi ezt naponta. Először is, hogyan került Bukarestbe, hosszú volt-e az út?

– Hát az út tényleg hosszú volt. Húsz éve élek Bukarestben. A Maros megyei Kisfülpöستől Enyedig, Régenig, Marosvásárhelyig, Kolozsvárra, onnan át az Uralra, onnan Leningrád, s utána Bukarest következett. Szeretném azzal kezdeni, kik is voltak, akik indítást adtak. Ezek közül is az első helyen a kitűnő tanítónőt említeném meg, Kovács Irént. Falusi iskola körülményei között a négy elemi ideje alatt mindenkit nagyon szépen megtanított anyanyelvén írni és olvasni, hogy mintaképünk volt mindannyiunk számára. Tanáraim közül mindenekelőtt Filep Annát, a kitűnő vásárhelyi magyar és francia szakos tanárt említeném. Nemcsak megtanultuk, de megszerettük a magyar és világirodalmat, az olvasást, a könyvet.

– Nincs is szabad fal az ön dolgozószobájában, csak egy-két kis hely az ablakoknak, hogy bejöhessen a világosság, azonban a világosságot a falak is sugallják.

– Roppant fontos szerepet játszott az, hogy a középiskolában kitűnő tanáraim voltak, és ezt szeretném nekik megköszönni. Az egyetemi éveim Kolozsváron a Bolyai Egyetemen kezdődtek, azután Leningrádban és Szverdlovszban folytatódtak.

– Épp ez adja a következő kérdést, hogyan is állunk az utánpótlással?

– Nagyon nehéz az utánpótlás, mert egy ilyen szakma nagyon elmélyült felkészülést követel meg, az a négy egyetemi év nem elegendő. Legalább még öt esztendő kell rááldozni, hogy bebizonyítsa, képes ezt a munkát végezni. Ha van képesség, kell hozzá a teljes kitartás. Odaadással és nem hivatalbeli módon kell végezni a kutatást. Sokszor olyan kérdésekkel vesződik az ember, amelyek hónapokat, sőt éveket örölnek fel, pedig az eredmény nem is olyan kecsesgető, máskor pedig könnyen jönnek az eredmények. Nagyon el kell határozni magát annak, aki kutatásra adja a fejét.

– Mivel is foglalkozik az Ön nemzetiségkutató csoportja?

– Központi utasításra a Iorga Intézetben megindult a nemzetiségi kutatás, köztük a román–magyar kapcsolatok története... Itt például latin paleográfiát is kell ismerni. Az okleveleket értelmezni kell, diplomatikát kell tanulni, a történelem segédtudományait, hogy a forrásokat fel tudja használni. Újra kell írni a nemzetiségi történetet. A fiatalokat itt kell foglalkoztatni, hogy érezzék a munka értelmét, fontosságát. A történelmi kutatásoknál fontos a szerepe a nemzeti öntudatnak, a történelmi olvasmányoknak és a történetírásnak. Most jelent meg a XVI. század székely felkeléseinek története. Magyar és román kutatók írták, Benkő Samu kolozsvári kollegámmal – ő nyárárdmenti – és Vekov Károlylyal, a történelmi intézet kolozsvári kutatójával. Azonban kutatásunk alaptémája Erdély, a XVI. és XVIII. század története. Itt Cernavodeanu professzor is közreműködött. Aztán még megírtam a *Székely felkelések a XVI. század második felében*, valamint a *Székelyek és Mihály vajda, A bábolnai paraszttábor* címmel az akkori eseményeket.

– Írói álneve Enyedi Lajos volt. Mi készül pillanatnyilag?

– A *Székely Oklevéltár*, ez már kész, következik az *Udvarhelyi Székely Napló*, amely tartalmazza a XVI. század második felét. Ezt a kötetet Pataky Józseffel állítottuk össze.

– Más nemzetiségek története is munkaterv.

– Nyilván ezért munkacsoportunknak vannak külső munkatársai is. Többek között itt van az asztalomon az egyik dolgozat, amely a dobrudzsai törökök és tatárok történetét dolgozza fel. Munkacsoportunk munkájaként Szebenben megjelent az erdélyi szászok és szász települések története. Mellette az első szász oklevéltár anyagát is összeállították. Együttműködünk a szerb kollegákkal. Persze beszéltünk a különböző nemzetiségi lapok munkatársaival: az ukránokkal az ukrán nép történelmének megírásáról, ezenkívül vannak zsidó elvtársak, akik felajánlották a zsidó történelem megírását, persze tanulmányi kötet szinten.

– Köszönöm szépen az érdekes, ám kissé hosszúra nyúlt beszélgetést, remélem, hallgatóink megbocsátják. Következik az utolsó kérdés. Innen Bukarestből Demény Lajos történésztől kit keressen fel a magnó vándorútja során?

– Nehéz a választás. Cselényi Béla Kolozsvárról. Marosvásárhe-

lyen volt valamikor tanár, most a kolozsvári Babeş–Bolyai egyetemen professzor – én még a Bolyain végeztem annak idején –, én Cselényi Bélát választanám.

– Úgy legyen, felkeressük tehát Cselényi Béla professzort.

(1976. május 6., Bukarest)

*

Idetartozik egy befejező poén... Amikor Demény Lajos udvariasan belém karolt, kikísért az alacsony kerítésű, apró udvaron át a kapu felé, középen megállt, és fülemhez hajolva magyarázta.

– Látja a járda mellett azt a fehér Daciát? Most száll ki ingujjasan, a meleg kocsiból az a négy fiatal szekusgyerek, akik szinte testközelből végighallgatták mindazt, amit beszéltünk.

Teljesen kiment az erő a lábamból, zúgni kezdett a fejem, hevesen kalapált a szívem, remegve, suttogva mondtam, hiszen mikrofon nélkül sok mindent beszéltünk –, s rémülten kérdeztem:

– Most mi lesz, Lajos bátyám?

– Nem szabad berezelní, hallottak tőlem különbet is, hiszen tudom, hogy be van a szobám poloskázva. Elsősorban mert magyar vagyok és történelemmel foglalkozom. Másodsorban történész-kutató vagyok. Ezeknek olyan felszerelésük van, hogy még ezt a mostani dumánkat is hallják. Csak nyugi, és flegmán kell felfogni az egészet. Na, jó utat, fejet fel s mellet ki!

Mintha mi sem történt volna, a kapuban mosolyogva kezét ráztunk, s elbúcsúztunk. Közben a kocsiban vakufény is villant. Magánomat a vállamra rántottam, és a kéztáskámmal a kezemben megpróbáltam nyugodt, komótos léptekkel, pókerarcot erőltetve magamra, haladni a buszmegálló felé. A fejem zúgott, remegés fogott el, s a vérnyomásom a csúcson lehetett. Ez az állapot alig hagyott alább, hiába léptem be a közbeeső kocsmákba, gyors féldecikre, alig lazultam el, a fejemben csak kóvályogtak a képtelennél képtelenebb gondolatok. Mi lesz most? A vonaton tovább gyötört a gondolat, a fiúk már rég leadták a drótokat. Úgy láttam, mindenki gyanúsán néz engem. Már láttam, ahogyan a vásárhelyi állomáson bilincsbe vernek, és mi lesz majd a Rigó utcában, amit szerencsére csak hírből ismertem... Hullafáradtam érkeztem a garzonomba, reggel kifacsartan ébredtem. A dirinek beszámoltam mindenről. Ő így nyugtatott.

– Ide figyelj, Öcsi, ezt meg kell szokni, és ne tojj be, mert nem eszik olyan forrón azt a kását, inkább egy hideg szíverősítőt falj be – és elém tett egy pohár kézdivásárhelyi Csavar-féle pálinkát. Nagyot röhögött... – Gyere, nyelj le egy felet a protokollból!

Franyó Zoltán

Megy a magnó... 111. állomás, Temesvár

1977. július 16-án, Apácán a Megy a magnó vándorútra című riportsorozatunk elérkezett a 110. alanyhoz, pontosabban a nyugalmazott tanítóhoz, akihez egy marosvásárhelyi szövetkezeti elnök, Balázs András irányított. Ugyanis a sorozat alapszabálya szerint az interjú végén a mindenkori riportalanynak kötelező volt arra válaszolni, hogy ki legyen a következő beszélgetőpartner? Így aztán a hosszadalmas latolgatás után úgy döntött Apácán – a kakaslövő falu tanítója –, hogy Sepsiszentgyörgy mellől a vándormagnó keresse fel Temesváron Franyó Zoltán jeles költőt, újságíró, műfordítót, aki épp a napokban tölti be életének kilencvenedik életévét. Ugyanis az aggastyán mester 1887. július 30-án született Kismargittán. Így aztán, mint a riportsorozat ügyeletes képviselője, már 1977. július 12-én köszönhettem a mestert, aki hatalmas reverenciával, pátoszos szövegekkel fogadott. Rendkívül megtisztelőnek tartotta, hogy a sors azzal tüntette ki, hogy kereken a száztizenegyedik lehet a sorban...

A kötelező interjúban mindent el szeretett volna mondani magáról Franyó Zoltán, mégpedig hogy őt Kun Bélának csak azért nem szerették, mert ludovikás tiszti iskolát végzett, majd pedig Horthyék azért orroltak rá, mert közben baloldali lapokat szerkesztett, és a forradalom után Bécsbe emigrált, de közben kínai és arab nyelvet tanult. Adyt, Eminescut fordított németre és egymásután jelentette meg a szanszkrit, arab, ó-perzsa, kínai versfordításait.

– Édes barátom, te azt el sem tudod képzelni, mit szenvedtem mint ludovikás hadnagy. Ezerkilencszáztizennégyben Galíciába a frontra parancsoltak, haditudósításokat írtam a bécsi Neues Wiener Tagblatt-ba. Sebesültként, kórházi ápolás után a bécsi Hadi Levéltárba kerül-

tem. Innen gyógyulás után az olasz frontra delegáltak, onnan 1919-ben kerültem vissza a polgári forradalom kellős közepébe, majd, édes barátom, az akkori budapesti Vörös Lobogó főszerkesztője lettem. Ady Bandit, akkor már nagy betegen feküdt Budapesten a János Kórházban, sokszor meglátogattam, de 1919. január 27-ét sohasem fogom elfeledni. Nekem telefonáltak legelőször, hogy Ady Endre elhunyt. Mondanom sem kell, elsőnek érkeztem Bandi barátom halálos ágyához, ott feküdt nyitott szemmel, és ezzel a két kezemmel csuktam le azt a két szomorú, nagy barna szemét. Csak azután érkeztek Kassákék, Kosztolányiék, és hoztuk létre az intézőbizottságot. Óriási veszteség érte a magyar költészetet... De vittük tovább a fáklyát. Megbukott a Tanácsköztársaság, én Bécsbe menekültem, menedékjogot kaptam, akkor kezdtem bele igazán a keleti irodalom fordításába, a görög költőket magyarítottam, kilenc arab nyelvet tanultam meg Bécsben, azóta is ezzel foglalkozom...

– Látom, négy hatalmas íróasztala van itt a dolgozószobában, tele kéziratokkal, könyvekkel, jegyzetfüzetekkel, rendetlenségnek látszik, de legalább művészi...

– Tudod, fiam, én nem szeretem rendezgetni az asztalomat, ahogy megtelt az egyik, vásároltam egy másik íróasztalt.

– Zolti bácsi, már másfél órája beszélgetünk a mikrofon előtt. Kilenvenévesen, tudom, már nem nagyon bírja az ember a sok faggatást, nem haragszik meg – ha meg nem sértem –, nem tetszett elfáradni?

– Ugyan, édes gyermekem, én két háborút viselt katona vagyok... egy kicsit elbágyadtam, ha nem haragszol, én most itt elnyújtózom a bőrkanyapén, de te csak tartsd ide jó közel a mikrofont, s kérdezz tovább...

Még egy órácskát elbeszélgettünk, az a tízpercnyi anyag, ami a sorozathoz volt szükséges, már a tekercsen volt, vissza is hallgattuk, csupán arra a kérdésre vártam a választ, hogy a *Megy a magnó vándorútra* című rovatunk mikrofonja kit keressen fel? Franyó Zoltán sokáig kutatott gondolataiban, míg végre, egy szuszra kivágta:

– Keresd fel testi-lelki jó barátomat Kolozsváron: Bajor Bandit.

– Köszönöm az interjút, kedves Franyó Zoltán, a következő vendégünk tehát Bajor Andor író lesz Kolozsváron. Most pedig arra kérem Zolti bácsit, hogy pár sorral tisztelje meg a műsorunk vendégkönyvét.

– Örömmel! – és teleírta a neki szánt oldalt szálkás, jól olvasható betűkkel:

„Marosvásárhely, amely városhoz engem múltamban sok elszakíthatatlan szál fűz, ezúttal hozzám jött el. Őszintén mondom, nagyon boldogan szorítottam meg a vásárhelyi rádiós kollégáim kezét és még azt sem sokalltam, hogy még elég betegen, lábadozva és legyöngyülve, órákig szívesen tettem eleget a részletes vallatásnak. Testvéri öleléssel Franyó Zoltán, Temesvár, 1977. VII. 12.”.

Talán mondanom sem kellene, a kilencvenperces felvételnek évtizedekre menő utóélete is volt. A *Megy a magnó vándorútra* című sorozatban a felvétel első tízperces része még Franyó Zoltán kilencvenedik születésnapja előtt műsorba került. Igaz ugyan, hogy a cenzúra rádiós helytartója, az orosz nyelvszakos szerkesztőségi titkár néhány mondat kivágását eszközölte, ugyanis *egy úgymond hithű munkásmozgalmi újságírói múlttal rendelkező Franyó költőtársam nem mondhat olyat, hogy karpaszományos hadnagy volt egy letűnt rendszerben*. És kivágta kéjes jóindulattal az anyagból a nem kívánt részt a marasmenti költőcske I. titkár, aki V. Ferenc névre hallgatott, akkor is, amikor a megyétől az első titkár ajánlására – aki véletlenül ugyanabból a faluból származott, mint ő maga – elfoglalta állását, és éberem örködött a riportok és interjúk politikai tisztaságán. Politikai éleslátással megáldott szerkesztőségi titkár volt – aki olykor-olykor verselgetett, hogy amikor a nyolcvanpercnyi maradékbeszélgetésből megpróbáltam műsorba szerkeszteni néhány folytatást, a dobozra a titkár elvtárs ráírta filctollal, hogy nem mehet adásba egy perc felvétel sem, amit Franyó Zoltánnal készítettem. Így az egész felvételtől csak azt a tízperces részt hallhatta Temesváron a Marosvásárhelyi Rádiót kedvelő hallgatóság.

Nota bene: annak idején még Erdély valamennyi adótornyán a kolozsvári és a marosvásárhelyi, valamint a bukaresti magyar műsorokat sorban kapcsolták. Ilyenformán egész Erdély területét lefedték az egymást követő és egymást nem átfedő magyar nyelvű műsorok. Franyó Zoltán viszont egy évre rá elhunyt.

A letiltott anyag a teljes szalagtári anyaggal együtt a megyei stúdiók megszüntetése után a bukaresti archívumba került. A rendszer-

váltás utáni napokban szerencsére hiánytalanul sikerült hazamentenünk, és akkor került elő a többi negyvenezer felvétel közül a Franyó-felvétel, amit aztán a dobozon éktelenkedő *Adásba nem mehet!* feliratozás ellenére – az újraindult Marosvásárhelyi Rádióban – műsorba szerkesztettem, természetesen saját felelősségemre, ugyanis a cenzúrát „önkéntesen” megszüntettük. Sajnos Temesváron már nem hallatszott a mi műsorunk, ugyanis a területi stúdiók – saját belátásuk szerint – osztották fel egymás között az adótornyokat. Marosvásárhelynek három kisteljesítményű torony jutott, melyek hatósugara nem haladta meg a 125 kilométert, így csak szűk körben: Botfalú, Csíkszereda és Marosvásárhely körzetében hallották megújult műsorainkat és letiltott hangfelvételeinket.

Mindettől függetlenül, hosszú életében Franyó, változó politikai nézetei ellenére annyiféle szerkesztőségben megfordult, mindenhol a ludovikás arisztokratikus egójával, deklamáló beszédmodorával sok barátot nyert és ugyanannyit veszített is, mert lexikonok terjedelmes oldalakon emlegetik szorgalmas irodalmi tevékenységét. Első verse, a *Nyárutó* 1906-ban jelent meg a Magyar Szemlében, és csak egy évre rá avatták hadnaggyá. Közben verseket, műfordításokat jelentet meg több budapesti és vidéki lapban. Épp annyira otthonosnak érezte magát a Holnaposok között, akár a Nyugatosok berkeiben. Közben kilépett a katonai kötelékekből, Nagyváradon telepedett meg. A Naplónak, majd a Szabadságnak dolgozott. Műfordítói tevékenységét hivatalosan is elismerik, németre és németből fordított, és Bécsben a keleti nyelvek iránt érdeklődött, miáltal nagyon sok arab költeményt, majd kínai verset jelentetett meg magyarul, de otthonosan mozgott az északi népek irodalmában, és jelenített meg magyar és román nyelven. Francia, provanszi, olasz, belga, spanyol, angol, ír, flamand, svéd, finn, norvég költők verseit tolmácsolta az *Atlanti szél* című kötetében, de sajtó alá rendezte a *Hindu erotika* című antológiáját is.

Franyó Zoltán neve fémjelez néhány értékes kiadványt, mint amilyen a német nyelven megjelentetett Ady-kötet, Eminescu- és Petőfi-kötetek. Ottjártamkor nagyon pozitívan nyilatkozott a diktátor politikájáról, ennek ellenére letiltották a 120 perces felvételem 80 százalékát, mert abban a Horthy-rendszert is igen pozitívnak ítélte, előtte a Magyar Tanácsköztársaságot dicsőítette. Tulajdonképpen, akár-

csak Teoctist pátriárka, Franyó is a mindenkori hatalomnak hozsannázott. Ettől eltekintve az *Évezredek húrjain* kötete, Edgar Allan Poe Hollója, Rainer Maria Rilke: Ének Rilke Kristóf zászlós szerelméről és haláláról című kötete – amelyet 1921-ben épp Marosvásárhelyen jelentetett meg – része a Kárpát-medence magyar irodalmának.

(*Temesvár, 1977. július*)

Néhány életrajzi adalék

Franyó Zoltán (Kismargitta, 1887. júl. 30. – Temesvár, 1978. dec. 29.): romániai magyar író, műfordító, szerkesztő. Aradon és Temesváron, a soproni katonaiskolában, majd a budapesti Ludovika Akadémián tanult, 1907-ben hadnaggyá avatták. 1910-ben otthagyta a hadsereget, az aradi Függelenség szerkesztője lett, írásai a Huszadik Században, a Nyugatban, a Pesti Naplóban és a Népszavában jelentek meg. Az I. világháborúban katona, harctéri tudósításaiból állította össze *A kárpáti harcokról* (Budapest, 1915) című kötetét. A háború végén a bécsi hadilevéltárban teljesített szolgálatot. 1919-ben a *Vörös Lobogó* szerkesztője, Lukács György munkatársaként a közoktatásügyi népbiztosság tisztviselője volt. Bécsbe emigrálva az egyetemen keleti nyelveket tanult, írásai a Bécsi Magyar Újságban és a Tűzben jelentek meg. 1921-ben önálló kötetben jelentette meg Ady-fordításait (*Auf neuen Gewässern*, Wien). 1923-ban tért haza Aradra, szerkesztette a *Genius* és *Új Genius* című folyóiratokat, majd az 5 Órai Újságot. 1938-tól szerkesztőjeként jegyezte a temesvári Lapkiadó Rt. négy lapját. Közben szerteágazó műfordítói munkát végzett, a II. világháború után főként ennek a tevékenységnek szentelte magát. Nyugati nyelvekből, valamint oroszból, románból, arabból és kínából fordított magyarra, s magyar költőket tolmácsolt németül. Átültette németre József Attila *Thomas Mann üdvözlése* című versét. Műfordítói munkásságáért 1969-ben Herder-díjat kapott.

Fontosabb műfordításkötetei: *Régi arab költők* (Arad, 1924); *Görög líra* (Temesvár, 1946); *Puskin Válogatott versei* (Bukarest, 1949); Goethe: *Faust I.* és *Ősfaust* (Marosvásárhely, 1958); *Kínai verseskönyv* (Bukarest, 1959); *Évezredek húrjain* (Marosvásárhely, 1958-1960); *Afrikai riadó* (versek, Bukarest, 1962); *Barangolás* (Kortárs román költők versei, Bukarest, 1965); *Lírai világtájak* (Budapest, 1967).

Élete végén indult meg összegyűjtött műfordításainak sorozata: *Ősi örökség* (Ókori és keleti költők, Bukarest, 1973); *Válogatott műfordítások* (Budapest, 1974); *Bécsi látomás* (Osztrák költők, Bukarest, 1976); *Atlanti szél* (Nyugat-európai költők, Bukarest, 1978).

Legfontosabb német nyelvű fordításai: *Ein Herbstsymphonie rumänischer Lyrik* (Arad, 1926), *Chinesische Gedichte* (Frankfurt a. M., 1940); *Frühgriechische Lyrik* (Berlin, 1942); Ady: *Blut und Gold* (Bukarest, 1961); *Rumänische Lyrik* (Wien, 1969). Publicisztikai és kritikai írásait *A pokol tornácán* (cikkek, krónikák, 1912-1968, Bukarest, 1969) címen rendezte sajtó alá.

Irodalom: Endre Károly: *A hetvenéves Franyó Zoltán* (Igaz Szó, 1957. 6. szám); Balogh Edgár: *Műfordító és publicista* (Korunk, 1969. 7. szám); Márki Zoltán: *Utazás Franyó Zoltán körül* (A Hét 1974. 12. szám); Pomogáts Béla: *Franyó Zoltán halálára* (Élet és Irodalom, 1979. 1. szám); Illés László (Nagyvilág, 1979. 4. szám); Bodor Pál (A Hét, 1979. 1. sz.); Anghel Dumbrăveanu: (A Hét, 1979. 1. sz.); Márki Zoltán (Utunk, 1979. 2. szám); Tóth István (Igaz Szó, 1979. 2. szám); Bodor Pál: *Vajon ki volt Franyó Zoltán?* (Kritika, 1987. 7. szám).

Kós Károly

Megy a magnó... 86. állomás

Kolozsváron, a Rákóczi út elején három tucat lépcső vezet Kós Károly író, költő, grafikus, tervezőmérnök villájához. Diófák, orgonabokrok között diszkrétén húzódik meg az épület, ahol Kós Zsófia színész-leányával, tanár-unokájával, Enikővel és annak családjával él Károly bácsi. Nagyon kedves kitüntető kötelességemnek teszek eleget, amikor a Marosvásárhelyi Rádió mikrofonja mellett átadhatom Márton László gyergyószentmiklósi mérnök – interjúláncunk legutóbbi alanya – jókívánságait, amely így szól: „Isten éltesse Károly bácsit, erőben, egészségben!”

– Tessék megengedni drága jó Károly bátyám, hogy közelgő 94. születésnapja alkalmából a hallgatóink és a magam jókívánságait is átnyújthassam: erőt, egészséget és sok örömet!

– Köszönöm szépen, fiam, jólesik, mert más úgy sincs az ember-

nek, mint az a kicsi egészség – még, ami van –, igazán köszönöm... Csakhogy mellészegődik a vénség is, de hát ez már így jár. Nem panaszkodhatom, mert nekem szervi bajom nincs, csakhogy már a szív gyengül és az ér lassan meszesedik. Ezen nincs mit csodálkozní, mert tényleg nemsokára 94 leszek.

– Pontosabban december 16-án... De látom, az egyharmad cigaretta mindegyre előkerül...

– Muszáj, fiam, muszáj, már kereken nyolcvan éve szívom, nem is hagyom abba, pedig az orvosok arra buzdítanak. Miért hagyjam abba? Eddig is megszolgált az a tüdő, s amíg élek, kitart, nem? Most már úgyse tudok csinálni semmit, és ez a legnagyobb baj, mert igazán dolgozni már nem tudok...

– De mesélni nagyon sok mindent elmesélhet a mai fiataloknak.

– Ajaj, fiam... De a sok mesélés is kifárasztja a magamfajta öregembert... most már csak úgy elmélkedem...

– Ami azt illeti, van is amin elmélkedni, mert ha csak a sok épületet venné számba, amit tervezett, már az is sok időt venne igénybe. Milyen töről fakad az úgynevezett Kós Károly-stílus? Népi elemet, motívumot lehet benne felfedezni, sajátos népi építészeti formanyelvet.

– Nemcsak a népi építészetre, de a hagyományokra is nagy hangsúlyt fektettem fiatalkoromban. Mielőtt kollokválhattam volna, sokat járkáltam itt Erdélyben jobbra-balra, s felfedeztem, hogy nagyon sokféle építészet létezik, mert ugye három nép élt egymás mellett – magyar, szász, román – mind megépítette a maga stílusában az épületeit, mert az élet körülményei következtében mindegyik nép kialakította a maga szemléletét, amit befolyásolt a maga stílusában a maga népi művészete, sőt az iparművészete is.

Ebben a nagy kavarodásban rengeteg rokon vonást fedeztem fel, és tudat alatt bennem is kikristályosodott és megmaradt mindmáig. Én szüleimmal éltem Kolozsvárt is – szóval egy magyar helységben, amely Kalotaszegnek a szélén fekszik, mert ugye Györgyfalva is ide tartozik Kalotaszeghez. Szebenben, szászok lakta területen is éltünk, amit körülvesznek a román községek. Főleg a hegyi községek voltak érdekesek, s aztán én szerettem csavarogni a hegyekben, az erdőkben, és így megismertem a hegy román népének az építészetét, de megismertem magát a népet, a munkaeszközeit, a népművészet-

ét, s aztán – ezt vittem én magammal Budapestre. Beiratkoztam az egyetemre mérnöknek, mert az apám így akarta. Időközben úgy éreztem, hogy olyan száraz dolog vasúti mérnöknek vagy éppenséggel vízmérnöknek lenni. Mikor két évet lekollokváltam, azt mondtam – *alászolgálja, megyek át az építészetre*. Aztán ott folytattam, s így lett belőlem építészmérnök...

– Emellett író...

– Ott is csak építész vagyok. Ott is felépítem magamnak azt, amit mondani akarok. Összeszedem magamnak az építőanyagokat, alapot rakok, ráépítem a mesét, kidíszítem, hogy kijöjjön valami egész, ami mond valamit. Aztán úgy tervezgettem az épületeket is, hogy ráarakosgattam azokat a tapasztalatokat, amiket magammal vittem, amit aztán elkereszteltek „magyaros stílusnak”.

– Az egyetemen engedték a professzorok, hogy Károly bácsi megteremthesse a saját formanyelvét?

– Szerencsémre olyan professzoraim voltak, hogy még örvendtek is a saját kísérletezéseimnek, engedték, hogy végül is kifejezhessem magam. Én pedig ragaszkodtam a kifejezési eszközeimhez, formáimhoz, ezért vélik egyesek felfedezni az építészeti munkáimban, – s ez vonatkozik az irodalmi alkotásaimra is – a sok, Kalotaszegen összegyűjtött elemet, amiket aztán az irodalmárok meg az építészkollegák kalotaszegi népművészeti elemeknek neveztek. Én rájuk hagytam... mert ez volt nekem *kéz alatt*. Ehhez jutottam el. Szerettem Kalotaszeg vidékét, s aztán ezért telepedtem meg ott, mert ott-hon éreztem magam, otthon a természetben, a faluban és az emberek között.

– Most beszéljünk egy keveset az elkészült épületekről, amelyeket Kós Károly bácsi tervezett. Mindig jóleső érzés tölt el, valahányszor megállok a sepsiszentgyörgyi Múzeum előtt, vagy a sepsiszentgyörgyi Megyei Kórház épülete előtt, a marosvásárhelyi gazdasági iskola, vagy a Közüzemek épülete mellett, éppenséggel a budapesti Állatkert bejáratánál, mert tudom, hogy azokat Károly bácsi álmodta tervezőasztalra.

– Nekem ebben aránylag szerencsém volt. Nem törekedtem arra, hogy szabad művész legyek, de a dolgok úgy alakultak, hogy mégis szabad művésszé váltam, de mindenekelőtt a mérnöki pályámat tartottam fontosnak. Amikor végeztem Budapesten az építészmérnökin,

Kolozsvára jöttem, akkor épp megürült egy építészállás a városházán. Jelentkeztem is Póczinál, hogy alkalmazzanak, el is fogadták volna a jelentkezésemet, de a főmérnöki állásban, magamnak egyébre nem is tellett volna az időből, s a város polgármestere hallani sem akart arról, hogy a kolozsvári városi főmérnöki állásomban egyébbel is foglalkozzam. Akkor én vettem a kalapomat. Lényegében ezért nem lettem építész főmérnök Kolozsváron. Akkor felmentem Budapestre, vissza az Építészeti Műegyetemre, s megkerestem a volt professzoromat – Schulek Frigyeset...

– Arról a Schulekről tetszik beszélni, aki a Halászbástyát tervezte?

– Igen, róla van szó. Azért mentem hozzá, mert negyedéves koromban őt választottam tervező professzoromnak, mert akkor lehett választani az ókori, a reneszánsz és a középkori tervezési oktató professzorok között. A középkori tervezést Schulek tanította, a reneszánszt Hausmann – aki a budai Várpalota hátsó részét átépítette, és ő tervezte a New York-palotát is –, aztán Nagy Virgil volt az ókori tervező tanszék vezetője. Schulektől féltek a növendékek, mert nagyon szigorú professzor volt, de én őt választottam. Összesen ketten választottuk őt, engem szeretett a professzor úr. Ezt csak azért vettem közbe, hogy megértsd, ki az a Schulek, akihez visszamentem tanácsért, s azt mondtam neki: – Nézze, professzor úr, maga Konvey kollegámat beprotezsálta a Műemlékek Bizottságához, vagyis a Múzeumok és Könyvtárak Országos Felügyelőségéhez, az ottani építészeti tervező irodájához... Protezsáljon be engem is oda... Gondolkozik az öreg, de közben ez nekem borzasztóan rosszul esett, hogy engem nem akar munkához segíteni. Kezdtém kérlelni, mire a professzor kijelentette, hogy nekem most nem szabad hivatalba menni, csakis szabad pályára. Két hét múlva elküldte hozzám Pogány Móricot, hogy menjek hozzá inaskodni. Így aztán szabad építész maradtam, nem lettem hivatalnok. Úgy lett, ahogy Schulek professzor akarta. Akkor kezdtem a középületek tervezéséhez. Aránylag kötetlen munkaidőm volt.

– Hadd mondjam el hallgatóinknak, hogy akkor tájt indította meg Kós Károly a *Kalotaszeg* című lapot is.

– Igen, mert akkor jutott idő arra is. Sztánán csináltam a lapot, ott írtam, tördeltem, s aztán Bánffyhunyadon nyomtuk egy olyan nyomdagépen, amelyet lábbal kellett hajtani, mert nem volt villany. Kez-

detleges módszerrel, de annyi lapot nyomtunk, ahány előfizetőnk volt. Más lapokban nem jelenhetett meg se Móricz Zsiga, se Ady Bandi – mert ugye, kiátkozták. Nálam a *Kalotaszeg*ben megjelent, és az eretneknek titulált költőt én mutattam be az olvasóknak.

– Az már irodalomtörténeti tény, hogy Móriczot és Adyt az erdélyi lapokban csak azért jelentették meg, hogy meggyalázhassák, a *Kalotaszeg* című lapban pedig méltató írások láttak napvilágot...

– Móricz Zsigával úgy egyeztünk meg, hogy tőle azt jelentetek meg, amit akarok, s ezért tőlem egy tiszteletpéldányt kapott. Így jelentettem meg egyik novelláját. A lap csak egy negyed évig jelent meg, mert kaptam egy olyan munkát, hogy fel kellett mennem Budapestre. Az előfizetőimet átadtam Kováts Dezsőnek, az *Erdélyi Lapok* szerkesztőjének...

– Ezzel megszűnt a *Kalotaszeg* című hetilap, amelyben Kós Károly első novellája is napvilágot látott.

– Igen, de azt már nem mertem a saját nevem alatt kiadni...

– Pedig Kós Károly neve alatt sok minden megjelent. Ilyen például a szakirodalomban: *A régi Kalotaszeg*, *A lakóház művészete*, *A székely nép építészete*. Ezenkívül jelentős népművészeti, szépirodalmi műveket is publikált, mint amilyen a *Kalotaszegi krónika*, *Kőből, fából házat... igékből várat*, a *Varju nemzetség*, az *Országépítő*, s nem utolsósorban a *Budai Nagy Antal* című történelmi drámát, amelyet Károly bácsi szülővárosában – Temesváron, a Magyar Színházban – az idén, tehát 1976 végén visznek színre.

– Halljunk oda, ezt nem is tudtam! Tudod, fiam, én már nem olvasok semmilyen lapot, az egykori kolozsvári Igazságon – az úgynevezett Szabadságon – kívül, de ez egy igazán jó lap – bizonyítsen. A többit nem olvasom el...

– Ennek a hírnek az a forrása, hogy a napokban Marosvásárhelyen vendégszerepeltek a temesváriak, és Sinka Károly, a temesvári Magyar Színház igazgatója elmondta egy interjúban, hogy már készülnek a 30 évvel ezelőtt bemutatott Budai Nagy Antalt újra színre vinni. Remélem, hogy a bemutatóra meghívják Kós Károly szerzőt is, mert úgy illik, hogy a szerző is hajoljon meg a függöny előtt...

– Hát engem mind hívhatnak, mert én innen úgysem tudok elmozdulni. Az orvos megtiltotta a nagy mozgásokat, 94 évesen nem autókázhatom Kolozsvárról Temesvárra, az nagy út már nekem, fiam...

Vigyázni kell a szívemre, mert már volt egy súlyos infarktusom, amivel három hónapig feküdtem, s alig tudtak helyrehozni, mert közben a kórházban is kaptam két gyengébb infarktust, úgyhogy nem nagyon utazgathatom, legfennebb, ha a temesváriak el nem jönnek ide a sétatéri színházba, esetleg odáig még a leányoméék elvinnének... Azt még megnézném...

– Mivel Temesváron is hallható a Marosvásárhelyi Rádió műsora, talán ezzel az interjúval is sugallhatjuk a temesvári színészeknek, hogy országjárás közben ki ne feledjék Kolozsvárt, mert a szerző Kós Károly is szeretné látni a darabot. Ezzel témát is váltanék, ugyanis a napokban került ki a nyomdából képregény formájában a *Varju nemzetség*, a legfiatalabb olvasók nem kis örömeire. Így most az ön unokájának, Enikőnek a kislánya – Fruzsina – is elolvashatja a dédnagy-papa alkotását...

– Ojjé! A Fruzsina nevű dédunokám még nagyon kicsi, alig töltötte a két és fél évet, de azért szereti lapozgatni a könyveket. Ez a Fruzsina nagyon szeret engem, csak már nincs türelmem. A múltkor is meghívtak az iskolába a kisgyerekek közé, de már nem tudok mesélni nekik, pedig szeretem őket, csak valahogy már nincs türelmem, na... De hát így van ez rendjén, fiam...

– Kedves Károly bátyám, köszönöm szépen a türelmét, és amellett Kós Zsófia művésznőtől – a kedves lányától sem szeretnék az elnyúlt beszélgetés miatt szidást kapni. Itt befejezzük az interjút, azaz a kötelező kérdéssel, hogy innen Kolozsvárról hova menjen és kit keressen fel interjúsorozatunk mikrofonja?

– Emlegetted a sepsiszentgyörgyi múzeumot, hát keresd meg Székely Zoltit, a múzeum igazgatóját, beszéltesd meg őt is, add át üdvözetemet.

– Tehát, kedves hallgatók, Kós Károly író, költő, grafikus és építész javaslatára a jövő hét szombatján a Megy a magnó vándorútja során a 83. vendégét, dr. Székely Zoltánt, a Sepsiszentgyörgyi Múzeum igazgatóját keresi fel. Köszönöm, hogy meghallgattak.

(1976. december 11., Kolozsvár)

Egy vallomással egészítem ki az interjúlánc írott változatát, ugyanis 1977 augusztusában küldte a mikrofont Márton László gyergyó-szentmiklósi mérnök – az általa nagyra becsült és tisztelt – Kós

Károlyhoz, az akkor már 94. életévében járó költőhöz, íróhoz és grafikushoz. Tudtam, hogy az aggastyán Károly bácsi *visszavonultan* él, nem sokszor mozdul ki otthonából, nem nagyon fogadott senkit – rádiósokat, tévéseket pedig különösen nem. Ennek ismeretében próbálkoztam megközelíteni az interjúláncc immár leendő 82. alanyát. Hogy ne kapjak *kosarat*, mert akkor megbukik a sorozat, vagy legjobb esetben új ajánlatot kellene kérnem Gyergyószentmiklóson, ezért – bevallom férfiasan – biztonsági lépéssel kezdtem. Tudtam, hogy Kós Károly nagyon szereti kedvenc unokáját, Czeglédy Enikőt, akivel viszont nagyon jó barátságban voltam, ugyanis a Bolyain együtt kezdtük egyetemi pályafutásunkat a Filológia karon. Ő az Angol, magam pedig a Magyar Nyelv és Irodalom szakon tanultunk, és ami még ennél is közelebb hozott bennünket többedmagunkkal, az a színjátszó csoport volt. Ugyanis az Afinogenov *Kisunokám* című darabjában a címszerepet Enikő játszotta, a férfi főszerepet, Leonyid Boriszovics szerepét pedig jómagam, melynek rendezője Szabó Ódza volt, aki a Magyar Színháznál főállásban dolgozott, de még a Kolozsvári Rádióban is kaptunk Enikővel közös szerepet.

Végül is megalapozott volt, hogy hozzá fordultam segítségért, csupán arra kértem Enikőt, hogy udvaroljon ki a drága Nagypapától egy félórányi fogadóórát a Vándormagnó számára. Mindent elmagyaráztam, amit a műsorról tudni kellett, különben is ismerte már. Lét-rejött az összeesküvés. Én pedig, másnapig, kétségek közt vártam az eredményt, és – legnagyobb örömömmre boldog, kivirágzott arccal, lelkendezve érkezett Enikő a hírrel:

– Győztünk, Jánoska! Holnap 10 órára várunk. Nem volt az egy sétatagalloppozás, még édesanyámat – Kós Zsófia színésznőt – is bevontam a nagyapám „lerohanásába”...

– Tudtam, hogy te egy angyal vagy, Enikő! –, és megölletem...

Ha Enikő nincs, akkor talán soha sem került volna sor a beszélgetésre, mert – legnagyobb szomorúságunkra – kilenc hónappal az interjú után Kós Károly befejezte földi pályafutását, csupán a szalag őrzi a Marosvásárhelyi Rádió Aranyszalagtárában a Károly bácsi hangját. Erről a szalagról készült ez az írásos változat. Ha olvasás közben hozzáképzeljük az ezerráncú, jóságosan morcos arcát, meghalljuk kissé megfáradt, rekedtes hangját, akkor olvasóink is gazdagabbak lesznek egy élménnyel.

Néhány életrajzi adalék

Kós Károly, Kosch (Temesvár, 1883. december 16. – Kolozsvár, 1977. augusztus 25.): építész, író, politikus, könyvkiadó, grafikus. 1902-ben kezdte tanulmányait a budapesti Műegyetem általános mérnöki szakán, 2 év múlva átiratkozott az építészetre. 1907-ben szerzett diplomát, s megkezdte építészeti tevékenységét (*református parókia és imaház épülete Óbudán* (Zrumeczky Dezsővel, 1908–09); *római katolikus templom Zebegényben* (1908–09); *a Budapesti Állatkert épületei* (Zrumeczky Dezsővel, 1909–10); *budapesti Városmajor-utcai iskolakomplexum* (Györgyi Dénessel, 1910); *Székelly Nemzeti Múzeum Sepsiszentgyörgyön* (1911–12); *kispesti munkás- és tisztviselőtelep központja* (1912–13); *református templom Kolozsváron* (1912–13); *vármegyei kórház Sepsiszentgyörgyön* (1914). Tervező munkájában az erdélyi népművészet (elsősorban a kalotaszegi népi építészet) és történelmi építészeti emlékek motívumait igyekezett felhasználni. Erdélyi építészeti kutató-vándorlásainak eredménye *Erdély népének építőművészete* című műve. Maga illusztrálta *Atila királrról ének* című balladás, históriás éneket (1909). A Magyar Mérnök és Építész Egylet Czigler-érmével tüntette ki *Régi Kalotaszeg* (1912) című illusztrált építészeti tanulmányát. 1912 telén Sztánán *Kalotaszeg* címmel lapot indított. 1916 végén megbízást kapott Károly király koronázása díszleteinek tervezésére és kivitelezésére. Ezután állami ösztöndíjasként Isztambulba ment tanulmányútra (1917–18). Hazatérte után a budapesti Iparművészeti Iskola építészeti tanszékére hívták, mégis inkább visszaköltözött Erdélybe, Sztánára. Alkalmi grafikai-nyomdai munkákkal és sztánai birtoka művelésével kereste kenyerét. Első novelláját *A Gálok* címmel a kolozsvári Keleti Újság közölte. Az erdélyi magyar politikai élet megszervezésében vállalt szerepet *Kiáltó Szó* című röpiratával (1920), amit Paál Árpáddal és Zágoni Istvánnal közösen írt. Szerepe volt az Erdélyi (későbbi nevén Magyar) Néppárt megalakításában. Megindította és szerkesztette a párt lapját, a *Vasárnap* című képes politikai újságot (1922). 1924-ben megalapította az erdélyi írók önálló könyvkiadó vállalatát, az *Erdélyi Szépművészeti Céhet*, amelynek megszűnéséig (1944) igazgatója volt. 1931-től szerkesztette az *Erdélyi Helikont*. Szolnay Sándor festőművésszel együtt megalakította és igazgatta megszűnéséig (1931–

44) a romániai magyar képzőművészek szervezetét, a *Barabás Miklós Céhet*. Regényei és elbeszélései tárgyát legtöbbször Erdély múltjából merítette. *Varju nemzetség* (1925) című regénye a 17. századi Erdély krónikája. Legjelentősebb regénye I. István királyról szól *Az Országépítő* címmel (1934). Színpadi változatát először a budapesti Nemzeti Színház adta elő (1942). *Budai Nagy Antal* című színművét (1936) 1937-ben bemutatta a budapesti Vígszínház. 1940-től a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskola tanáráként működött, mezőgazdasági építészetet tanított. Továbbra is foglalkozott építészeti tevékenységgel, tervezett templomokat Fejérdén (felépült 1948-ban), lakóházakat és nyaralókat, restaurált középkori épületeket. Tervei szerint kezdték meg Kolozsváron, Mátyás király szülőházának restaurálását (1944). 1944 őszén Kolozsvárra menekült, mivel sztanai otthonát kifosztották, kéziratait elpusztították. Újra politikai szerepet vállalt, a Magyar Népi Szövetség Kolozs megyei elnöke (1945–46) és nemzetgyűlési képviselő volt (1946–48). Ugyanekkor az újjáalakult Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület elnök-igazgatója. A *Világosság* című kolozsvári lap belső munkatársa volt (1948–49). Nyugdíjba vonulása után (1953) főleg irodalommal foglalkozott. A 14. századi művész testvérpárról, Kolozsvári Mártonról és Györgyről tervezett regényét (részlete megjelent a kolozsvári Utunkban, 1954. 20. sz.) betegsége miatt nem fejezhette be. Utolsó évtizedeiben kiterjedt levelezést folytatott. Közreműködött személyesen is néhány restaurálási munkánál.

Halála után kezdődött meg tervei alapján a sepsiszentgyörgyi múzeum bővítése. Építéssként, grafikusként és íróként is maradandót alkotott. Grafikáit, sőt irodalmi műveit is az építészeti szemlélet, szigorú architektonikus szerkesztés jellemzi. Kitüntették a román Augustus 23. Érdemrend első fokozatával (1974), és a Magyar Népköztársaság Zászlórendjének első fokozatával (1974).

*

Lakatos István, a muzikológus...

Megy a magnó... 177. állomás

Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy az erdélyi zeneművészet legtapasztaltabb és legközismertebb muzikológusához kalauzolt a jószerencsém a vándormagnómmal együtt, éppen Lakatos Pista bácsihoz, az élő zenei lexikonhoz, ugyanis a múlt szombati vendégünk, Nagy Miklós professzor, agrártudományi szakíró javaslatára teszem ezt, akivel kollegám és jó barátom, Nagy Miklós Kund riporter beszélgetett:

– Nagyon köszönöm Miklós barátomnak, hogy rám gondolt. Különben Miklós is történész, csak hogy ő az agrártudományban, én pedig csak a muzsikusokat kutatom, és még abban is hasonlítunk, hogy olyan öregek vagyunk, hogy neki is, meg nekem is már meg vannak számlálva az évtizedeink.

– Számomra kitüntető, hogy tréfás kedvében találtam, és kavargatjuk a kávénkat, közben elmondom, hogy kacifántos kacskaringós pályafutása olvasható már a lexikonokban, hiszen valóban nyolcvankilenc évvel ezelőtt született, Nagyzorlencen, középiskoláit – az akkoriban még magyar többségű – Balázsfalván kezdte, és a kolozsvári Unitárius Kollégiumban végezte el.

– János fiam, 1913-ban az Osztrák–Magyar Monarchiában, aztán Budapesten oklevelet szereztem a Műegyetem Építészeti Karán. Ott sem kottát tanultam, ezért az igazi Bolyai Tudományegyetemen ledoktoráltam művészettörténetből, hozzácsaptam az etnográfiát és az irodalomtörténetet. Ez már a Groza-kormány idején volt, annak a Grozának, akinek a lánya Bisztrai Mari, a híres kolozsvári színésznőnk. Annak már három évtizede, öcsém...

– Pista bátyám, tudomásom szerint akkor adta fejét a zene világának, mert magánúton hegedülni tanult, csak hogy Koncz János a Budapesti Zeneakadémián kézbe vette Pista bácsit, annyira, hogy itthon már a Kolozsvári Zeneakadémián hegedűt tanított, de közben megtalálta szíve vágát: Seprődi Jánosnál a zenetörténeti kutatást.

– Mellesleg ellentmondásos pályán csatangoltam, mert ugye a kolozsvári mérnöki hivatalban útmérnöknek, illetve főmérnöknek tituláltak, de még ott volt Miklós barátom pályája, ugyanis amilyen szélsőiesen habzsoltam az életet, a kolozsvári mezőgazdasági főiskolán sem a kottával foglalkoztam, hanem a földeket, telkeket mértem, és csak azután evett a fene a zenekutatás iránt. Már 49-ben a Gheorghe Dima Zeneművészetin zenetörténetre okosítottam a diákjaimat.

– Miközben az erdélyi magyar, román és szász zenekultúrát kutatta, vonósnégyest alakított, amiről a korabeli sajtó nagyon szépen regélt. Rengeteg fellépésük volt, bejárták Budapesttől, Fiumén keresztül Belgrádot, Bukarestet, Nagyváradot Pista bácsiék.

– Sőt, ha jól emlékszem, Marosvásárhelyen is jártunk, ott, ahol jóval előttünk, még Bernády idejében Metz Albert megalapította Vásárhely első vonósnégyesét, de hát ő már 1925-ben itt hagyott minket. De a Metz családban tovább élt a muzsika. Visszatérve vonósnégyesünkre, elmesélnék egy történetet. Bartók Béla 1922-ben eljátszotta az operában néhány zongoraművét. Telt ház volt, és egyszer csak egy öreg zenetanár, aki akkor volt olyan öreg, mint én most, felállt, és hangosan odakiáltotta Bartóknak, aki hajlongva köszönte a tapsot: – Hogy lehet ilyet játszani, ez nem zene, ez verekedés!...

Közben nagy sikere volt. Akkor mi, fiatalok, akik imádtuk Bartókot, és már megalakítottuk a kvartettet, éppen a koncert hatására műsorunkra tűztük Bartók II. vonósnégyesét, hadd lássuk, milyen az a zenemű, ami roppant tetszett nekünk, hiszen mindent imádtunk, ami újdonság volt. Kíváncsiak voltunk, hogy mit is csinált Bartók? Ha nem is sikerül, de próbáljuk meg. A próbákat a Rákóczi út 8. szám alatti ház emeletén egyik barátunknál tartottuk. Mi egyre csak próbáltuk, de a jóságos jó Istennek sem értettük, már vagy huszadszor kezdtük újra és újra. Az utolsó oldal címe az volt, hogy *lento*. Sehogy sem értettük, mit is akar itt Bartók. Tudtuk, hogy ha kinyomtatták, akkor abban nem lehet hiba, csak mi nem értjük. Elhatároztuk, hogy minden próba után ezt a lentót még egyszer elismételjük, ismételtetjük mindaddig, hátha egyszer megértjük, hogy abban mit is akar mondani Bartók. Mikor az ismétlésekre került a sor, a földszintről valaki egy partvissal mindig felkopogott. Egyszer egy jól fésült kopasz úr beállított, és dühösen megfenyegetett, hogy feljelent bennünket a rendőrségen, mert összevissza játszunk minden hülyeséget csak azért,

hogy ne hagyjuk őt pihenni. Azután vagy három hétig próbáltunk, egyszer a gordonkás megszólalt, hát a lentót nem játszunk el? Mondom, eljátszhatjuk, de mit szólnak lentről? No, aztán csak megértettük, hogy mi is van abban II. vonósnégyesben. Be is mutattuk, az volt Kolozsváron az első Bartók vonósnégyes előadásunk. Óriási sikere volt, főleg a fiatalok dobogtattak hosszasan. Amikor megszoktuk ezt a hangzástechnikát, az akkori moderneket is bemutattuk, Max Wegert, Honeggert, sőt még Schönberget is játsztunk. Ma, ha összeütnék két fakanalat, akkor arra már azt mondják, hogy vonósnégyes...

Mi öregek sokszor nem értjük a mai moderneket, de nagyon helyesen teszik, ha a klasszikusok mellett egy-egy modernet is eljátszanak, mert csak úgy lehet megérteni, ha minél többször hallja az a koncertre járó jámbor lélek. Az egészen modern, zörej, glisszandós csikorgásokat jobb olvasni, mint hallgatni, szoktam mondogatni, amiért a diákjaimtól bizony megkapom a magamét. Odajutunk, hogy lesz olyan kompozíció, hogy az csak a zenészeknek fog szólni, és elfelejtjük, hogy van egy zenekedvelő társadalom is. Pedig nem vagyok egy begombolkozott pasas, én az életvidámságra szavazok, szeretek marhászkodni. Élvezem az életet. Szeretem a viccet az életben és a muzsikában is. Pedig, ahogy már mondtam, nekem már meg vannak számlálva az évtizedeim... Tegnap este bekapcsoltam a rádiót, és egy Dorel Popa nevű klarinétos vagy 15 percig fújta minden kíséret nélkül a számokat, a végén hatalmas ovációval és tapsal nyugtázták az előadóművészt. Se dallam, se ritmus. Mi öregek már szeretnénk, ha lenne abban a darabban egy kis melódia, ritmus vagy lento. A mai fiatalok talán azért tüntetik ki az előadót tapsal, nehogy azt higgyék róluk, hogy nem értik azt a fajta muzsikát. Már többször megkérdezték, hogy Pista bácsi, maga ötven-hatvan éve jár koncertre, és ami nem tetszik, azt mindig hangosan kimondja, és hozzászól, hogy nem érti a muzsikát. Én már ilyen szókimondó vagyok... A zenét meg kellene értse mindenki...

– Gondolom, ha most témaváltásként megkérdezném, hogy milyen tárgyi emlékeket őriz, akkor új tekerceszt kellene tegyek a magánomra.

– Bevallom becsületesen, hogy megvásároltam, megszereztem minden régi anyagot, ami a kolozsvári zenei élethez kapcsolódott, és arra

igyekeztem, hogy azt megosszam embertársaimmal, és könyv formájában a kezükbe adjam a dokumentumaimat. Legyen rálátásunk, hogy miből és hogyan alakult ki az erdélyi zenevilág. Főleg Kolozsvár zenei élete. Ma Kolozsvár Bukarest után az első nagy zenei múlttal és jelenléttel rendelkező város. Ezen nem is csodálkozhatunk, mert két operája, zenei elemi iskola, zenelíceum, zeneművészeti főiskolája, koreográfiai intézete van, filharmonikusaink vannak, kórusok, könnyűzenei karok, nem beszélve a népzeneészekről, és ami legfontosabb, hogy van ennek a városnak egy hatalmas zeneértő közönsége. Nekik írtam a könyveimet, az 1977-ben megjelent *A kolozsvári magyar zenés színpad* címűt, vagy a *Kodály művészetének útja Erdélyben*, vagy az *Erkel Ferenc élete és munkássága*, vagy amit 1939-ben adtam ki *A muzsikusz-Ruzitskák Erdélyben* címmel. 1941-ben jelent meg a *Brassai Sámuel és a muzsika* című kötetem. Róla tudni kell, hogy ő volt az utolsó erdélyi polihisztor. 1943-ban megírtam a *Liszt Ferenc Erdélyben*, rá egy évre megírtam a *Liszt Ferenc Kolozsváron* című munkáimat.

– És ne feledjük ki a felsorolásból az anekdotagyűjteményét, aminek azt a címet adta, hogy *Az én humoróidjaim*. De nem feledhetjük el: 1977-ben megírta a *Kolozsvári Házi Zenekör*, vagy a *Kolozsvári Zenetáraság* című tanulmányait. Érdekesnek találtam a kolozsvári zenés színpad teljes kronologikus leírását, amelyben az 1804/1805-ös évadban, marosvásárhelyi kapcsolatokra is fény derül.

– Abban az évadban Seltzer karmestersége idején új színpadi műforma került színpadra, a balett, ánglus balett volt, egy levonásban. Ezt írták a színlapon. Tengeren való tavaszi sétálás vagy szélvész. Ezeket Reinwart Károly szerezte és rendezte. Nagyon megkedvelte a közönség, és ezzel Marosvásárhelyre is ellátogattak. Aztán váratlanul Reinwart Károlynak és balettkarának felmondtak. De függetlenül magukat. 1806. július 22-én bemutatta a balettkar az *Egy cigány vagy az ördög és nagynyja* című jellembalettet. Az előadás azonban botrányba fulladt, mert a főurakból és polgárokból álló közönség megbotránykozott azon, hogy a cselekmény szerint két úri kisasszony beleszeret két cigánylegénybe. Olyan megbocsáthatatlan bűnnek számított akkoriban, hogy a hatóság betiltotta az előadást, Reinwartot 24 órára kenyérre és vízre börtönbe zárták, a társulatot pedig kitiltották Kolozsvárról. Ez csak egy apró epizód. De rengeteg

mozaikból áll össze a kolozsvári zenei világ. Szerencsére a főiskolán nagyon sok olyan fiatal tanulja a zenekutatást, a zenetörténetet, hogyha behunyjuk a szemünket, minden menni fog magától. Tudja, kaptam a várostól egy harmadosztályú sírhelyet, mert mérnök koromban én rendeztem és méreteztem a felső temetőben egyre kisebbekre a sírokat, mert úgy szólt a parancs. Behívatott a polgármester, megkínál cigarettával. Na, mondom magamban, itt nagy baj nincs. Erre megkérdi tőlem, igaz, hogy nem akarja elfogadni a harmadosztályú sírhelyet? Mondom, igaz, mert tudja, olyan kicsik azok a sírhelyek, hogy abban csak ülni lehet. Hát nem ültem én eleget itt a hivatalban negyven évig?

– A kissé morbid vicc után hadd kérdezzem meg, baráti körben hogy nevezik Pista bácsit?

– Ja, hát hogy a kolozsvári zenei életnek itt én vagyok a Honthy Hannája.

– Itt látok egy Aba-Novák-rajzot, mi a története?

– Rég volt, egyszer egy katona bekopogott, beengedem. Kértem, kihez van szerencsém? Mondja, hogy Aba-Novák Vilmos. Itt ebben a szobában. Nem értettem, újból rákérdeztem, s megint mondja: Aba-Novák. Hitetlenkedve néztem a bakaruhást. Azt mondja, adjon egy papírt. Adtam, elővette a plajbászát, s lerajzolta önarcképét, és aláírta. Akkor jöttem rá, hogy igazat beszélt. Ő különben a bokálygyűjteményemet akarta megnézni. Most is itt tartom a bokályaim mellett.

– Köszönöm a kedvességét, és tartsa meg a munkakedvét a jó humora mellett, és arra kérném, nevezze meg a sorozatunk következő alanyát.

– Nagyon jó barátom a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskola dékánja, Szabó Lajos író, az ő felesége, Imberi Melinda tanárnő, szeretném, ha a következő szombaton Ő mesélne magukról. Hiszen kolozsváriak voltak valamikor.

– Köszönöm az interjút, és kérnék néhány sort a sorozatunk emlékfüzetébe.

– Szíves-örömet, ha ki tudjátok olvasni a macskakaparásomat.

„Nagyon örvendek, hogy találkozhattam a Vásárhelyi Rádió munkatársával, Csifó Jánossal, és remélem, hogy mielőtt elvonulnék a Házsongárdi temetőben levő III. osztályú síromba, még ta-

lálkozni fogok vele. Addig is szeretettel köszöntöm összes vásárhelyi barátomat, egykori tanítványaimat. Lakatos Pista bácsi, Kolozsvár 1978. december 11.”

Krizsánné Csikós Antónia festőművész

Megy a magnó Nagybányán...

Amikor a Megy a magnó... 258. riportalanyával, Maszelka János kiváló székelyudvarhelyi festőművésszel és jó baráttal, nem utolsósorban ragyogó beszélgetőpartnerrel befejeztük az interjút, azzal paszszolta tovább az interjúlánc mikrofonját:

– Arra kérlek, druzsám, János, hogy – mivel magam is Máramaros vidéki vagyok, még hozzá cipcer fajta, ott vannak még az én régi jó tanítómestereim Nagybányán – keresd meg Sainelic Sándort, vagyis Alex barátomat, na, ő tud neked mesélni a *nagybányai plein air* stílusról, legalább úgy ismeri a Gutint meg a Ciblest, mint én itt a Madarasi-Hargitát és a Bucsint. Egy kiváló pasas, majd meglátod. Egyébként láttad, milyen lángot vetett az este a szilvapálinka a gyufára? Biztos vagyok, hogy Sándornak is lesz olyan turczi pálinkája, amilyen az este a fitódi volt...

1980. október 15-én landolt a Tarom nagybányai járata a bányai reptéren, s még aznap bekopogtam Nagybányán Sainelic mester műtermébe. Miután elmeséltem jövelelem célját, és hogy Székelyudvarhelyről Maszi küldött, majdhogynem a nyakamba borult, megvendégtelt, és szíves-örömezt beszélt a festészetről, a Nagybányai Festőiskoláról, a leghelyesebb magyarsággal, pedig származását tekintve ruszénak vallotta magát, ám a nevét román helyesírás szerint jegyezte.

– Tudja, kedves riporter barátom, mi itt úgy meg vagyunk keverve, hogy ember legyen a talpán, aki meg szeretné magyarázni a származását.

Hosszú, kissé összegező riport készült. Visszahallgattuk, majd a műsor Vendégekönyvét is megtisztelte egy pár sorral és a javaslatával:

„Örömmel és szívesen láttam a Marosvásárhelyi Rádió magyar nyelvű adásának riporterét, Csifó Jánost, válaszoltam kérdéseire,

bemutattam munkáimat a műtermemben, és általában jó érzés, hogy a művészetről és Máramarosról elbeszélgethettünk. Ha megengedik a rádiós barátaink, én Csikósné Krizsán Antóniának, a 95 esztendőös festőművésznak adnám át a mikrofont, aki igazi szerelmese a festőművészetnek, és egy aktív fiatalos művész... Tisztelettel: A. Sainelic, festőművész”

Még aznap felkerestük otthonában Krizsánné Csikós Antóniát, kollegámmal, Vajna Jánossal, akivel azért kötöttük össze riportutunkat, mert az ő sorozata a valamikori marosvásárhelyi veterán futballistákat leltározta fel, s így találkozott dr. Szerémi Lászlóval, a Dermagant hátvédjével, no meg Szoboszlaiával, a híres kapussal.

Tónika nénihez a mikrofont küldő festőművész is elkísért, sajnos a művészmatróna gyengélkedett, és ágyban fogadott valamenynyünket. Amikor megmagyaráztam jövetelünk célját, nyomban kérte a pongyoláját, ám az ápolónővér hallani sem akart arról, hogy Tónika néni felkeljen az ágyából. Így aztán ágyban fekve mesélt életéről, a festészet szépségéről, férjéről, Krizsán Jánosról, a Nagybányai Művésztelep nagyhírű festőművészeről. Egy ideig térdepeltem az ágya mellett, és úgy tartottam a mikrofont Tónika néni arca elé, azonban a művész egyre csak húzódott az ágy belső felébe, én meg igyekeztem követni. Egy idő után már akkora hely támadt az ágy innenső oldalán, hogy lassan felhasaltam magam is az ágyra. Én hason fekve kérdeztem, és a 95 éves művész pedig a paplan alól válaszolt, szemmel láthatóan nagy örömmel és kedélyes hangulatban. Később, amikor Vajna barátom bejött a szobába, csak annyit látott, hogy az ápolónővér és Alex művész társaságában ketten fekszenek az ágyban, és folyik az interjú. Abodi Nagy Béla kolozsvári festőművészhez, a Kolozsvári Képzőművészeti Főiskola tanárához irányította Krizsánné Csikós Antónia a mikrofont. A vendégkönyvbe, kissé reszketeg betűkkel, de négy sort írt a művész:

„Örömmel fogadtam a mikrofont, amit Csifó János hozott Sándor barátomtól. Sok sikert. K. Csikós Antónia. Nagybánya 1980. október 15.”

Ehhez a nagybányai kiszállásunkhoz hozzátartozik még az is, hogy akkor még közlekedett Marosvásárhely és Nagybánya között

a *TAROM* személyszállító repülőjárat, amely hetente kétszer fordult, úgy, hogy Bukarestből indult, Vásárhely érintésével Nagybányára repült. Dolgunk végeztével nem volt más választásunk, a bukaresti gyorsra ültünk, amely Dédán át közlekedett, Brassón keresztül a fővárosig. Mi pedig késő délután érkezünk Dédára. Legközelebbi vonat csak éjjél után, hajnali háromkor lett volna. Ötvenöt kilométeres utazásért kilenc órát várakozni? Ugyan... Felkérkedtünk egy Szászrégenbe induló tehervonat dízelmozdonyára. Igazoltuk magunkat a rádiós igazolvánnyal, és a mozdonyvezetők azonnal rejtettek el bennünket a mozdony hátsó vezetőfülkéjébe, hogy ki ne dugjuk a képünket az ablakon, mert kirúgják őket a vasúttól... Minden rendben zajlott. Régenben szálltunk, semmi reményünk nem volt utunk vonaton való folytatására. Későre járt az idő, még autóstoppra sem volt kilátásunk, amikor nagy dübörögve egy traktor kanyarodott az országútra. Nosza, leintettük, hogy vinne be Vásárhelyre.

– Sajnos, drága emberek, én csak Ernyéig megyek, addig szívesen látom itt a vezetőfülkében, s onnan csak találnak valamit.

– Ha ló nincs, számár is jó! Elindultunk. Ernyétől Vásárhelyig már csak hét kilométer a távolság. A táskával s a magnóval a vállunkon nekivágtunk az útnak. Már jól látszottak Vásárhely fényei. Pár száz méter után egy kétlovas szekér ért utol. Tejet szállított a vásárhelyi vajgyárba. A fogatos felültetett a tejeskannákra, s lassan bekocogtunk a Sörház utcába. Mivel az Aranykakasban szólt a muzsika, még hátravolt a záróra. Megköszöntük a fuvart, és beültünk *egy pohár szóra* Hosszú Lajihoz, aki nagy revelációval nyomban hozta a két fél fűszálas lengyel vodkát négy-négy mititéjjel, és levesescsészébe az üveg sört, mert azt a *jobb embereknek* csak pult alól és levesescsészébe bújtatva lehetett felszolgálni. – *Itt van a finom konzommé erőleves!* – felkiáltás kíséretében, hogy még a gyanúja se merülhessen fel a megkülönböztetett kiszolgálásnak. A főnök, Papp Laci is letelepedett asztalunkhoz, és miután megfelelő körítéssel ecseteltük nagybányai turnénkat, vagyis hogy kedden repülőgépen indultunk, és most szombaton éjjél előtt, mozdony- és traktorstopp után egy tejjeszékéről vonultunk be az Aranykakas című műintézetbe. Nemcsak még egy *erőleves*t hozatott az asztalunkhoz a főnök, de Rózsa Bélának súgott valamit a fülébe. A primás felénk mutatott a vo-

nőjával, meghajolt, és a zenekar azonnal rázendített: *Mondd meg, hogy imádom a pesti nőket...* Utána felém intett, és szépen halkan, de ének-szóval – amit aztán a vendégsereg is átvett – elhangzott a *Vén bertyár*, aki egyre ordít és fokosát forgatja, ... De már a *száz szál* gyermét még a pincérek is zengték, pedig diszkrét tábla hirdette, hogy: *Tilos az éneklés! Ez a bocsánatos bűnbeesés is kivétel volt, de csak előfordult...*

Beszélgetés dr. Metz István nyugalmazott orvossal

Megy a magnó... 31. állomás

A múlt szombaton dr. Horváth Miklós arra kért bennünket, hogy a Megy a magnó vándorútra című rovat riportere keresse fel dr. Metz István nyugalmazott belgyógyászprofesszort, aki néhány éve, 75 éves korában vonult vissza a marosvásárhelyi Diák Poliklinika vezető-orvosi tisztségéből. Ebből arra merek következtetni, hogy Pista bátyám idejében hadat üzent az öregségnek.

– Igen, hát az öregséggel sok ember áll hadilábon, én azonban – tudja Isten – a magam részéről úgy veszem észre, hogy az öregember – ahogy Jókai mondta – nem éppen vén ember. Én elfoglaltságot találok magamnak most is, amikor a nyolcvanegyedik évemet is betöltöttem, és nem ismerem azt a kifejezést, hogy az öregek unatkoznak, vagy hogy az öregek kibírhatatlanok, vagy nem tudom mi. Én éppen olyan harmóniában élek a családommal, mint ezelőtt harminc évvel. Az az érdekes közben, hogy olvastam egy rendkívül terjedelmes, nagyon részletes könyvet Simon de Beauvoir-tól, aki az öregséget meglehetősen pesszimista módra intézi el, amivel én nem azonosítom magam, mert nem veszem észre magamon azokat a jeleket, amiket ő nagyon sok kiváló emberről megír, kezdve Hannibáltól egészen Churchill-ig és így tovább, akiket – hogy úgy mondjam – egy összeomlott öregkorban rajzol meg, és hát nem tudja elképzelni, hogy az emberek megtalálják a maguk életlehetőségeit akkor is, amikor már fizikailag, és mondjuk, pszichikailag is meglehetősen visszafejlődtek.

– Ha nem csalódom, Önnek megvan a jól bevált receptje ahhoz, hogy az élet minden perce értelemmel telítődjék.

– Az embernek kell legyen pár hobbija. Ezt megmondtam már prak-tizáló orvos koromban is olyan öreg embereknek, akik panaszkodtak nekem. Az embernek el kell magát foglalnia valamivel, hogy érdekes legyen még az öregkor is. Az érdektelenségnél – azt hiszem – semmi sem siettetni jobban a halált.

– Legyen szabad elárulnom, hogy Metz István zenerajongó.

– Ugyan dicsekvésnek hangzik, de már születésemtől fogva pre-desztinálva voltam a muzsikára, mert édesapám operaházi tag volt, keresztapám operaházi igazgató. Azután édesapámból lett a marosvásárhelyi Zeneiskola igazgatója, és hát, hogy úgy mondjam, zenei légkörben nevelkedett az egész család. Sajnos, most öregkoromra csak nagyon ritkán járok hangversenyre, inkább csak idehaza táplálkozom muzsikával.

– Nem hallgathatom el azt sem, hogy rendkívül nagy hozzáértéssel forgatja a tollat is.

– Úgy két-három évenként reám jön – szinte így kell mondanom – az írás, és akkor egy pár novellát írok, de kizárólag a magam számára.

– A sajtóban megjelent írásai közül olvastam néhányat, az alapján merem állítani, hogy az élet megfogalmazása kedvenc témái közé tartozik.

– Hát igen, talán mégsem vagyok olyan szenilis, mint amennyire szokás mondani egy már nyolcvanon túl levő emberre.

– Hallgatóink bizonyára érdekesnek találnák, ha el tetszene mesélni a marosvásárhelyi Zeneiskola megalakulásának körülményeit.

– Az egy nagyon mulatságos dologgal kezdődött. Marosvásárhelyen volt egy pár, teljesen laikus, zenével foglalkozó ember. Az egyik éneket tanított, a másik zongorát, a harmadik hegedűt, semmiféle komoly képzettségük nem volt. Ezek az emberek 1907-ben elmentek Bernády György polgármesterhez. Azt kérték tőle, adjon a városi tanács engedélyt arra, hogy ők nyissanak egy zeneiskolát. Bernády rögtön kapcsolt, ez elegendő volt neki ahhoz, hogy rájöj-jön: Marosvásárhelyen egészen színvonalas zeneiskolát lehet létesíteni. S azt mondta: „Nagyon sajnálom, de ezzel mi már foglalkozunk, és egészen magas szintű intézkedéshez folyamodtunk, kérem

Önökét, hogy ne fáradjanak”. Mondom, a gondolat abban a pillanatban fogant meg Bernádyban, amikor a muzsikuskok megjelentek nála. Felkereste édesapámat, aki ennek a megyének volt a szülőtte. Édesapám akkoriban már meglehetősen neves muzsikusk volt, akinek operáját, balettjeit, operettjeit játszották. Egy kicsit gondolkozott, de végül is a szülőföld hazavonzotta. Ezek után Bernády meg édesapám felkereste Maleczky Biankát – egy híres Maleczky nevű énekesnek a lányát –, aztán a zongora szakra Erkel Saroltát, aki Erkel Gyulának – Erkel Ferenc fiának – volt a leánya. Annak az Erkel Gyulának, aki *A falu rosszá*t és még nagyon sok népszínművet írt. Ők hárman lejöttek Vásárhelyre édesapámmal együtt. 1908. január 6-án megnyílt az első zeneiskola a Grand Hotel melletti kis földszintes házban...

– Ott, ahol a borpince működik.

– Úgy van! A borpince felett lévő lakásban, s azután – mert ugye akkor kezdték meg a Kultúrpalota építését – öt év múlva az egész zeneiskola tanárainak száma, azt hiszem, hatra szaporodott, a növendékek száma vagy háromszázra –, és beköltözött a Kultúrpalotába. Ott tanított Chován Richard, Haják Károly, László Árpád, Simor Jenő. 1913-ban, amikor a Kultúrpalotába költözött az iskola, minden tanár nagyszerű termeket kapott. Ugyanakkor a kiváló akusztikájú hangversenyteremben lehetővé vált, hogy különböző bel- és külföldi zenészek koncertet adjanak. Olyan híres emberek jártak ebben a városban, mint Casals Pablo, vagy mint az Orosz Trio, a brüsszeli vonósnygyes. Ezek az idő tájt világfogalmak voltak. Itt volt Lindberg is egyszer. Ezt a híres finn énekest valósággal a színpadra ragasztotta a közönség, s a végén télikabátban énekelte a ráadásokat, zongorakíséret nélkül.

– Meg vagyok győződve, hogy nagyon sok és szép történetet mesélhetne rádióhallgatóinknak Metz Pista bácsi Marosvásárhely zenetörténetéből, hiszen ebben a zenei légkörben töltötte fiatalságát, sőt idősebb korát is, de ne feledjük, hogy az alapfoglalkozása mégis az orvosi szakma volt.

– Most engedje meg, hogy valamivel eldicsekedjem. Most megint nagyon aktuális az, hogy negyven évvel ezelőtt csinálta meg az ő maga híres szívűműtétjét Csakó József a marosvásárhelyi klinikán. Hát kérem, annál a szívűműtétnél a reanimátor én voltam, és én al-

tattam a beteget. Úgy, hogy én vagyok az egyik élő tanúja még, a sok öreg közül, annak a műtétnek. Részt vett dr. Papp Zsigmond is. Szóval, mi voltunk azok, akik a szív műtétet megcsináltuk, és akik akkor – valósággal: dobogó szívvel, a mi dobogó szívünkkel – versenyt futottunk azzal a dobogó kicsi vörös – úgy mondjam – vacakkal; ami ott az operáló kezében vergődött addig, amíg az ki tudta húzni a tűt a szív izomzatából, amibe beletörött.

(1975. november 1.)

Zeno Vancea zeneszerző

Megy a magnó... Bukarest, 32. állomás

Először Bukarestbe hívjuk meg kedves hallgatóinkat – olvassa Bács Ferenc műsorvezető –, persze csupán az éter hullámain, 1975. november 8-án, amikor is Zeno Vancea zeneszerző épp ekkor töltötte be a 75. életévét, dr. Metz István marosvásárhelyi orvos és zenész küldte Csifó Jánost a zeneszerzőhöz. Így fogadta a felkérést.

– Elsősorban azt szeretném mondani, hogy Metz István az egyik legrégebb és legjobb barátainak az egyike Vásárhelyen, de azonkívül rengeteg más emlék fűz a régi vásárhelyi szellemi gárdához, Antalffy Endréhez, Molter Károlyhoz, Kemény Jánoshoz, aztán a hölgyek sorából Berde Máriához, Kabdebó Ernához, Farczádi Jolánhoz. Nekem mind régi jó barátom volt, akiknek társaságában 18 évig nagyon jól éreztem magam, és mindig a legmelegebben gondolkodok rájuk. Sajnos már nagyon kevesen élnek közülük. Annak idején a marosvásárhelyi zeneművészeti iskolában mint igazgató és tanár nagyon sok diákot nevelt a zeneművészetre. Vásárhelynek nagyon régi tradíciója és fényes tanári gárdája volt, és kötelességemnek tartottam, hogy hozzájáruljak a régi fényes tradíció folytatásához.

– Miután Marosvásárhelyről Temesvárra költözött, utána mégis csak visszajött Marosvásárhelyre, és itt Sós Józseffel, az akkori polgármesterrel folytatott beszélgetésre hívnám fel a figyelmét. Igen, hát Jóska bácsi volt, aki nagy meglepetésemre engem kineveztetett, ugyanis 1940-ben el kellett mennem Vásárhelyről, azt sem tudom, hogy

miért, mert az én régi jó barátaim mind ott maradtak, ahelyett, hogy maradtam volna én is, de hát el kellett menni, s egyszer a belügy-minisztertől kaptam egy táviratot, hogy a vásárhelyi polgármester kérelmére visszahelyeznek Vásárhelyre igazgatónak. Nagyon örvendtem, és amikor Jóska bácsinál tisztelegtem az új minőségemben, akkor azt mondta: „Na fiam, aztán jól fogd a gyeplőt, és úgy vezesd az iskolát, ahogy kell.” Én aztán úgy vezettem, ahogy kellett. Nem is nagyon kellett, különben minden jól ment minden gyeplővezetés nélkül is. Ott maradtam 1948-ig, amikor kineveztek Bukarestbe igazgatónak a Román Zeneszerző Szövetséghez. Most is nagyon értékes és értelmes zeneszerzői gárda van. Zoltán Aladár, Csíki Boldizsár, Szabó Csaba, Birtalan József, Chilf Miklós, a fiatalok közül ne is beszéljünk az én jó barátomról, Kozma Gézáról, Kozma Matyiról, Hencz Józsefről.

– Úgy veszem ki a szavaiból, hogy Zeno Vancea professzor nagyon szívesen beszél a vásárhelyi zenei élet egyéniségeiről. Milyen szerzemények kötődnek Vásárhelyhez, és melyeket adták először elő Vásárhelyen?

– Nagyon sok művet írtam az alatt a 18 év alatt Vásárhelyen, azok a magyar szövegekre írt dalaim voltak, amelyek talán máshol nem születtek volna meg. Ezeket annak idején Kemény Katalin adta elő a Kemény Zsigmond Társaságban. Áprily Lajos, Berde Mária, Tompa László verseire írtam zenét. Szombati Szabolcs, aki különben lugosi származású volt, de abban az időben írtam sok hangszeres művet is, amit részben Vásárhelyen, részben Bukarestben adtak elő premierként.

– Ha megengedi, kicsit összegezzünk, amikor a mester elindult a Bánátból, annak idején, először Budapestre, Bécsbe költözött, majd visszaérkezett Temesvárra, utána Vásárhelyre, végül Bukarestbe. Szeretném, ha kipontozhatnánk azt az utat, ami az eltelt időt fémjelzi, ami bizony, most a napokban már elérkezett a 75. esztendőhöz.

– Hát erre nagyon nehéz válaszolni, sok mindenben mentem keresztül, sok várost láttam, háromnegyed század nyomja a vállaimat, szerencsére nem érzem, csak néha ijedek meg, az évek számaitól pedig, talán túlzás, de olyan frissnek érzem magam, mint annak idején, elfelejtettem, hogy milyen is volt a fiatalságom. De szerencsére nagyon jól érzem magam.

- Megkérdezném, egy napi programja miből áll, kedves mester?
- Reggel hét órakor felkelek, megiszom a csésze feketekávémat, ami nélkül nem lehet, elszívom a kötelező cigarettámat, odaülök az íróasztalhoz, és 11-ig dolgozom, 1-kor elmegyek a Zeneszerzők Szövetségébe, ott ülök háromig. Aztán délután, ha nem megyek koncertre vagy valamiféle fogadásra, ami sajnos hetente kétszer-háromszor is előfordul, akkor odahaza ismét az íróasztalhoz ülök, és dolgozom. Az egy óra séta kötelező. Azt mondják, negyvenen túl, különösen, ha ülő foglalkozást folytatok, nagyon fontos. Bár kéthetente sétálhatnék Vásárhelyen a jó levegőben a Bulevárdon, vagy a Maros partján, az nagyon is jót tenne. Sajnos már van vegyi kombinátunk.
- Szeretném tudni, pillanatnyilag min dolgozik a mester?
- Én nem szoktam a születendő munkáimról beszélni, úgy vagyok vele, mint az anyák, nem tudják, hogy fiú lesz vagy leány. Mindenesetre egy meglepetést szánok a következő vásárhelyi zenefesztiválra. Valami olyasmit, ami az orgonával van kapcsolatban, egy régi ígéretemet szeretném teljesíteni. Ha nem jön közbe valami, meg lesz a mű is, meg lesz elégedve az előadó és remélem, a közönség is.
- Nagyon szépen köszönöm, és most kérem, nevezze meg, hova és kihez menjen a magnó?
- Comes Liviu lenne, aki vásárhelyi születésű, ott végezte a tanulmányait, hegedülni tanult, nálam összhangzattant, elvégezte a kolozsvári konzervatóriumot, majd ott lett rektor, aztán áthelyeztette magát ide Bukarestbe. Nagyon szívesen hallanék a sorsáról, és biztosan nagyon szívesen áll a Vásárhelyi Rádió rendelkezésére.

Szabó Lajos,

a Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskola rektora

A Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskola egyszerű, cserépfedeles épület. A rektori irodába tessékelt be a kedves, ritkuló hajjú, elegánsan bicegő Szabó Lajos író, az intézet vezetője. Az iroda ablaka mellett Szentgyörgyi István mellszobra. Kérem, Szabó Lajos, mésséljen a mikrofon előtt életéről, úgy hogy a beszélgetés gerincét mégiscsak az intézet élete képezze.

– Kezdjük talán előlről, mint az önéletírásban szokás. Innen nem messziről, Alsóbölkényből származom, a vásárhelyiek jól ismerik piros hagymájáról. Úgy ismertem meg Marosvásárhelyt, hogy hagymát hoztunk a csütörtöki hetipiacra. Egy egész éjszakába került, amíg beszekereztünk, s egy jó fél napba, amíg haza. Megérte a fáradságot, láttam a nagyvárost, élveztem a hagymavásárt, s ha éppen szűkében volt a hagyma, nem engedtem a koszorú árából, úgy árultuk szépen koszorúba fonva, de az is jólesett, hogy némi pénzmagot vittünk haza.

– Megkérdezhetem, hogy milyen tanuló volt?

– Az elemiben elég jól tanultam, szeretett is Máthé Ákos tanítóm, aki a mai napig pedagógusideálom maradt, de én talán még jobban szerettem őt. Enyedre kerültem, a Bethlen kollégiumba, ahol Járay István igazgató személyében ismét ideális pedagógusra találtam. Azt hiszem, tudat alatt az ő példája indított arra, hogy érettségi után tanári szakra iratkozzam a kolozsvári egyetemre. Közben újságíró voltam az *Ellenzék* című kolozsvári napilapnál. Ezt csak azért említem, mert Szentimrei Jenő vett szárnyai alá, megint csak egy olyan tartásos író ember, akivel igen jó baráti viszonyba kerültem.

– Mint volt tanáromtól tudom, Ön pedagógusi pályafutását Zilahon kezdte, majd a kolozsvári Kereskedelmi iskolában magyar nyelvet és irodalmat tanított. Ha most összeszámolom, 56 éve dolgozik különböző tanintézetekben. Tulajdonképpen hogyan került kapcsolatba a színházzal?

– Úgy, hogy érdekelt. Mint egyetemi hallgató, egyik nyáron, szülőfalumban én rendeztem *A betyár kendője* című népszínművet. Sikerünk volt. Nagy siker! Persze tetszett a siker, de még jobban örültem, amikor Szentimrei Jenő maga mellé vett segédrendezőnek, szervezőnek a *Kalotaszegi ballada*, illetve a *Csáki Bíró lányához*. Lelkesen jártunk ki a kalotaszegi falvakba próbákra. Kolozsvárott volt a bemutató, s a siker annyira fellelkesítette Szentimreit, hogy országos turnét szervezett. Az ötven tagú együttes hordoztatására rá is fizetett alaposan, ugyanis minden szereplő napidíjat kapott, s a bevételből ez nemigen futotta. Szentimrei a népszínház képét lebegtettem szemem előtt, de ahhoz mindenekelőtt pénz kellett volna és elsősorban a mesterség megtanulása. Meg kellett tanulni hogyan kell „színházat csinálni”. Így jutottam aztán Budapestre a Nemzeti Színházba, hogy Német Antal keze alatt inaskodjam. Vele is szerencsém volt. Roppant

műveltségű, kitűnő szervező és színházi szakember volt. Engem megszeretett, és segített tájékozódni a bonyolult színházi világban.

– Úgy tudom, már az 1940-es években a kolozsvári magyar színház irodalmi titkári feladatkörét is ellátta, s mindjárt a háború után – egy időben – három iskolában is tanított.

– 1946-ban a Zenekonzervatóriumban drámai gyakorlati tagozat létesült, oda kerültem Poór Lili, Kőműves Nagy Lajos mellé színháztörténetet tanítani, oda is rekedtem a mai napig – annak épp az idén lett 30 esztendeje. Negyvennyolcban létrejöttek a művészeti főiskolák, Kolozsvárott kettő: román és magyar nyelven, külön magyar színi fakultással, Poór Lili volt a dékán, s én mellette a tanulmányi igazgató. Akkor éreztem igazán, hogy mit jelentett Német Antal keze alatt inaskodni.

– 1950-ben megalakult a mai Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskola, ahol hagyományteremtéssel foglalkoztak, hiszen hazai magyar nyelvű színésznevelés nem létezett...

– Szerencsére olyan kitűnő színésztanáraink voltak, mint Poór Lili, Kőműves Nagy Lajos, Tesztory Nóra, Delly Ferenc, Tompa Miklós, Senkálzky Endre, akik menet közben nevelték önmagukat pedagógussá. Amikor elkezdtük a színésznevelést, két magyar színház volt hazánkban, de rövidesen hatra emelkedett a számuk, s az intézetnek kellett biztosítania az utánpótlást. Hogy milyen mértékben feleltünk meg a kívánalmaknak, azt a mai hazai magyar színjátszás színvonala mutatja.

– 1954-ben Marosvásárhelyre, új hajlékba költözött a színiakadémia, ahol a feledhetetlen Szabó Ernő vette át a drámai gyakorlat tanszékének vezetését. 1962-ben megszületett a főiskola melletti stúdiószínház.

– Tudatában vagyunk annak, hogy minden tekintetben nőttek az igények, és mi igyekszünk sokoldalú, művelt színészeket nevelni, akik szépen beszélnek a magyar nyelvet, énekelni tudnak, fejlett testkultúrával rendelkeznek. Fontos, hogy hivatásuknak tekintsék a színi pályát, legyenek elkötelezettek népük és hazájuk iránt. A stúdiószínház biztosítja főiskolás hallgatóinknak az elméleti és gyakorlati felkészülés minden feltételét, hogy a színész majd minden követelménynek megfeleljen; birkózzék meg a shakespeare-i szerepek mellett az énekes-táncos feladatokkal, legyen oktatója a diákszínjátszásnak, le-

gyen az anyanyelv ápolója, tisztelje a népi hagyományokat, és abból építkezzék.

– Milyen érzés a régi diákokat látni a színpadon, azokat, akik egy-egy vendégszínházra térnek vissza a vásárhelyi színpadra?

– Nagy örömet és elégtételt jelent számomra a professzionista módon megformált szerep, s olyankor megállapítom magamban, hogy nem volt hiábavaló a munka. Hallgatóink – akik már tényleg neves színészek, sőt a határon túl is ismertek – mindig szívesen keresik fel az intézetet, visszavágyódnak..., hát persze ebben a visszavágyódásban benne vannak az ifjúság emlékei is, amelyek mind-mind az intézettel állnak kapcsolatban.

– ...szeretnék látni az idősödő tanárokat is...

– ...azokat is, persze, s olykor még tanácsokat is kérnek...

– Hadd tegyem hozzá, tudják, hogy van kihez fordulni tanácsért, mert „anyagi szorultság esetén” is sokszor fordultak a diákok „Biga” bácsihoz úgynevezett „tanácsért”, amit lejbén kifejezve sok esetben rögtön meg is kaptak a diákok...

– Ez csak természetes részemről...

– Köszönöm az interjút, és megkérem Szabó Lajost, hogy sorozatunk emlékkönyvébe írjon néhány sort.

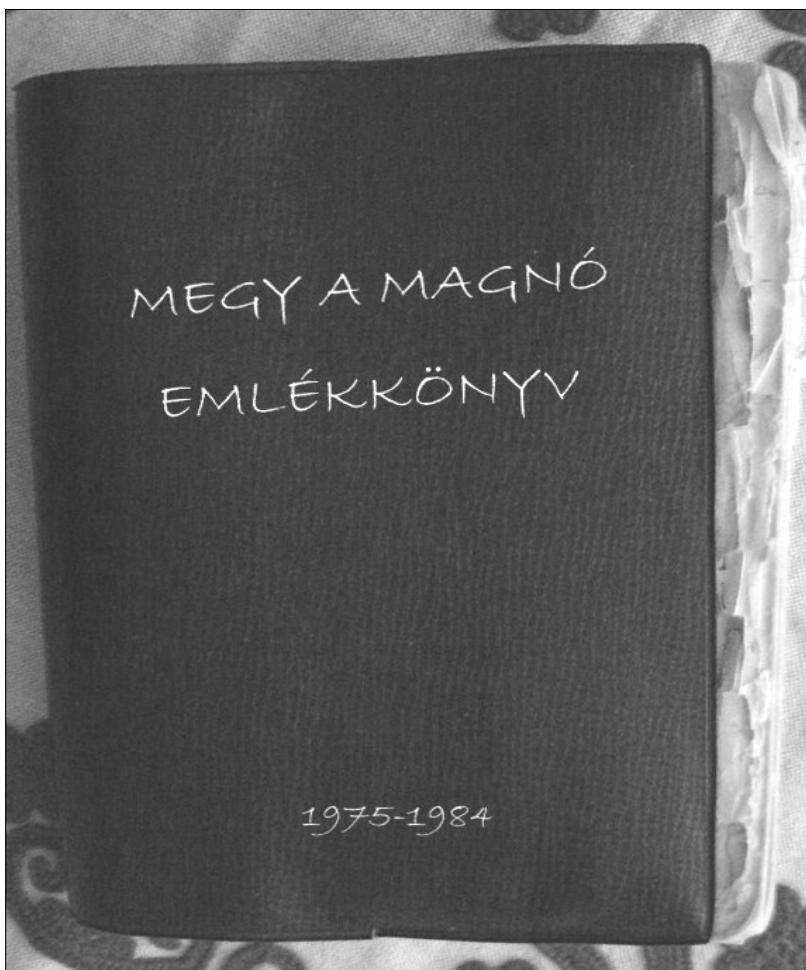
– Szíves-örömet:

„Szeretem a vásárhelyi rádió műsorát, de egy kicsit még közelebb kellene jönnie napjaink valóságához a közérdekű művelődési kérdések sugárzásával. Szabó Lajos, 1976. március 8.”

*

Lapok egy emlékkönyvből

Az alanyok emléksorai...

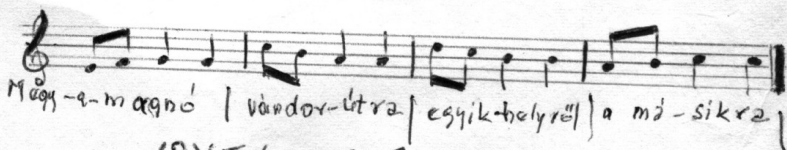
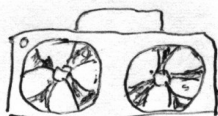

Marosvásárhelyi Területi Rádió.

= EMLÉKKÖNYV =

"MEGY A MAGNÓ

VÁNDORÚTRA...

1975. évs. 1985. jan. 12.

A Kalidoszkóp vendégkönyve

Szerkesztő: Csifó János
Nagy Miklós és
Kovács István
Ágoston Vilmos
Jókai László Eszter
Tófalvi Zoltán
Gáspár László

1. Pongrácz Antal sportmester, orvos.
220. melyik bűvösport teljes alakja 1915.10.5. o.

24 év után bekezdettél végre 220.
az emlékkönyvedbe. Vajon nem ezért lúg-
tál-e meg? Irját felvettél: kérem
kérdetel ilyen jól így mint ahogy
sifo utt kette a riportban.

P2. Kós Károly író kövér 1976 XII. 11. r. p. Csifo
1977. aug. 29. 74 éves.

szül: 1883 dec. 12 T. város
m. h. 1977 aug. 24 Kód
m. a. költő építész

emléknapra az író

Kós Károly

1976. XII. 11.

111. Franyó Zoltán műford. író, Türes, 17. VIII. 23.

157
158 Károsvásárhely, amely
városához ennyi múltalban
sok elszakíthatatlan szál
fűz, ezúttal hozzám jött el.
Őszintén mondom, nagyon
boldogan szorítottam meg
a vásárhelyi rádióköllé-
gáim kezét és így azt sem
sokalltam, hogy még elég
betegen, lábadozóan és le-
gyöngyülten órákig szívesen
lettem elég a részletes
vallatásnak.

Tekvéri öleléssel

Franyó Zoltán

1977. VII. 12.

177 Lakatos István - táncos. K. 978.11
Cifra

197 Nagon örvend, hogy felülkötött
a városban, majd munkatársai
val Csiffi János is például,
hogy amilyen jól van a körülmény
hátszorgatni keményen lesz. In végül
fizonb, még felülkötött fazon
vile. Ad d'g's peritettal
Könntön örvend, városban havi-
haimat, egyen táncos, agas mat
Lakatos István bási

59. Londray Éva ^{új szöveg} ^{bruttó} Cs.
277. ^{id.} 72.039

A marosvásárhelyi Rádiónak és érkező, jörszerűtől ah-
cióját" időzli sorainak
veleg foglalkozmat idejtem 2020-
től a Rádiónak vélemez, munkatársai

60. Mattis János ^{festőművész} ^{bruttó} Cs.
278. ^{id.} 143. ^{id.} 72.716.

Örvendek hogy a marosvásárhelyi
Rádiónak munkatársai felkereset brattó-
ban, emlékeket róim, hirt hirtu repti-
szatgyörgyi tartózkodáson platt
mint művész és sok nép és kelle-
mes öröket töltöttünk együtt.

Mattis János
Bruttó 1976 június 20-án.

12. Illés Kinga nimmén 1975.V.10.
Illés Kinga

121. Farkas Árpád - költő - Sepsiújfalu
331 1977 okt. 1. cs.

Ándorútam továbbra is utat
kiváncs a magyarországi rádió
megnyitása - hallgassa ki
a népközösség legnyitottabb
titkait.

Farkas Árpád

131. Fülöp Antal Andor, festőművész N.
341 1977. X. 11. 24

Mely szeretettel emlékezem a
kedves napra:
Fülöp Antal Andor.

145. Ruká István Erdem, újsz. IV. 15.

350

Igazán megtörtette ezem
magam, hogy felismerem és
revelnem a "báratlanság" és
töltögetőjének nem csak a
megdőlését. a "báratlanság"
a beépítésre értem, hiszen nem
fönnnyitok megdőltem, mint
bejött. Nagyon közönsé-

Durkó István

236
173

1980. 07. 01.
Förögő József néprajzkut. Kőrös

Egy-egy ilyen van ehhez hasonló rádió-
benélgetés mindig alkalom arra, hogy
az "alany" újra meg újra átfordulja
kafkaijának és narzmajának töltő-ke-
verebb alapvető kérdését. Tükör ^{ez} és
nagyon komoly művet és egyáltalán: él-
rebben megéltünk, mintve, hogy mit
kellene volna vagy mit kell a jövőben
várni, jobban csinálni. Ilyenformán
a benélgőnek sokkal nagyobb haszna
van az ítéletből, mint a hallgatóknak,
és e baronét kösörvet illeti mind
a rádiót, mint pedig a riportert hita-
tását, ráteremtését és hozzájárulását.
Ittadd fejezzem be én is ezt a kösö-
retet lákával és nagyrabemléssel
Kőrös, 1980. május 28.

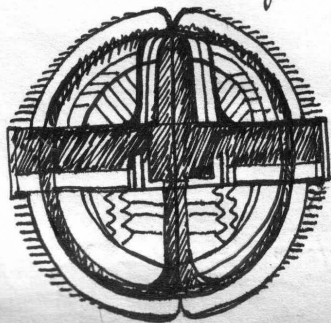
Förögő József

120.

300

Józsa Péter adományos. Tervei ~~IX. 24.~~ 24. V

Közös, hogy felkutat. pipelmes-
 ságok újra lehőteleg. hogy maniaivel
 bizonyítottan az elmondottakat. Akkor
 a speculáció hűvösben se, ok. hogy a
 növényzet fennmaradását bizonyítja
 tehát kiterjed is arról a megfigye-
 désről, hogy a művészet igenis
 társadalom. fennálló' erő' amelyet
 mindannyian kötelesek vagyunk
 igazságtani. A racionális irányú
 millió kiterjed, illetve az egy-
 nedetebb persze is, ahány a
 munkákai kíváncsok sok sikert.
 bört, bört, bört.

Józsa Péter

328 Aurel Ciupe - festőművész - Kolozsvár NM
 1938.
 (635?)
 1982. IX. 7.
 A. Ciupe

365 Szotyori Anna képzőművész
 1923
 én beleragasztok ide egy kis
 rajzlapot jó lesz?
 Szotyori Anna
 19-heg 1983. VIII. 8.

132 / 342 T. Karácsony Emmy / festőművész
 78. T. 7
 Az emberek hangjait
 a lélek művészetéje.
 Először nagy érzés, hogy
 a hangok a hangokhoz
 — Válaszra helyre kerültek!
 Jó munkát!
 T. Karácsony Emmy.

142. Tompa Miklós, ^{78. III. 18. K} ^{szentgyörgyi István}
 165. ^{műv. kerd. mestere} ^{szimf. int. rektora}
 Beismerem, hogy a Kovács Ist-
 vának végül is sikerült
 engem rádióvegre venni.
 Nem litem blanc. ezért
 elismeréssel
 Tompa Miklós

(48), Szabó Lajos, rektor. A nyelvi
 266 ^{szentgyörgyi István szimf. int. főiskola}
 Adat: 1976 III. 13. Csif

Ismerem a rádió hegyi rádió
 műsorát, de egy évenél még jóval
 kevesebb lenne magyar nyelvű
 köz, a közönség művelődési
 és kulturális igényeivel.

76. III. 8. V. K. Lajos

209

549

Pénteg János Nagyvácsai D. S. arif

Örülök, hogy megkezdett
a magyarországi rádió:
hogy és mit vár? Azt
alattam itt válassza: min-
den rendben van, hiszen
rész, elvárhatóan elért le-
térített céljaimat lassan-lassan
elértem. És ennek nem eszaki
a magyarországi rádió...
Amint ismétlőképe: megoldat,
a magyar nyelv és az Olvasó
megoldata. Ez lesz mindig.

Pénteg János
Nagyvácsai,
1979. Szeptember 4.

Dr Bözödi György -iro-Motely 18.

Meg a magyar,
de nem egy helyben fogok
A me is állom meg
mert ez is még dolgoz
Bözödi György

217/ Szűcs István 1900. évi Kón. 79 XI. 17. A

Örömmel, hogy a magyarországi rádió
éppen a postán küldte hozzá, ami nagyon
meggyőzően tudtunk látni.

Kolozsvár 1979. Szűcs István
okt. 30.

1981. VII. 15. JE
283 Bordi András felülvizsgálta. 1981. 8. 15.

583. Egy Rimai festőről kallottam
arról a mandátot, hogy az ember
seha se lehet megelégedve munká-
jával. Kapcsolat azt mondta, hogy
40 éves korában már kezd tudni
nagyszámú 80 éves korában, még
jólban, de 100 éves korában
tökéletesen ismeri a nagy minden
csínyját-buját, és már akkor
meg is halhat. Ez egy azt
gondolom, hogy a művész tökéletes
elrajzolásához két élet sem
elegendő akkor, ha már ezzel
foglalkozik, hát ha az ember
70 évig tölti, minem igazgató
is gondnoki stb.

Bordi András

1981. július 15.

389. Tócsy Zoltán szüszűs 10.7.
 Tócsy Zoltán "Bánorok
 tuba-vezetése" c. dal-alkotásai
 Pannónia nepe. Zenék általán
 legyengített feladatokra.
 1984. 12. 1. Tócsy Zoltán

A képen: Tócsy Zoltán és Szabó Ágnes.

388. Dorian Ilona - szüszűs. Kőr. Cif!
 12. Erdemes művész.
 Mindig meglepetéssel a riporterek
 fel. Magyarok sietve és elgri
 ost. Hogy mihez fognak hozzájárul
 el. Miért is van az, ami addig a
 nyugodt volt, emelje fel a
 sietve és oszlopok.
 Dorian

164. Bodor Pál, író, RTV főszerkesztő 164
1978. IX. 9.
Budapest

183

Azon tépnyez, megértünk-e majd
benneünk az emberek, megért-e
benneünk majd a történelem. Nem
tudom, mennyire helyes a lépések
a saját múltunkról, lehet, hogy
előretek valómárai is vannak,
tördegettek. Mi nem mondunk el
mindent önmagunkról a korunkat,
örömlenke a folyó gondolatok -
is nem csak az, mert nem feltűnik
hogy a vonat 10-15 percet. Na
majd egy év múlva is tudomást
ajkint megmélke a rádióregény,
váltak kapunk arra, hogy mit árult
el a hangunk erre a világra. Adás
is aronsan: so lenne, ha mindenki
lyalán olyan komolyan venne önmagát
is nemcsak, mint csak a
vontat a kizáró is alanyai.

8 augusztus 80

Bodor Pál

158. Készoni Zoltán. uen. Duh VII. 22.0

A nyí hazai tájakat,
a vizeket és a halakat
öröszile meg gyermekeimnek
és a hűvöthöz menedé-
knek. É „miben” eredmény-
nyes munkát végez már
saj a M. v. ácsok, Rádó és
kellis rigortre, Csíki Fánosi.
Szereztél
Készoni Zoltán

163 dr. Kántusz János érdemes biol.-poltári, Cs
978.10.2

181
Nagy örömmel ismeri ezeket a sorokat, leírva
az ar. adás - eredményeként szerint - nagy,
kultúr. és tényleg értékel. lár. Szükségletével és
összeállításával fogva rendelkezést értékel -
rendelkezési lehetőségeket.

Felteszem, ha bizonyos arányban is munkásságát
valamely.

8xofen

1978.10.26. K. G.

191. dr. Gottlieb János egyet. tan. Jól! 1979. IV. 7.

450 Kellmes elbeszélgetés kedves
emlék lesz (a mikorban se
sacart nagyon). Töbör lepköselébe
több cölöt híkerül rdndumi.
Gottlieb János

239 Ráduly János tanár. Kiből. Gy.
471 1980. IV. 28.

Mindig váratlanul terítke
műsorok el. Előpe' rendszeresen
hallgatom - egyet legrabb villal-
koross a maassvásihezgi Töbör.
Továbbé hitartást a munkatársaknak
Az igazmondás népsége - egy
reken - Mindannyiokotat munkára
serkent.

Ráduly János
Jól! 1980. jún. 19.

1981. máj 16

575

Nincs alkalmau gyakran megörömel 1871,
először életében hogy egy magyar nyelvű
kutatást adott, ismétlőben pyrek kornak,
a régi letelbi kolóniában, a Seckely család
unokabátyáival együtt uvelkesztés /ongyuk
Sister Kureli's volt /y; mindent elfelejtünk,
csak az nem hogy hogyan uerzünk,
három nyelvben egy szor, a világ
és embereink egy szorú csodait.
Csak azt bizonyítom, nem voltam
Magyarországban, nem volt ki magyaring,
nem volt ki kikölnge. New Bay,
Crawson olvson rendszeren az
"Élet és irodalom" - ot.

Crawson, B.V. 98) Lm D. Sp

Igen megértelődnek az emberek —
szociológusok népszerűsítésén — a
magyarországi "Rádión" utólagos
elgondoltságos miltó szöveket,
hogy az Erdővárosi nemi ben in
szöveket. Szorom szorint volna
ha, az idia nyomában "jelszót
töltés" is sokan ismernek meg
ut a szöveket miltó is
pergő jelenet szor, kidegunkat
A szöveket jó kidegunkat adom
is, szöveket, kidegunkat is
magyarságunkat. Lm D. Spohn
Finte utol adozom a "Rádión"
kidegunkat is magyarság
kidegunkat.

— emetűgunkat

Bard. 1984. 8. 16.

Apostol Vilmos

314 / 616 Tuzson Gábor Váradi 1921. IV. 10.
gépegmérnök

ELINDULT A MAGNO MITUDIA HOL ÁLL MES?

MITUDIA HOL ÁLL MES, VASSION KIT TALÁL MES?

ARTÁN LATINUL FOLYTATOM, HIA MÁR 1910-24
KÖZÖTT A BRASSÓI ROM. KAT. FŐGIMNÁZIUMBAN
LATINUL IS TANULTUNK.

PROFESSOREM MEUM DE RELIGIOSIS DENES
IN MEMORIA TENEO ET EX HUNGARICO IN
LATINUM CONVERTENS SUMMO OPERE GRATIAS
AGO PRO CONQUISITIONE MEA. OMNIA BONA
ET PROSPERUM EVENTUM RERUM CUPID.

VÁRAD 1982 III. 31

Tuzson Gábor
nyug. okl. gépészmérnök

87 Süttö András író Mohely 1977. I. 22. a
304. 1927. jún. 17. Püskös - 2004. szept. 26. Bp.

88 Veress Dániel író Sepinty 1977. I. 29. N
305

Kitünőnek vélem a maiors-
várdi helyi rádió magyar adá-
sának „láncá-szervezett” kez-
deményezését, mely a tájékoztatást
a „műhelyek” bemutatásával pá-
ráltozva, intimebb közelséget te-
remtve a hallgatókkal. További
eredményes munkát és sikert
kívánok!

Veress Dániel
Sepinty György, 1977. IX. 22.

303

603

PAULOVICS LÁSZLÓ

KÉPZŐMŰVÉSZ

Grafika

Cs. J.

1982

Örömmel nyilatkozom a
 M. v. d. s. helyi rádiósnak, úgy érsem
 haza "beszélék" középiskolám városra
 A munkáimat sajnos nem mutat-
 natom be, és a műfaj nem a látat-
 hanem az elméleti értékesítések lehetősé-
 gét, hogy sokat beszéltem az
 lehet, de nemcsak a középiskolák
 és a munkáim. Az ilyen elter-
 áztat, elnyújtja de ha egy gondolat
 valahányszor visszatérő talált úgy
 érsem érdekes volt és bármikor
 folytathatjuk.

További jó munkát kívánok a
 rádiósnak és a munkatársaknak
 barátai üdvözléssel

1982. Jan. 20.

Paulovics László

316.

618

Tuzson Sándor ex.követ. Cs. J.

Bukarest. 1982. IV. 24.

Szövegül gratulálok a ma-
 v. d. s. helyi magyar rádió Cs. J.
 Sándor főszerkesztő által el-
 gondolt és szervezett lelemlé-
 nyei riport sorozatának.
 Köszönöm hogy a magával
 felkeresett és további sok
 alkotó kívánok az elkövetendő
 riportok tárgyát tekintve.
 Egyben javaslom a v. d. s. helyi
 magyar adás felvételét a
 jövőben, hogy a bukaresti,
 magyarok is élvezhessék
 minél szélesebb körben
 a felvétel adását

1982. IV. 12.

Tisztelettel

Tuzson Sándor

381 dr. Kelemen Ábela ^{göntörben}
 743 egetemű clóadó Lános
 „An ember élte az időket,
 és minden a lények,
 Jóhann Wolfgang Goethe
 Könyvén fennmaradt és
 maradványok, a világ,
 hogy megkapta
 Emlékei ^{Kellene} Ábela
 Ábela
 Misk. 1983.XI.3.

380 ifj. Kelemen Ábela ^{valószínűleg}
 743 ^{előtörő}
 Jelenlétét az időket
 a földön, a lények
 az, hogy az amit élt
 idővel legyen!
 A földi élet
 a nagy történet
 Kelemen Ábela
 Misk. 1983. okt. 21-én

218 Palocsay Zsigmond ^{Költs.} 1.16
 149 József Csipa tanár
 Mrs. Moros Meláné
 és babáját Városházán
 Tefalipán
 Jóléti vizsgálat
 és közművelődési
 munkájáról.

333 Csárossy György tanár. Csombor
 659 1982. IX. 18.
 Meglepetés díjazás a
 a látogatás, de inkább az
 újabb leltérek kiadásáról.
 Csárossy György
 Csombor, 1982. szept. 14.

413. Bethő Ida sírjánál Nóra és
835 Földes László - sírja.

Összevont Vándorok Időköz-
val a kéregaudalást!

Nővért a vásárlási rádió-
val és a jó Társaság a hely-
főként, hogy az előadó-művész
fontosságáról beszéltek.

... csak szövege erővel a
nép nével a száj."

Kiváló jók imitáció alatt,
jó egészséget és kitartást nép
működéshez Társaság. Halló

Ma így. Hogy az élet még
örömtől a vásárlási rádióval!
S szeretném hinni, hogy ez sem az utolsó

Postavariul 2. II. 9. - 139687.

Földes László.

866 Farkas Katalin színművész

"Az ember legyen mindennek
nép. Arcképe, ruhaképe, életképe,
gondolatképe"

Bohár Ványa Gabriella

Farkas Katalin. 1985. máj. 6.

433 Szalay Judit és Miklós ^{Rep. Csitós}

1985. 5. 11. Krónika Zsebkönyv és zsebkönyv
Addison-Wesley 1985. június 12. — NEM MENT ADAS BÍ!

Sok szerencsét és mivel több megva-
lósítható riport-témát kíván a

Malay-család.

Származási 5. 10/47- 46047: Szalay Judit

434. Demény Piroška-tanár ^{Kö}
Működésében "látrányosabb" alau
Előzetes a műveltségéről. Hitvallást, egé-
ségeit kívánok megadni. Működéséről,
na meg jó elemeket. Piroška
Körmend 36.

Tel. 44 680

(Fehérítéstől zavaróan a magyar elemek Piroška, az elemek)

435.

Megnyit a rádió
1985. június 12. du-

Lakatos Demeter = Mitică Lăcătușu, Kabófalva = Kaboani
 15.000 lélek
 „Ezt a verset írtam Kolozváron 1934-ben mikor (mikor ott) dolgoztam
 „Kélety üiság” szerkesztőségébe.

Mikor me mulutam (megmutattam) ZIDA-ENÜNER (Zsida Jenőnek)
 és meg kérte, mi ez Demeter? azt mondom, egy magyar vers. De nyugodt
 nevettet, azt mondta, ha mondom lene, hogy egy angol vers, meg hite lene!
 De csak magyar, nem, de azt mondta, mighis a legelső csöngő vers a világon.
 Odig nem írt senki csöngő verset, és aratán is csak én!

Meg elent Kélety üiság leg első oldalán evel a címmel:
 „Látattak felelősrüimtiükkel miük vagunk per és hamu”!
 kimentette Zida Enü, Kélety üiság kultur felbíz...

IT AZ ÜSZ! (I)

1. Falevele huladaxnak
 fét fu snél,
 ura mosot, és ura hulnap (igye)
 legyik töl.
 Luxa (fürte) level a banyhába
 le eset,
 Daruk szighiny fél a téltől,
 megazókát.

2. Minden menend a világand
 mind a víz,
 telbe job egy meleg szoba
 mind a müt.
 Nyármak mu supa a hire
 el marat,
 tembernek is az élete
 víz harmat.

3. It lesz a tél nemaxokára,
 mongya snél,
 melik üxeny, nis meske
 mu a tél.
 Szighinek már veharaxnak,
 bousaulnak,
 csak levelek a zutand
 táncalnak!

4. Kérde tél, in haru márand
 mit szentam?
 mind a szighini már ugatát
 kapeltam.
 mármak buráját szatem,
 merikend,
 és mosot malam a szighiniszig
 táncal bent.

5. Revsketek csak mihar holak
 téltől sert,
 el ~~sz~~ tütte a nyármak, úgy minha
 nem is vult!
 most a tél kopoktet malam
 sitimál,
 tudam én, és sok baiahal
 meg kénal.

Lakatos Demeter

Kolozvár, 26/II. 1934.

VÁRTALAK!

1. Vártalak jutatánál sokear
o! kedvesem,
a kulcs melom isekel
szep eszedem,
hula nyári szel kerakbe (fűfűllés)
csak abarag,
kumpander kut itte eszedbe
mind mharag.

2. Vártalak sokear fordulul
dár (pá) eszedbe,
dét jötél a karon viaszal
a herzedbe,
Cukakatalak, iteltetek
te guridom,
nem tüzittem he emberel
mind notatek sem!

3. Vártalak nydre östökben
a banyhulba,
pikenink sulagat alát
a seimába!
halganyuk a szültet (szültet, kanyit) kiltend
páster tünnel,
kúskel buza tábliba
hogy cönigél (beszél)

4. Most meg vártalak a szorop
moms indar daga,
te odar önte a kapuba,
muscucova
te görödel hain gpermekel
az öndbe.

Lakatos László

ÜSZ A BANYHÁND!

Kisárát a nád ludas tibia
darukak riktül el mentek,
meg szádrigutt a lura (pá) levele
zagutj (szorok) már le iss eretek.
kumpander kut likass eszedvel
mind drva leány szomerend el,
ma nem meg kerest tel senki
mharag sirra, a patékniel.

A tka melom is gengend ferog
bengeredik mind a kerika,
és notdia nem szep mind nyárand
mima szul, mind a neket bika,
melndr iss resket a tültszarend
hussdia iss melete reszket,
xodossinikbul (gubrogbul) haza üsri szel
mind a post, fahnak szörög levelet.
(szörög)

It minden meg vártalak szinit,
berebek bünak a kúrtüre (kómenhez)
csak a paták mite világ
folyagat szent eszedben a kiltüre.
fordi, csak ugy uprik mind nyárand
ugy szöki dital a gátakat
mupa a szep lednyak hánynak
melyhek, fedritik vónakhat.

Lakatos László

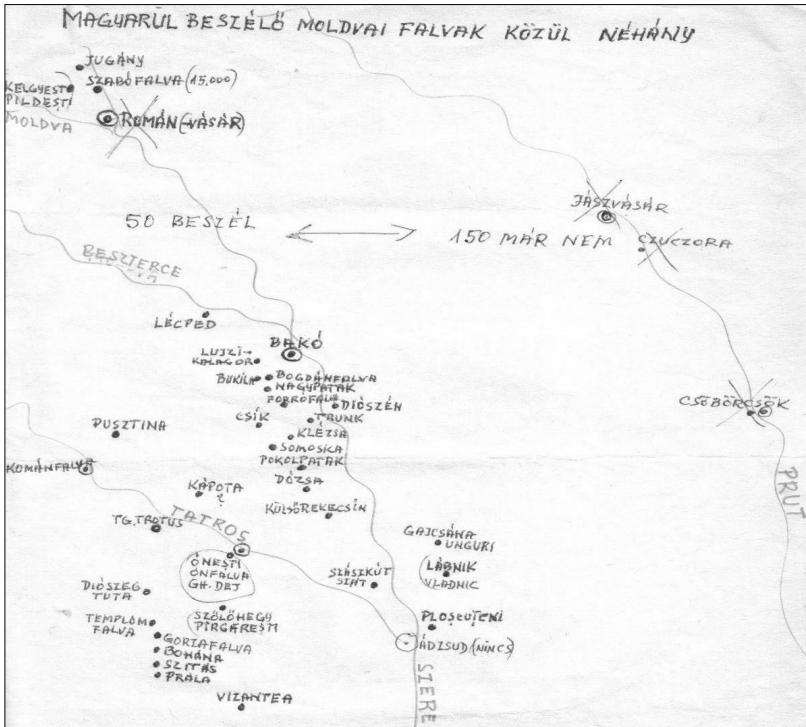
Bimder Fil: Hőzör miltanak

BOLGÁR MIATYÁNK 1793-ból

OROSZSÚR = RUSCIOR = REISDORF = RUŞII (Szolon).

” NAŠ BAŠTA TOSZI ŠAM NIBE, TOI POŠTIME.
TOI SZINTE LUME, TOI ZEME. NAŠ LIAB
KETE DEŠNE DEIGEOŠE, NAŠI GRAEŽE
TOPRAŠTINE NAŠTIAE GREŠTENI DEIUSZEVA
ISZ PETENI, SZLOBODIL OTZA KOŠLI,
TSJEČE HORE ISZILE IPUTAERE IDMEI
VIAG VIEKUIT. AMIN.”

A terék betérésnek is tatarjárások alkalmával elpusztított magyar falvak helyére a fokozatosan észak felé tartó török előnyomulás elől a XIV-XVI. századokban számos balkáni népcsoport menekült a Dunától északra fekvő országhozba, tehát részben a hegyes Erdélybe, ahol minden körülmény meghatározta a befogadtak. Ezek között sok szerb, horvát, bolgár (albán), görög), olaszok között is volt. Ion Hurdubetie foglalkozott a hazánk területére menekült népek történetével, és kimutatta, hogy a SCHEAU-SCHEI román népnév nemcsak a bolgár etnikumra, hanem a balkáni románokra is vonatkozik. OROSZSÚR, BUNGARD, NAGYISERGED, KISISERGED (Bálszofalva mellett), végül bolgár, szász, román lakosságai, a bolgárok felvették a szász evangélikus vallást, elszászosodtak.

R Ó V Á S I R Á S Á. B. A.

U S M A L I U A L 4. X. ↑.

Értékei felírva

4 = A = a, d	D = Ny = eny	J X Y A + H A #
X = B = eb	∫ = O = o	szem az egy
↑ = C = ec	Z = Ö = o	2 L 9 7 + 9 1 X M 3 K M + H 3 J A
⊞ = Cs = eos	7 = P = ep	NO K A I D I A N S U M S U I G Y R O E G
+ = D = ed	U, H = R = er	székelyderesi
χ = E É = e, é	Λ, λ = S = es	1 8 3 1 = 1 4 3 1
⊙ = F = ef	1 = Sz = esz	
Λ = G = eg	Y = T = t, y, et	
# = Gy = egy	8 = Ty = ety	
X = H = eh	⊞ = U = u	
1 = I J = i, j	⊞ = Ü = ü	
◇ = K = k	M = V = v	
Λ = L = el	⊞ = Z = ez	
⊙ = Ly = ely	Y = Zs = ess	
8 = M = em		
J = N = en		

RIPORTOK, INTERJÚK, JEGYZETEK, MEGEMLÉKEZÉSEK

A száznégyszáz Györgyfy György

Beszélgetés Szakadáton

A Szováta-havasok lábánál, nem messze a Medve-tótól, áll egy öreg ház. Azt a piros cserepes, égerfákkal, vadrózsabokrokkal körülvett házikót mintha csak azért biggyesztette volna a dombtetőre a gazdája, hogy a ház tornácáról szem előtt tarthassa a völgyben kacskaringózó Szováta-patak minden zubbanását, s hogy türelmesen várhassa, hogy a patak mellett kigyózó kisvasúton vajon mikor szuszog ismét a hágóra az a kismozdony, amely jó tíz évvel ezelőtt fűttenyitette ki magát utoljára. Hiába várja, mert azóta már vagy valamelyik múzeumban rozsdásodik, vagy egy vaskohóban próbál új életet kezdeni. A nagy bajszos házigazda pipázgatva szemlélheti a gyors kisautókat, amint a töredezett aszfalton nagyokat huppognak, miközben kerülgetik az egyre gyéribben térülő szénásszekereket, vagy napnyugtakor a hazafelé kolompoló tehéncsordát...

– De még azt is bemondhatja a végére, hogy Riskáék maholnap egytől egyig bévonulnak a vágóhídra, csak a Bodrival marad Szávuj Marci, a csordapásztor – tett pontot a tájleírásom végére a vendéglátó gazdám.

– Köszönöm a segítséget. – S ott helyben a lelkemre kötötte:

– Aztán vigyázzon, az ég szerelmére, nehogy engem Györfinek szólítson, mert az én becsületes nevem Györgyfy György, két effel és egy ipszilonnal. Györfiből rengeteg van, de Györgyfyből csak – mint a fehér holló. Értve vagyok, riporter öcsém?

– Éppen ezért írtam le a Györgyfy bácsi nevét, nehogy elvételsem, mert azt hallottam, hogy a sírkövét kétszer is újravészte, mert Györfinek írták, egy effel.

– Ez így igaz. Látja, én augusztusban töltöm be a száznegyediket, s akkor lépek a százötödik életévembe.

– Isten éltesse még sokáig!

– Én nem is bánám, éltessem, csak ne ilyen kicsi nyugdíjból...

Na, vegye csak nyugodtan a kezébe a mikrofont, mert maga abban spekulál, hogy észrevétlenül vegye fel, amit mondok, pedig én úgyis látom, hogy a skatulyában forognak a kerekék. Ismerem én ezt a micsodát. A nyáron, amikor Pesten jártam, egy valamilyen Péter nevű rádiós nemcsak megbeszélgetett, de meg is nótáztatott... Ő nem dugdosta előlem azt a mikrofont.

– Látom, Gyurka bácsit nem lehet becsapni, sejthettem volna, hiszen, ha jól számolom, a maga élete három évszázadot is érint.

– Abbiza jól számolja, mert a huszadik századot egészen átéltem, még egy kicsit a tizenkilencedik végétől is lecsippentettem, immár a huszonegyedikbe is jól belecsimpaszkodék... Tizenegy királyt szolgáltam ki, abból kilencet eltemettem... Mihály és Iliescu még él...

– Gyuri bácsi, fel tudná sorolni, kiket szolgált ki?

– Hát hogy a csudába ne! Születtem Ferenc Jóska osztrák király idején, aztán jött a román király, Ferdinánd, de az is osztrák volt, következett Károly király, utána Mihály király. Amikor visszaadták Erdélyt, visszakérültem Horthyhoz, a háború után ismét Mihály lett a királyunk. Amikor elmenekült, jött Párhon, aztán Groza Péter, Gheorghiu-Dej, őt is végig szolgáltam, akárcsak Chivu Stoicát. Huszonkét esztendeig, a suszter, Ceaușescu boldogított, de őt is túléltem, s most azt a kicsi nyugdíjat Iliescutól kapom.

Jól megszívta a pipáját, de folytatta a gondolatot:

– Azt a teremburáját nekije, pedig milyen viharos volt az én életem, s mennyi minden történt velem. Könyvtárat lehetne teleírni az életem folyásával. Itt születtem a Kisküküllő melletti Kibédén. A népdalénekes Madaras Gábor édesanyjával jártam iskolába, nyugodjon békében. Őt a tavaly temették el 102 éves korában. Gyönyörűen énekelte, éppen olyan nagy énekesnő lehetett volna belőle, akárcsak Honthy Hannából. Mind a hárman 1893-ban születünk, s aki ha élne, most velem egyidős lehetne, de hát a Csárdáskirálynő még 1978 szilveszter napján behunyta a szemét, Isten nyugosztalja... Ennyit a vénekről, akik valamikor gyermekek is voltunk. Én csak egyet mondhatok magának, nagyon rossz gyermek voltam. Mikor az első osztályt

jártam, biza szinte meghaltam. Fürödgettünk a Küküllőben, s én felmásztam a ficcfára, s fejest szöktem a vízbe. Tudta a rosseb, hogy a tenyérenyi víz alatt egy hatalmas szikladarab vár engemet. Ahogy a vizet értem, ott abban a szent minutumban kettéhasadt a fejem. Elvesztettem a szemem világát. Mikor kinyitottam a szemem, hát csupa vér a Küküllő, s olyan zúgást hallok, mint a malomban. A barátaim közrefogtak, s húztak a part felé, s rikoltozták, hogy Gyuri, az agyfazakadból bugyog ki az agyad veleje. Erőst megszeppentem volt. Zsiga a kezével kezdte visszatömködni a hasadékon az agyamat. La-jos barátom mosta a vért a fejemről. A többiek úgy elkezdtek szorítani a koponyámat, hogy szinte kiguvadt a szemem. Ezer szerencsém volt, hogy kopasz voltam, így jól kimosták a hasadékból a sok homokot. Az ingem ujjából jó szoros abroncsot tekertek, s azt összekötötték. Aztán szép lassan besántikáltunk Rác bácsihoz, merthogy szanitéc volt a háborúban. A sebet betinktúrázta, bekente valamivel, s egy nagy törülközővel összeszorította a fejemet, de úgy, hogy még ropogott belé, s csillagokat láttam, fényes nappal. Apám, amikor meglátott szinte megölt. Az anyám lecsendesítette, mindennap megrágott fehérliliom-lapit rakosgatott a fejemre. A kötéscserénél még hónapok múltával is ömlött, szakadt ki a hasadékból a rengeteg genny és vele együtt a sok homokszem. Még ma sem nőtt haj a seb helyére, nézzen ide – s levette a kalapját a fejéről.

– Borzalmas lehetett, de szerencsére túlélte, Gyurka bácsi. Azt is hallottam, hogy az 1944-es háború idején még egyszer életveszélybe került.

– Az a történet még a nagy októberi szocialista forradalomkor kezdődött. Engemet mint osztrák–magyar káplárt Szentpétervárra vезényeltek, hogy rendfenntartóként a cárt védelmezzük a vörösökkel szemben. Elég jól összejöttünk a fehérekkel, együtt ettünk, ittunk, mulattunk. Aztán hogy győztek Leninék, minket Szibériába tereltek. Kétévi fogság után hazaeresztettek. Telt-múlt az idő, s én közbe-közbe marhákkal is foglalkoztam. Vásárhelyen bevagoníroztuk az állatokat, s úgy szállítottuk Budapestre. Hetekig vonatoztunk. Kúráltuk a marhákat, s hogy egy kicsi borraivaló is üsse a markunkat, hát jó pénzért eladogattunk egy-két fejős tehenet, ami hiányzott a létszámból. Meghallottuk, hogy mérlegen, kilóra veszik át a marhákat Pesten. Kieszeltük, hogy ha jól megitatjuk az állatokat, akkor meglesz a súly.

Gondolkoztunk, hogy' kéne jól megszomjaztatni a marhákat? Aztán vásároltunk még Szolnokon vagy száz kiló kőszót, s azt felnyalattuk a tehenekkel, utána annyi vizet itattunk meg velük, hogy két tehen súlya is kijött pluszban a mérlegelésnél. Persze ott helyben ezért még prémium is járt. Két hétig utaztunk a marhákkal arrafele, de a visszafele út szinte egy hónapig tartott. Közben a pénzestáskát is elhagytuk, de szerencsére előkerült. Nem is csoda, hiszen mindennap új város, új fogadó – cigánybandával és fehérméppel. Egy karcolás sem ért.

Ezt csak közbevetőleg mondtam, mert oda akarok kilyukadni, hogy mivel megöregedtem, hát kiszuperáltak a hadseregből, már még vén bakának sem vittek a frontra. Itt ebben a házban éltem át a magyarok s a németek visszavonulását. Jó helyen fekszik a házam, innen Szakadátról a tornácról jól be lehet látni Szováta irányába is, meg aztán Vármező felé is. Volt itt az udvaromon magyar, német és orosz hadiszállás. Az oroszokkal kerültem bajba. A hat leánytestvérem közül csak Rozi maradt nálam. A hadnagyuk szigorú, de rendes kirgiz arcú legény volt. Mindaddig nem volt nézeteltérés közöttünk, amíg az egyik részeg ruszki az egyik éjszakán nyaggatni nem kezdte a húgomat. Erre én féjszit kaptam a kezembe, s ahajt akkorát suppanottam a katona derekára, hogy ott helyben eldőlt, s úgy jajgatott, mint a fába szorult féreg. Jött is rögtön a hadnagy. Elgagyogtam neki oroszul, hogy bárisnyát akart a ruszki cselovek. Az orosz hadnagy azonnal elkergette a katonát, s engem megnyugtatót egy pohár vodkával. Ezt is megúsztam. Utána már jó barátok lettünk, mert ital, friss hús, friss kenyér mindig volt a tábori konyhájukon. Ettek-ittak, s nekünk is adtak, úgy hogy esténként szépen danolásztunk a tornácon. Igazán szépen fűjták a partizán dalokat. Egyszer mondom nekik: – Eta szlusajtye, ruszkij szoldat – ezt hallgassad, te orosz katona! És rázendítettem egy szép orosz dalra, amit még a fogságban tanultam a fehér gárdista orosz foglyoktól. Egyszer csak az egyik vén szoldát felkapta a fegyverét, és hangos jobfőjdozás közben a fejem fölött a csűrkapuba eresztett egy sorozatot. Szerencsémre odaszaladt a hadnagy, s kivette a géppisztolyt a vodkamámoros katona kezéből, erre a katonák rárontottak a tisztre, közben felém mutogatva ordibáltak

– Teroriszt!, s szidták a cárt, engem pedig különösen. A tiszt elékapta revolverét, előbb a levegőbe lőtt, és azzal engem úgy fejbe vert,

hogy összeestem. Utána becipelt a konyhába. Mivel az udvaron nem csillapodott a lázadás, végül bezárt a pincébe, és ott tartott, amíg be nem terelte a katonákat a csűrbe. A hóhér sem tudta, hogy én a Vörös Hadsereg vitézeinek éppen a cári Oroszország himnuszát kezdem énekelni, amittől aztán másodszor is kitört a forradalom... Csak a húgom a megmondhatója, hogy azon az éjszakán mi történt az én csendes kis hajlékomban...

A közlegény koffézik

Szocialista katonatörténet

Székely Lacit Tordára vitték katonának. Mivel a besorolás előtt a topográfusoknál dolgozott, felkészültségének köszönhetően a hadászati térképszakaszba sorolták be. Kicsi, zömök, jókötésű marosvásárhelyi gyerek volt. Így természetesen hadilábon állt a román nyelv gyakorlásával. Többnyire magyarból ösztönösen fordította és illesztette össze mondanivalóját. Egyszer hideg hűsítőt szeretett volna inni. Úgy kért engedélyt a parancsnokától, hogy „Permiteți să beau un suc frig”. Négyszer is visszakérdezte a parancsnok, de akkor sem értette, hogy Laci mit akar inni. Ugyanis Laci tudta, hogy a ’frig’ románul hideget jelent, de azt már nem is sejtette, hogy az italra a ’rece’ jelzőt illik használni. Így tévesztette össze a tekercset a férfi nemiszervvel, ugyanis „sul”, vagyis a tekercs helyett „sula”-t használt, ami az argóban férfiszervet jelent. Ugyanúgy minden diszkrimináció nélkül váltakozva használta a „veszett” és a „zavaros” jelzőket. Csak azt felejtette el, hogy a Nyárad nem „veszett”, hanem „zavaros”. Amolyan svejkes figurának tekintették felettesei Lacit, amiért sok más bakafántját is megbocsátották a néphadsereg tisztjei... „Las’ că-i bozgor, dar băiat bun”. (Igaz, hogy hazátlan, de rendes gyerek) – szokták mondani Laci egy-egy aranyköpésére vagy csínytevésére.

Történt egyszer, hogy Lacit felültették egy orosz ZIL teherkocsira, mellé egy sofőrt adtak, és irány a marosvásárhelyi katonai központ, pár száz térképet s egy tekercs sodronykötelet hozni, mert nem-sokára kezdődik a hadgyakorlat. Estére érkeztek Vásárhelyre, ahol

már várták a haverok, s hajnalig tartó multság után a reggeli hét órai jelentkezésből kilenc óra lett. A szolgálatos tiszt, miután kékre-zöldre és 200/110-es vérnyomásra hergelte magát, nyolckor a kapustisztnak parancsba adta: mihelyt megjelenik Székely közlegény, azonnal vegyék el a derékszíját meg a bakancsfűzőjét, és három napra vessék a zárka legsötétebb mélyébe.

A parancs végrehajtatott. Amíg Laci a zárkában pihente az éjszaka fáradalmait, közben jó étvággal fogyasztotta a rabkosztot, addig a feltupírozott idegzetű ügyeletes tiszt – mivel titkos hadgyakorlati előkészületekről volt szó, és senkit nem vonhatott be a több száz térkép kiválogatásába – egyes-egyedül osztályozgatta a domborzati rajzokat, mígnem kiverte a hisztit, és a Laci háromnapos zárkája négy órára csökkent. Lacit elővezették, s amíg a bakancsát fűzte s a derékszíjával bajmólódott, addig végig kellett hallgatnia a hadnagy „elvtárs” – nem apácafüleknek szánt égi áldását, amit mindmind a reggeli kétórás késés fejében kapott. Laci hozzáértésének köszönhetően délutánra már elkészültek a szállítmánnyal. Laci ismét remekelt államnyelvismeretből, mert engedélyt kért arra – mivel nagyon égett a pokol az éjszakai műsortól –, hogy megihasson egy *szukfriget*. Mire kitört a röhögés a tiszt „elvtársból”. Azzal küldte haza hősünket, hogy otthon igyon béré friget, de reggel hatkor indulás a laktanyából Tordára. Barátunk összecsapta a bokáját, szabályosan szalutált, a kocsit a laktanya udvarán hagyva, sofőr barátjával egyenesen a nővére hídvégi pálinkafőzdéjéhez trappolt. Snapsz, vacsora, újra snapsz és alvás...

Annak ellenére, hogy a frissen főtt ötvenfokos kukoricapálinka feszegette a homlokuk mögötti térséget, fél hatkor már a laktanya udvarán elfordította a sofőr-baka a ZIL teherkocsi indítókulcsát. Fél kilenckor az aranyosgyéresi cukrászda előtt Laci kiadta a parancsot:

– Itt most megiszunk egy koffét! Irány a „Kiskacsa” Állami Cukrászipari Kiszolgálóegység! – amit ékes magyarsággal harsogott Laci barátunk, ugyanis a sofőr is marosvécsi fenegyerekként rukkolt be.

Nagy siettükben a kontaktkulcs a kocsiban maradt, miközben kis híján az ezredparancsnok Moszkvicsára estek. Sebtiben bekapták a *koffét*, s Laci kísézőnek a fél rumot. Nyomban futólépésben rohantak ki a cukrászdából. De már a kijáratnál földbe gyökerezett a két pár katonabakancs, mert az öreg ZIL-nek hűlt helye! Laci becsu-

kott szeme előtt végigpergett az eltűnt kocsi meg a térképek utáni hadbírószági tárgyalás, már látta magát a Duna–Fekete-tenger csatorna, majd az uránbánya csikos mundérjában, amint utolsó erejével próbálja felemelni a csákányt...

– Ezt jelenteni kell az ezredparancsnoknak! – sikoltott fel Laci síri hangon, majd öt kilométeres kocogásba fogtak, míg a laktanya kapujához nem értek. Kinyílt a vaskapu, és kigurult rajta egy Moszkvics, amelyből kirobbant az ezredparancsnok, kinek válla fölött a laktanya udvarán – a lihegő és halálra rémült Laci – megpillantotta az eltűnt teherkocsit. Az ezredes homlokán kidagadtak az erek, szeme kidüledt, s reszkető ajkakkal éktelen üvöltésbe kezdett: – *Székéli közlegény*, ki engedte meg, hogy a katonai parancs teljesítése közben elhagyja a gépkocsit, és bemenjen a cukrászdába?!

– Jelentem, csak egy koffét ittunk...

– A közlegény koffét iszik! Meg tudná mondani, hogy most hol a kocsi, koffézó közlegény?!

– Jelentem, az Ön háta mögött, a laktanya udvarán...

Míntha leforrázták volna az ezredparancsnokot, tehetetlen dühében, elszürkült arcán elernyedtek a vonások, s fáradt rekedtes hangon azt kérdezte: – Mái Loci, miközben kofféztál, elfelejtetted, hogy mit bízott rád a román néphadsereg?

– Jelentem, egy pillanatra sem felejtettem el – emelte katonásra hangját Laci, közben a sofőrré pillantott szeme sarkából –, a tehergépkocsin két láda térkép és egy *faszomnyi* vontatókábel található... Laci barátunk *szult* kellett volna mondjon, ami tekercset jelent, a „szula” viszont himvesszőt jelent román nyelven. A parancsnok az ajkába harapott, majd megrándult a rekeszizma, és kitört belőle a nevetés.

– Most mit csináljak veletek, kényszermunkatáborba való gazemberek?!

Laci összekapta bakancsait, hadarni kezdte: – Engedelmével jelentem, ezredes elvtárs, az őrszobában leadjuk a derékszíjat, a bakancsfűzőt, és három napra bevonulunk a legsötétebb zárkába, és a néphadsereg kenyerén és vizén letöltjük a megérdemelt büntetést!

– Parancsot végrehajtani! De koffé nincs... – tette hozzá szelidebb hangon az ezredes, és a Moszkvicsba vágta magát...

(Marosvásárhely, 2000. december 6.)

Csak nézem a tévét...

...s eszembe jut, hogy 1985-ben a napisajtó négy, azaz négy nyomtatott sorban lehozta a szeptember 13-i egész napi műsormenüt. A 120 perces adásban szerepelt húsz perc híradás, munkalátogatási összefoglalóval, húszperces gazdasági, okító, iskolatisztelgő összeállítás. Mellette futotta még pionír-dalcsokorra is. A *Megéneklünk, Románia*, szocialista munkaverseny-híradó után következett egy hazai filmgyártásunkat dicsőítő, Oscar-díjmentes, hazai szocreál film, aminek a vége előtt a családból valaki mindig a kapcsológombon tartotta az ujját, hogy a háromórás napi műsor egyetlen csatornáján sugárzott produkció utolsó akkordjaiba pánikszerűen villámgyorsan belefojthassa a hangot. Akinek az ablakából kihallatszottak az akkordok, az vagy párttag volt, vagy belealudt a műsorba. Az volt az olcsó világ, mert csak három órát fogyasztotta az áramot a tévé. Gondoljunk bele – fekete-fehérben tobzódott a képernyőn a sokszínű világ, beleértve az ország háromszínű nemzeti szimbólumát is.

Ennyit azoknak, akik átélték, s azoknak, akik szerencsére nem élvezhették az elektronikus média dicső korszakának ama brillírozó vívmányát. Ma már egészen más a helyzet, mert ugye, ha annak a pelyhedző állú gájnernek nem tetszik a thriller, mert túl kevés benne a bunyó, esetleg lagymatag cselekményű a kozmikus térben harcoló lézergyús száguldó szerkezetek háborúja, fogja magát és bepöccinti a számítógépbe a legújabb kölcsöncédét, s akkor interaktívodik a szerverrel. Pedig ma már az újság egész oldalon is csak címszavakban hozza a kábeltévé 32 csatornájának aznapi teljes műsorát. Ma már ez is kevés. Nőnek az igények! A múlt évszázad első magyar világában született Géza bácsi azzal állított meg a minap, hogy mondanám meg, kinél kell reklamálni, hogy szinkronizálják azt a szexis *Adultsanelt*, hogy Ő is megérthesse a cselekményt. A német szöveget is megérti, merthogy a közösknél is szolgált, s a *koncentráció* is sokat tanult románul. Így aztán alanyi jogon háborodott fel azon, amikor a vásárhelyi Antennában a kisasszony úgy

kezdte mondatát, hogy „*sajnos a kétnyelvű táblákat már a törvény is támogatja*”.

A protévés bemondókisasszony a privatizációs miniszter urat arra kérte, amikor városunkban megfordult:

„*...a továbbiakban beszéljünk Szovátafürdő szerencsétlenül elsült privatizálásáról (privatizare nefericită), mert ugye amint tudjuk – magyar az új tulajdonos. A bemondónő meglepetésére a miniszter úr kijelentette, hogy bizony egyáltalán nem rosszul elsült, hanem sikeres üzletről beszélhetünk, ugyanis ha a versenytárgyaláson történetesen egy eszkimó ígér 500 dollárral többet, akkor az övé a Medve-tó. Nem a magyarokkal, hanem az eszkimókkal kötöttünk volna szerződést*”.

Tiszteljük csak bátran a kivételt, ugyanis Mușatescu miniszter úrnál a dollár valahogy konvertibilisebb, mint az etnikai hovatartozás. A dollár beszélt. A herceg kis műsorvezető hölgyike, úgy látszik, zavarában megfeledkezett arról, hogy a kamera előtt szabad neki pártatlannak, esetleg tárgyilagosnak kell lenni.

*

De olyant is láttam az egyik tévéműsorban, hogy néha szemrebbenés nélkül lemondanak alkotmányos jogaikról az emberek, hogyha egyenruhással kerülnek szembe. Történt ugyanis, hogy az egyik bukaresti utcában a zsaru előírászerűen igazoltat egy gépkocsivezetőt, aki nagyon illedelmesen, sőt szolgálatkészen figyeli a rendőr urat, szinte hipnotizálja: – *Ugye rendőrkém, minden rendben?*

Közben egy lődörgő férfiú a kocsi hátsó kerekére vizez. Észreveszi a sofőrünk is, toporog, és úgy tesz, mintha semmit sem látna. A rend éber öre fel is hívja a sofőr figyelmét állampolgári jogára, mely szerint fel lehet jelenteni azt a pisilő alakot, hiszen fényes nappal, köztéren, mindenki szeme láttára végzi a dolgát, ezért jegyzőkönyvbe vehetnék. Ehelyett a hapsi kényszeredetten vigyorgog.

– Ugyan, mással is előfordult már. Közben szuggerálja az egyenruhást, ne lapozzon annyit, mert még észreveszi, hogy hiányzik az orvosi pecsét, na meg a kötelező biztosítás, hogy a kocsivizsga papíráról ne is beszéljünk. Mit számít, hogy az az idióta lepisili a hátsó kereket, csak ide már azt a jogosítványt, aztán: tűnés! Ugyanezt játsz-

szá el a következő igazoltatott, de ökelme már agresszívebb, karjánál fogva finoman kifordítja a vizelő surmót, s keményen meg is csóválja a fejét: ejnye-bejnye, hát szabad ilyesmit tenni egy rendőr bácsi szeme láttára? Feljelenteni csak azért, mert egy kicsit összevizezi a kocsit? Az csak tiszta, vesén átszűrt sör, kérem. Csak vissza azokkal a papírokkal!

A harmadik sem haragszik, a negyedik kényszeredetten pisolyog, s gyengéden hátba veregeti a vizelő főhöst, mire a koci oldalára is jut a folyadékból. – Mit számít, csak a *jogsimat*, biztos úr. Hagyja azt a jegyzőkönyvet egy ilyen icike-picike közszemérmérsértésért, környezetszennyezésért. Megéri magának olyan sokat firkálni, s azután járjam a törvényszéket, tanúskodjam? Ugyan kérem... hol élünk? Talán bent vagyunk már a nátóban? Csak nem akarja kiolvasni az egész hajtásit? Ki tudja, hányadik igazolást meg féltve őrzött kocstilepislést nézhettünk volna végig a tévében, ha egy adott pillanatban a műsorszerkesztő meg nem elégteli a minisorozatot, s rá nem mutat a járda túloldalán álló *kandikamerára*. Nosza, a koci tulaja akkor aztán nekiugrott a részeg polgár torkának! Az rendicsek, hogy a rendőr kamu, de a kocsimat csak lepisilte. A pisis hirtelen előrángatta nadrágjából a vizesflakont meg a műfütyűjét. Mindenki boldog. Szép játék volt, csak ne lett volna ott a zsaru, mert lett volna akkor baseballütő meg kurbliwas, de hát hatósági személy előtt, nem egészen tiszta aktákkal?... Még szerencse, hogy a kamera kandi.

*

Aztán csak tovább bámulom a képernyőt, s hallom, hogy a szívdöglesztően szépséges és ellenállhatatlan Vadim a tőle megszokott lezser stílusban azt varrja az udéméristák nyakába, hogy a honfoglalás idején Árpád vezér derék leventéi Ázsiából jövet nem marhahúst, se nem disznó- vagy juhhúst, hanem – és itt kérném letenni az újságot, és két kézzel keményen kapaszkodni – dinoszaurusz-bélszint puhítottak a népidizájnos fanyereg alatt, mindaddig, míg a Kárpát-karéjban le nem telepedtek, az ősi dák tájon.

Fejszámoljunk. Dínóék 65 millió évvel ezelőtt fejezték be földi pályafutásukat, mondjuk, Árpádék elcsípték az utolsó adag dinoszauruszszeleteket, és vadimisztikai tudományos kutatások alapján kijelenthetjük, hogy amikor a magyarok bejöttek, itt sem trákokat, sem

dákokat nem találtak, de még a homo habilisre is hatvankétmillió évet kellett várjanak. De az is elképzelhető, hogy a pérémé magyar történésze, Viktor Házsdú Győző egyszerűen át akarta verni kenyér-adó gazdáját, a magyarszakértő Vadimot, és kitalálta a jó hangzású dinőflekkent.

*

Ahogy nézem a tévében a pérémé kongresszusát, kit látnak szemeim? Nem mást, mint az alkotmányosság és a törvénytisztelet élő szobrát, Funar mestert, amint – szinte zokogva – jelenti be, hogy felesleges kiadásba verte Kolozsvár tanácsa magát. A Kincses Városban potyára készültek el a magyar helynévtáblák. Három nappal a szigorú titoktartás mellett elvégzett népszámlálás eredményhirdetése előtt a derék városatya kiderítette saját népszámlálási adatai alapján, hogy a magyarok részaránya nem haladja meg a 18,40 százalékot, hibádzik a húsz százalék, ergo nincs magyar helynévtábla! A pérémé kongresszusán szünni nem akaró taps, noha a Központi Statisztikai Hivatal szerint az első részeredményekre pár hónapig még várni kell...

Erről az a helyi érdekű történet jut eszembe, hogy amikor az 1950-es években Siklódi Péter kisleányos a város főterén kimért léptekkel eljátszotta műsorát, ami abból állt, hogy rezes hangján naponta kétszer elrikoltozta: „*Hol vagytok, székelek, Erdélyt bíztam rátok, s azt is jól elbazilikáztátok! Reszkess Bogyó, te vagy a Szekuritáté réme!*” Közben a túlsó járdáról Bucur bá' lobogó hosszú szürke hajával azt visszhangozta, hogy: „*Mágyári, mágyári, afára cu magyári*” Vagyis kifelé a magyarokkal. Eleinte be-bevitték a Borsos Tamás utcába, ahol *gumibot-terápiában* részesítették őket, de aztán legyintettek a *kékpárulások*: bolond lyukból bolond szél fű...

Arra is emlékszem, hogy akkor is, most is *valakiknek* mindig tetszett valamelyik műsor – valamelyik páholyból...

(Marosvásárhely, 2002.)

*

Erdős Irma újra itthon

Kedves hallgatók, a Marosvásárhelyi Rádió a diktatúra alatti betiltás után tudósítani szeretne a letűnt rendszer menekült művészeinek életéről. Épp ezért a mai szombati magazinunkban sorozatot indítunk MŰVÉSZEINK A NAGYVILÁGBAN címmel, egy olyan műsort, amellyel nyomon követhetnők az Erdélyből kitelepedett sikeres vagy kevésbé sikeres művészek életét. Ez elvben lehetséges, azonban a kivitelezés már némi akadállyal jár, ugyanis színészeink – hogy ennél a példánál maradjunk – irányzékul a szélrózsát használták, így hát nem csoda, hogy színész honfitársaink egy igen jelentős csoportja szétszóródott a nagyvilágban. Hogy mikrofonommal is elérhessem őket és gondolataikat is megoszthassuk hallgatóinkkal, ahhoz Fortuna asszony szekerére is szükségem lenne. Marosvásárhelyen összehozott jó sorsom Erdős Irma művésznővel, aki épp negyven évvel ezelőtt lépett először színre az akkor ötödik évét ünneplő Székely Színház színpadán. Jól emlékszem, hogy Csehov Sirályában kapott nem kis szerepet.

– Igen, a Nyina Zarecsnájával, 1951-ben tűzte a Székely Színház jubileumi műsorára, s én harmadéves voltam, s akkor még Kolozsváron volt a Színművészeti Akadémia. Szegény rektorunk, Szabó Lajos, a félévi vizsga előtt behívatott, s megkérdezte, hogy hány nap alatt tudom letenni a vizsgáimat? Jó- vagy rosszdiákként – nyögtem, hogy hát... Ugyanis nem tudtam, miről van szó. Amikor közölte velem, hogy Vásárhelyen el kellene játszani a *Sirályban* a főszerepet, akkor már tudtam: három nap alatt le tudom tenni a vizsgáimat, s akkor eljöttem ide. Nem merném azt mondani, hogy életem legjobb alakítása volt, csak azt, hogy a legizgalmasabb... Mert az akkori tanáraimmal hirtelen csatasorba állni nem volt könnyű dolog. Amikor a darab rendezője, Szabó Ernő azt mondta, hogy menjek fel a színpadra, azt kérdeztem – s mit csináljak ott? Azt mondta – tudod a szöveget, játsszad a szerepet. Azt tudtam, de azonkívül semmit. De azt kell mondanom, hogy a kollégák valósággal elját-

szatták velem, olyan mértékben mutogattak, irányítottak, hogy életemben olyan töményen soha színjátszást nem tanultam, mint akkor. Emlékszem, állandóan zavarban voltam, de amikor a zavartságot kellett megjátszanom az első képben – paradox módon ez volt a legnehezebb. Ugyanis az instrukció szerint mindenkitől lesütött fejjel kezét fogva el kellett búcsúznom, elsőnek Trigorintól, akit Kovács György alakított, a végén a cipőjéről vettem észre, hogy *Úristen! tőle már egyszer elbúcsúztam!* Akkor olyan zavarba jöttem, hogy úgy kirohantam a színpadról, mintha puskából lőttek volna ki. Akkor utánam kiáltotta a drága Szabó Ernő bácsi, hogy: *Ez az!*

– Ezek szerint megkockáztatom azt a megjegyzést, hogy Irma tanárnő már az első szereptanulás közben pedagógiai leckét kapott a színészképzési módszerekből, hiszen azzal is büszkélkedhetem, hogy beszédtechnika tanárom volt két évig a Színiakadémián...

– Úgy bizony, huszonegy évig dolgoztam a Színiakadémia beszédtechnikai tanszékén. Nem haragszik azért, hogy kikerült a főiskoláról? Nem tudom, mennyiben járultam hozzá, hogy János, maga nem színit, hanem tanárit végzett, már nem emlékszem, hogy mennyire voltam benne, de biztos, benne volt az én kezem is...

– Édes istenkém, a tanárnőnek is szavaznia kellett, amikor Komzsik Pistával kikerültünk az intézetből, de ez már a múlté. Ne legyen lelkiismeret-furdalása, kedves Irma, én nagyon szeretem a szakmámat, és sok mindennek hasznát vettem a munkámban, és a közönség szolgálatában állok, akárcsak a színészek...

– Na persze, de tegyük hozzá, hogy már én sem tanítok... hivatalosan. Az is muris ügy volt, ahogy engem kineveztek. Négy éve színésznő voltam, amikor 1955-ben áthozták a főiskolát Vásárhelyre, s engem Lantos Béla bácsi tanársegédjének osztottak be. Én úgy sírtam, mint a záporosó. Emlékszem, a főtéren futottam Delly Ferenc tanár úr után, hogy: – *Delly bácsi, miért kellett engem tanárnak kinevezni? Csúfot űznek belőlem, én nem tudom ezt csinálni.* Hátra-hátra pislogott, de nem szólt egy szót sem. Akkor felvitt a főiskolára, s bevitt egy tanterembe. Bemutatkozott, engem is bemutatott, s bűbajos mosollyal azt mondta: én most elmegyek, s Erdős Irma megtanít titeket arra, amit *nem tud*, s azzal otthagytott a teremben. Én meg azt éreztem, hogy totál leégttem, de azt hiszem, hogy ez indított el a tanári pályámon. A Tóth Tamásék évfolyama volt, s azt mondtam: na gye-

rekek, most együtt tanulunk – tanulni. Odajött hozzám szegény Balogh Éva – akit ma sem tudok megérteni, hogy miért lett öngyilkos –, és azt mondta: tessék verset mondani, s aztán mi is szavalunk... Én is verssel kezdtem, az adott magabiztosságot, életkedvet, ha ez nem lett volna, akkor nem lenne bennem ennyi derű, ragaszkodás a nyelvhez, az élethez, és ez nem szólam, kedves János. Ez így igaz.

– Nemcsak rengeteg vers, de sok szép szerep is ott lapul az emlékei között. A Bródy *Tanítónő*jét sosem lehet feledni. Szemlézzünk a szereplajstromból.

– Kezdtem a Csehov Nyina Zarecsnájával, aztán jelentősebb volt a *Budai Nagy Antal* Annája, utána a legmélyebb szerepem volt Csehov *Ványa bácsijában* a Szonja. Nekem volt a legkevesebb szövegem, de a leghosszabb jelenlétem a színpadon. Az jelentette emberileg a legnagyobb megterhelést. Az tanított és nevelt nagyon sokra, és persze maga a darab rendezője, Tompa Miklós, az Ő egész személyisége. Most, hogy a nagyvilágban elképzelhetetlenül könnyedén utazhatok – persze az én önzetlen páromnak köszönhetően eljuthattam szívem régen vágyott nagy városaiba, Párizsba, Varsóba, Stockholmba, Budapestre, Moszkvába, alkalmam volt párommal jó néhány előadást megtekinteni –, jöttem rá, milyen kár Tompa Miklósért, hogy csak a Kárpát-medencében ismerik. Talán most kezdik felismerni Miklós bácsi tehetségét, egyelőre Magyarországon. Ezt csak azért említem, mert egyszer hallottam Ingmar Bergmannal egy interjút, és az volt az érzésem, hogy Tompa Miklós szájából hallom a szöveget. Higgye el, nem túlzok, akkor fájt a legjobban, hogy Bergman megkapta a nagy nemzetközi elismerést, de Miklós bácsi sokszor még tőlünk sem kapja meg azt, amit megérdemelt volna. Olyan élvezettel senkivel sem tudtam dolgozni, mint vele, erre szokták mondani: *egy rugóra járt az eszünk...* Amikor valakire nagyon megharagszom, mindig eszembe jut Miklós bácsi felkiáltása: *Alljon meg a menet, a hóhérnak is van rokona!* Tehát neki is van lelke, az embereket nem szabad csupán egy szempontból megítélni, mindig azt kell megkezesni, ami az emberben az érték, s ez máig tartó igazsága az életemnek. Én azt hiszem, hogy minden mondatára emlékszem, miközben a Nyinát tanulmányoztuk, vagyis lényegített át a csehovi világba.

– De folytassuk azzal a szereplistát, hogy volt egyszer egy Csongor és Tünde...

– Amit tulajdonképpen heccből játszottam, mert amikor megkaptam a szerepet, nem akartam eljátszani, de végül is azt mondtam, na én most annyit hülyéskedem, hogy majd csak kirúgnak, mert visszaadni nem lehetett a szerepet. Elakadt a szavam, amikor Tompa és Kovács szinte kórusban kiáltottak fel: – Na, ez az! Te ezt honnan tudod? Erre azt kérdeztem, nem rúgnak ki? Nincs vége? Egszerűen dobtam a szerepet. Szász János egy újságcikkben megdicsérte a humoromat, amiről azt hittem, hogy nincs...

– Íme, az addig titkolt rejtett humor előbukkant. De én emlékszem Tennessee *Vágy villamosára* is...

– Igen, a kolléganők azt mondták, hogy a Stella az nem nekem való. Azt írtam a naplómba, hogy a Stellát mérgemben játsztam...

– Tényleg, igaza van, hogy most ezen ilyen jóízűen nevet, de komolyra fordítva a szót, mikor is kényszerült Erdős Irma arra, hogy elhagyja Marosvásárhelyt és szakítson a vásárhelyi színjátszással?

– Hát az, hogy kényszerültem, az így nem lenne igazságos. Azt hiszem, hogy én nagyon könnyen mentem el. Úgy alakultak a körülmények. 1976-ban történt, de '73-ban találkoztam egy emberrel, az addigi nagyon kétes házasságom után egy igazi emberrel hozott össze a jó sorsom... Valami olyan furcsa módon megnyugtató és szép volt, hogy sokat nem is gondolkoztam...

– Remélem, nem haragszik meg, kedves Erdős Irma, ha elmondom, mert nem mindenki tudja – főleg a felnővekvő új generációból, hogy Hajdu Győző volt az első férje... Azt még gyorsan hozzászólom, hogy ha most láthatnák is a művésznő arcjátékát, akkor nyomban meglenne a véleményük arról a bizonyos házasságról, na de folytassuk az 1976-os esztendővel...

– Svédországban élt az én emberem, aki mérnök és ökológus, és Bartha Istvánnak hívják. Egyébként én *Rozsdikának* becéztem, mert mindig a rozsdáról beszélt, nem értettem, hogy lehet rozsdával foglalkozni, s ígérgette, ha kimegyek Svédországba, majd megmutatja nekem az Ő rozsdakiállítását. Gondoltam magamban – na ezt jól kifogtam. Amikor megláttam a kiállítást, nagyon megdöbentem. Először is esztétikailag is nagyon szép volt, sose gondoltam arra – amiről aztán Illyés Gyula nyugtatott meg egyik versén keresztül – „...a pusztulás, a pusztulás! A pusztulás is szárnyalás”... Akkor fogalmam sem volt, hogy hány színárnyalata van a rozsdá-

nak. Én addig úgy tudtam, hogy a rozsdás az barna. Pedig az sárga, szürke, fekete, a zöldnek minden árnyalatában pompázik, és zseniálisan összeválogatta, aztán ott volt egy rozsdás cső, csak bámultam, hogy lehet ilyen csodás csipkét szőni vascsőből, ráadásul ilyen gyönyörűen kiszínezni? S akkor elkövettem egy könnyelműséget, és ösztönösen megkérdeztem, hogy mikor fog végre foglalkozni valaki az emberi rozsdásodással? Csak később mondta nekem az én *Rozsdákám*, hogy gondolatindító megjegyzésem volt, és az indította el Őt az ökológia irányába. Úgy szerkesztett meg minden programot, hogy az emberközpontú legyen s végső soron az embert szolgálja...

– És hogy a végszót kihasználjam, az embert szolgálja – igaz, hogy többnyire külföldön – jó fél évszázada a Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskola is, hiszen a legnagyobb színészexportőr főiskola, ha számba vennénk, hányan élnek a nagyvilágban?

– Mennyire igaza van...

– Ön – ha szabad úgy fogalmaznom – kétszeresen „exportált művész”, hiszen elhagyta az erdélyi színpadokat, no meg a beszédtechnika tanszéket.

– Amióta elmentem, ezerszeresen tapasztaltam, hogy az embernek mennyire fontos – nem is annyira az értelmi kultúra, mint inkább az érzelmi kultúra továbbfejlesztése. Mivel elég sok szabadidőm volt, az életemnek ezt a részét próbáltam kiteljesíteni, ez adott tartalmat az életemnek. Bevallom, hogy enélkül az érzelmi kultúra nélkül én teljesen elszakadtam volna innen. Ha most valaki megkérdi tőlem, hogy érzem magam Svédországban, csak annyit tudok mondani: most ott van a lakásom. Én azóta is érzelmileg itthon élek, s azóta is csak azt az életformát tartom igaznak, amilyent annak idején itthon éltünk. Mert nem mi ütöttünk a saját kezünkre és a saját szánkra, hanem mások csaptak a mi kezünkre és a mi szánkra... Ezt nem tudom elfeledni, és sose fogom másként érezni, mindenféle gonosz szándék nélkül...

– Pedig sok gonosz szándékkal szembesültünk, akkor is, amikor 1985-ben a diktatúra öt területi rádióstúdiót szüntetett meg, csak hogy két magyar szerkesztőséget is – a vásárhelyit meg a kolozsvárit – bezárhassanak, hogy minden addig felgyűjtött kultúrkincsünket, színházi felvételekkel, folklór- és népdalkinccsünkkel, ritka archív interjúkkal, kórus- és szimfonikus felvételekkel, amelyek a mi *Aranysza-*

lagtárunkban sorakoztak, lefoglalhassák és Jilavára hurcolhassák. Szerencsére nem semmisültek meg...

– Láttam a tévében, amikor maga meg a kollégái egy zimankós téli napon teherkocsira rakták a szalagokat, s tudja meg, az jutott eszembe, hogy talán a Székely Színház felvételei is köztük vannak...

– Ott voltak a versek is.

– És nagyon örülök, hogy a mi nyomainkat nem tüntették el. Az egy olyan hősi korszaka volt nemcsak a Székely Színháznak, hanem az erdélyi kultúrának, amikor mi még hittünk sok mindenben, és olyan szenvedélyesen dolgoztunk – színész, rendező, műszak –, hogy arra ma is büszke vagyok, mert az nemcsak színházteremtés volt, hanem a mi háború utáni életünk újraindulása is. Talán szlogennek tűnik, de abban a nehéz, înséges időszakban is tettük a dolgunkat. Erre ott, Swedalában jöttem rá, és jóleső melegség öntötte el nemcsak a lelkemet, de bizony a könnyeimet is előcsalta...

– Lassan 15 éve él Malmö mellett, egy olyan tiszta és ideális környezetben, ahol csupán 20 lakos jut egy négyzetkilométerre, s a településre ráillik a kertváros jelző...

– Egészen pontosan 1976. augusztus 9-én délután érkeztem swedalai otthonunkba, ott már lassan beszökött az ősz, de az északi kör elmaradhatatlan jelensége – a fehér éjszaka – még nem kezdődött el, ami olyan bódítóan szép tud lenni. Én úgy határoztam meg, hogy azok a fehér éjszakák olyanok, mintha az ember sokat inná valami finom italból, és utána másnapos lenne – de minden szesz nélkül, persze. Áttetsző a levegő, az ég világos, és sokáig lehet olvasni, lámpa nélkül... Valami olyan hihetetlen! Amikor a tengerparton sétálunk, mindig az az érzésem, hogy otthon vagyok, ugyanis azt szoktam mondani a férjemnek – most menjünk sétálni a Maros-partra. Azt már mondta János is, hogy nagy, szépen nyírt kertekben lakunk. A házakat is a kertek közepébe építik, s körülötte csehovi hangulatot árasztó kerti bútorok, csak az furcsa, hogy nagyon zárkózottak a svédek, nem barátkozóak, bár én nem panaszkodhatom, mert én kürtöskaláccsal, lángossal, még puliszkával is megkínáltam, és sikerült feloldani a merevségüket. Meg-meghívogatom őket, amikor olyan napfényes idő van. Úgy látszik, hogy az ő szívükhöz is a hasukon keresztül lehet odaférkőzni. De aztán, amikor beáll az ősz, és amíg ki nem ülünk megint a kertbe, nincs több kapcsolat, még a közvet-

len kertszomszédokkal sem. Azonban kapcsolat amúgy létezik, mert például az egyik nyáron Indiában nyaraltunk, s nálunk négyévenként kötelezően minden házat le kell festeni. Amikor hazaérkeztünk, egyszerűen nem tudtunk bemenni a lakásba, mert a két szomszéd beállványozta a mi házunkat, és javában festették a falakat meg az ablakokat. Ugye, ez itthon elképzelhetetlen. Ott a rideg, zárkózott svéd szomszédok ezt természetesnek tartják. Ezért nem szabad igazságtalannak lenni. Kedvesek, barátságosak ők, csak hogy a maguk módján. Nem tolakszanak, de jólelkűek azért. Ha találkoznak, nem ölelkeznek, nem csókolják meg hangosan egymást, egyenesen ijedten hátrálnak, ha például az ismerősünk kisgyerekét meg akarom pusztítani. Azért annyit elértem a közvetlenkedésemmel, hogy egy alkalommal, amikor az egyik ismerősöm bejelentette a látogatást, a kislányuk kijelentette, hogy: *Mami, most én fogom megcsókolni Irmát...* És ezt óriási sikernek tartom...

– Tudom, hogy minden betelepült lakost – skou bulnak – fekete-fejűnek neveznek. Így különböztetik meg az idegeneket a svédek-től, viszont az idegenek – nemes egyszerűséggel – vikingeknek tartják a svédek...

– Én pedig dachból feketére festem a hajam, hadd lássák, nem restellem, hogy nem vagyok svéd.

– Úgy képezem, hogy egy erdélyi magyar színésznőt csak érdeklí a svéd színház vagy a svédországi magyarság színházkultúrája.

– El-eljárogattam a színházba, tájékozódtam, ebből állt eleinte kacérkodásom a színházzal. Érdekelt, hogyan játszanak, mit játszanak, aztán abbahagytam, ugyanis ott más értelme van a színháznak. Ott leredukálódott a színpadi művészet pusztán a szórakoztatásra, ami bizonyos mértékig érthető is. A szabad szex miatt olyanmódra eluralkodott a meztelenkedés, az erotika, el egészen a pornográfiáig, úgyhogy a színházak nem tehetnek mást, ha egyáltalán közönséget akarnak a nézőterre becsalogatni. Ezt teszik teljesen oktanul, mert csak erre vevő a közönség, s ez nagyon fájdalmas.

– Jut eszembe, hogy ott tele vannak a kertek, parkok, erdők nyírfákkal, kimondottan csehovi a hangulat, persze az ultramodern technika mellett...

– Mondok egy példát. A helsingbori színházban – hogy a csehovi hangulatot folytassam – ment a *Három nővér*. Persze nagyon

nehezen fedeztem fel, hogy miről van szó, mert valahogy így hirdették, hogy A három nő szerelme...

– Piacgazdálkodás a színházban...

– Így is lehetne mondani, de ez nagyon ízléstelen volt. Csak elretentő példának említem, hogy Irina – a tisztaság, az ártatlanság szobra – addig mesterkedett a csehovi, földig érő ruhájával, míg sikerült feltornásznia magát annyira, hogy látható legyen a combja. De ez még mind semmi. Nyoma sem volt az arisztokratikus magatartásnak, hangvételnek. A szolgálkkal úgy társalogtak, mint a tinédzser a diszkóban. Mása csodálatos életfilozófiáját tükröző monológját – amiért érdemes eljátszani a szerepet – a következőképpen jelenítette meg a svéd Mása: áll a színpad elején, valami ledér elképzelhetetlen pozitúrában. Nem beszél, és mi mégis halljuk a szöveget.

– Playback a Csehov-darabban?

– Nem fogja kitalálni. A sűgőlyukból olvasta a szöveget a sűgő-nő! Mai napig sem tudom, hogy miért történt így? Előbb gondoltam, bemegyek az öltözőbe, egy kissé érdeklődöm, de olyan dührohamot kaptam, hogy azonnal beültünk a kocsiba, s hazarohantunk. Azt mondtam, hogy soha többet színházba nem megyek!

– Persze ez az elhatározás csak a svéd színházra vonatkozik.

– Ott is csak a vidékiekre vonatkozik, mert azért van színház például Stockholmban. Ingmar Bergman rendezésében láthattam *A nők iskoláját*. Ilyen bűbajos, csipkekönnyű előadást ritkán lát az ember... Na de hát az 500 kilométer nagyon fárasztó. Érdekes, Magyarországon inkább a vidéki színházakba szoktunk járni, mert az én fel fogásom szerint azok tükrözik az igazi értékeket. Seneca mondta, hogy: *Amilyen a színház, olyan az ország*... Én most nem akarom a színi játszás jelentőségét eltúlozni, de összefügg nagymértékben, mert a színház tényleg hatással van – ha nem is az egész országra, de a közönségére feltétlenül. Annak idején mi Vásárhelyen a színházszere tetünk révén olyan közönséget teremtettünk, hogy az páratlan volt...

– Ma is ebből a maradékból él a jelenlegi közönségünk...

– Ahogy tapasztaltam, ma is így igaz. Svédországban ez kissé másképp van, az elit színház és közönség a fővárosban van, viszont a vidéki társulatok igénytelenek, nem törődnek a mikénttel meg a hogyannal, sajnos – most furcsát mondok – ilyenek a papjaik is. A templomban azt érzem, hogy ez nem az ő hivatása, hanem csupán az ő

állása – itt kapja a fizetését, a gazdag parókiát, majd a nyugdíját, de semmi köze a hit világához. A férjem nyomozta ki az egyik ilyen *hivatalnok vallásánarról*, hogy nem is istenhívő az illető: egyszerűen csak tisztviselő...

– Csakugyan szomorúan tapasztaltam turistaként, hogy a Strindberg-drámák szülőföldjén, Greta Garbo, Ingrid Bergman, nem beszélve a nagy rendező – Ingmar Bergman – szülőhazájában, maguk a szakemberek is elismerik, sok a kívánnivaló a színházművészetben.

– Persze igyekszem gyorsan hozzátenni, hogy ezek az Oscar-díjas tehetségek nem Svédországban nőttek ki magukat, hanem a hollywoodi filmszakmában. Ebben az országban nem volt háború, viszont a hadiipar óriásit fejlődött, ami kihatott az egész ország iparára. Tehát logikus, hogy az érdeklődés központja nem a művészet volt. Ma sincs nagy igény a művészetek iránt, ezért silány a színvonal is. Nincs igény az értékkeremtő művészeti ágakra. Nem is érzik a hiányát. Olyan nyugodt lelkiismerettel elmennek Olaszországba és tíz koronáért megvesznek valami bazári festményt, hazaviszik, s háromszáz koronáért berámáztatják, s nézik, mert ugye Rómából vásárolták, fogalmuk sincs a festészetről... Viszont jól mutat a falon, és a szomszédnak sincs ilyene...

– A jóléti társadalomban az életszínvonal nem kötelező módon vonja maga után a jó ízlést. Ennyit zárójelben, de most beszéljünk arról, hogy a swedalai otthonában egy miniatűr erdélyi képzőművészeti oázist varázsol Rozdikának – illetve, kedves férjének és Irmácskának, vagyis saját magának.

– Amikor elindultam szép hazámból, híres szép Erdélyországból – hogy Bartókot idézzem –, Kulcsár Béluci azzal búcsúzott tőlem, ha azt akarod, hogy ne legyen honvágyad, vigyél magaddal belőlünk, meg a népművészetből is valamit. Így aztán azért néz ki most a mi otthonunk úgy, mintha az erdélyi Szépművészeti Múzeum leányvállalatát nyitottuk volna meg svédhonban a swedalai lakásunkban. A barátaink műveiből válogattunk, úgy, hogy az értelmi mellett az érzelmi kultúra dominál, ott a messzi skandináv otthonunkban. Ott – és, hogy ezt most is Marosvásárhelyen mondom – ott vagyunk így minden pillanatban ITTHON, és ezt így – még ha nem is mikrofonba való megjegyzés – mondom nagy betűvel. Itthon van az én otthonom! Ezt viszont ketten teremtettük meg magunknak, és sze-

rencsére nemcsak mi élvezzük, de mindenkinek az én kicsike meleg fészkemről Erdély jut eszébe... Ez is sikerélmény számomra.

– Az eddigi beszélgetésből számomra az sejlik föl, hogy Erdős Irma nem ostromolta a svéd színjátszást, meg sem próbálta ráerőszakolni a tudását, esetleg felkínálni a svéd kultúrának. Azt azért képtelen leszek elhinni, hogy templomokban, magyar szertartásokon, gyülekezetekben nem állt a közönség elé verssel vagy prózával?

– Tényleg próbálkoztam, eleinte kisebb-nagyobb sikerrel. Azonban lassan rájöttem, hogy én nem tudok *reformátusul*, esetleg – netalántán – *katolikusul* verset mondani, azután abbahagytam, szomorú tapasztalataim voltak ezekről az irodalmi összejövetelekről, mert én se nem reformátusul, se nem katolikusul... én kérem: magyarul szavalok. Ha majd lesz igény a magyar szóra, én ugrom az első... – ne legyen túl olcsó replika – hát a szóra helyett azt mondom, hogy az első felkérésre...

– Kedves művésznő, a marosvásárhelyi rádióhallgatók s a magam nevében köszönöm a beszélgetést.

– Én köszönöm a lehetőséget annak a rádiónak, amely – értesüléseim szerint a rendszerváltozás után, a hosszú letiltás után – elsőként hallatta hangját az öt bezárt rádióstúdió közül, amire külön büszke vagyok, és sok sikert az újrainduláshoz!

(Elhangzott a marosvásárhelyi közszolgálati rádió SZOMBATI MAGAZIN című műsorában 1991. augusztus 21-i és 31-i műsorában.

Beszélgetőtárs és műsorszerkesztő: CSIFÓ JÁNOS)

Farczádý Elek heraldikaprofesszor

Emlékezés egy tévériportra 1971-ből

Dr. Farczádý Elek heraldikaprofesszor életrajzából: 1890. április 9-én született Marosvásárhelyen, és 1974. február 6-án hunyt el ugyancsak Marosvásárhelyen. Elemi és középiskoláit a marosvásárhelyi Református Kollégiumban végezte, a felsőfokúakat mint Eötvös-kollégista a Budapesti Tudományegyetemen, majd a Párizsi Sorbonne-on és az École Nationale des Chartes nevű Diplomatikai és

Paleográfiai Főiskolán. 1912-ben Budapesten doktorált *Az erdélyi vajdák igazságszolgáltatási hatásköre* című értekezésével. Gyergyószentmiklóson, majd Marosvásárhelyen középiskolai tanár. 1941-től a megyei szakoktatási kerületnél dolgozott. 1946-ban a Kereskedelmi Líceum igazgatója. Hosszú ideig vezette a Kemény Zsigmond Társaságot. Aztán következett a káderrostálás, ilyen múlttal nem maradhatott a tanügyben, így a Bolyai Dokumentációs Könyvtár igazgatójává nevezték ki. Megfeszített munkával a Bolyai Könyvtárat áthelyezte a Teleki Tékába. Csodálatos beszédben méltatta 1956-ban a Bolyai Farkas-centenáriumon a Bolyaiak munkásságát. 1957-ben még egy munkával jelentkezett a Kelemen Lajos-évkönyvben, amelyben a Bolyai-könyvtár értékeit, történetét méltatta. Majd minden tudományos kiadványban jelen van Farczády Elek. 1961-ben nyugalomba vonul, de fehér köpenyét nem vetette le, szorgalmas levéltári kutatómunkát végzett. Az orvostudományi történeti gyűjteménye mellett összegyűjtötte a vár restaurálási munkálataihoz szükséges adatokat. A mindenkori restaurálások alkalmával előkerült gombirátokat a Marosvásárhelyi Református Irattárban őrzik, és a Vártemplom tornyában minden restauráláskor elhelyezett emlékirat folytatásaként 1971-ben a saját keze írásával gyönyörű iniciáléval egy emléklapot írt az 1971-es Marosvásárhely helyzetjelentése gyanánt, és leírta a vár és vártemplom restaurálásának kezdetét, ami 1963-ra tehető, és azt a torony fém gombjában helyezték el az utókor számára.

Ezt megelőzően az én életemben is sokat jelentett Elek bácsi, amit az 1948-as tanügyi reformnak köszönhetek, ugyanis Marosvásárhelyen a Kereskedelmi Iskolát átalakították Középfokú Pénzügyi Szakiskolává. A tanárok nagy része átkerült az új profilú középiskolába, amit egyszerűbben pénzügyinek neveztünk. Osztályfőnökeink a párhuzamos osztályokban Kocsis Béla, valamint dr. Kiss Géza voltak. Magyar nyelvet és irodalmat tanított a búbajos, szellemes Bükkösi György, a román és német nyelvet Balogh Ödön, kinek fia, Ervin, osztálytársunk volt. Az oroszra a csokornyakkendő, ruszki származású brácsás, Misa bácsi oktatott. A francia nyelvet a szikár, arisztokratikus külsejű, szigorú Farczády Elek oktatta. Nagyon kellett igyekeznünk, főként dolgozatíráskor, mert sasszemével az osztály legtalvolabbi pontján is észrevette a puskázást. Szigorú hangon ripakodott a tettesre. Anélkül, hogy fejét felemelte volna. – Csifó, látlak...

Érdekes módon, csak Párizsról szokott mesélni, azonban sose árulta el, hogy mi is az a heraldika, magyarul címertan, hogy milyen kutatásokat végez a Bolyai Könyvtárban, ilyen tekintetben szűkszavú volt.

1952-ben érettségiztünk, a kolozsvári Magyar Nyelv és Irodalmi Kar elvégzése után, rádiós koromban jöttem rá, hogy ki is volt az én franciatanárom. Ugyanis majd másfél évtized után, az Ötödik Magyar Nyelvelmélet felfedezése és megjelenése után, előbb rádióriportot készítettem Farczády Elek tanár úrral, majd a TVR magyar adásának vezetője, Bodor Pál áldását adta arra, hogy életrajzi tévéportrét készítek Farczády Elekről. A volt franciatanárom, Elek bácsi mint nyugalmazott tanár, nagy örömömre megismert, és szeretettel tett eleget kérésemnek, hogy álljon Öllerer Jóska kamerája elé, és kissé összegezzük a hét évtizedes életutat. A riportból kiderült egyebek között, hogy szeretettel és szorgalmasan dolgozott a Bolyai Könyvtárban. A könyvtárak egyesítése után nyugalmazták Elek bácsit, és nyugdíjkiegészítésként, feleségével együtt, egyebek között még babafestéssel is foglalkozott. Közben újból a könyvek közé került. Végül is szorgalmas, hozzáértő kutatással felfedezte az ötödik magyar nyelvelméletet a Koncz-kódexben. Majd Szabó T. Attila kolozsvári nyelvészprofesszorral két kiadásban is megjelentették a *Marosvásárhelyi sorok* és a *Marosvásárhelyi glosszák* című kiadványt. Újabb kutatások után, ma a hatodik nyelvelméletünké vált.

Elek bácsi a tévéfelvétel után megajándékozott annak a gombiratnak a fényképmásolatával, amit 1971 augusztusában helyeztek el a felújított vártemplom tornyának új gombjába, melyet gyönyörű iniciáléval készített Elek bácsi, és a PRO MEMORIA POSTERITATIS címet viseli. Az előző gombcserék másolataival együtt, amit nagy szeretettel őrzök, de őrzöm azt a piciny kartont is, amit azért állított össze, hogy ne feledjem a város életében a fontosabb eseményeket. Csak címszavakat írt. Például Mátyás 1470-i oklevele először említi Vásárhely első bíróját. 1539-ben Majlád István oklevelében először fordul elő Maros-Vásárhely neve. Hogy ne feledkezzem meg az első országgyűlésről megemlékezni, amelyet Marosvásárhelyen 1439-ben tartottak, és az Aranka György Nyelvmívelő Társaságról, amely 1793-ban alakult, hogy 1786-ban épült az első nyomda. 1920-ban épült a Gecse Intézet, a Bodor-kút és a Maros-híd...

Felépült a Szentgyörgy utcai kórház 1831-ben. 1871-ben megindul Székelykocsárd és Marosvásárhely között az első vasúti szerelvény, aztán folytatódott a vasútépítés, 1886-ban elérték Szászrégenig, majd 1909-ben a sín párok Dédáig futottak. Megépült az Iparmúzeum 1890 és '93 között. Mindezt azért kötötte a lelkemre a kis kartonra írt jegyzékkel, mert sokra értékelte a rádiós és tévés munkámat. Ez a barátság két évtized kihagyásával folytatódott.

Marosvásárhelyen járt Ferenc József

Az egyik apósomtól hallottam a történetet. Amikor megérkezett Vásárhelyre őfelsége, az előljáróság nyomban kedveskedni szeretett volna, ezért megkérdezték az ifi császártól, hogy mi lenne az első kívánsága? Mire a nagyobb népszerűség kedvéért tört németes magyarsággal kezdte a kívánság előterjesztését. Odafordult a városi főbíróhoz, s tagoltan annyit mondott:

– HOSZÁL EL NEKÉM ASZT Á SZÉP KERÉK SARKADINÉT...

Sarkadiné neve hallatán lemerevedett a díszes előljáróság, majd bátoratlanul, mint aki rosszul értette a császár szavait, visszakérdezett a főbíró: – Sarkadinét tetszett említeni?

– Iken-iken, esztet pároncsolom... – erősködött Ferenc Jóska.

– Óhaja parancs, fenség, máris hozzuk. Hirtelen összedugták fejüket az előljárók, és suttogva tanakodtak:

– Szent Habakukk, őfelsége honnan ismerheti városunk nyilvános házának fő madámját? – így a polgármester, mire a jegyző döntött:

– Nem mindegy? Biztos ismeri, a parancsot teljesíteni kell... – és elszalasztottak egy porkolábot gyorskocsival Sarkadiné asszonyságért, aki hamarosan kipirosítva meg is jelent őfelsége színe előtt. A főbíró alázatosan, ám kissé kajánkodva tessékelt a madámot Ferenc Jóska ifi császár színe elé: – Fenség, óhaja szerint elhoztuk önnek Sarkadiné asszonyságot. Mire felháborodva tiltakozott a császár: – Nix, esztet asszonyságot! Nekhem khértem sárkadinét, aszthat a dinét, ami sárga és késsel felszeletelni és mekenni... –

– Sárgadinnyét kért őfelsége, nem Sarkadiné asszonyságot – köny-

nyebbült meg a főbíró. Lám-lám, az udvari tájszólás mennyire különbözik a marasmentitől... Mondanom sem kell, pillanatokon belül sárgadinnyére cserélték Sarkadinét, s az ifi császár miközben jóízűen falatozta a mézédés szentpáli sárgadinnyét, meg sem tudta, hogy miről is híres Sarkadi asszonyság és leánycsapata.

*

Hogy mennyi volt az igazság a történetben, arról nem maradt fenn írásos emlék, ám az már valós történelem, hogy a szabadságharc leverése után, 1852. június 4-e és augusztus 14-e között II. Ferenc József országos körutat tett az akkori Magyarországon, beleértve az erdélyi tájakat is, hogy megszelídítse a rebelliseket. Mint császári fenség, koronázatlan királyként érkezett 1852. július 31-én Marosvásárhelyre, ugyanis az idő tájt még orsovai rejtékhelyén lapult a királyi korona, ott, ahova Szemere Bertalan 1849. augusztus 23-án elásatta. Amit Kempen rendőrminiszternek csak 1853. szeptember 8-án sikerült megvesztegetés révén fellelnie, és 200 fős kísérettel Bécsbe, a császári udvarba szállítani, amit Ferenc József a megsejtlés után visszaküldött a budai várba megőrzés végett, és így történhetett meg 1867. június 8-án Ferenc József magyar királlyá koronázása.

E rövid közbevetés után folytassuk azzal, hogy Délkelet-Európában a 22 éves császár kezdte el először a szocialista diktatúra idején divatosá vált *munkalátogatásokat*. A krónikások szerint öfelsége 1852 nyarán bánya- és üzemlátogatásokon és számára szervezett népművészeti bemutatókon vett részt. A városi köznépet vonzotta a kíváncsiság, azonban a rebellis országrészekben az uralkodó csak azt láthatta, „*ami megrendelve, kiszámítva és betanulva volt*”. Mi tagadás, mivel már másfél évszázaddal ezelőtt létezett a *víz'ta de lucru* című showműsor...

155 évvel ezelőtt – amint Molnár Gábor a Marosvásárhelyi Lexikonban jegyzi – Albrecht főherceg, Magyarország katonai és polgári főkormányzó kísérte országjáró útjára a császárt. Hintójával Segesvár felől érkezett Vásárhelyre a monarcha, minden faluban díszkapuval és királyi pompával fogadták, azonban a magyarság számottevő elemei távol tartották magukat, mivel a szabadságharc ütötte sebek igen élénken sajogtak, amihez a legvadabb ostromállapot is hozzájárult. Marosvásárhelyen 1852. július 31-én du. 4 órakor szállt

ki lovaskocsijából Őfelsége a császár, Erdély nagyfejedeleme, egész udvari kíséretével szálláshelyén a kétemeletes Görög palota udvarán. Abban a házban fogadták az ifjú császárt, ahonnan három évvel korábban Petőfi Sándor indult utolsó útjára: Segesvár felé. Itt tartatott meg hat órákor az udvari ebéd, amelyen a városi főbíró, Lázár János mondott üdvözlőbeszédet, amelyben túláradt a nagymérvű szervilizmus.

A Szentgyörgyi Dénes szerkesztette Marosvásárhelyi Lexikonban szözszerinti idézetet olvashatunk a főbíró beszédéből.

„Felségedet, mint a szélesen kiterjedő Osztrák birodalom szabadtóját és újjáteremtőjét, üdvözljük, kinek azon atyai gondoskodásért, mely szerint elszédített nemzetünket és városunkat a tátongó örvény mélységéből kiragadni méltóztatott, örök hálával és legmélyebb jobbágyi hódolattal tartozunk...”

*„Aznap estve ünnepélyes fáklyás kivilágítás folytán ragyogó fényárban tündököltek a város utcái, mert, aki netalán vonakodott volna ablakait kivilágítani, azt nyomban mint felsegsértőt elfogták és rabságra vetették, nem mulasztván el egyúttal a botbüntetés alkalmazását sem. A fő diadalkapu alatt óriási kétfejű sas pompázott káprázatos fényben ezen felirattal: **Szárnyaid alatt üdv a béke.** A felség másnap reggel szemlét tartván az összes itt állomásozó csapatok felett, megtekintette a közhivatalokat, kórházakat, a várkastélyt s a Collegium könyvtárát, hol Szász István rector professzor kalauzolta”.*

Érdekes feljegyzések maradtak fenn a konyhai előkészületek tekintetében. Mivel Bécsből vasúton nem szállíthattak a vendég fogadására készülő konyha számára semmit, így a Császári Kerületi Biztonság a császár fogadására már július 6-án rendeletet küldött a Városi Tanácsnak, a konyhakészletek tárgyában, egyebek között július 28-án a mészárosok céhmestere szállítson 80 font marhahúst (hátlaja), 60 font borjúhúst, 4 darab borjúmájat, 8 font marhakövérséget, 4 font vesepecsenyét, 20 font rostélyosnak való pecsenyét és két font marhamájat, mindezek, az egy nappal korábban levágott állatokból származtassanak. Egy másik császári rendelet alapján Gökking Mátyásné sütödéjében július 29-én készüljön finom királyi lisztből 180 darab kifli, 20-24 személy számára porhanyós percc, tejes kenyér vagy helyette báberli, ezenkívül 200 db császárszemle, bécsi mód sze-

rint és 20 db bécsi házikenyer. Rosenbaum Adolfnak külön parancs érkezett a majorság és a szükséges zöldség beszerzésére. A borok és a sütemények eredetéről nem maradtak fenn adatok. Tábornokok, császári-királyi főparancsnokok, Lázár János főbíró – aki jóérzelmű magatartásáért egy kisebb fokú rendjelet is kapott –, komisszárok, főbírák és lelkészek kaptak meghívást az estebédre. Bolyai Farkas collegiumi nagyhírű professzorát a lakomára nem hívták meg. A zenét a Marosvásárhelyen állomásozó Bianchi ezred zenekara szolgáltatta. Este őfelsége meglelégedéssel tett sétát a főtéren. Az éjszakai pihenő után Ferenc József egész díszkíséretével, pazar díszpompával 1852. augusztus 1-jén 10 órakor Beszterce felé távozott.

(Dr. Molnár Gábor feljegyzései alapján közreadta: Csifó János)

Filep Sándor tanár úr

Fura hangfelvétel

Filep Sándor tanár úrral is a Református Kollégiumról kezdtük a beszélgetést abban a rádióriportban, amelyben saját emlékeit mesélte el dr. Bernády Györgyről. Amíg a közös emlékeinket emlegettem, simán zajlott a társalgásunk, legfennebb a szomszédok is hallották, amit én beszéltem, ugyanis gyenge volt már az elem a tanár úr hallókészülékében, ezért csak kiabálva tudtunk szót érteni.

– Emlékszik-e, tanár úr, hogy megfenekelt egyszer bennünket Nemes tanár úr, második korunkban, az osztálydíszítésből maradt fenyőággal?

– Ez ’46-ban lehetett, amikor ellógtatok a történelemórámról. Nemes Karcsi szigorú ember volt.

Ez a társalgási forma csak addig működött, amíg elő nem vettem a mikrofont. A kiabálástól betorzult volna a hangfelvétel. A megszokott hangerővel feltett kérdésemet viszont a tanár úr nem értette, ezért aztán felerősítette a hallókészüléket, az viszont elkezdett sípolni, s nem folytathattam a kérdésemet. Ezért aztán kénytelenek voltunk kikapcsolni a fülbizgentyűt. Úgy viszont Sanyi bácsi nem értett egy kukkot sem. Erre gondoltam egy merészet és nagyot: minden kérdésemet legépeltem, és a tanár úr elé helyeztem. Megegye-

tünk, hogy én elmondom kérdéseimet normális hangerővel, én rámutattam a kérdésre, ő pedig elolvasta, s megadta a választ. Igaz, hogy egy kissé kérdezz-felelekévé egyszerűsödött a roppant izgalmas dialógus. Megpróbáltuk színlelni, hogy a mikrofon előtt nem a siketek párbeszéde folyik, hanem egy mesélő, kilencvenet taposó jó modorú tanár bácsi osztja meg emlékeit hallgatóinkkal a méltóságos polgármester úrról. Egy kis epizódot is elmesélt a mikrofon előtt Filep tanár úr arról, hogy a polgármester úr miként pirongatta meg, finoman, amúgy... *bernádyasan* egy kis apróságért, méghozzá a kollégium igazgatója, Nagy Endre előtt.

– Történt ugyanis – mesélte Filep tanár úr –, hogy a nagyposta oldalán igyekeztem a kollégium felé, amikor a túlsó járdán észreveszem a sétapálcájával kimérten sétáló polgármester urat, s miután látom, hogy nem néz felém, csak úgy magamban bátoritan fejbiccenéssel jónapotot mormoltam, gondoltam, ennyi ember füle hallatára csak nem kiabálok át azon a nagy széles utcán. Ezzel napirendre tértem az ügy fölött. Aztán egy jó hónap elteltével hívat Nagy Endre igazgató úr. Bemegyek az irodába, s látom, hogy kényelmesen hátradőlve a bőrfotelben ül a polgármester úr. Bemutatkozom, s mondom, hogy én vagyok az új tanár. Kellemesen elbeszélgettünk, s még a vadászat is szóba került, meg is hívott egy görgényi vadászatra. Mondhatom, nagyon kellemes benyomást tett rám Bernády György. Ám a búcsúkézfogásnál megjegyezte: – *Fiatal barátom, aztán azt sose feledje, hogy – köszönni tisztesség s fogadni kötelesség! Én teljesítettem volna a kötelességemet, ha a múltkoriban, ott a nagypostánál lett volna mit fogadjak* – s elengedte a kezemet a méltóságos úr. Hát én ott abban a helyben elsüllyedtem volna, ha megnyílik akkor alattam a padló. Aztán a riport folytatásaként Filep tanár úrtól megkérdeztem: – Löttek-e valamit a görgényi vadászaton? –, s rámutattam a papírlapon leírt következő kérdésre.

– Igen jól emlékszem, akkor éppen Bernády Györgyöt... – kezdte a választ.

Hirtelen kikapcsoltam a felvételt, akkor vettem észre, hogy a leírt kérdések között egy sorral lejjebb csúszott az ujjam –, s így soha nem tudtam meg semmit a görgényi vadászatról. Viszont részletesen elmesélte az utolsó személyes szomorú emlékét a méltóságos úrról.

– 1938 októberében a Bernády György nehéz dupla koporsóját

hatan cipeltük a vállunkon a református temető kapujától a ravatalozóig, elől Jánosi Zoltán Nagy Ernővel, középen Piskolti Gábor Kiss Pállal, hátul a két magas ember, Péterffy Lajos és jómagam. – Nagyon sokan voltak a szép szomorú eseményen – folytatta Sándor bácsi –, Gagyi Lacinak a méltóságos úrhoz írott verséből az a sor jut eszembe ma is, ami jellemezte Bernády Györgyöt, s amit én a Bem-ház előtt felállított szobor talapzatára írtam volna: *Több egy tett, mint száz csiszolt beszéd...* –, s ez a mai előjáróknak is szól. Legalább annyira kellene szeretni azt a fél évezredes kollégiumot, ahogy a méltóságos úr szerette.

– Arra már én is emlékszem, hogy a konviktusért egy időben a tanár úr felelt.

– Annak minden gondját viseltem, a beszerzést is nekem kellett elvégezniem.

A második világháború utáni kőművesből lett első polgármester, Sós Jóska, aki erősen *marasmentiesen* beszélt, még ő is szerette az iskolánkat. Ha nem kaptunk húst vagy lisztet, esetleg cukrot, a kiutalásért mindig hozzá mentem. Sosem felejttem el, mindig azzal a kísérszöveggel írta alá a jóváhagyást:

– *Tanár úr, ne törődgyen, lesz cukar, lesz hús, lesz kenyér! A kollégiamnak jóváhagyak mindent a világan.* Ő a négy elemijével is annyira szerette a kollégiumot... Na, de ezt csak az érdekesség kedvéért szúrtam közbe. De ha ma élne a méltóságos úr, lenne itt rend a Kollégium háza táján, de nem csak ott.

Így fejezte be Filep Sándor néhai kollégiumi tanár a riportot 1994. április 10-én, abban a rádióműsorban, amelyben Bernády György kortársaként megszólalt még Filep Irénke, a polgármester úr egykori titkárnője, Sipos Lajos tanár úr, és amely összeállítást a nagy polgármester születésének 130. évfordulójára készítettem.

(2002. április 15., Marosvásárhely)

Jakabos Ödön Dardzsilingben járt

Kézdivásárhelyen könyvel a Fogyasztási Szövetkezetnél, és asztmás tüdejével megszállottan kutatta Kőrösi Csoma Sándor, a csomakőrösi születésű tibetológus életét és munkásságát, ami nagy kihí-

*vás elé állította Ödi barátomat, ugyanis a **Tibeti–angol szótár** meg-szerkesztője gyalogos útjának bejárására vállalkozott, hogy feltehes-se a kutatásaira a koronát.* Ezt megelőzően 1968-ban Kézdivásár-hely, Magyarország és Csehszlovákia útjain 1800 kilométert kariká-zott, majd 1969-ben 15 000 kilométert kerékpározott Nyugat-Európa útjain, hogy kellőképpen felkészülhessen, állóképességét erősítve, éle-te legnagyobb gyalogtúrájára, pontosabban megismételhesse Kőrösi Csoma Sándor útját, amely Csomaköröstől a Tibetben található Dar-dzsilingig tartott.

– Tehát több éven át módszeresen készültél a Nagy útra, hogy vándorbottal, hátizsákkal, gyalogosan, autóstoppal, vonattal, hajón, szekéren, esetleg tevestoppal eljuthass Tibetbe.

– Évekkel ezelőtt megpróbáltam a szellemi felkészülést. Mindent elolvastam és jegyzeteket készítettem Kőrösi Csoma Sándor min-den leírt sorából, és fizikailag is készülgettem a Nagy útra. Így meg-ismertem a Csoma Sándor-kutatók munkáit, főleg azt kutattam, hogy hol vannak homályos fejezetek a Nagy út során. A budapesti Baktai Ervin részletesen leírja Kőrösi Csoma Sándor útját. Ő maga is be-járta a Nagy út kilencven százalékát. Közben megbetegedett, és nem tudta végigjárni az utat. Kasmír nagy részét bejárta, de sajnos nem folytathatta. Utána pedig senki sem tett kísérletet az út bejárására.

– Indulásod előtt, amint már beszélgettünk róla, tisztában voltál azzal, hogy a klíma változásai mellett az utad során rengeteg beteg-ség leselkedik rád, mint a feketehimlő, malária és nem utolsósorban a sok balesetveszély, hogy a rablótámadásokról ne is beszéljünk. Hadd mondjam el, hogy ezért írtad naplód minden egyes fejezetét két pél-dányban, és az egyiket két-három naponként kedves közös barátunk-nak, Farkas Árpádnak postáztad. Minden eshetőségre számítva, lehe-tőleg ne vesszen el semmi sem. Így aztán nagyon sok kedves epi-zód került a naplódba, amit egyébként szándékom szerint könyv alak-ban is az olvasó kezébe szeretnél tenni. Nagyon érdekes fejezet sze-rintem az a rész, amikor Kalkuttában az Ázsiai Társaság főtitkára me-legen üdvözölt, és emellett minden olyan dokumentumot, cikket, ami Csoma Sándorról szólt, a rendelkezésedre bocsátott. Így aztán 1500 oldalnyi feljegyzést, ugyanannyi felvételt készítettél.

– Az én utam szinte tízszer hosszabb volt, mint az övé, mert van-nak hajók, vonatok, több irányba is indultam, de a fő útvonalat nem

hagytam el. Kőrösi Csoma Sándor fő műve, a *Tibeti–angol szótár* a hátizsákomban volt, így szinte mindennap bele-belenézegettem, és sokat segített az eligazodásban. És főleg az Ázsiai Társaság havi naplójából merítettem sokat, ugyanis a társaság évszázados könyvtárában szinte mindent megtaláltam.

– Sikerült kiderítened, mi lett a Tibeti szótár és a Tibeti Nyelvtankönyv sorsa?

– Természetesen, miután befejezte műveit, és 500 példányban sikerült kinyomtatni, magának kért a kiadótól száz példányt, ezeket elküldte a göttingai egyetemnek, illetve még más német egyetemeknek. Ausztriába is küldött a Bécsi Nagykönyvtárnak, a Magyar Tudományos Akadémiának, sőt még a néhai alma materének, a Nagyenyedi Kollégiumnak is. És így jutott el a Kolozsvári Egyetemi Könyvtárba is, ahol ma is megtalálható egy-egy példány műveiből.

Kemény János báró, író

Tévéinterjú 1970-ből

*Valahányszor a **Halász, vadász, madarász** című könyvre tekintek, a kisördög mindig azt sugallja, hogy a jól ismert népi mondás második felét is mondjuk el, vagyis, hogy üres tarisznyában kotozás. De most eltekintünk ettől, ugyanis a bukaresti Kritikon Kiadó a napokban egy újabb kötetet tett le az olvasó asztalára: **Halász, vadász, madarász...** címmel, és nyomban kiderült, hogy egyáltalán nem üres az a bizonyos tarisznya, hiszen tele van szebbnél szebb vadász-, halásztörténetekkel. Éppen ennek kapcsán jelentünk meg tévéstábunkkal Marosvásárhelyen, Kemény János író lakásán, hogy legújabb kötete kapcsán elmondhassunk néhány érdekességet kedves tévézőinknek.*

János bácsi közismerten jó vadász és jó horgász. Valahányszor hazatér a horgászatról vagy a vadászatról, mindig akad valami a tarisznyájában. De ha mégse, az író mindenképpen talál abban olyasmit, amiből egy karcolat vagy vadásztörténet kikerekedik, és ami az olvasókat is örömmel tölti el.

– Most arra kérném kedves házigazdánkat, hogy mesélje el tévé-

nézőinknek egyik legfrissebb vadászélményét, lehetőleg olyant, amelyik még nem jelent meg nyomtatásban.

– Előbb azt szeretném elmondani neked, hogy amikor a könyvemnek a *Halász, vadász, madarász* címet adtam, az járt a fejemben, hogy akár kerül abba a tarisznyába nyúl, meg róka, esetleg csuka vagy pisztráng, akár nem, én igyekeztem azt mindig teletölteni azzal a rengeteg gyönyörűséges látvánnyal, illattal, élménnyel és madárdallal, amit magam is tapasztalok egy-egy kiadós vadász- vagy horgásztúra alkalmával. Ugyanis abból szokott táplálkozni képzeletem, amikor írni szoktam. Most ebből a tarisznából egy szarvaskalandot kotorászok elő... Majd kedves mosollyal az arcán a kamera felé fordult és, mesélni kezdett:

– Egy szokatlan szarvaskalandot fogok elmesélni. Negyven évvel ezelőtt, egy szeptemberi napon történt, hogy a marosmenti Kisgalonya völgyében szarvasokra cserkeltem. Különösen izgatott, hogy megláthassam azt a szarvasbikát, melyiknek mindig csak az agancsa tetejét láttam, de a testét soha. Mindig a sűrű málnavészben tekergett, de a hangját annál inkább hallottam, szép komoly bűgő hangja volt. Nem is szarvasbögés volt az, hanem inkább *szarvasorgonahang*. Sokáig lestem, de hiába. A harmadik napon egy egészen keskeny mellékvölgyben megláttam. Tehenei között állt, és erős hangjával hívogatta a vetélytársakat agancsos párviadalra. Nagyon nehéz célzási viszonyok voltak, mert a rengeteg apró ág mindegyre eltakarta hol a lapockáját, hol más olyan testrészét, ahova biztos lövést lehetne leadni. Végre elérkezett az a pillanat, amikor úgy vettem észre, hogy elég tisztán látom, és el tudom ejteni. Megcéloztam, elhúztam a ravaszt... Sajnos abban a pillanatban, amikor eldőrdült a fegyver, egy kavics megcsúszott a talpam alatt, és éreztem, hogy a puska a kezemben felfele mozdult, vagyis egyszerűbben szólva, nem oda megy az a lövés, ahova szerettem volna. Mégis, csodák csodája, a szarvasbika úgy esett össze mint a rongy. Azt hittem, hogy vége van, s éppen indultunk feléje, amikor egyszerre csak talpra ugrott, és mint az őrült, hátravetett agancscsal, elkezdett rohanni felénk, mert velem volt egy vadőr, egy nagyon kedves ember – Szalma Sámuel, egy görgényi születésű, jó hírű vadőr. Jött felénk a szarvasbika, de olyan sebességgel, hogy már ismételni sem tudtam a lövést, mert nem volt időm történyt helyezni az egycsövű fegyverembe. Nem volt más mód,

mint félreugrani, illetve bevetődni a kis patakocskába, ami ott csörgedezett mellettünk. A szarvasbika elrohant, de úgy, hogy szinte súrolta a vállamat, de többé soha sem láttuk... Nem tudtam elképzelni, mi lehet, hiszen a szarvasbika köztudomásúlag nem bántja az embert – fél tőle. Mi lehetett? Összeesett, mégis elment? Közben úgy nézett ki, mintha el akarna taposni. Aztán odamentünk, ahol a lövés pillanatában állt a bika. Egyszer csak azt mondja Sámuel:

– Megoldottuk a titkot! Nem kapott sebet ez a szarvasbika.

– Hát mi történt? – kérdeztem.

– Egy kis agancscsontszilánkot mutatott fel:

– Ezt lőtte ki a vadász – mondta Sámuel félig szomorkásan, félig mosolyogva.

Rájöttünk: az volt a titka a dolognak, hogy a lövedék becsapódásakor nagy erejű ütés érte a bikát, és ettől egy rövid agyrázkódást kapott, s utána eszméletét veszítette, de csakhamar talpra állott. De úgy látszik a hirtelen szédüléstől a tájékozódási képességét meg a látását pár pillanatra elvesztette, minek következtében egyenesen arra rohant, amerre mi álltunk. Szerencsére sikerült félreugornunk, így sérülést nem kaptunk, csak a ruhánk lett csuromvizes a jéghideg patakvíztől. Így aztán szegény Szalma Sámuellel elmondhatjuk, hogy *Íme: a Kárpátokban a Maros mentén, közel az Isten székéhez, van itt egy vadász és vadászczimborája, a vadőr, akiknek olyan élményük volt, mint senki másnak: szinte eltaposta őket a szarvasbika...*

Üres volt a tarisznyánk ott és akkor is, de egy olyan élménnyel jöttünk haza, amit azt hiszem nem egy igazvadász megirigyelt volna tőlünk. Ez az a történet, amit el akartam mondani neked és azoknak, akik most a televízióban ezt a beszélgetést hallgatják.

– Nagyon szépen köszönöm János bácsinak ezt a történetet. Végezetül még kívánom, hogy sok hasonló élmény kapjon helyet a könyvek lapjain, mert elképzeléseim szerint Kemény János bácsi még ezután is nagyon sokszor felkeresi a Kelemen-havasok vagy a Görgényi-havasok vadászösvényeit, s becserkészi majd a medvét, a szarvast vagy a vaddisznót, s ha netán az erdei vadak úsznák meg a találkozást, biztos vagyok benne: János bácsi, akkor is tele tarisznyát hozna haza nekünk. Köszönöm a beszélgetést.

– Én pedig a jókívánságokat. Tudod, kedves barátom, nálam a vadászat kezd már a múlté lenni, hiszen korban inkább a horgászok

világához tartozom. A múltban gyakran csak a feleségemmel, a fiaimmal, meg a lányaimmal horgásztunk, de most egy kis új csapat csatlakozott hozzánk, vagyis az unokák.

– Ezek szerint egy nagy létszámú *Kemény-hadsereg* fogja rettegésben tartani a vizek pikkelyeseinek világát, persze János bácsi szakszerű irányítása mellett...

– Valahogy magam is erre gondoltam, s remélem, hogy lesz még erőm élményeket gyűjtögetni és azokat alkalomadtán papírra vetni.

(1970., Marosvásárhely)

Készült az RTV magyar nyelvű adása számára)

Néhány életrajzi adalék

Kemény János, báró (Pittsburgh, USA, 1903. szeptember 5. – Marosvásárhely, 1971. október 13.): író, irodalomszervező, színházigazgató. A bárói család elszegényedett ágának sarja. Gyermekkorában visszakerült Erdélybe. A középiskolát Kolozsváron végezte. Szerepelt az erdélyi fiatal magyar írók első közös bemutatkozó kötetében (*Tizenegyek antológiája*, 1923). Miután örökséghez jutott, a romániai magyar írókat és irodalmat anyagilag is támogatta. Kuncz Aladárral marosvécsi kastélyában írói találkozót szervezett (1926). Itt alakult meg az Erdélyi Helikon írói közössége, amely 1928-tól ezen a címen adott ki irodalmi folyóiratot. 1930-ban átvette a Kolozsvári Magyar Színház igazgatását. 1944-ig több regénye és novelláskötete jelent meg. A II. világháború után fizikai munkás volt, majd Marosvásárhelyen a Színművészeti Főiskola könyvtárosa, később az Új Élet című marosvásárhelyi lapnál dolgozott. 1957-től egymás után jelentek meg novellái, regényei. Tervezett egy több kötetes önéletrajzi regényt is, de ennek csak az első része készült el.

Fő művei: *Kákoc Kis Mihály* (regény, Kolozsvár, 1929); *Kutya-komédia* (regény, Kolozsvár, 1934); *Ítéletidő. Történetek és rajzok a Havas életéből* (Kolozsvár, 1938, 1942); *A havas dicsérete* (novellák; Marosvásárhely, 1957); *Vadpáva* (regény, Marosvásárhely, 1958); *Farkasvölgy* (regény, Bukarest, 1963); *Halász, vadász, madarász* (elbeszélés, Bukarest, 1968); *Kakukkfőókák (önéletrajzi regény, Buka-*

rest, 1972); *Vásárhelytől Lazacországig* (útirajz, Kolozsvár, 1972); *Apoló megtérése* (összegyűjtött novellák, bevezető Kántor Lajos, Bukarest, 1972). Irodalom: *Kemény János emlékezete* (Igaz Szó, 1971. 11. szám); Sütő András: *Kemény János ravatalánál* (Forrás, 1972. 4. sz.); Tóbiás Áron: *Emlékezés Kemény Jánosra* (Magyar Nemzet, 1972. nov. 19.); Marosi Ildikó: *Közelképek. Húsz romániai magyar író* (Bukarest, 1974); Jancsó Elemér: *Búcsú Kemény Jánostól* (Kortársaim, Bukarest, 1976); Domokos Géza: *Őszi sorok* (A Hét, 1978. 39. sz.). – Szi. Jékely Zoltán: *Kemény János sírjánál* (vers, Élet és Irodalom, 1971. 50. sz.); Thury Zsuzsa: *Barátok és ellenfelek* (visszaemlékezések, Budapest, 1979.)

Madaras Gábor nyugdíjas lett

Nagyon kezdő, mindössze háromnapos nyugdíjassal beszélgetek most itt a rádióstúdióban, mégpedig olyan valakivel, akivel a rádióstúdió megalakulása óta együttműködünk, nos hát, ki másról lenne szó, mint Madaras Gáborról.

– Csak néhány napja vonultál nyugdíjba, és szeretném tudni, talán hallgatóinkat is érdekli, hogy csak mint közgazdász vonultál nyugdíjba, vagy mint népdalénekes is?

– Természetesen csak mint cukorgyári dolgozó vonultam nyugdíjba, mint énekes szeretnék még pár évet működni. Kollegáim azt mondták, hogy kitűnő énekes vagyok, ahogy ez már lenni szokott, az énekesek pedig azt, hogy kitűnő közgazdász vagyok.

– Mióta énekel Madaras Gábor? (Bejátszás: *Nótás kedvű volt az apám...*)

– Hát nemcsak az apán, hanem a nagyapám, sőt még a dédnagyapám is nótás kedvű volt, de a legszebb hangja az édesanyámnak volt a felmenő ágú rokonaim közül.

– Azt hiszem, mint közgazdász nagyon sokat mesélhetnél a cukorgyárról, a munkádról, de a cukorgyári műkedvelő élet része a te életrajzodnak is. Huszonkét évig vezetted a cukorgyári műkedvelő csoportot, ami hát nagyon vegyes volt, de azt hiszem, az énekesek uralták a mezőnyt.

– Hát kezdetben a táncegyüttes uralta a helyzetet, mert nagyszerű

táncosaink voltak. Később kiiregedtek, aztán megmaradtam szólistának én, hogy úgy mondjam, magnak, aztán később magam mellé gyűjtöttem fiatalabb szólistákat, úgy hogy 1978-ban már négy szólistával és héttagú zenekarral működtünk.

– Naplót vezettél?

– Igen, valóban az összes fellépésemet, de csak a cukorgyári eseményeket jegyzem, 1953-tól napjainkig. Épp tegnap tartottuk a búcsú-banketemet a cukorgyári kintinban, az volt az 1356. fellépésem.

– Kívánom, hogy a kétezredik után készítsük el a tiszteletinterjút. Hát biztosan nagyon sok minden fűződik ehhez a rengeteg fellépéshez.

– Talán az egyik legkedvesebb emlékem Csíkban esett meg. Az egyik vendégszereplésem után a néptanács elnöke meghívott a vendéglőbe vacsorára. Bemutat a vendéglősnek, aki el van ragadtatva, ekkor lépett be a vendéglős felesége, elkiáltja magát: gyere, asszony, itt van Vásárhelyről Madaras Gábor. Az asszony csak annyit mondott, persze, hogy tudom, láttam a színpadon. Aztán azzal folytatta a tanácselnök, hogy, tudja Madaras elvtárs, maga úgy mozgott a színpadon, mint egy húszéves, mire csak annyit válaszoltam, *ajaj, deres már a határ, őszül a vén betyár...* Erre azt válaszolta az elnök: *jobb egy fürge szürke, mint egy bánatos fekete...* Később aztán megtudtam, hogy Csíkban a lovakra mondják ezt a szállóigét, szólásmondást.

– Zeneszalagtarunkban körülbelül kétszáz felvételen őrizzük Madaras Gábor hangját. Most az érdekelne, zenét vagy szöveget írtál-e?

– Körülbelül húsz nótám és csárdásom van, abból egy talán megvan itt a rádiónál is, címe valami ilyesféle, hogy *Öregapám a jó bort csak tisztán tudta inni...*, a szövegét és a zenéjét is én szerezttem.

(zenefelvétel zenekarral és Madaras Gáborral)

*Öregapám a jó bort tisztán tudta inni,
Azt mondta, hogy nem szabad azt vízzel keresztelni.
Mert a jó bor a mulyából gyakran csinál bátrát,
Józan fejjel meg sem kértem nagyanyámat.*

*Megfogadtam öregapám hasznos jó tanácsát,
Boros fejjel megkértem a szomszédasszony lányát,
De azóta legénységem százszor sírtam vissza,
Mert anyósom a sok jó bort előlem mind elissza.*

– Ha jól értettem, a színpadtól nem vonulsz vissza, így hát milyen elképzelések foglalkoztatnak?

– Elsősorban továbbra is foglalkozni a fiatalokkal. Szeretnék, hogy úgy mondjam, egy pár igazi tehetséget felfedezni, mert a mostani fiatalok igazából a könnyűzenét szeretik, amin nem csodálkozom, mert fiatalkoromban én is szerettem a tánczenét, de valóban szeretnék komolyan foglalkozni igazi tehetségekkel. A második célkitűzésem továbbra is járni a falvakat, de már magnetofonnal, eldugott helyekre kerülni, ahol még élnek az igazi nótafák. Azoktól szeretnék ismeretlen népdalokat összegyűjteni. Szándékom kezdők számára egy kis énekeskönyvet szerkeszteni, azonkívül majdnem készen áll egy két-részes, zenés vígjátékom, aminek a szövegét és zenéjét is magam szerezttem, természetesen a szöveget egy idegen ötlet alapján állítottam össze, ezt szeretném befejezni, na és természetesen továbbra is szeretnék énekelni falvakban, községekben és városon.

– Ezek szerint önálló estek is szerepelnek a terveid között.

– Igen, amint említettem, a nótáimat és csárdásaimat szeretném úgy decemberben bemutatni Marosvásárhelyen a legjobb énekesek közreműködésével.

– Most mint aktív nyugdíjas és sikeres énekes érzelmeidet hogy fogalmaznád meg?

– Nemrégiben az egyik zeneszerző barátom küldte meg egyik szerzeményét. Címe: *Öreg idő, szálló idő, belepte a hollóhajam dérrel.*

– Azt hiszem, külsőleg ez talál.

– Nagyon is talál.

– Annak ellenére, hogy nem szoktál zenekari kíséret nélkül énekelni, legyen ez az első ilyen rendkívüli alkalom, és legalább az első két sort itt a mikrofon előtt énekeld el nekünk...

– Szívesen.

*Öreg idő, szálló idő, belepte a hollóhajam dérrel,
Teleszórta a szívem kertjét sárguló levéllel,*

*Nem mulatok hangos szóval, beérem már csöndes halk zenével,
Öreg idő, szálló idő, belepte a hollóhajam dérrel...*

– Most hallgassuk meg a stúdiófelvételt, amit Borbély Zoltán készített. Kíséri Rózsa Béla és zenekara.

(A lemez mellékleten hallható a dal egy része.)

Beszélgetés Dan Cernavodeanu professzorral

„Mihály király osztálytársa voltam...”

*Zágonban, a Mikes Kelemen tricentenáriumi ünnepségeken, 1991. január 11-én találkoztam először Dan Cernavodeanu nyugalmazott professzorral. Az apró, szikár, mozgékony emberkéről különben soha nem tudtam volna meg, hogy valaha egy osztályban tanult Románia exkirályával, Mihály királlyal. Mindez a sepsiszentgyörgyi Bodoc Szállodában derült ki. A véletlen úgy hozta, hogy szomszédos szobákban laktunk a Mikes-ünnepségek alatt. Barátságos, többnyire udvariassági szökváltások után mesélte el Dan Cernavodeanu professzor, hogy az ötvenedik érettségi találkozóról érkezett a számára megtisztelő feladatot jelentő szimpóziumra, ahol testvérbátyja, Paul Cernavodeanu, a Nicolae Iorga Intézet professzorának *Mikes Kelemen Leveleiről* című dolgozatát terjesztette elő, ugyanis a dolgozat szerzője betegség miatt nem vehetett részt a Mikes Kelemen születésének 300. évfordulóján rendezett ünnepségeken. Kezdjük az előzményekkel!*

– Kedves professzor úr, milyen címet kapott az Önök találkozója?

– „Ötven éve érettségiztünk.” Ez hozott össze bennünket, az egykori 12 maturandust, aki a korábbi Mihai vajda – utólag aztán a királyként ismert Mihai osztályában, 1940-ben végeztünk. A nyolcosztályos líceum királyi osztályát 1932-ben hozták létre, amelynek magam is tanulója voltam. Úgy szervezték meg, hogy minden társadalmi rétegből, minden országrészből tanulhassanak ebben az elit osztályban, sőt két tanuló az együtt élő népeiséget is képviselte, nevezetesen a németiséget és a magyarságot.

– Kedves professzor úr, ha még emlékszik, legyen olyan kedves, mondja el az osztálynévsort.

– Hogyne emlékeznék, ne vegye szerénytelenségnek, de magammal kell kezdenem, ugyanis az osztálynévsor a C betűnél kezdődött. *Cernavoneadu Dan* – katonatiszti család fiaként képviseltem a hadsereget, annak ellenére, hogy magam soha sem voltam katona, el-

lenben az apám és a nagyapám hadseregtábornok volt. Utánam következett *Chiaburu Rodion*, aki besszarábiai falusi fiú volt, tehát ezt a vidéket képviselte. Őt követte *Dinulescu Ion*, egy mozdonyvezető fia, aki a munkásosztályt képviselte, tehát egy nagyon demokratikus osztályt állítottak össze. *Dușa Gheorghe* fogarasi születése révén Erdélyt képviselte. *Heltman Walter* a német népséget képviselte azaz, hogy Brassóban született, és az apja ugyanott dolgozott helyettes tanárként. *Ioanițiu Mircea* az akkori Román könyv igazgatójának fia, tehát mint olyan, a kereskedelmi származás státuszát töltötte be. *Jurchescu Ioan* osztályunkban a Bánságot képviselte, különben pedagóguscsaládból származott.

Kovács Iván Pál képviselte a magyarságot, egyébként marosvásárhelyi református papi családból származott. *Mavrus Dan* apja bukaresti ügyvéd volt, így ő képviselte a szabadfoglalkozású ágat. *Mărgelatu Tănase* levélkézbesítő fiaként, mint vlascai születésű, Munteniát képviselte. *Grămada Gheorghe* – egyébként itt elvitettem a betűrendet – képviselte Bukovinát, aki egy stoești-i parasztcsalád gyermeke volt, Suceava megyéből. A névsorban következett *Malaxa Constantin*, Nicolae Malaxa bukaresti gyáriparos gyermeke, a Román Vasutaknál ma is jól rezonál ez a név... A királyi családot *Mihai Voevodul* képviselte, aztán *Popescu Ștefan* mint egy bukaresti ügyvéd fia ugyancsak a szabadfoglalkozásúakat képviselte, és végzetül *Zamfirescu Lascal* diplomatacsemete, az apja meghatalmazott miniszter volt, és egyben Duiliu Zamfirescu unokája is volt.

Az érettségi találkozón szomorúan vettük tudomásul, hogy közülünk öten már elhunytak, akikről a magunk módján megemlékeztünk, egyperces néma csenddel adóztunk emléküknél. Az osztályunkat az idő nagyon szétszórta, messze kerültünk egymástól. Volt, aki Amerikából érkezett, én magam Párizsból, Heltman Walter pedig Stuttgartból. Egyik-másik osztálytársunk Temesvárról utazott Bukarestbe, ahol szintén él egy osztálytársunk. Egyébként a már elmondottak szerint létrehozott osztályunk a királyi palota egyik épületében működött, adminisztrációs szempontból a bukaresti Sfântu Sava Kolégium fennhatósága alá tartozott – egyébként ez Bukarest legrégebbi líceuma. Itt megjegyezném azt is, hogy Voevodu Mihai – Viitorul Rege – ahogy nevezték Mihai királyt ifjúkorában – a Mănăstirea Dealu Katonai Líceumnak is tiszteletbeli tanulója volt, ugyanakkor a szász-

medgyesi Repülős Tiszti Iskolának is, ilyen módon Mihai király diákkorában egy időben legalább 120 diáknak volt – részben vagy teljesen – osztálytársa.

– Visszatérve az elit osztályra: milyen légkörben tanultak, éltek ott, ahol román, magyar, német, földműves, értelmiségi gyerekek kerültek össze, pl. köztük volt egy egykori marosvásárhelyi református pap fia is?

– Igen, Kovács Iván Pálról van szó, akit magunk közt is nagyra értékeltünk, és sohasem fordult elő a legkisebb etnikai megkülönböztetés, jó barátságban, kollegiális viszonyban tanultunk abban az osztályban, volt német osztálytársunk is, ő el is jött a találkozóra, tökéletes volt az egyenlőség. Nem kivételeztek senkivel sem, még a leendő királlyal, Mihai Voevoddal sem, sőt maga II. Carol – Károly – király arra hívta fel a figyelmét a tanároknak, hogy semmiféle rang- és származásbeli különbséget ne tegyenek. Ez alól még a királyi család fia sem lehet kivétel, aki egyébként az első években közepes tanuló volt épp azért, mert betartották Károly király utasítását. Egészen véletlenül abban az időben én voltam az osztályelső, Őfelsége csak a felső osztályokban lett első tanuló.

– Az ötvenéves érettségi találkozón, amint említette professzor úr, többen hiányoztak a királyi osztályból. Kik voltak azok?

– Öten hiányoztak osztályunkból, Grămada Gheorghe és Popescu Ștefan még az érettségi előtt halt meg 1938-ban, Dan Mavrus 1937-ben, utólag értesültünk arról, hogy Dușa Gheorghe tavalyelőtt hunyt el, akárcsak Kovács Iván Pál, akinek halálhírét épp Demény Lajos szenátor úrtól kaptam. Tőle értesültem, hogy Kovács hazájától távol halt meg. Róla tudtunk a legkevesebbet.

– De hiányzott az osztályfőnöki óráról maga Mihai király is...

– Mihai királyt is meghívtuk az ötvenéves érettségi találkozóra, sőt mielőtt elindultam volna Párizsból, telefonon beszéltem Őfelségével Versoir-ban, meg is említette, hogy megkapta a beutazási engedélyt, amit aztán – amint az már közismert – még húsvét előtt visszavontak. Aztán megérkezett Mihai király két lánya, Margareta és Sofia hercegnők, akiket magam is fogadtam a repülőtéren.

– Cernavodeanu úr, milyen hosszú út előzte meg az Ön Sepsi-szentgyörgyre érkezését? Gyanítom, nem volt könnyű az Ön sorsa, amíg idáig eljuthatott.

– Az érettségi után, még az országban, az 1940-es háborús években több fakultáson is tanultam. Jogot hallgattam, irodalmat, filozófiát, és készültem a szigorlatokra Bukarestben, különben diplomata szerettem volna lenni. A Királyi Külkapcsolatok Minisztériumában, 1946–47-ben már el is kezdtem a diplomáciai pályafutásomat. Következett volna a stockholmi állomáshelyemnek az elfoglalása. Megkezdődtek a nagy személycserék, az új külügyminiszterünk, akit 24 óra alatt kényszerítettek erre a beosztásra, Ana Pauker lett. De mivel 1944–48 között a Liberális Ifjúság Szervezetében forgolódtam, elmenekültem Jugoszláviába, az akkori kormány pedig kiadott, és itthon tiltott határátlépésért 10 évre ítélték, fellebbezés után leszállították 8 évre, amiből hetet letöltöttem. Az akkori antikommunistákkal együtt Jilavában, Nagyenyeden voltam bezárva, utána három évet töltöttem a Duna-csatornánál, majd a nagybányai ólombányába vittek, Felsőbányán keresztül kerültem Kapnikbányára, ahonnan 1955-ben szabadultam. Mint történész szerettem volna elhelyezkedni, azonban ezt mindig megakadályozták. Néha azonban mint szakértőt felkértek némi külmunkatársi feladat elvégzésére, azonban szerény fizetség ellenében, és ez nem számított a munka mezején eltöltött munkaidőnek. 1978-ban sikerült elhagynom az országot...

–...ez összefüggésben áll Ion Pacepa tábornoknak az országból való távozásával?

– Igen, Pacepa tábornoknak köszönhetően, aki a már ismert körülmények között hagyta el az országot. Ez nagy személyi változásokot vont maga után a Szekuritáте vezető köreiben. Az újonnan kinevezett vezetés – valószínű, hogy a magamfajtaakat javíthatatlannak tartották, alkalmatlannak a kommunista párttagságra, no meg tartottak attól is, hogy egészségtelen propagandát folytathatunk a rendszer ellen – megadta az útlevelet. Így jutottam Párizsba 1978 végén. Nemsokára ezután Madridban díjazták az egyik dolgozatomat, amit idehaza nem közölhettem, sőt – ami abszolút paradox eset – külföldön két könyvemet is megjelentették, rengeteg szakcikkem kapott sajtót, kongresszusi meghívásoknak tehettem eleget. Mivel a történelemtudomány mellékágaiban – heraldikában, genealógiában, girografiában és numizmatikában voltam járatos, az egyetemi előadások mellett néhány dolgozatomért a madridi Numizmatikai Intézet nagydíját kaptam meg. Ez egyébként egy ezüst lapból és pergamen okle-

vélből állt, amit Infante Don Fernando de Maghera, spanyol királyi családi alapítványától kaptam. Harminc kongresszuson vettem részt, ahol heraldikai – címertani, drapelológiai –, zászló kutatási, szigilológiai – pecsétnyomó-kutatási tematikából tartottam előadásokat, ezzel párhuzamosan készültem a Sorbonne-ra a doktori cím elnyerésére.

– Végezetül, Dan Cernavodeanu professzor úr, a sepsiszentgyörgyi úti célját is fogalmazza meg! Törökország kivételével az elmondottak alapján szinte teljes egészében bejárta azt az utat, amit annak idején Mikes Kelemen is megtett.

– Igen, voltam Franciaországban, Versailles-t még kisgyermekkoromban megismertem, a szüleim rendszeresen jártak Párizsba, és így el tudtam képzelni azt is – most a dolgozat előadása közben –, hogy Mikes Kelemen miként ismerhette meg XIV. Lajos udvarát II. Rákóczi Ferenc kíséretében, ezért a Mikes-levelek, -feljegyzések a Napkirály udvarának számomra ismerős részleteit villantották fel.

– Milyen emlékekkel tér haza innen a Székelyföldről?

– Nagy öröömre szolgált az a tény, hogy milyen megható szeretettel ápolják a nagy elődök emlékét. Mikes Kelemen leveleit bátyám munkái révén ismertem meg, Mikesnél a szépírás, a tudósítás művészeti szintet jelent. Ekkor értettem meg, hogy a szülőföldszeretetnek nincs nemzetisége, neme és kora. Elragadó az a magas fokú vágyódás, ami kisugárzik a finom fogalmazású levelekből, melyeket Mikes egy nem létező nényéhez írt, tehát mindenkinek szóltak a levelek. Külön megtisztelve érzem magamat, hogy megismerkedhettem olyan kiváló magyarországi vendégekkel, mint Czine Mihály és Lőrincze Lajos, sajnálom, hogy csak tolmáccsal értekezhettünk, de így is rájöttem arra, hogy e két egyéniség – Czine Mihály fennkölt gondolatisága és Lőrincze Lajos kifinomult nyelvi tisztasága – feltétlen Mikes Kelemen szellemét juttatta eszembe.

– Köszönöm az interjút, kedves Dan Cernavodeanu professzor úr.

– Én köszönöm az alkalmat, hogy beszélhettem a Marosvásárhelyi Rádiónak.

*

Mikrofonnal a csángók között

A néprajz mindig érdekes téma volt számomra, különösen az addig agyonhallgatott és folyamatosan háttérbe szorított csángók sorsa is foglalkoztatott. Nemcsak azért, mert az első színiakadémiás kori szerelmem csángó lány volt, de épp általa ismerkedtem meg ezekkel a meggyötört, melegszívű emberekkel. Amikor rádiósként monografikus sorozatot javasoltam a műsor számára, az akkori szerkesztőségi főtitkárunk, Gombos Olga, akit a megyei pártbizottság sajtóosztályáról helyeztek a rádióhoz, azzal csitította lángoló lendületemet:

– Minek új sorozat, hiszen ott van az a nagy terjedelmű és sikeres *Megéneklünk Románia* fesztivál. Híradójában éppen eleget szerepelnek a csángók, különben is minek gyűjtsük meg a magunk baját...

Azzal érveltem, csak annyit engedélyezzen, hogy néha a szórványban élő csángókat, Gyertyánoson vagy a Déva melletti Csernakeresztúron, illetve a Gyimesekben felkereshessem, és esetenként róluk egy-egy riportcskát a szombati magazinműsoromba beszerkeszthessek. Abban a két órában úgyis csak nyelvműveléssel, földön kívüli eseményekkel, úti beszámolókkal, holmi országiáró riportokkal, jegyzetekkel, rádiórejtvényekkel foglalkozom. Az egyetlen sikeresnek mondható *Megy a magnó* sorozat mellett igazán fel sem tűnik senkinek, ha elvétele a csángók is megjelennek.

Álszerény érvelésem sikerrel járt, azzal a kikötéssel, hogy nem kell az ilyesmikből azért nagy felhajtást csinálni. Ezzel rendesen vissza is éltem. Azzal kezdtem, hogy a vajdahunyadi acélfellegvári hivatalos riport mellett a csernakeresztúri csángókat is megkerestem, és a magazinba kerültek. Lehetséges, hogy a vezetésnek titokban tett szett a csángók élete, népszokása, a rendkívüli gardonyos muzsikája és az utánozhatatlan nyelvezete, azonban a hivatali kötelesség csak annyit mondatott velük:

– Nem rossz, sőt akad benne érdekesség is. Na de elvtárs...

Egyszer hivatalosan is felkereshettük a csángó fővárost, Gyimesközélpokot a köztársaság kikiáltásának 25. évfordulója alkalmából.

Vajnával indultunk a nagy télben a vadregényes, meredek oldalas Tattos völgyébe, hogy monografikus riportösszeállításban mutassuk be a települést. Valami rendkívüli indítást képzeltünk el, amit a helybeli előjárók beleegyezésével nyomban kivitelezünk. Négy fiatal csángóval – fűrészszel, fejszével felszerelve – felbaktattunk a hegyoldalba, kiválasztottunk egy kb. 20-30 évesnek számított fenyőfát, és a tanácselnök bölintására hersegett a fűrész, csattogott a fejsze, nagy recsegéssel dőlt a fenyő, amit teljes egészében rögzített a tercpomagnó, és a két riporter máris kezdte hangosan a mikrofon előtt egyesével számolni a fenyőfa évgyűrűit. Épp huszonöt gyűrűje volt a fenyőrönknek... Itt adtuk meg az összeállítás címét, amit még ott-hon megfogalmaztunk: *A gyimesközéploki fenyő huszonöt évgyűrűje...* Kikapcsoltuk a magnót, s a favágók máris készen álltak a gallylyazással.

– Ez hamar ment, emberek – jegyezte meg a barátom. Kórusban érkezett a replika: – Hátha még loptuk volna a fát!

Ennyi előzmény után elkészültek a felvételek. A néptanácselnök a közmunkáról, az orvosirendelő-építésről, a sáncásásról, a legelőtakarításról beszélt, és hogy a községek közötti szocialista versenyben már diplomát is nyertek, mert mindezt a szorgalmas középlokiak végezték, fizették. Holló Gábor, a hamisítatlan népművelő, tanító-igazgató ragyogó dolgokat mondott el a művelődési életéről, az alakuló csángó Népművészeti Múzeumról, a kórus- és színjátszó mozgalmukról. A riportokból kiderült, hogy szinte saját erőből működnek a faragócsoportok, a táncscsoportok. Minden anyagi támogatás nélkül járnak vendégségbe a környező falvakba, rendeznek csángó bálakat családosoknak és fiataloknak.

A zenei betétet a Zerkula család szolgáltatta. Az *ember mozsikált* a hegedűjével, s a cselló nagyságú, kézzel faragott, kéthúros *gardonynyal* az asszony szolgáltatta a kíséretet. Nem vonóval, hanem egy pálcával néha cifrázva ütögette a húrokat, ami megadta a ritmust.

Tankó János földműves, igazán értelmes csángó részletesen beszélt a csángó szokásokról, köztük a vizitának nevezett udvarlási szokásról, amikor a lányos házban az udvarlónak éjszakára ágyat vetnek a lányos szobában. Azt is hozzátette, hogy ez a fajta udvarlási szokás manapság csak az ágyvetésig tart... De még ma sem viszik a városba ványolni a háziszóttas gyapjú condrát, ma is a vízimalom

kereke vagy az ugrató gátek alatt elhelyezett ványolókossárba rakják a csergepokrócoknak nevezett, csángósan piros és fekete csíkokkal szőtt, rojtos takarókat, és ott a Tatros vize addig forgatja, amíg a gyapjúszálak bolyhosszá nem teszik az anyagot.

Meghívtak ebédre, hosszadalmas szabadkozás után elfogadtuk, mert tudtuk, hogy nagy a szegénység, a pityókán kívül alig terem valami a gyimesi meredek oldalakon. Akkor a házigazda kérte az elnézést a szegényes terítékért. A kötelező étvágygerjesztőt a házilag áfonyázott *bóti fehér pálinka* jelentette. Tejet kanalaztunk puliszkával, és itt ettem életemben először felmelegített olcsó zöldségkonzervet párolgó puliszkával, kenyér csak akkor került asztalra, ha süttött a háziasszony, az üzletben nem árultak. Tankó bátyánk itt mondta el a nagy igazságot, ami sohasem került magnószalagra: – A csángókat örökösen mindenki utálta, a románok a nyelvünkért bozgoroknak csúfoltak, ami hazátlant jelent, a magyarok pedig a csángós viseletünkért oláhoknak gúnyolnak...

Sajnos ez a retorika ma is ismeretes. Bukarestben a jégkorongmeccsen a csíkiakat hazátlanoknak nevezik a szurkolók, az anyaországban könnyen leoláhozzák az erdélyi magyart, ez 2005. december 5-én hivatalossá is vált...

Feledhetetlen maradt számomra a Gyertyánosban élő csángók felkeresése. Azzal kezdeném, hogy 1972 őszén egy rövidfilmet forgattam a tévé magyar adása számára Kézdivásárhely utolsó kalaposmesterével, aki a gyapjúpengetéstől a pontos adagoláson át, kézi felszerelésekkel kalapot kerekített. Cérna, tű és ragasztó nélkül igazi gyapjú vagy teveszőr kalapot állított elő. Amikor a mesterség folytatása felől érdeklődtem, az volt a már idős Kovács József kalapkészítő mester válasza, hogy bezárja a műhelyt, mert sem a kalapok, sem a mesterség iránt nincs érdeklődés. Akkor javasoltam a mesternek, hogy ha bezárja a műhelyt, át kéne költöztetni a felszereléseket a kézdivásárhelyi híres Céhtörténeti Múzeumba. Jónak találta az ötletet. Amikor a múzeumban előálltam az ötlettel, kiderült, hogy akkor tájt már Incze László muzeológust is foglalkoztatták hasonló gondolatok. Mellesleg az ő érdeme, hogy a műhely ma is ott pompázik a múzeumban. Akkor hosszan beszélgettünk a csángókról. Ő ajánlotta, hogy keresse fel a rádió a Gyertyánosban élő csángókat is, akik Esztelnektől alig 10 kilométerre lak-

nak, a Perkő és a Szentmihály hegy ölelésében, a Csengő-patak eredeténél, nem messze a Szarvaskő-patak völgyétől. Arra is figyelmeztetett, csakis nyáron, lóháton vagy szekérrel lehet feljutni, mivel még terepjáróval sem igen lehet megközelíteni.

Ennyi előzmény után nem hagyott nyugodni a gyertyánosi csángó település sorsa. Már 1973 januárjában olyan háromnapos tereputat terveztem, hogy Kézdivásárhelyen a Fortyogóban szállunk meg, onnan Esztelnekig felautókázunk. Meglátogatjuk az esztelneki római katolikus vártemplomot, azok gazdáit, a barátpapokat, akik a híres *esztelneki feketeribizlibort* állítják elő. Utána a *kollektív gazdaságtól* szekeret kunyerálunk, és azzal feldöcögünk Gyertyánosra, még akkor is, ha fúj a Nemere, a Kárpát-kanyar leghidegebb, legkomszabb széljárása. Három hónapja *inaskodott* a rádiónál és gyötrődött a mikrofonnal az egyébként kitűnő szociológiai ismeretekkel rendelkező és a csángók után érdeklődő Tófalvi Zoli barátom. Egyből elfogadta a meghívást. Magammal vittük Klára feleségem is, hogy egy kis ízelítőt kaphasson a *könnyed rádiós sétagaloppból*, mondtam is, hogy olyan helyre megyünk, ahol még a madár sem jár. A hótorlaszos utakon Portik Vili ponyvatetős, román terepjárójával többszöri kisebb elakadás után szerencsésen megérkeztünk Esztelnekre. Történetesen az esztelneki közel 300 éves katolikus vártemplom előtt vitt az utunk, egy röpke látogatás erejéig felkerestük a barátpapokat, szigorúan *nem hivatalos* jelleggel. Az ügyeletes barátpap azzal kezdte kalauzolásunkat: – Tudom jól, hogy mi reverendások nem beszélhetünk a maguk rádiójában, ennek dacára Isten hozta önöket, és szívesen megmutatom picinyke hajlékunkat, emellett magyarázattal szolgálok a feketeribizlibor készítéséről. Megtörtént, majd megköszöntük a meleg és barátságos fogadtatást, illetve a búcsú-békejobb mellé nyújtott néhány, kimondottan minta jellegű ribizliboros flakát, átvonultunk a szocialista szektorba, a Mezőgazdasági Termelő Szövetkezet irodájába. Itt az elnök elvtársat megnyugtattuk, hogy ez alkalommal eltekintünk a mezőgazdasági oknyomozó riporttól. Jelenleg a mezőgazdasági híreknél kevésbé jelentős monografikus összeállítást szeretnénk Gyertyánoson készíteni, ahova sajnos terepjáróval sem lehet feljutni. Erre az elnök arca felderült, de hogy minél előbb a kapun kívül láthasson bennünket, nyomban felajánlott egy lovasfogatot kocsissal, a vele járó pokrócokkal, és egy pohárka lé-

lekmelegítővel kínált meg bennünket. Alig faltunk kettőt a tízóra-inkból, éppen az egyházi nedűvel kínálgattuk az elnököt, amikor megjelent András, a fogatos az ostorával, hogy *a fogat eléállt!* A fogat elnevezés csak a leltári nyilvántartásban szerepelt, mert rendeltetése szerint *ganyéhordó* szekér volt az ő titulája, amelynek fenekében térdig érő illatos sarjú, fölötte lópokróccal leterített két szál fosznideszka várta a rádiósokat. Felültünk a kabriolet típusú, azaz nyitott szekérre, lábunkat az illatos, havasi szénába fűrtük, és betakaróztunk a gyapjúcserge pokróccal.

András hátrapillantott, s mikor meglátta a fejemen a vékony be-
rett sapkát, az ülése alá nyúlt, és elővett onnan egy nyúzott bárán-
ybőr kucsmát, egy kicsit a térdéhez csapkodta, majd felém nyújtotta:

– Azt a széllal bélelt fejfedőt hajítsa el, s ezt tegye a fejére, mert nálunkfelé az a szolás járja, aki januárban nem visel kucsmát, attól tanácsot ne kérj...

Szót fogadtam, ő pedig a két lóerejű ganyéhordó fogatot egy kor-
bácscsattintással meg egy hangos csettintéssel megindította. Az esz-
telneki nagyúton még trappoltak a csikók, de amint elhagytuk a köz-
ség határát, maguktól kapcsolak vissza lépésre a lovak, tudták jól,
hogy itt csakis az útviszonyoknak megfelelően érdemes húzni a jár-
gányt. A gyeplőt kezelő bundasapkás András letérítette szekerünket
a kiszáradt patak medrébe, ahol a fák között biztonságosabban, ám
veder nagyságú köveken bukdácsolak a kerekek. Időnként csak a lo-
vak feje búbja, máskor pedig a lovak bokája került szemmagasság-
ba. Keményen fogódzkodtunk egymásba, a szekér löcsébe, de ami-
kor András pihenőt rendelt a lovaknak, olyankor a ribizlisflaskákba
is bele-belekapaszkodtunk.

– Ugye, hogy nem es olyan rossz ez a húszmaligános szentelt víz,
értenek hozzá a vártemplom pincéjében – és András is húzott egyet
a saját flaskájából, ugyanis indulás előtt szomjúság ellen és a belső
fűtés végett a takaró mellé mindenki kapott egy-egy *tentásüveget*.

Már délfelé járt az idő, amikor megérkeztünk. Hangoskodó ku-
tyafalka kísért a tisztás fennsíkra. A magas, behavazott fenyőfák úgy
néztek ki, mintha cukorba mártották volna, s némán, lassan imbolyog-
va örködnének a völgy szélén, ahol méteres hótakaró alatt pipálgat-
tak a szétszórtan épült gerendaházikók. Amikor megállt a szekér, egy
hárászkendős asszony épp a tornácról septe a havat. Mikor meg-

látta a szekeret, csípőre tette a kezét, s jó hangosan felénk kiáltott:

– Látod-é, András, a mondás bévált! Szemetes ház vendéget vár. András sem késett a válasszal:

– Mi van, Zsuzsi néném, ehejt érkezünk, s maga seprűvel várja a vendégeket, miért nem húzza meg a harangot?

– Annak hetvenhét oka van, édes fiam. Először is nincs harangunk.

– Akkor a többi hetvenhatot hagyja a rossebbe, Zsuzsi néném, inkább nyisson ajtót a marosi rádiósoknak, sze' csonttá vannak fagyva.

– Boldogságos szent Szűzanyám! Hát maguk a rádiótól jöttek ide a világvégére? Na, szaporán kerüljenek bé ide a jó meleg konyhába – s egy szuszra záporozta a kérdéseket –, aztán Postás Jankót s azt szép hangú bemondót, Szemerjai Zsuzsikát elhozták-é? Itt van-é az a találós kérdező *Csitkó János*?

– Csak ennyien fértünk fel a hintóra, Zsuzsa néni – szólalt meg Zoli –, Jankót s a bemondónőket ebben a farkasordító télben nem hozhattuk magunkkal, megfagytak volna, de ne búsuljon, itt van a találós kérdező, János barátunk, épp most ugrik le a szekerről...

Az elgémberedett végtagjainkkal lekászálódunk a szekerről, András a pokrócokat a gőzölgő lovakra terítette, mi pedig letelepedtünk a krumplitokány szagú konyhába, ahol a lábbeliket lehúztuk, s a kályha felé nyújtottuk a lábunkat. Akkor vettük észre, hogy amint a feleségem az égőpiros lakkcsizmáját a padlóra dobta, nyomban darabokra hullott a lábbeli. Kiderült, hogy a mínusz húsz fokon a műanyag bőrutánczat csonttá fagy, és úgy széttörik, akár a pozdorja. Aztán forró áfonyateát kaptunk egy kupica szilvapálinkával, elindult a beszélgetés, azonban a táskamagnó meg sem nyikkant, a csapágyakban a zsír megfagyott, így az érdeklődés került előtérbe. A tálás tetején, az edények között egy pionír táskarádió recsegett, s az ajándékmuzsika nyikorgott a *marosi rádióból*. Kézdivásárhely környékén Vásárhely többnyire Kézdivásárhelyt jelenti, ezért szokták röviden Marosnak nevezni Marosvásárhelyt.

– Amint látják, nálunk csak petróleumlámpával világítunk, csak ilyen kurbli telefonunk van – panaszkodott Zsuzsa –, valahol az erdő között a Nemere szél elszakította a drótot, s most megnémult. Valamelyik szombat délelőtt, amikor a telefonos fejtörő szerepelt a szombat délelőtti magazinban, akkor éppen Emese volt adásban, hát bizony, mind az öt kérdést kitaláltuk, gondoltam, betelefonálok, ke-

rül amibe kerül. Akkora kálváriába került – közben fát dugott a kályhába –, én bekurbliztam Rózsikához az esztelneki központba, onnan Kézdire, az esment hívta Sepsiszentgyörgyöt, az asztég tárcsázta a marosi központot, utána a rádióközpontot, amíg az adásba jutottam, már a szünetjel szólt a rádióból. Már rég a holdon jár az ember, és mi itt vakoskodunk, fagyoskodunk elzárva a világtól...

A csendességben hirtelen megélenkült Zsuzsa hangja. – De azért megvagyunk, élünk és hallgatunk, no, üljenek az asztalhoz, mert kész a krumplitokány. Ebéd után kiengedtek a magnók, elkezdtek a riportokat, ketten két irányba indultunk. Így már Zsuzsa a mikrofon előtt beszélt arról, hogy neki nincs ideje unatkozni, mert reggel elkúrálja a majorságot, a disznókat, mivel tanítóképzőt végzett Székelyudvarhelyen, délelőtt összegyűjti azt a tucatnyi gyereket, aki éppen nem ment az erdőre fáért, vagy őrizni a marhákat a legelőn, és az osztatlan iskolában napi hat-hét órát tanítja őket. De Zsuzsa nemcsak a telefont kezeli, sokszor ápolónői szerepet is végez. Injekciót ad annak, akit baleset ér.

– Mert ugye, éles a fejsze, a kapa meg a kasza, s ha a rozsdás szeg átszúrja a gumicsizmát, esetleg megsebez valakit a medve vagy a vaddisznó, nyomban futnak hozzám, hogy tanító néni, adjon szá' hamar egy oltást a karomba. Ilyenkor beadok egy tetanusz injekciót, bekötözöm, mert akkor a tanító néni ápolónői szerepet is kap. Miközben hallgatom esténként a Bukaresti Rádiót, mert idáig nagyon ritkán hallatszik a Kossuth Rádió, aközben az osztováta elé ülök, s egy néhány arasz gyapjúvásznat szövögetek. De itt a tanító néni a családi békéltető bizottság is. A tanító néni kérvényt ír a favágási engedélyért, de levelet a katonafiúknak a nagytata helyett, így aztán a postaszerep is az enyém, s ha mentőt kell hívni, a telefont is kezelem. Nem mondom, a gyerekek meg az emberek is segítenek fát hordani, felhasogatni, pityókat betakarítani, s jut még időm, hogy elévegyem a gardonyomat, hogy Náci bácsi hegedűjével egyszer megcsóváljon a gyertyánosi mozsika is. Az iskolában a gyerekeket megtanítottam sok szép gyermekdalra, csángós énekekre..., nem unatkozom, sőt még sokszor rövidnek is tartom a napot, igaz, nincs férjem, de itt az alig félszáz csángó ember között nem érzem magam egyedül...

Bemutatták a mozsikát, és a gyertyánosiak énekeltek a mikro-

fon előtt. Zoltánnak is elmesélték a gyertyánosiak, hogy milyen nehéz a gazdálkodás. Ahogy kikel a földből a rozs, a lencse, meg a krumpli, máris őrizni kell a vaddisznóktól, a szarvasoktól. Éjszakánként a behordásig durrogatnak, kolompolnak a termőföldek mellett, mégis megdézsmálják a vetéseket. Ugyanúgy kutyákkal s ostorpatogatással próbálják az állatoktól távol tartani a medvéket s a farkasokat. Mellettük a fejsze meg a vasvilla, de önvédelemből néha megölnek, vagy csapdával megfognak egy medvét – akkor, amikor az országban csak egy ember lőhetett medvét, rögtön nagy erővel nyomozott az államvédelem meg a milícia, s a tettesekre kemény börtönbüntetést szabtak. A sebekért meg az állatveszteségért nem jár kártérítés. Miért nem vigyáztak a jószágra? Amikor az egyik panaszos, akinek négy juhát vitte el, közben őt is szinte halálra sebezte a medve, azt kérte a vadászegyesülettől, hogy a garázdálkodó vérmedvét lőjék már ki, még mielőtt teljesen tönkretenné a juhcsordát... Az egyik megyei aktivista pókhendi hangon azt kérdezte a károsult gyertyánosi gazdától:

– Mi van emberek, a falu nem képes eltartani egy aranyérmes medvét? Ottjártunkkor is keményen eltorlaszolták az istálló ajtaját. Elpanaszolták, épp a napokban bújt be a medve a ganéhányó likon, és a pajtából magával vitt egy borjút. Pedig a gazda rajta volt a vasvillával...

Késő este vettünk búcsút a gyertyánosiaktól. András a lovakról ránk terítette a csergéket, a lócsre akasztotta a viharlámpát, és keze ügyébe igazította a fejszét. A telihold meg az istállólámpa fénye mellett, a húsfokos hidegben nekilódult a két deres. A kutyák csaholva kísérték a telep végéig, aztán visszafordultak, mi pedig haladtunk lefele a köves patak medrében. Egyórányi zötykölődés után hirtelen horkolni és ágaskodni kezdett a két deres. András pedig kezébe kapta a fejszét, leszökött a bakról, gyorsan elkapta a kantárszárat, s csitíthatni kezdte a megrémült lovakat.

– Hó, kicsi hó! Csak csendesen, lovacskáim, semmi sem történt. Ott fent az erdőben bagzanak azok a farkasok, ilyenkor se nem látnak, se nem hallanak semmit. Csak az ösztönük hajtja őket...

Ezt már nekünk szánta megnyugtató gyanánt. Bizony kiszökött az álom a szemünkből. András közben sűrűn paskolta a lovak nyakát, s amikor már csak egyet-egyet nyihogtak a lovak, kantárszáron

vezetve, lassan elindultuk, majd pár száz méter után visszaugrott a szekér bakjára.

– A lovak szagot fogtak, s megérezték az ordasokat – magyarázta András –, attól nyihogtak és ágaskodtak. Ha meg nem ragadom a kantár szárát, a lovak elkaptak volna, s most ki tudja hol lennénk.

Végül is nem történt semmi. Letette a fejszét, egyik kezével fogta a gyeplőt, a másikkal az üveget emelte ki a szénából. – Na, nyelvünk egyet erre az ijedelemre, remélem, nem kapunk több kíváncsiszkodót...

– Magának legyen igaza, vezér uram... – mi is kortyintottunk egyet. Amikor a téeszírodába léptünk, Vili barátunk az éjjeli őrről kártyázott.

– Már azt hittük, hogy csonttá meredtetek, s fagyott riportereket vacsoráztak a gyertyánosi farkasok...

– Szinte-szinte igazat mondott a sofőr bácsi... – válaszolt a potyautasunk. – A fagyás is, meg a farkas is talál. A farkasok elkerültek, de nézze meg a lábamat – megmutatta a szétfagyott csizmáját.

Már csak az éjjeli őrtől üzenhattunk az elnöknek, megköszöntük kocsisunknak a szívességet, és megígértük Andrásnak, hogy a szombati műsorban a *Marosmenti fenyves erdőt* az ő címére fogjuk postázni Madaras Gábor hangján. Mire az utastérbe vezetett kipufogócső kimelegítette volna a vászontetős terepjárót, már a Fortyogó előtt fékezünk... Egy hét múlva sok-sok aláírással levél érkezett a gyertyánosi telepről, amiben megköszönték a látogatást azzal az utóirattal, hogy *Ne csak télen, de nyáron is jöjjenek...*

Mikrofonnal a kamera előtt

Az első mikrofonos rádiós szereplésem utáni hetedik esztendőben sikerült négy hullámhosszos Orion rádiót vásárolnom. Addig a kolozsvári Józsa Béla diákokthonban csak vezetékes rádión, vagyis a diffúzoron hallgathattam a román rádió műsorát, no meg a kolozsvárit is, vasárnap délelőttönként a magyar nyelvű Diákszót, amiben már saját magam is hallhattam. Utána csak Delta táskarádióink volt, mígnem az elsőszülött Enikő nevű lányunk születésére rész-

letre sikerült egy, akkoriban modernnek tartott Orion Delta szuper készüléket vásárolni. Addig csak a szomszédban néztük szombatonként a két és fél órás fehér-fekete műsort a Román Rádió és Televízió Stúdió jóvoltából.

Több előnye is volt az akkori tévénézésnek – soha sem kellett a csatornaváltással bíbelődni, eszi, nem eszi alapon csupán azt az egyetlen műsort lehetett még a legszuperebb antennacsodával is lecsalogatni a magasságos egekből, ahova – épp emiatt – még sok fohászt küldtünk annak idején. Pedig már a szomszédos irredentáéknál is színes volt a világ. Közben csendesen zabálgatott bennünket a sárga irigység azért a pozitív diszkriminációért, amiben még Trianon után is részesült a határ menti magyar lakosság, ugyanis ők az egy román tévéadás mellett még két magyar tévécsatornát is foghattak. Ha valaki Váradon vagy Nagyváradban, Aradon és Temesváron, Szatmáron egy szupergyors etnikai felmérést szeretett volna végezni, csak a háztetőkön meredező tévéantennákra kellett pillantania és megszámolnia, hány antenna mutat Európa és hány Ázsia irányába, és máris kész etnikai kimutatást kapott a jámbor idegen: hol laknak magyarok vagy esetleg magyar tévét kedvelő családok.

Valamikor réges-régen, amikor még a magyar foci csillaga is fenn volt az égen, a határon kívül rekedt több százezres szurkolótábor egy magyar–belga, magyar–brazil, esetleg magyar–svájci meccs megtekintéséért több száz kilométereket zötykölődött. Bánffyhunyardon s a környező román falvakon csak az antennákat kellett figyelni, és ezek szerint bekopogni a portára. A gyergyóiak, az udvarhelyiek a vásárhelyiekkel nagyszerűen megfértek egymás mellett a tévémozinak kiképzett csűrökben. Legtöbb esetben a házigazda nem csak ingyentévével, -hellyel, de bizony még néhány kancsó jóféle háziborral is megkínálta a fáradt magyar focirajongó vándorokat. Az volt az igazi *magyar–magyar értekezés!* Ami bizony szemet is szűrt a karhatalomnak. Ugyanez zajlott szabad ég alatt, a kolozsvári Feleki-tetőn vagy Nyárádremetén, az 1084 méter magas Hátsó-hágón, Koronkán a dombháton, azokon a pontokon, amelyeknek földrajzilag rálátása volt a Tokajban felállított tévé adótoronyra. Esőben, fagyban, ködben vagy viharban konokul meredtünk a képernyőre, még akkor is, ha azon több volt a bolha, mint a foci, csak azért, mert teli torokból kiálthattuk, hogy *Góól!* és *Szép volt, fiúk!*... A kék sze-

műek, a lelkünkért felelős fiúk is hozzájárultak a *rebellis* zarándok öröméhez. A meccs végére, felsőbb parancsra, a falusi rendőrök már megszállták az utakat. Csak úgy hullottak a jogosítványok, záporoztak a több száz lejes jegyzőkönyvek, de kit érdekelt? Fő az, hogy *megvertük dotoho bandáját, vagyis a cseheket...*

Valamelyest csak akkor enyhült a tévéturizmus, no meg a nyugati végeken élő magyarok iránti ellenszenv, amikor 1969-ben megkezdte adását a Román Rádió és Televízió magyar adása, amely aztán 15 éves korában kimúlt. Kezdetben mint magyar szóra kiéhezett tévénezők tapadtunk a heti félórás műsort fogható tévéképernyőre. Mindenre vevők voltunk, mindegy, hogy mit láthattunk, csak Birta Jóska meg Józsa Erika mondja magyar nyelven a vegytiszta *proletkult* szöveget! Mindennek örültünk, kimondatlanul, titkon reméltük, hogy a sok dübörgő munkalátogatás, tervteljesítés mellett majd csak szóhoz jut Cseh Judit, Madaras Gábor, meg a Rózsa Béla zenekara. Emellett hallunk magyar szót a színházi előadásokról. Táncmuzsikát is reméltünk Szabó Edittől, Bányász Istvántól, Tóth Erzsébettől, majd csak halljuk a Dancs Árpit, az Adorjáni Ernő könnyűzenekarait.

A kicsi és rövid, színtelen *magyar adás* megváltoztatta életünk ritmusát. Minden hétfő délután úgy vártuk a *Szeretnék szántani dal-lamával* induló magyar adás kezdetét, mint a gyerek a karácsonyfa csengettyűjét, akárcsak a Vásárhelyi Rádió szünetjelét az egész Székelyföldön. Ez vala kezdetben... Ahogy telt-múlt az idő, egyre jobban viszketett a rádiós mikrofont tartó markunk, különösen olyankor, amikor rémülten bizonytalankodott a kamerák előtt valamelyik egykori rádiós, aki a román RTV rádióscsapatából igazolt át az RTV magyar adásához.

Nem sokáig sóhajtoztunk a kamerák után, csak elérkezett a pillanat a mi rádiónkhoz is. A mindenható, kifogástalan modorú Bodor Pali, a magyar adás főszerkesztője javaslatlalt érkezett hozzánk. Összegyűltünk a nagystúdióban, és elkészült a protokoll: saját munkaterületéről mindenki javasoljon riportot, portrét, tudósítást, falumonográfiát. Persze nem maradhatnak ki a napi politikai témák, a szocialista munkaverseny eredményei, a *Megéneklünk, Románia* nevű nemzeti kultúrmozgalom eseményei, amelyek „alapvető követelmények”, más szóval, „létkérdések”. Közérthetőbben fogalmazva mind-

ezek képezik az adás fennmaradásának alapját, de persze, természet-szerűleg jut hely a műsoridőben az érdekes anyagok számára is – zárta le mosolyogva *toborzóbeszédét* Bodor Pali. A rádió műsorát féltő Oroján Sándor igazgatónk pártolta a felkérést, de figyelmeztető hang-nemben egy apró kiegészítéssel élt: *mindezt természetesen a szabad-időnkben, és csakis a jól végzett rádiós feladatok hibátlan megol-dása után vállalhatjuk, állhatunk időnként a világot jelentő tévéka-merák elé színészkedni...* Meg is próbálkoztunk – Vajna Jánossal, Jászberényi Emesével, Bene Szász Zsuzsával jómagamat is beleért-ve –, azonban magunk között, szerényen, amolyan rang nélküli ide-genlégiósoknak számítottuk magunkat. Az első felvételeknél, ame-lyek filmfelvevő kamerákkal, lámpákkal, magnókkal készültek, egy-egy baki után nemcsak az operatőr, de még a világosítók és a hang-technikusok is *instrukciókkal láttak el*, bátorítottak.

Úgy a tévés *inasidők* derekán, a hetvenes évek derekán a köte-lező gyakorlatok mellett – amelyek munkavállalásokról, tervtelje-sítésről, határidő előtti szántásról, cséplésről és terven felüli erdőki-vágásról szóltak – lassan-lassan elvértve sor került egy-egy farsangi népszokás, egy különleges mesterség, kórustalálkozó, táncegyüttes bemutatására is. A munkás- vagy parasztportrék mellett vidékünk je-les embereit is megmutattuk a kamerának. Bevallom, égett a fülem, amikor a bukaresti tévéstudióban az első felvett filmanyagot előhív-ták, a hangfelvételt speciális mágneses szalagra másolták, és a tech-nikusunkkal elkezdtük a vágást, aki legtöbbször egy kukkot sem ér-tett a szövegből, de annál inkább értett a képekhez. Csak kapkod-tam a fejem, mire figyeljek? Arra, hogy miképp kell a hangot a kép-pel szinkronba állítani? Ne csak tátogjon az alany, a hang is indul-jon, ha nyílik a szája... Vagy arra, hogy hova, melyik kosárba akasz-tottam a kivágott erdei patakrészletet, amit majd a felvétel közepé-re kell beragasztani... Van-e fehér kesztyűm, mert anélkül szeny-nyeződik a kép... Hogy mondják románul, hogy fedőkép? Szóval egy kiadós vágóasztali munka után csak forgott velem a világ...

Nem csoda, hogy mindenki az egyetlen magyar vágónő, Zsuzsa kegyeiért esedezett. Ugyanis a román nemzetiségű vágónőt az égad-ta egyetlen nyúl farknyi alkotmányi cikkely sem kötelezhette arra, hogy a magyar adás kedvéért megtanuljon magyarul, ezzel szemben a de-mokrácia jegyében csak olyan magyar technikusokat alkalmazott az

RTV, akik tökéletesen beszéltek románul. A néhai Aradits Laci úgy oldotta meg saját vágóasztali munkáját, hogy feleségül vette Zsuzsát, és megtanulta a filmezést. Egytagú stáb lett belőle.

Nekem különösen nagy szerencsén volt az egyik legkiválóbb tévéoperatőrrel, a néhai Öllerer Jóskaival, aki otthagyta a Buftea Film-stúdiót, híradót és riporteri állást vállalt a román tévénél. Nagyon szép munkát kapott a legrangosabb szerkesztőségben, a Világjárók műsorának, a világ legszebb tájainak fényképezését és láttatását végezte. Jóska barátunk ezt az állást is otthagyta, ami egyébként a nézőknek gyönyörűséget, neki pedig nemzetközi szakmai elismerést és elégtételt hozott. Mivel jól ismerte Bodor Palit, önként jelentkezett a magyar adásnál, magával hozta roppant nagy szakmai tapasztalatát, és a kezdő riporterek mellé kérte magát, hogy legalább a nyelvi nehézségen könnyítsen. Ez sokat elárult Öllerer Jóskáról, akivel együtt rúgtuk a rongylabdát a marosvásárhelyi Somos-tetőn, lubickoltunk, halásztunk, csónakáztunk a Ritzben, a víkendtelepen, és el-eljárogattunk a *döcibe*... Jóska ült a vágónő mellé, és kockáról kockára rendeztük a filmet meg a hangot, amíg cenzúrára kész állapotban, dobozba nem került a hang és a kép.

A felvételek is nagy izgalmat és élményt jelentettek számomra. Bodor Pali diplomáciai zsonglőrök után végre kiharcolta – szerencsére Bukarestben és nem Vásárhelyen –, hogy Kemény János az egyik könyve megjelenése alkalmával egy röpké interjú után részletet olvashasson fel a *Halász, vadász, madarász* című novelláskötetéből, ami egy csodálatos és izgalmas szarvaslesről szólt – persze mindenféle rang és cím nélkül. Kész főnyeremény volt, bátorságot adott. Igaz ugyan, hogy szó sem esett arról, hogy báró Kemény János 1926 júliusában 26 erdélyi magyar íróval megalakította a Heli-kont, hogy a vécsi kastélyban alapított Kemény Zsigmond Társaságot már 1928-tól vezette, arról sem beszéltünk, hogy származása miatt családjával kényszerlakhelyen élt, hogy megaláztatása végett mérsékelő munkára kényszerítették, pedig az első marosvásárhelyi állandó magyar színház – a Székely Színház – létrehozásában oroszán részt vállalt. Minderről tilos volt beszélni. Csak három évtized után, amikor Balázs János, az RTV szerkesztője 70. születésnapomra egy nosztalgiaműsort állított össze, és előhalászta a 33 éves riportot, csak ennek kapcsán mondhattam el mindezt János bácsiról.

Aztán kis idő után sikerült a személyiségek bemutatásának jogát is kiérdemelnem. Nyomban az egyik vásárhelyi nagy kortársra vettem ki hálómat, még 1971-ben. Az első, emlékezetes riportalanyom nem lehetett más, mint az egykori középiskolai franciatanárom, dr. Farczady Elek heraldikai professzor, középiskolai franciatanár, aki a párizsi Sorbonne egyetem, valamint az École Nationale des Chartes nevű diplomatikai és paleográfiai főiskolán tanult. Itt szerzett heraldikai, azaz címertani ismereteket. Sajnos a felvétel „piacképessége” érdekében mindezekről mindketten bölcsen hallgattunk. De a 15 perces portréfilm során annál többet hozsannáztunk arról a hallhatatlanul nagy felfedezéséről, amire még 1957-ben a Bolyai dokumentációs könyvtárbeli igazgatósága idején került sor. Farczady Elek fedezte fel az Ötödik magyar nyelvemléket, a *Marosvásárhelyi sorokat*. Ezt követően Szabó T. Attilával, a nagy erdélyi magyar nyelvtörténésszel, akadémiussal átdolgozták, és *Marosvásárhelyi Glosszák* címmel 1973-ban kiadták. Persze kiollóztak a riportból minden olyan életrajzi fejezetet, ami nem utalhatott Elek bácsi munkás elődeire, ellenben elhallgattuk arisztokratikus származását. Így a középiskolai tanári pályáján tanyáztunk, amelynek kedves színfoltja volt a kereskedelmi iskolai szakasza, amiből a kamera előtt régi csínytevőket emelt ki. Így került szóba Erdős Irma színművésznő és Sükösd Marci osztálytársammal együtt, jómagam is...

– A ti szátokért sem fontak, János, de én sohasem haragudtam a franciaórák alatti bemondásaitokért, még el sem fenekeltelek benneteket. Valamikor én is műveltem a suttogó beköpéseket, de engem nádpálcával jutalmaztak.

Aztán szívesen beszélt dr. Bernády György 1902-ben történt polgármesterré avatásáról. A kamerával rövid történelmi sétát tettünk Marosvásárhely nevezetességeinek sorolgatásánál. Indulás előtt egy fecnire felrótt egy vásárhelyi történelmi kronológiát. Ebben szerepelt Mátyás király 1470-ben kiadott oklevele, amelyben már megjelenik Marosvásárhely neve, valamint a mészárosoknak kibocsátott 1493-as kiváltságlevele. Megmutatta volna azt az épületet, ahol az első országgyűlést tartották, Borsos Tamás, Nagy Szabó Ferenc lakhelyét, az első nyomdát 1786-ból, a mai ortodox templom helyén álló Bodor kútját, az 1890-ben épült Iparmúzeumot, a Bernády-korszakban épült Vízműveket, a Kultúrpalotát, a villanytelepet, de

végül is aztán csupán a Kultúrpalota, a Teleki Téka, a Bolyai liceum, az Orvosi és Gyógyszerészeti Főiskola került műsorba, no meg a Bodor kútja is. Ennek kapcsán Farczády tanár úrtól megkérdeztem, hogy szíve szerint hova építené fel újra a Bodor kútját? Elkísért a Bolgár téri parkba, és rámutatott a parlagon levő nagy átmérőjű szökőkút beton medencéjére, hogy oda lehetne felépíteni a zenélő kút hű mását. Ezt a képzeletbeli kutat egy kis áttűnéses filmtrükkal sikeresen filmre vittük. A múzeumban lévő kút makettképét egyszerűen rámontíroztuk a képzelt helyszínre, a mai Bolgár téri szökőkút felvételére. Remekül sikerült a trükk. Mi tagadás, a riportfilm még a cenzorok tetszését is megnyerte. Azonban a magyar múltra és jelenlétre utaló képsorokból így sok került a kosárba. Csak zárójelben jegyzem meg, hogy ezzel a tévériporttal már 1971-ben ötletet adtunk a város vezetőségének a Bodor-kút visszaállítására, azonban a mai napig nem történt egyetlen lépés sem ebben az irányban. Jelenleg is több mint ötszáz kilométerrel nyugatabbra, a budapesti Margitszigeten áll és zenél Bodor Péter zenélő kútjának hasonmása. Pedig a sajtó mozgósító erejét már három és fél évtizeddel ezelőtt megpróbáltam latba vetni, de nem találtunk értő fülekre.

Nem tartozott kedvenc tévés produkcióim közé az a kisportré, amit a hazai szocialista-realista íróval, Kovács Györggyel készítettem. Morcos „osztályharcos szellemű” vénember volt, négyszer rendelt vissza a forgatásra, különböző fej- és ízületi fájdalmakra hivatkozva. A portré elkészült, nem titkolt közömbösség mellett, és műsorba is került. Csupán néhányan jelezték, *hogy láttak a tévében*. A kisportréban kérésemre elmondta, hogy a hazai szocialista remekművével, a *Foggal és körömmel* című regényével hogyan próbálta mozgósítani a munkásosztály rendíthetetlen erőfeszítéseit a kizsákmányolók elleni osztályharcban. A művet lefordították román, cseh, német és francia nyelvre, amiért Állami Díjat kapott, és bekerült a középiskolás tananyag kötelező olvasmányai közé, akárcsak a *Krisztofék kincse*, vagy a *Bokréta*, a kriminek beillő *Oszdola leánya*.

1950-ben megírta *A szabadság útján* című művét a moldvai csángókról. Kiderült, hogy 1945 és 1950 között a marosvásárhelyi Szabad Szó és a Népiújság szerkesztője volt, a Korunk, az Utunk és az Igaz Szó szerkesztőbizottságainak is tagja volt. Közéleti megbízatást is vállalt, méghozzá nem is keveset. 1952 és 1975 között a Nagy

Nemzetgyűlés képviselője, 1955 és 1974 között az RKP Központi Bizottságának tagja, még tíz éven át a Nagy Nemzetgyűlés alelnöke is volt. Mindez szerepelt az interjúban. Azonban sok fejezet kimaradt a torzó portréból. Csúpan egy példa a sok közül. A meggyőződéses kommunista író az *Ozsdola leánya* című regényét az osztályharc és a szekuritáté győzelmének szentelte, mivel a történet igazságmagvát egy valós eset képezte. Többéves hajsza után, végül is árulás folytán, az államvédelmi szerveknek sikerült Jegest, Pusztait és társukat ártalmatlanná tenni. A három kulák származású fegyveres katonaszökevényt a szocialista vívmányokat és a lakosságot fenyegető, veszedelmes alakoknak kiáltotta ki a hatalom. Az akkori irodalomkritika szerint ez volt a szocialista realista irodalom bravúros alkotása. Mellesleg 1959-ben az év hazai magyar sikerkönyve volt. Ám az olvasók egyszerű betyártörténetként lapozták Kovács György dokumentumregényét, mivel tudni vélték, hogy a székely legények nem a fegyveres kiképzés, hanem a Duna-csatorna kényszermunka-tábora elől szöktek meg.

Akkoriban a kulák származású katonaköteleseket csakis a *dombelhárítókhoz* sorozták, ahol munkaszolgálatosként három éven keresztül fegyver helyett lapátot forgattak. Ezért menekültek az ozsdolai hegyekbe. Itt viszont a lakosság és – főleg a nők – rokonszenvével találkoztak a *betyárok*. A portréfilmben természetesen nem szerepelt Kovács Györgynek az a hírhedt cikke, amely 1956. június 3-án jelent meg *Gyom, amit irtani kell* címmel. Ezt a lázító írást egyidejűleg az Előrében, a Scínteában, valamint a bukaresti német lapban is leközölték. Ebben Kovács György nyílt támadást intézett az öntudatra ébredő romániai magyar írók ellen. Az 1956-os magyar forradalom leverése után, mint hangadó kommunista író, éles harcot indított a *magyar nacionalizmus* ellen, és egyben megkísérelte a *magyar nyelvű román író* fogalmának a bevezetését... Volt kitől tanulnia. Az Igaz Szó akkori főszerkesztőjétől, akinek a marosvásárhelyi telefonkönyvben kétszer szerepelt a neve, egyszer mint Hajdu Győző, másodszor mint Hajdu Victor.

*

Egy érdekes, hangulatos Maros-parti olaj tájképet őrzök az ágyam felett. Ennek a hátán található a *Naplemente a város peremén* című

alkotás, amely bravúros technikával, úgynevezett textilplasztikának keresztelt módszerrel készült. Az alkotást akkor kaptam ajándékba Plájás György kirakatrendező és címfestőtől, amikor őt textilplasztikával dolgozó műkedvelő képzőművészként mutattam be a tévé-nézőknek. Egy kis színes tévépöccenetet, etűdöt készítettem róla. Valószínű, nem mindenki tudja, hogy a textilplasztikus nem használ sem ecsetet, sem olaj- vagy vízfestéket, de még szemet vagy krétát sem, hanem csupán ollót, ragasztót és rongyhulladékot. Amikor alkot, elővesz egy lemezt vagy kartont, festőállványra helyezi, majd belenyúl a színes rongyoszsákba, és kiválaszt egy darabot, tetszése szerint leszabja, majd ráragasztja a kartonra. A kék éghez kék szövETFoltot vág és ragaszt, a napraforgóhoz sárgát, majd barnával egészíti a tányérját, zöld vászonnal a szárát meg a levelét, mindaddig, amíg pár lépésről durva ecsetvonásokkal készített olajfestménynek nem tűnik a rongyragasztás. Egy ideig hunyorogva nézegeti, majd hirtelen egy füstszínű darabkát kotor elő a zsákból, egy-két nyisszantás az ollóval, máris ott a füsti fecske a kép bal felső sarkában. Hogy én is adjak valami érdekes színfoltot a riporteri sablonmegoldásnak, megkértem Gyuri barátomat, hogy a riport forgatására *rongyozza ki* Bodor Péter zenélő kútját. Sajnos Gyuri barátomnak lila gőze sem volt róla. Erre Csepregi András barátom képeslapgyűjteményéből kölcsönkértem egyet, aminek alapján másnapra rongyokba öltöztette azt a kutat, ami még az 1920-as években eltűnt Vásárhelyről, helyén ma egy óriás méretű ortodox bazilika áll. Elkészült az interjú, végül elővettük a *Zenélő kút* című alkotást, és megkértem a mestert, hogy vegye le azt a rongydarabkát a tábláról, amit legutoljára ragasztott oda, Dóczi Lajost, az illedelmes, pontos és tehetséges operatőrt pedig arra, hogy minden mozzanatról csak egyetlen kocka állóképet kattintson a filmezőgépével. Amint eltűnt egy rongydarab – keccent a gép: egy rongy – egy filmkocka. És ezt így folytattuk mindaddig, amíg az utolsó rongydarab is lekerült a kartonról. A felvétel végén Gyuri azért méltatlankodott, hogy immár egy Plájás-művel szegényebb lett a műalkotások világa, Dóczi Lajos viszont nem értette a szokatlan operatőri megoldást. Miután elmagyaráztam, hogy a levetítéskor megfordítjuk a felvételt, és visszafele pereg majd a filmszalag, azt az érzést kelti a nézőben, mintha az üres táblára magától pattannak a színes rongydarabok, mind-

addig, amíg ki nem kerekedik belőle a zenélő kút – akárcsak a rajzfilmekben. A módszerem meg az alkotás sikert aratott a szakmai berkekben, annyira, hogy egy svéd tévés stáb nyomban megvásárolta az ötperces riport közlési jogát. A nézők is jelezték tetszésüket. Miközben szedelőzködtünk, emlékfotót készítettünk, Gyuri elmesélte, hogy egy alkalommal rongyragasztás közben egy falusi néni némán bámulta, hogy miként lesz a rongyoszsákból kép. Végül arra kérte a művészt, hogy jó pénzért festene neki a háborúban elesett fiáról egy szép nagy színes képet:

– Nénikém, hozzon egy fényképet a fiáról, s akkor lesz falikép.

– Épp ez a baj, hogy még egy árva fényképem sincs a fiamról, így az asszony.

– Akkor másképp csináljuk – és elővett egy rajzlapot s ceruzát, s magyarázni kezdte az elképzelését. – Nénikém, most egy fantomképet rajzolunk. A fiának milyen színű volt a haja?

– Barna.

– Kerek vagy hosszúkás volt a feje?

– Olyan kerek.

– Az orra ilyen volt, a füle így állt, az álla pedig így?

– Igen, igen... – bólogatott sűrűn a néni.

– Na, tudja mit, holnap jöjjön a képért.

Másnap megérkezett a falusi asszonyság, Gyuri a karszékre helyezte a portrét, s megkérdezte az asszonyt:

– Na, néném, megismeri a fiát?

Az asszony hosszasan bámulta a képet. Az arcán lassan peregni kezdett a könnye, majd szomorú hangon csak annyit mondott:

– De megváltoztál, édes fiam... Alig ismerek rád...

*

Amíg Bodor Pali kifinomult diplomáciai érzékkel és taktikával vezette a magyar adást, a kötelező, *tartásos* anyagok mellett kapunk megrendelést erdélyi kuriózumokra, ilyen volt a török időből származó székelyderzsi hagyomány, a szombati szalonnázás. Akkoriban a templomerőd tornyában őrizték a füstölt szalonnát, a kolbászt, a sonkát, az oldalast. A török uralom idején elhatározták a derzsiiek, hogy mindenki behordja a *disznókőccséget* a várfallal kö-

rülvett templom tornyába, és minden héten egyszer kinyitják a toronykaput, amikor mindenki vihet a sajátjából. De ha valaki a máséhoz nyúl, annak még a környékről is el kell takarodni – szól még ma is a regula. Erről is készült egy kis tévériport.

*

Aztán Vásárhelyen a rádióstúdióval közösen kétrészes, nagyszabású, zenés-táncos, kabaréjelenetekkel fűszerezett tarka szórakoztató műsor, úgynevezett esztrádműsor készült. Mivel akkoriban Komzsik Istvánnal és Nagy Miklóssal kollaborálva már túljutottam a 15. szilveszteri rádióműsoron, arra gondoltam, betársulok a paródia műfajba. Így fogadta el a nagy erővel kivonuló stáb három egyfelvónásos kabaré-, illetve paródiajelenetemet, nevezetesen a *Két tégl*a című tréfát, amit Ferenczi Csongor és Tóth Tamás vitt színre, a *Protokollvacsora a Güzübent*, amelyben Gyarmati István, Adleff Ingeborg, Tóth Tamás és Tarr László kapott szerepet, valamint a *Náci bácsi a tévében* című tévériport-paródiát, amelyben a riporter szerepét Ferenczi Csongor és a 104 éves Gumbágyó Náci bácsit Tóth Tamás alakította, kitörő sikerrel. Még 25 év után is jóleső érzéssel figyelttem a nekem szánt nosztalgiaműsorba iktatott jelenetet. Különben remek kritikát kapott az akkori magyar adás *Tapsoljunk Vásárhelynek* című műsora, amelyben remekelt a három zeneszerkesztő Zoltán, név szerint Borbély Zoltán, Boros Zoltán és Feczko Zoltán. Nemkülönben a két műsorvezető: Borbáth Ottília és Tarr László, valamint a műsor rendezője, Sandu Căpușneac, aki – erdélyi származása révén – értett magyarul is.

*

A *tévékirándulásaim* emlékei közül a legfájdalmasabb épp a kedvenc témámhoz, a sportrepüléshez fűződik. Nem mulasztottam el hírt adni a marosvásárhelyi sportrepülők legkisebb teljesítményeiről, a nemzetközi arany-, ezüst-, bronzérmeiről, vagy ha új *Fóka*, esetleg egy *IS 65*-ös vitorlázógépet, vagy talán egy új *Vilga* vagy *AN 2*-es motoros vontatót kapott a Marosvásárhelyi Vitorlázó Sportrepülőklub. Ennek az volt a magyarázata, hogy több mint harminc éven át a repülőklub parancsnoki tisztjét a gyémántkoszorús sportrepü-

lő, Józsa Sándor töltötte be, aki mellesleg tragikus haláláig a barátom volt, akárcsak a parancsnokhelyettes Demeter Zoltán, a teljesítményvitorlázó pilóta Acs Jenő, vagy Nagy János, a kiváló oktató Pető András és még sokan mások, akik halálosan izgalmas történeteket meséltek el mikrofonom előtt, lent a reptéren, de bizony még a fellegek között is, a pillekönnyű, karcsú testű, széles szárnyú vitorlázógépben.

Éppen a sokéves barátságnak köszönhetően sokszor ért az a megtiszteltetés, hogy a táskamagnómmal – mint tiszteletbeli klubtag – az oktató előtti ülésben foglalhattam helyet, ahonnan 300 vagy 400 méteres magasságban a csodálatos látványtól átszellemülve elragadtatással próbáltam visszaadni a mikrofonom előtt a látványt úgy, hogy közben a botkormányt igazító oktató barátom kedélyesen felelt a kérdéseimre, és történeteket mesélt a kalandos gólyacsapattal való viaskodásokról, hiszen az óriás madár, vagyis a vitorlázógép, gólyamadár logikával élve, ki akarta szorítani őket a lustán lebegtető termikből, a felhajtó meleg légáramlatból. Ezért bukórepüléssel a szárnyaikkal csapkodták a pilótafülke ablakait. Valljuk be, abban a magasságban nem volt szívderítő jelenet. De mindig békésen oldódtak meg a magasban keletkezett konfliktusok. Sanyival a II. világháború hozott össze, ugyanis családjainkat a hadszíntér közeledtével már 1944 júliusától a Széchenyi kényszerítő helyre parancsolta a városvezetés, és így szeptember 23-ig előbb a visszavonuló csapatokkal osztozkodtunk az udvaron, s ismerkedtünk a hadi kekszszel meg a cikória kávécukorral és mondtuk, hogy *Bitte schön ein fenning*. Aztán a jövevény katonák megtanítottak a *Drászvutye táváris* köszönésre. Szinte három hónapig éltünk a sötét pincében, petróleumlámpa mellett. Itt kezdődött a Józsa és a Csifó család minden tagja között a sírig tartó barátság. Esténként az udvaron üldögélve hallgattuk a sötét ég alatt morgó *Tito buszok* repülését, a bombák robbanását, a német Messerschmidt, az orosz Rata vadászrepülőgépek szirénázását vagy süvöltését. Sanyival mint idősebb pajtással már akkor megfogadtuk, hogy belőlünk vadászpilóta lesz. Végül csak ő egyedül tartotta a fogadalmat, no meg a fia, Sanyika, akit – Józsa Sanyi megrendítő tragikus halála után – azonnal eltiltottak a repüléstől a nagyszülők. Az állandó és hosszas könyörgés után mégis megengedték, hogy Sanyika sárkányrepülővel repülhessen, de csak szigorúan kis magasságban és az ernyei Nyergesdombon. Ez adta

az ötletet, hogy ha már nem sikerült látványos tévériportot készítenem a legendás Józsa Sándorral, akkor legalább Sanyikával mutassuk meg a nézőknek a sárkányrepülő szerkezet építésének gondjait meg a repülés örömeit.

Forgatócsoportot alakítottunk Öllerer Jóskával, és mozdulatról mozdulatra bemutattuk a sárkányrepülő készítését, majd a csúcsra mászás kínjait, a szárnyak kifeszítését, a nekifutamodást, a levegőbe emelkedést, a lebegést és a magasságynerést, valamint a gyönyörű nagy ívű fordulókat, amíg Jóska filmszalagra – nem videoszalagra – rögzített minden mozdulatot. Vajna János kollegámmal pedig a perceket mértük: lesz-e rekorddöntés a levegőben? Csak a zápor idézte elő a kényszerleszállást, a kényszer sárkánycsomagolást, majd a Lada márkájú kocsimmal való lecsúszást az agyagos domboldalról. Szakmai szempontból jól sikerült 15 perces összeállításnak ítéltük produkciónkat, ám az összeállítás közös megtekintésén a cenzúrát nem Bodor Pali főszerkesztő képviselte, hanem Molnár Vilmos elvtárs, akinek bukaresti stílusát csak a párt ideológiája múlta felül. Amikor a vetítőben összevillant a tekintetünk, mindenről lemondtunk, felhúztuk a vállunkat: – Nincs sok remény! Le is pergett a film. A hamutálcák színültig teltek cigarettacsikkokkal. A góré nagyot sóhajtott, és csak ennyit mondott: – Nem rossz, nem rossz. Újabb cigarettára gyújtott, majd körülményesen, minden szót megfontolva folytatta.

– *Lássák* az elvtársak, hiába minden lelkesedés, ha magukból hiányzik a stófa, az arányérzék, ami politikai hiba... Itt hosszú fejtegetés következett az ideológiai felkészületlen műsorkészítőkről.

– Csodálkozom magán, Öllerer *eltárs*, pedig maga régi motoros és mégsem vette észre az aránytalanságokat.

– Ne tessék haragudni, Molnár elvtárs, mégis miben áll az aránytalanság?

– Nézze, Jánoska, maga szépen, dialektikusan felvezette a repülés történetét, mondhatnám költőien, de mi a román nézőnek csináljuk a műsort, maga beszél a Wright-testvérekről, arról a Blériot-ról, az már ugye három külföldi úttörő pilóta, s akkor maga jön itt nekem két bátor román hőssel, Aurel Vlaicuval és Henri Coandával. Ez így nem mehet. Vagy vágja ki az egyik külföldit, vagy tegyen be még egy román pilótát. Adok egy tippet, mert én a Traian Vuia utcában lakom: tegye be őt is. Sajnos ezt már egy óra alatt nem lehet meg-

csinálni. Oda hangfelvevő stúdiót és vágóasztalt kell igényelni, legközelebb jövő hétfőn, de akkor már jön a nemzeti ünnep, ott már tökök anyagok kellenek. Esetleg majd két hónap múlva. Lett abból tél is, új esztendő is, és bekövetkezett a végzetes 1985. január 12., amikor elzártak minden magyarul beszélő rádió- és tévécsatornát, és a negyedórás remekművünket magához szőlította az enyészet, akár csak drága barátunkat, a feledhetetlen Jóskát...

*

1976-ban megtisztelő feladatot kaptunk négy forgatási napban. Abban az évben töltötte 150. évét a Szentkeresztbányai Vasüzem. Előre kikötötték a műsorszerkesztők, ne hangsúlyozzuk, hogy Közép-Európában is matuzsálemnek számít a vashámor. A vasipar hagyományának emlegetésekor kerülni kell az összehasonlítást a Galaci Kohászati Kombináttal. Ha tényleg képernyőre akarom juttatni a riportot, ne próbáljam, sem én, sem az alanyaim, de még az atyáúristen sem, a szájunkon kiejteni azt a nevet, hogy: Szentkeresztbánya! Felejtsük el egyszer s mindenkorra, mert annak a településnek már a dákkori neve is Vlahica volt. Így hangzott a cenzor előzetes tanácsa, amit óvatosságból még riport előtt kikértem, majd azzal toldotta meg: – Nem belebonyolódni a vlahicai exportba, mert az a több ezer villanymotorköpeny, bármilyen extra minőségű lenne is, a németek bezúzzák és acélt csinálnak belőle. Maradjunk csak annyiban, Romániának a presztízsét emeli az a tény, hogy Nyugat-Németországnak is szállít a hazai ipar. Megírtam a forgatókönyvet. Helikopterünkkel 1000 méter magasba emelkedünk, körkép után nagytotálban fordulunk le a kameránkkal a Hargita csúcsáról, majd egy 150 éves fenyőre fordulunk, onnan ráközelítünk a füstöt okádó kohókra, és azután jelenik meg a főcím, miközben Karl Orff Carmina Buranájából szól a részlet: Kohótűz és kenyér. Saját vállamat veregetve, türelmetlenül vártam Öllerer Jóskát, aki a forgatócsoportunk vezető operátora volt, természetesen a másodoperatóri szerep is rá jutott, mivel a drága kamera mellett cipelt magával egy *miesnapi*, hangosan berregő masinát is, amit a fedősnittek felvételéhez használt. Letelepedtünk a csíkszeredai Fenyő cukrászdában, és nagy lelkesedéssel előadtam disszertációm, amiben nemcsak a főcím, a hámor, a múzeum, hanem a megmunkálók, a melósok, a kokillakészítő

székely asszonyok, persze az igazgató és a párttitkár is benne szerepelt – közben figyeltem a Jóska arcát. Láttam, már-már nyertem...

– Ez mind szép és jó, de nem mondanád meg, honnan szerzünk helikoptert?

– Te Jóska, tudtommal a RTV-nek van helikoptere...

– Ne légy ilyen naiv, te Jancsi, azt csak munkalátogatásokon szabad használni, nem pedig holmi erdélyi apró-cseprő ipartörténetcskék bemutatására, még a végén megsértődnek a kékparulésak... Érted, amit mondok?

Aztán helikopter helyett felmáztunk a katolikus templom tornyába, és onnan mutattuk a főcímet. De azért a riportban bemutattuk a hatalmas vízkerékkel és az egyszerű fafogantyúval működtetett vízikalapácsot, amint éppen finom, de határozott pontos ütésekkel kovácsolta a meggypiros vasat, persze a Lövéte-patak vizét, ami a vízi-kerékre zuhant, azt már egy ügyes székely ember adagolta. Megmutattuk egy szürkevas olvasztókemence csapolását, hatalmas fény- és tűzijáték közepette hogyan születik meg a villanymotorköpeny. Az igazgató R. János arra volt büszke, hogy lövétei vasérből dolgoznak, és alig győzik a termelést, mert óriási a külföldi megrendelés. Oda pedig biztosítani kell a minőséget...

Persze az igazgató elvtárs elfelejtette hozzátenni azt, hogy az AEG cég tudja, hogy méregdrága faszénnel olvasztják a szürke öntvényt, de azt is, hogy a bogmentes fenyődeszkából méretre készült ládákat a termék leszállítása után nem dobják szemétre, hanem a vámmentesen kapott deszkaanyagot jó áron továbbadják a bútorgyárnak, amiből bútor készül... Ez már gazdaságpolitika volt, viszont örülhettünk, hogy minden riport, interjú szalagra került. Búcsúzáskor az igazgató titokzatosan a protokollterembe invitálta a stábunkat, és egy pohár fenyővízzel kínált, majd selyempapírba csomagolt valamit adott át, azzal a kikötéssel, hogy azokat azonnal dugjuk a zsebünkbe... A kapun kívül jöttünk rá, mekkora megtiszteltetés ért bennünket, ugyanis a nagy évfordulón bennünket nem alumíniumból, hanem rézből készült hamutálcával tisztelték meg. A közönséges vendégeket pedig csak alumínium hamuzóval tisztelték meg a kapusfülkében – igaz, hogy nem a nagyvezér, hanem egyszerű, székely ruhás lányok...

Öllerer Jóskaival a rádió megszüntetése óta csak a rendszerváltás utáni első hónapban találkoztam 1990 januárjában, Jilaván. Egy-

más nyakába borulva könnyezve nyugtáztuk, hogy ezt is megértük. Jóska barátom arról készített tévéfelvételt az újraindult magyar adás számára, amint az újraindult Vásárhelyi Rádió negyvenezer hangfelvételét, dobozonként, éppen a teherkocsira rakosgattuk, hogy mielőbb hazakerüljenek a szalagok. Itt már mint interjúalany szerepeltem a Jóska felvételén, elmondtuk, mennyire örülünk, hogy nem vesztek el a felvételek. Nem éreztünk fáradtságot, reggeltől késő délutánig dolgoztunk a hófúvásban, de nem hagytuk abba, amíg az utolsó doboz is fel nem került a kocsira. Türelmetlenségünkben még napnyugta előtt hazaindultunk. Ám a Baragánon a februári hófúvásban az úttalan utakon eltévedtünk. Végül egy páncélos járőr bukkant ránk, a kaszárnyába kísérték bennünket. Előbb arra gondoltunk, letartóztattak, s visszakísérnek. Gyorsan tisztáztuk magunkat, hiszen okmányokkal indultunk. Arra kértek, a vihar miatt ne folytassuk az utat, majd vacsorát és szállást kaptunk. Hajnalban ugyanaz a páncélos az országútra vezetett. Akkor valóban és jólesően éreztük, hogy a hadsereg velünk volt. Végül is kisebb-nagyobb útakadályok után szállítmányunkkal hazaérkeztünk Vásárhelyre, ahol kitörő örömmel fogadott Oláh Magdi, Borbély Zoli zeneszerkesztők, Gáspár Sanyi, Vajna János, Gyarmati Dénes, Máthé Éva riporterek, no persze az egész román szerkesztősséggel együtt... Immár lesz miből zeneműsört szerkeszteni... Foroghatnak az archív felvételek... Megérkezésünk után az 5-ös iskola teljes diáksága étláncot alkotott a tízfokos hidegben a stúdió kapujától a stúdió szalagtáráig, és kézzel kézre vándoroltak a felvételek a polcokra. Senki nem érezte a hideget, mindenki örült, ha megpillantott egy-egy saját felvételt... Az eufóriával keveredett szeretet mintha szét akarta volna feszíteni a világot... Ám elteltek az ünnepek, és kezdte fejét emelgetni a sovinizmus, előbújt rejtekhelyükről a szekusok, és kibújt a szeg a zsákból, a hosszú éveken át parancsra *tisztelt* kisebbségeiken elkezdtek a bosszúállást... Következett a vásárhelyi fekete március...

Azt is túléltek...

A tényleges tévés pályafutásom úgy fejeződött be, hogy Balázs János tévés műsorszerkesztő a hetvenedik születésnapomra a tévé archívumából előbányászta jó néhány 30-40 éves riportomat, kabaréjelenetemet, és ezeket leforgatta, majd pár szavas interjúban röpké kommentárokat kért az 50 perces műsorban. Sohasem gondoltam vol-

na, hogy még egyszer láthatom a három évtizedes felvételeimet, amiért mindmáig hálás vagyok, és főleg azért, mert szándéka szerint elindította volna *Megy a kamera vándorútra* címmel az új sorozatot. Kérésére meg is jelöltem a következő alanyt Csép Sándor személyében... Talán egyszer, a *Megy a magnó vándorútra* analógiájára ez is elindul majd...

Marosvásárhely–Baziaș–Marosvásárhely...

Úti jegyzet

Elhatároztam, és engedélyt kaptam rá, hogy Baziaș-tól a Fekete-tengerig riportsorozatban mutassam be az Al-Duna menti román településeket a stúdió járművei nélkül, operatőri segédlet nélkül, táskamagnóval a vállamon, mint „magányos farkas” azzal utazom és akkor, ahogy én jónak látom. Épp ezért most csupán a terepjárás vizsontagságait szeretném némileg ecsetelni. Itthonról négy napot, pár száz lej előleget, meg feltöltött magnót vettem magamhoz, no meg – lévén, hogy határővezetbe utaztam – „Külön Kiküldetési Okmányt”, azaz Speciális Delegációt is vittem magammal, amivel igazoltam, hogy Jugoszlávia határa mentén, mint becsületes rádióriporter, nem teszek kísérletet a tiltott határátlépésre. Arra kellett vigyáznom, hogy minden egyes jegyet, számlát gondosan megőrizzek, pontosan elszámoljak, a delegáción az igazoló bélyegzők percnyi pontossággal igazolják, mennyi időt töltöttem terepen.

Itthonról taxival utaztam a vidrátszegi repülőtérre – ugyanis lekéstem a reptéri ingyenes buszt. Előbb Bukarestbe repültem, a Băneasa reptéren váltottam gépet, és ugyancsak IL 18-assal landoltam Bánát fővárosában, Temesváron. Onnan gyorsvonattal folytattam az utam Oravicáig, ahol egy olyan autóbuszra ültem, amely Baziaș-ig szállított. Már a határővezetében hasznát vettem a „Spec-delegációnak”, mivel nagyon alaposan átvizsgálták az okmányaimat, személyit, delegációt, újságírói igazolványt, de az RTV fényképes igazolványt is fel kellett mutatnom, ami minden egyes üzembe lépésnél vagy hajóra szállásnál megismétlődött. Az odavalósi lakosokat ismerős-

ként kezelték a határőrök – külön igazolványuk volt, az idegenekhez szinte ellenségesen viszonyultak. Miközben az autóbusz zötyögött, két markáns hátizsákos fiatalembert az egyik őrbódénál le is szállítottak, pedig még legalább húsz kilométerre volt a határ, és egyáltalán nem kesztyűs kézzel bántak a fiatalokkal, lökdösték őket, pedig papírokat mutattak a kísérőknek. Azt is észrevettem, hogy a civil lakosok némelyike időnként sűgött valamit a határőrök fülébe. Erre újra elkérték az igazolványomat, de csak eljutottam a bazias-i autóbusz-megállóhoz. Kisétáltam a huszadik század elején Csipkerózsika álomba szenderült kikötőbe.

Egy magyarul gyengén beszélő szerb dokkmunkással néhány mondatot sikerült rögzíteni magnómmal. A többit jegyzetfüzetbe írtam, s felszálltam az első szárnyashajóra, Moldova-Nouă-Szvinicánál ráfordultunk a Kazán-szorosra. A Duna bal partján még ott díszelgett az a vasútvonal, amelyen azok a mozdonyok közlekedtek a múlt század elején, amelyek a hajókat vontatták át a Kazán-szoroson. A jobb parton a sziklába építve elolvashattam a Kazán-szoros szabályozójának, Vásárhelyi Pálnak és Széchenyi Istvánnak a nevét őrző márványtáblát, akik 1831-ben megkezdték a Kazán-szoros szabályozását. Még Orşova előtt történt egy epizód a Rakéta nevű szárnyashajón. A jugoszláv oldalon száguldott vízi, gyors buszunk, amikor a parancsnoki hídon álló határőrtiszt a nyílt vízen leállította a hajót, és előre-hátra manőverezett, majd egy idő után folytattuk utunkat. Orşováig meg sem állt az ezüst hajónk. 80 kilométeres sebességgel szelte a habokat a Kék Dunán. Egy mellettem ülő parasztembertől próbáltam megérdeklődni, miért manővereztünk, holott nem is volt kikötő? Sűgva mondta el:

– Még szokott ilyesmi történni, domnule. Ha észreveszi a tiszt, hogy valaki a jugoszláviai part felé úszik a Dunában, olyankor kétszer-háromszor átvezeti a hajót rajta, majd tovább megyünk, de mi soha sem látjuk, mi történik a hajó alatt.

Szomorú csend ült közénk, csak a hajómotor zűgött, majd útitársam egyszer csak lassú mozdulattal az ablak mellé intett, és kimutatott a Duna-partra: – Tetszik látni, mennyi fából eszábált kereszt áll a parton?

Nyomott hangulatban hajóztunk tovább, még az Ada-Kaleh sziget maradványaként, a Dunából égnek törő torony, a török minaret

látványa sem tudott jobb kedélyre hangolni. Orşován kellemes kikötői kép, mozgalmas élet, szép naplemente fogadott. A szállodában nem volt zsúfoltság. Másnap a telefonkönyvből kikerestem néhány magyar nevet, címet és felkerestem őket, majd a nagyon modern protestáns templomba látogattam, ahol egy német lelkésszel sok mindenről beszélgettünk, többek között arról is, hogy ismeri azt a helyet, ahol egy időben elásták a magyar Szent Koronát. Elbúcsúztam Hans Klein tiszteletes úrtól, aki egy kis német akcentussal, de nagyon helyesen beszélt magyarul. Másnap vonatra ültem, Resicán át visszaérkeztem Temesvárra, ott a galaci gyorsra szálltam, és éjfél után három körül érkeztem meg a Maros–Magyar Autonóm Tartomány székhelyére – Marosvásárhelyen, a nagyállomásra. Mire kierkeztem az Állomás térre, már egyetlen *Pobeda* – így becézték annak idején a taxikat – sem éktelenkedett az állomásbejáró előtt, de még egy fia maszek sem. Lassan elindultam a város másik vége, a Kárpátok sétánya felé. Alig léptem húszat, s egy pufajkás fiatalember szólított meg:

– Látom, nem tetszett taxit kapni, hova lesz a menet, mert én elviszem.

– A Kárpátok sétányára.

– Tessék beszállni – s kinyitja a Városi Közüzemek locsolókosija ajtaját, s vigyorogva folytatja –, ugyebár, ha ló nincs, az öntözőautó is megteszi...

Kissé bizonytalankodva, de csak felkapaszkodtam a sofőrülésre, elindultunk. Beszélgettünk a fociról, szidtuk a rendszert, aztán úgy bizalmaskodva megkérdezte:

– Tetszik sietni, vagy lehet egy kicsit locsolni?

– Felőlem nyugodtan. Úgysem utaztam még locsolókocsival.

Kettősbe kapcsolt az alkalmi taxisofőröm, majd megengedte a vízcsapokat, s lépésben, szép lassan haladtunk, mint a gyászkocsi, de olyan sugárban ömlött a víz előttünk, hogy nemcsak az úttestet, de a Grivica utca mindkét járdáját is gyönyörűen lemostuk.

– Ezt sem fogja nekem elhinni senki, hogy repülővel indultam Temesvárra, és öntözőautóval érkezem haza...

– Végeredményben mind a kettő jármű – kedélyeskedett a sofőr –, de tetszik tudni, a repülővel nem lehet a lépcsőházig gurulni, de ezzel az öntözőautóval pontosan odaviszem – persze azért a tízesért...

(Baziaş–Orşova–Marosvásárhely, 1982.)

Nagy Imre Zsögödön pajtát festeget...

Egy szép őszi napon bekopogtam a mesterhez a Csíkszeredával már egybeépült Zsögödön. A szép nagy, fekete ribizlivel, körte- és almafával, orgonabokrokkal, sudár fenyővel betelepített kertes udvaron díszelgett a családi ház, amelyben szoba, konyha, éléskamra, padlás, pince, no meg a műterem áll. Az unokahúga fogadott, kedvesen beljebb tessékelt, hellyel kínálta, s megkérdezte:

– Ugye, Imre bátyámat keresi, épp a tegnap volt itt Muzsnai Magdika a Kolozsvári Rádiótól, de együtt jött Kányádi Sándorral, és elég szépen megvendégeltük, nagyon jól érezték magukat, még énekelünk is, de nagyon sokat beszélgettek.

– Én is ilyenféle ügyben érkeztem...

– Mindjárt gondoltam, amikor megláttam a magnetofonját. Anyit elárulhatok, hogy ritka jó hangulatban ment el itthonról.

– S osztán messze ment-e Emre bá'?

– Az nem, vette az állványát s a festékesládáját, s csak ide, ehejt a kert végébe vonult, gondolom, talált magának valami festenivalót. Jöjjön, odakísérem.

Nagy Imre művész háttal állt nekünk, előtte a festőállvány, s a kartonon már alakult a pár lépésre álló öreg-ös, düledező gerendaház, rogyadozó deszkafedéllel.

– Imre bátyám, a riporter úr Marosról jött, s magát keresi.

Rám nézett, fogadta a köszönésemet, s miközben járt a kezében az ecset, rám mordult – kissé tettetett szigorúsággal:

– Te is rádiós vagy. A tegnap nyaggatott egy kolleganőd, s te már is itt vagy? Miért nem osztjátok be szépen: egyik esztendőben Kolozsvár, s a másikban Vásárhely. Így nektek se lenne annyi bajotok egy ilyen morgós vénemberrel, s engem is hagynátok dolgozni.

– De művész úr...

– Mit urazol, 'sze a riportban úgyis leelvtársazol, nincs igazam, ecse-muram? – s jót nevetett a tréfáján.

– Ki lehet azt kerülni, Emre bátyám, és a szavait biztatásnak veszem.

– Veheted úgy is, csakhogy meg vagyok késve, né látod, ezt a pajtát szeretném valahogy megpingálni, ez erősen régi alkotmány, még a nagyapám építette a nyolcszázas évek derekán, s reggel jönnek, hogy bontsák le, addig legalább nagyjából vászonra szeretném rakni.

– Imre bátyám, én egy megértő lélek vagyok, megvárom, amíg befejezi.

– Oppájlé, gyermekem! Ez még estére sem lesz annyira, amennyire én szeretném. Tudod mit? Egyebet csinálunk, te kérdezszt, s én, így festegetés közben válaszolatok. Megegyeztünk?

– Remek ötlet, mester, máris szerelek – válaszoltam, mire oda-
szólt a hűgához:

– Eriggy, menj te leányka, ugorj le a pincébe, s hozz egy kancsó ribizlibort s két poharat meg egy üveg szentkirályi vizet, s közben vess egy pillantást a középső kaptárok felé, lám, lettek-e már akkorák a rajok, mint a bundasapkám?

– Szentpillantás alatt itt vagyok, Imre bátyám – s elsietett a leányzó.

– Itt van ez a pajta, s ott vannak azok a méhek. Már négy rajt fogtam be, s már a nyakamon van az ötödik.

– Sok baj van ezekkel a bogarakkal, de gondolom, megéri.

– Mi az, te már be is kapcsoltad a szerkentyűdet?

– Megfogadtam Imre bátyám ajánlatát, s még festegetés közben itt a családi ház kertjében beszélgetünk arról, amit éppen csinál a szép zsögödi tavaszban...

– Hát, amint mondtam, ezt a páratlanul – a maga romosságában is szép, a székely népi építészetet dicsérő – remekművet szeretném olajban megörökíteni – közben tétován húzogatta az ecsetet, szemmel láthatóan a mondanivalóra koncentrált, majd folytatta –, mert nemcsak a sok vihart megért faanyaga kínálja magát, de azt tudni kell – hirtelen hangot váltott – hinnye, az áldóját, né cinóbert kevertem a zöldbe, na ezt lekaparom... Hol is tartottunk?

– Azt tudnunk kell, hogy a pajta...

– Igen, igen, azt tudnunk kell, hogy ebben a nagy fenyőgerenda épületben egyetlen vasszeget sem találsz. A székely mesterember csapokkal és faszeggel építkezett... Na, most ide kéne tegyek egy kicsi sárgát, mert látod, megtámadta a gerendát a gomba... na, hova a nyavalyába tettem azt az okkert? – egyszer csak lecsapta az ecsetet a művész, s mérgesen kikelt magából.

– Hát uram, egyszerre festeni s dumálni nem lehet!
– Én nem bátorkodtam volna, ha Imre bátyám nem ajánlja.
– Mondtam-mondtam, de te is jól tudod, hogy egy seggel két nyeret! Na, látom, hogy a húgom se jött még a kancsóval, gyere, fogd ezt az állványt s a magnódat, s lépjünk be a műterembe, ott aztán dumálunk, megiszunk egy jó feketeribizli-fröccsöt, de előbb befogom a méhrajt... Na, indulás!

Lepakoltunk a műteremben, Imre bácsi felvette a védőmaszkot, a kaptárhoz vitte az előkészített kellékeket, s egy mozdulattal az új kaptárba pottyantotta a régi kaptár sarkába kapaszkodott méhrajt. A kaptársor végén levő állványra helyezte az új családot, egy kicsit még nézegette, majd levette a védőmaszkot, bementünk a műterembe. Ott elkészült a felvétel, az utolsó kérdésem az volt, hogy Imre bátyám mit üzen a fiataloknak. Mire morcosan csak annyit válaszolt:

– Mit üzengessek itt? Dolgozzanak, és kész! Kapcsold ki, s gyere, üljünk asztalhoz.

Utána szalonna, kenyér, hagyma és egy kancsó feketeribizli-bor került az asztalra, amiből olyan fröccsöt csinált a mester, hogy harmatos lett a pohár tőle...

– Ez tiszta *hemoglobin* – vörösvérsejt. Ha nem tudnád, és érted a tréfát, ez többet ér a *kancapornál*. Hallottál róla ugye – te vasalt-nadrágos aszfaltbetyár?

– Nem sokat – válaszoltam –, de annyit tudok, hogy attól a kanca anyuka szerelmes lesz a mén apukába. De ha a mén apukának adják be, attól neki nő meg a kedve a kanca anyuka iránt...

– Na, te aztán ugyancsak finoman fogalmaztál, akárcsak a szárhegyi öreg székely, akitől azt kérdezte a doktor, hogy: Áron bá', magának hetente hányszor szokott sikerülni az asszonyt boldoggá tenni? Mire azt válaszolta a vénember, hogy doktor úr, nálam az úgy szokott lenni, hogy egyszer-egetyszer: *egyszer*, s aztán egyszer-egyszer: *egyszer se!* De amikor Zsuzska ifi-özvegyasszony hozza a tejet, és ha netán olyankor a feleségem éppen a városban árul a piacon, biza, még az es elő szokott fordulni, hogy egyszer-egyszer *kétszer es!* Tudod, ez csak azért lehetett igaz, mivelhogy Áron bá' sem töltötte a csizmájába a feketeribizlibort... Nagyot és hosszát kacagott hozzá a kedélyesen zsörtölődő zsögödi nagymester...

(Zsögöd, 1976.)

Orosz repülőgép Athén fölött

Úgy alakult sorsunk, hogy második feleségem, Katica lánya Athénban találta meg élete párját egy jól megtermett peloponézosi születésű Grigorisz személyében, akivel viszont a temesvári Műgyeget hozta össze a sors Ágicával. Romániában összeszerelt BAC típusú repülőgéppel érkezünk, az Égei-tenger felől landoltunk az Olimpia reptéren egy decemberi estén, ahol négypercenként értek földet vagy emelkedtek a levegőbe a hatalmas gépek. Feleségem rémülten figyelte a gép szárnyán remegő néhány csepp olajat, és kétségbeesetten markolta az ülés karfáját. Nem bízott a gépben. Jómagam egy ugandai kertészmérnökkel beszélgettem arról, hogy Gödöllőn végezte a kertészeti egyetemet, így nem volt nyelvi nehézségünk. Az első nagy csalódás a görög útlevélkezelésnél ért, a színes bőrű ugandai barátom udvariasan előre engedett az útlevélkezelésnél, ám amikor a görög rendőr felfedezte a román útlevélünket, dühös mozdulattal az asztalra csapta az okmányainkat, és hangos, érthetetlen rikácsolással egy oszlop mellé parancsolt bennünket. Kiürült az utastér, bőröndjeink árván keringtek a körszalagon, nekünk annak ellenére, hogy a bukaresti nagykövetségen már kitöltöttük azt az ívet, amelyben már egyszer írásba adtuk, hogy harminc nap után a meglevő repülőjeggyel elhagyjuk Athént, még egyszer köteleztek, adjuk írásban, hogy nem maradunk Görögországban. Túléltük a megaláztatást és a hangos parancsoló rendőrstílust, a bejáratnál várt Ágnes és Grigorisz, akik értetlenül, de dühödten szidalmazták az üvegfalon keresztül a túlbuzgó rendőröket, akik kuncogva legyintettek...

A viszontlátás öröme, a kellemes vacsora feledtette a repülőtéri incidenst. Másnap városnézéssel, emlékfotózással telt, azonban csakhamar forgatókönyvet állítottunk össze, hogy pihenőszabadságom alatt saját magam szponzorálásával néhány athéni magyarral elindítsam az *Üdvözlét Attikából* című görögországi útbeszámoló-sorozathoz riportok és interjúk gyűjtését. Sikerült meginterjúvolnom a magyar nagykövetet, Alföldi Tádét, aki kedvesen jó néhány címet és ajánlatot tett, azokról a főleg erdélyi magyarokról, akik rendszeresen eljárogatnak

a követségen működő magyar olvasókörbé. Így sikerült a kolozsvári származású festőművésznővel, Nagy Annával beszélgetni, megmutatta műtermét és alkotásait, amelyeken dominált a sok szép görög táj, de a kolozsvári Fellegvár mellé az athéni Fellegvár, vagyis az Akropolisz került, amit büszkén mutogatott férje, Jánisz. Sikerült megismerkedni egy magyar cirkuszi artistanővel, Szilviával, aki elmesélte kalandos életét, azt, hogy miként ismerkedett meg az egyiptomi piramisok mellett férjével, Alexandrosszal, aki Tuniszban kérte meg a kezét, az esküvőt pedig Libanonban tartották, francia konyhával. Sajnos, sem a lánya, sem a fia nem ért magyarul, hanem angolul és görögül értekeznek.

Egyik legértékesebb interjúnak tartottam azt a felvételt, amelyet az athéni Rózsadombon, a Pszyhiko negyedben, az Odeion Kodály Zenekonzervatóriumban készítettem az intézet igazgatójával, Mihalisz Paceásszal, magyar nyelven, ugyanis Kecskeméten végezte egyetemi tanulmányait a Kodály Konzervatóriumban, felesége a budapesti Angia Katalin, kislányuk Iringó, és otthon magyarul társalognak. Mihalisz elmondta, hogy amikor felavatták a Kodály-módszertannal dolgozó konzervatóriumot, akkor a szalag átvágására megérkezett Kodály Zoltán özvegye, Kodályné Péczely Sarolta. Húsz tanár 160 diákot tanít, önellátó az intézet, állami támogatás nélkül, csak a tandíjból tartja fenn magát. Azt is mondta Paceász igazgató, hogy tagja a Nemzetközi Kodály Társaságnak, és hogy szereti az erdélyi népdalokat, pedig még sosem járt Erdélyben, de nagyon szereti Bartók muzsikáját... Mindezt a karácsony előtti estén meséltem a család tagjainak, a csodálatosan kivilágított Vasziliosz Alekszandros sugárúton levő taverna kertjében szürcsölgettük az uzót és rágcsáltuk a hozzá való ropogós tintahalat, a roskadásig tele narancsfák alatt, ami csak a látvány miatt állt a kerthelyiségben, mivel a narancs gyönyörű volt ugyan, de valami irdatlan fanyar timsóhoz hasonló ízű gyümölcs volt. A kíváncsiság vitt rá a kóstolásra, ám nyomban lemondtam róla, amikor – derült égből – alig száz méter magasságban hatalmas robajjal valósággal ránk dördült egy TU 117-es orosz utasszállító gép, majd az épületek között meredeken emelkedni kezdett, és eltűnt a sugárút végén a magasban. A vésszesen alacsonyan szálló gép minden élő embert sokkolt. Mindenki lemerevedett, s az eget bámulta. Csak nehezen tért vissza az élet a sugárúton, senki sem tudott ma-

gyarázatot adni a mélyrepülésre... Az éjszakai tévéhíradóban derült ki, hogy a TU 117-es utasszállító repülőgép mindössze két utassal érkezett Moszkvából, és a görög légi irányítás a gépet a zsúfolt légtér miatt egy pluszkörre irányította Tupoljevéket, akik meg is tették a tiszteletkört, csak hogy nem a tenger, hanem Athén fölött. Amikor megkapták a leszállópálya számát és az engedélyt, Ivánék a pilótafülkéből megnyugtatták az irányítótoronyt, hogy már látják a kivilágított pályát, és segítség nélkül is le tudnak szállni. Kiengedték a féklapokat. Csupán azt feledték el a ruszki pilóták, hogy két-két üveg vodka után nagyon könnyen összetéveszthetők az Alexandrosz sugárút lámpái a leszállópálya lámpáival... Még le is szóltak a görögöknek, hogy parancsolják már le a leszállópályáról azt a sok autót, meg a buszt, mert cikis lesz a leszállás...

Végül is a sok csuklás meg nyelvgubanc után a görög navigátorok rájöttek, hogy az egész személyzet bevodkázott. Még idejében egy tartalék és forgalommentes kifutóra vezényelték Ivánékat, ahol mindenkit karpereccel vártak a kommandósok. Nyomban új személyzetet kértek a vnukovói repülőtértől, hogy hazaszállíthassák a gépet, az orosz vodkás akrobatáktól elvettek minden iratot, és a reptéri rácsos szállóba helyezték el őket, akik még akkor is alanyi jogon követelték a vodkát... Az orosz mélyrepüléstől napokig volt hangos a görög sajtó és az elektronikus média, majd kemény pénzbüntetéssel és végleges kitiltással hazarepítették a vodkázó ruszki pilótákat Moszkvába, akik azzal indokolták a félreértést, hogy a görög irányítók olyan fura akcentussal beszéltek az angol nyelvet, hogy az orosz füleknek teljesen érthetetlen volt...

Egy tucat riporttal és interjúval tértem haza a hellén földről, itt-hon végül is 25 összeállításból álló sorozat kerekedett ki azokkal a gazdag buzukival fűszerezett zenefelvételekkel, amiket az agorai síkátorokban meghúzódó üzletekből szereztem be. Majdnem egy éven át, minden második szombaton a híres szirtaki görög népi tánc dalamával indultak a 20-25 perces összeállítások, amelyekben részletes leírást kaphatott a hallgató az Omonia téri üveglapokból alkotott szoborról, a kéregvasútról, amit metrónak neveztek a görögök, és amit úgy képezték ki, hogy a föld alól előkerült ókori leletek mint egy vitrinben, üvegfal mögé kerültek, így rengeteg amforát, jón és dór oszlopfőt, harci eszközöket, szerszámokat láthatott az, aki a met-

róval utazott Athén felszíne alatt. Beszámoltam a 17 kilométer hosszú Kifissziás útról, amely Dél-Athénból indult ki és Marathón előtt ért véget. Beszámoltam a csodálatosan tiszta Jón-tenger alatti élővilágról, ugyanis szenvedélyesen buktam a víz alá kacsatalppal és szemüveggel, no meg vízhatlan fényképezőgéppel.

Leírtam a peloponnészoszi ortodox húsvéti szokásokat, hogyan sütötték villanymeghajtású nyárson a bárányt. Hogy ajándékoztak meg egy kis cukorból készült cipőcskével, annak ellenére, hogy csak benéztem a húsvéti szertartásra, pedig alig pár szót tudtam görögül. Felfedezték, hogy nem vagyok görög, amit alátámasztottam azzal a görög kifejezéssel, hogy *Ime ugrosz*, vagyis magyar vagyok. Szinte mindenki adott egy-egy piros tojást, cukorkát és egyéb csecsebecsét, kezet fogtak és keresztet vetettek. Láttam egy olyan gazdag görög tanyáját, amelyben a hatalmas villa mellett úszómedence, lóistálló, több garázs, benne a legújabb típusú terepjáróval és limuzinnal, és ami számomra a csúcst jelentette abban az eldugott kis falucskában, hogy a telek sarkában egy ortodox családi minikápolna is meghúzódott. Teljes kényelem a félszigeten épült hétvégi tanyavilágban...

A sorozatban leírtam azt a helységet, ahol az olimpiai játékok előtt nagyítóval meggyújtották az olimpiai lángot, és elindították világkörüli útjára. Átléptem Hadrianus kőkapuja alatt, és végigszaladtam a startkőtől a célíg az Olimpia-stadionban, megmásztam a sziklakolostorok szikláit, a Meteorákat, hangfelvételt készítettem a tökéletes akusztikájú amfiteátrum legfelső sorában, miközben az Antigonét játszották a szcéniumban a színpadon, amely az Akropolisz déli lejtőjén épült 2000 évvel ezelőtt. Kresztana nevű faluban láttam először görögös disznótort. Miután levágják a disznót, belsősegeit kiszedik, egy méter mély gödröt ásnak, aminek az aljára tüzet raknak. Miután leégett, a szénre fűvet és szalmát terítenek, majd ráhelyezik a kibelezett disznót, befűszerezik a belsejét sóval, borssal, paprikával, fűszernövényekkel, majd beterítik egy vékony réteg szalmával, rálapátolják a gödörből kiemelt földet, megtapossák, amely csupán 20-25 cm vastag, és tüzet gyújtanak a disznó fölötti földrétegen. Hat órán át égetik a tüzet, majd leszedik róla a hamut, és kiássák a föld alól a disznót, amelynek szőre beleragad az agyagba, bőrét lenyúzzák, és úgy melegen feldarabolják és feltálalják nagy lapitókón, mellette savanyú káposztát, házikenyeret, kancsóban jófajta vörös bort

szolgálnak fel. Érdekes íze van. A görögök rengeteg zöldséget és hajat fogyasztanak, minden salátához olívaolajat és friss citromlevet használnak. Bort és uzót isznak, minden családi vagy baráti összejövetelelen szól a buzuki, és éneklük a szebbnél szebb görög népdalokat, vagy ahogy mi mondanók, nótákat...

Sipos Lajos tanár úr

Sipos Lajos kollégiumi franciatanárunknak egy rádióinterjú alkalmával bevezetőként próbáltam feleleveníteni, hogy mit jelentett számunkra az, ahogy a harmadik bében minden órán elkezdte a feleltetést.

– Még most is előttem a kép – meséltem a tanár úrnak –, amint Lajos bácsi a rozzant, elnyűtt aktatáskáját hanyagul a tanári asztalra csapta, és kiborult belőle egy vekkeróra, egy kalapács, egy harapófogó, kampós meg drótszeg, tintásüveg, colstok, jó marék zab, a kalendárium s egyebek. Rá se hederítve kihúzta derekát, zakójára kihajtott inggallérjából a plafon felé emelte arcát, szemét becsukva jobb kezének mutatóujját a magasban tartva, bal kezével a gerincére állított osztálykönyvet egyensúlyozva az asztalon teátrálisan elkezdte a halálos ítélet kihirdetését. – Most pedig felelni fog... hatásszünet következett. Erre a mellettem ülő padtársam kényszeredetten emelkedni kezdett... a következő pillanatban elengedte a tanár úr az osztálykönyvet, ami nagy puffanással kétfelé nyílt, majd a jobb mutatóujjával – mint egy vércse a zsákmányra – lecsapott a könyv bal felső sarkára, és máris olvasta sztentori hangon, rezegetve, hogy felelni fog: Páálosiii! No persze három ával és legalább négy ível. Diadalmasan kezdte körbeindítani tekintetét a teremben, s amikor észrevette a megadóan álldogáló Pálosi Ferit, ámulva, hitetlenkedve kérdezte a tanár úr:

– Hát te fiam, honnét tudad, hogy téged foglak szólítani?

– Onnét, tanár úr, hogy az osztálykönyv mindig középen nyílik szét, s ott felül a tanár úr mutatóujja alatt mindig az én nevem szerepel, és ezért van nekem tizennégy feleletem már az első félévben. Így volt-e, Lajos bácsi?

Ott a mikrofon előtt gyengéden hátba veregetett, kacagva mondta:

– János, János, hogy te mire nem emlékszel?

Aztán hosszasan faggattam dr. Bernády Györgyről, Marosvásárhely legendás, városépítő polgármesteréről. Lajos bácsi pedig részletesen mesélt mindenről. A villanytelepről, a víztelepről, hogy Európában elsőként bevezette a földgázt, arról hogy miként építette a városházát, s amikor a közművelődési palota második emeletéhez érkeztek, Bernády Amerikából sürgönyözött haza, hogy *azonnal kezdjék meg a harmadik emelet építését, mert itt Amerikában már a felhőket karcolják*. Árvaházat, kórházat, liceumokat teremtett, közben víz- és csatornahálózatot alakított ki, és még sok minden egyébről mesélt, ami mind-mind Bernády György nevéhez fűződik.

– Pedig akkor sem volt pénz, fiam – folytatta a tanár úr. – Tudod, mit mondott György méltóságos úr? Azt, hogy nem kell törődni az adóssággal, építeni kell, aztán majd csak lesz valami. És jött az első világháború, ami aztán mindent úgy összezavart, hogy közben minden megoldódott. Hát ilyen volt a tekintetes polgármester úr.

– És még milyen, kérdeztem.

– Nagyon pedáns ember volt. Egyszer lefele sétált a Bolyai utcán, amikor találoztunk, köszöntem, kezet nyújtott – te is jól tudod, hogy én télen, nyáron kihajtott inggallérral, kalap nélkül szoktam járni. Erre jegyezte meg a méltóságos úr: Te Lajos fiam, nekünk hivatalbelieknek nyakkendővel és kalappal illik járni. Mire azt válaszoltam: – Tekintetes úr, én már úgy megszoktam ezt a viseletet. Erre megcsóválta tarkopasz fejét Bernády György, s csak annyit mondott

– Te Lajos, te Lajos, veled sosem tudtam vitatkozni.

– Köszönöm tanár úr, hogy befáradt a stúdióba, s szeretnék még máskor is beszélgetni a régmúlt időkről, hiszen már a 91-et is betöltötte...

– Látod János fiam, ha most dicsekedni szeretnék, akkor azt kéne elmondjam, hogy mi olyasmit éltünk át, amit csak minden ezer esztendőben élhet át az emberiség. Nemcsak a század-, de az ezredfordulót is átléptük, s még egy érdekes adat. Pontosan ki lehet számítani, hogy mi itt a kelet-európai országokban kereken 200 esztendővel maradtunk le a nyugati civilizációtól. Figyeld csak meg, a *Szabadság, Testvériség, Egyenlőség!* jelszóval indult forradalom...

– Ami 1789-ben tört ki Franciaországban...

– Az nálunk pontosan két évszázad múltán, 1989-ben következett be.

– Hát igen, nemcsak mi tudnánk mesélni, de az évszámok is...
Köszönöm, tanár úr!

Sipos tanár úr betöltötte a kilencvenegyét, amikor itt hagyott bennünket, de hangfelvételeken örököltünk tőle jó néhány vásárhelyi mesélő házat, családi monográfiát. Talán egyszer nyomtatásban is kapunk folytatást róla, aki élő monográfiaként élt, tett és emlékeztetett bennünket.

(Marosvásárhely, 2002. április)

Soós Jóska polgármesterre emlékezett Sanyi bácsi

Jó szomszédunk, Schön Sanyi bácsi, 1970-ben tette le a kőműveskanalat, édesanyám unszolására a nyugdíjaztatása alkalmával egy kis beszélgetésre hívtam a rádió mikrofonja elé. Nagyhangú, szabadszájú, kemény ember volt. Kisportolt alkatával, rövid túskefrizurájával, nagyon szeretett dirigálni, alakját a focipályán alakíttatta; stílusa is volt, csak az bosszantotta fel, ha a suszterek, szabók, bádogosok ráköszöntek, szevasztok, fecskék. Erre úgy válaszolt Sándor bá, hogy az anyátok volt fecske, mindjárt meglécellek tükteket. Adak én a derekakra fecskézést, sok koszvájó. Ez a borbély ivócimboráinak szólt, s a susztereket faszegrágónak, a szabókat kecskének titulálta.

Fecskéknek nevezték a kőműveseket, mert akkoriban csak nyáron, a meleg időben, amikor itt fészkeltek a fecskék, csupán akkor építették a házakat, a hidegben már a malter sem kötött úgy, ahogy kellett. Ezért aztán disznóvágással és kocsmai hangoskodással töltötte a hideg évszakot. Karácsonyra az egész utca disznópajtája üres maradt. Megszúrta a kocát, diadalmasan felkiáltott: *eppen a szüve közöpibe szúrtam*. Alig lehelte ki lelkét a pára, nyomban fővő vízben kútláncokkal megfüröszttette a disznófogó legényekkel az élettelen állatot, majd kolompokkal lekapartatta velük a disznó szőrét, azután következett a perzselés. Lépést tartott Sándor bá a divattal, mivel a szalmás perzselésről áttért a gépi perzselésre. Ventilátoros perzselőgépet szerketyált magának, két pohár pálinka között szaporán tömködté aprófával a gépet, az pedig egészséges kék lánggal nyaldosta kávébarnára a disznó bőrét. Rengeteg vizet mertünk a kerekés kút-

ból, csak úgy sárgállott a súrlókefe alatt az áldozat. A bontásnál megfigyeltem, hogy amikor kettéhasította disznót, mintha senki sem látta, beleszúrt a disznó szívébe, és felkiáltott.

– *Ugyi megmantam, hogy egyből eltaláltam a szíve közöpit. Na, hamar a poharat, Jánas!*

Délre elkészült a káposztaléleves, jókora tokahúsokkal. A kancsó sűrűn járt a pincébe a jóféle Izabella szőlő levéért. Nagyanyó a kicsi széken húrolta a belet. Ez az ő reszortja volt. Élveztük, ahogy kun-korodott felfújás után a tisztára mosott disznóbél. Estére már olvadt a zsírnakvaló, a szalonna, sonka besózva a cseberben, és a kolbász a rudakon száradt. Estére már a nótázás és az elszámolás maradt. Két és fél kilo comb, egy darab karaj, egy szál kolbász került Sándor bá kosarába a véressel és a májassal együtt. A száz lej pedig a bukszába. Apámhoz hajolt Sándor bá:

– *Te Jánas, én decemberben megkeresem a nyári béremet, disznót se kell vágjak, mégis van kolbászam a padlásan.*

Schön bácsinak nem volt könnyű élete az első román világban. Bukarestben cifra villákat, majd Konstancán kikötőt épített, megbecsülték az erdélyi mesterembereket, de halála napjáig sem tanult meg *ramányul*. Costival, a Ritz telep egyetlen román nemzetiségű szomszédjával két nyelven társalogtak. Sándor bá magyarul mondta a magáét, Costi pedig románul. Értették egymást, csak nem tudták magukat kifejezni a másik nyelvén. Aztán jött a bécsi döntés, vele együtt a háború. Az egyetlen fiával egyszerre vitték a Don-kanyarba. Pedig Sanyika fia alig volt leventekorú. Egy barakkba kerültek, akárcsak a szeme fényére, úgy vigyázott a fiára. Mégis megtörtént a baj. Fegyvertisztogatás közben Sanyika barátja ráfogta a fegyvert, és játékból nagyot kiáltott, közben meghúzta a ravaszt. Történy volt a závarban. Elsült. A golyó átfúrta Sanyika koponyáját. Ott helyben, az apja karjai között halt szörnyet. Hazaengedték, hogy fiát otthon temesse el. Utána Sándor bácsi katonaszökevényként, a padlásokon és a pincékben, a Somos-tetőn levő csőszkunyhókban bujkált, míg be nem jöttek az oroszok. Mancsi néniel hosszas gyász után lassan beletörődtek a sorsukba, Schön bácsiba kezdett visszatérni az élet, ismét épített, esténként egy kancsó bor mellett mesélgettek egymásnak az idősebbek. De a Seszták, Cseh Gábor s a Nyilka kocsmákban sokszor dalra fakadtak Sós Domival, a pléhessel, mert neki is jó hangja volt.

Valahányszor a rendőr jegyzőkönyvezte a hangoskodásért, mindig büszkén diktálta a biztos elvtársnak, hogy *tessék ső, cő, há-val írni a német ső betűt, mert én Ső-cő-há-ön Sándor vagyak*. Pedig nem is tudott németül, legfennebb annyit szokott elhadarni, hogy *Hansz bolhát fogott in gében, vagy ájncig cváncig*, ezzel kimerült a német tudománya.

A riportot a belső szobában vettem magnóra, elmesélte egész életüket. Valahányszor Sanyikára terelődött a szó, mindig elsírta magát a kemény kőműves. A mindennapi életről ejtettünk szót, de nem maradhatott ki a sok epés megjegyzés, amit az akkori polgármester – ahogy Ő nevezte, a *bürger májszter* váltott ki Sándor bából. Elmondta, hogy még a kicsi magyar világban egy kőművescsapatban dolgozott Soós Jóskával, és hogy Jóskának úgy kellett a munka, mint a púp a hátára. Sándor bácsi így beszélt róla:

– Amikor Ternei mérnöknél dolgoztunk, pallért csináltak belőle, afféle hajcsárt a kőművescsapatban, és feszt fűrt, a szakszervezetet bújta, sztrájkot rendezett, meg is kapta a csendőrségen érte a segge vacsaráját, s há nem polgármestert csináltak belőle, miután bójuttek az araszak. Úgy járt-kelt az egylovas kocsijával az utcákon, mint egy gróf. Mindig a dolog könnyű oldalára állt.

Majd azt is elmesélte, hogy kényszerítették szövetkezetbe a kisiparosokat. Őket kőművesbrigádba szervezték, *cocialista* munkaversenyt rendeztek. – Ott is megálltam a helyemet – folytatta Sándor bácsi –, élmunkást csináltak belőlem, prémiumat kaptam és egy plecsnit, amit Soós Jóska adott át. Kézfogás közben odaszúrtam neki, hogy ügyi jobb a bársanyszékben ülni, mint az állványan falat rakni és vakolni. Azt monda nekem: – Sándor ülj le vagy hat hejré s ne jár-tasd a pafádat, mert a munkásasztály döntött így, ezt is nekem köszönheted. Azzal a melyemre tűzte az élmunkásjelvényt, adott hazzá száz lej prémiumot, amivel egyenesen a Somos-tetőn lévő fogadóban kötöttünk ki.

Jól ismerte a polgármester minden botlását, úrhatnám figuráját

– Egyszer – fogott bele egy történetbe – egy nyolcbitangos cigány asszany azzal állt Soós Jóska elé, hogy a vonat elé veti magát a purdékot, ha nem ad neki legalább egy zsák lisztet, cukert s szalannát. Mire Jóska kinyújtotta a tenyerét, hogy:

– Jó asszany, húónné adjak? Húzzon ki egy szál szőrt a tenyere-mből, s akkor adak.

Tovább siránkozott az asszony: – Nem kell adjon maga ennivalót, csak egy papírt, hogy ahol felmutatom, adjanak nekem, amit kérek. Tudom es, hogy hol keressem. Erre Jóska vette a pennát s a papíri leírta, hogy a levél felmutatóját szolgálják ki. Nagy, kacskaringós aláírás, pecsét és odaadta Máriskónak az írást. Telt-múlt az idő, Jóska este hazament, otthon a felesége rárikácsolt: – Meg van maga hülyülve, polgármester elvtárs? A nyakamra küldi Máriskót, az mutatja a papírt és fenyeget, hogy ő tudja honnét a cukar, a liszt, meg a szalanna és kiürítette a spájcot. Egy zsák liszt, egy zsák cukar, egy szalanna, mind bérakta a kicsi szekérbe. Nem volt mit csináljak, a maga keze írását lobogtatta, itt van né, törölje meg vele a seggét. Holnaptól mehet a kantinba, vén marha polgármester elvtárs.

Aztán történt vele még cifrább dolog is. Az egyik üzemi szakszervezeti gyűlésen Jóska beszédet tartott, hogy a dicsőséges szavétunió segítségével most már lesz ezután cukar, lesz hús, lesz liszt, és minden egyes szót erőteljes munkásököl-emeléssel támasztott alá, amit a hallgatósága a ló egy bizonyos alkotórésze nemzetközi jelzésének értett. Sokáig keringtek a jelzések és kifejezések városszerte. Ugyanott ezt is beleszötte polgármesteri beszédébe: – Eltársak, ma már a dicsőséges szavét barátaink segítségével a Barass Gábar utcában blokkak épülnek. Ott történt az, hogy egy melós beleszólt a beszédbe:

– De Sós elvtárs, én mindennap a Baross Gábor utcán át megyek dolgozni, de ott még egy árva téglát sem láttam, nem hogy blokkokat... Mire Jóska megválaszalta a közbeszólót.

– Maga eltárs, ne járkáljan a Barass Gábar utcában, hanem olvassa a Veress Zászlót...

Az is megtörtént, hogy nagy csinnadrattával a kisállomásra gyűlést hívott össze. Mikor már voltak vagy százan, Jóska felállt egy posztásszékre, levágott egy díszbeszédet, amit azzal fejezett be, hogy a dicsőséges szavétunió küldött a marasvásárhelyieknek egy egész vagon búzát. Ezzel ünnepélyesen kinyitotta vagon ajtaját, és mutatta a teli zsákokat: – Most elvtársak, tapssal köszönjük meg a szavét barátainknak a segélyt.

Taps meg éljenzés közben egy lajbis, kalapos munkás odarohant az ajtóhoz és fellépett a vagonra. Jóska bá elébe állt, hogy mit akar itt eltárs? Mire azt válaszolta a kalapos, hogy semmi különöset nem

akar, csupán a kabátját szeretné kivenni, amit Sáromberkén felejtett a vagonban, mikor berakták ezt a száz zsák búzát... Nagy hangzavarban és röhögések között a rendőrök elvitték a sáromberkit. Jóska úgy oldotta meg, hogy csendre intette a közönséget azzal, hogy legyünk éberek, eltársak, az osztályellenség nem alszik, az ellenség keze van a játékban.

Sok történetet mesélt Sándor bácsi, de egyre én is emlékszem. A Székely Színházban bemutatták a német Kipphárd, *Shakespeare keresztetik* című vígjátékát, Csorba Andrással, Andrási Mártonnal meg Tarr Lászlóval. Édesapám készítette a szereplők cipőjét. Hány Lajos díszlettervező, apám jó barátja, hét tiszteletjegyet is adott a Kultúrpalota nagytermének első sorába. Megegyeztek, hogy Sándor bácsit és Mancsi nénit is elvisszük a színházba. Ugy is történt, csupán anynyi mellékjátékkal, hogy Sándor bácsi a havareivel a Ritz-fürdő díőfái alatt levő asztal mellett felejtette magát, és igen jól besörözött. Mi már nem is számítottunk Sándor bácsira. Elkezdődött az előadás, úgy tíz perc után kinyílt a terem központi ajtaja, és megjelent Sándor bácsi. A sötét teremben semmit sem látott, így elkiáltotta magát:

– Baktáló, hol vagytak, Jánas?

A színpadon megállt az élet, a nézőtér kivilágosodott. Andrási Marci a színpad elejére állt, és csendes, civil hangon leszólt:

– Csak nyugodtan keresse meg a helyét a kedves néző és foglalja el, mi megvárjuk...

Mindezt beszerkesztettem a műsorba. Édesanyám, aki hűséges hallgatóm és egyben kritikusom is volt, adás után szelíden megjegyezte: – Aztán Jancsika, mi lett a sok jópofa történettel, amit Sándor mesélt Soós Jóskáról, mert Mancival mindent hallottunk a konyhában?

Később elmagyaráztam, hogy a sajtóigazgatóság szolgálatos tisztá füle, a Soós Jóska-sztorikat mind kicenzúrázta, és azzal indokolta, hogy a munkáshatalmat nem lehet kigúnyolni. Azóta is csak közszájon keringtek a Soós Jóska-anekdoták.

*

Nyolcvanéves Tarr Laci

Több mint 40 éve él a Kosárdombi sétány 10-es számú toronyházának 10. emeletén. Ezt a sétányt még a marosvásárhelyi magyar lakosság is csak Cornişa sétányként emlegeti, akárcsak maga Tarr László, Szentgyörgyi István-díjas színművész, a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház örökös tagja, a Színművészeti egyetem óraadó tanára is. Kissé lefogyva, nem éppen kicsattanó egészségben a nagyszobában az ép jobb szemével a tévét nézi, kinn tombol a 40 fokos hóhullám. Egy szál maga lenne, ha a Tarr család hűséges pesztonkája – aki már csak a bejárónő és gondozónő szerepében Cika – immár négy évtizede nem sűrögne a megözvegyült művész körül. A két Tarr lány, Zsuzsa és Évi különban lelt új hazát. Nagyritkán néz be hozzá egy-egy jó barát. Minden valószínűség szerint 2007. június 28-án, Tarr László 80. születésnapján nem lesznek sokan, pedig a születési tortán kereken nyolcvan gyertyát kellene meggyújtani...

Kedvenc verssorai jutnak eszembe, amelyeket a Marosvásárhelyi Rádió mikrofonja előtt mondott el torokszorító hangnemben:

*Nem az a fontos, hogy meddig élünk,
Hogy meddig lobog a vérünk,
És csókot meddig kérünk és kapunk
Hanem az, hogy volt egy napunk,
Amiért érdemes volt élni...*

Tarr László akkor született Nagyszalontán, amikor a költőkirály, a nagyszalontai származású Arany János születésének 110. évfordulóját ünnepelte a világ magyarsága, és ugyanabban az évben egy másik nagyszalontai híresség lépett életének 36. évébe, a *Valamit visz a víz*, *A fegyverek visszanéznek*, *A két fogoly* romantikus regények, a *Hazajáró lélek* – a Székely Színházban 1946-ban bemutatott színmű szerzője, a filmgyártó, az író Zilahi Lajos, akinek tulajdonképpen kortársa volt Tarr Laci barátunk. Ady Endre Pece-parti Párizsában, Nagyváradon nőtt fel, mivel édesapja, idős Tarr László fodrász-

műhelyt nyitott Váradon, így ott érettségizett és ott tanulta el édesanyjától, Krausz Rózától a sváb gasztronómiai ismereteket, amit aztán a saját konyhájukban kamatoztatott. A fiatalon elhunyt Éva felesége, no meg a két lányuk nem kis öröme, a művész szabad perceiben gyakorló hobbiszakács is volt. Ez csak zárójel. Franciatanár szeretett volna lenni, beiratkozott a kolozsvári Bolyai egyetem francia–román nyelvszakára, de csak két évet végezhetett, mivel az ötvenes években dekadens nyelvnek kiáltották ki a franciát, így csak román szakot végezhetett volna, és azt is csak Bukarestben. Kolozsváron az albérletben két lakótársa, két rendező szakos hallgató, nevezetesen Szabó József, áliász Ódzsa meg Farkas István keményen ráförmedtek Tarr Lacira, *hogy te hülye vagy, Romániában magyarként akarod románra tanítani a románokat, inkább tanulj meg egy részletet a Ludas Matyiból és rohanj a színre felvételizni*. Bár már lezajlottak az 1950-es felvételi vizsgák, a két rendező szakos meggyőzte Kovács György mestert, hogy tartsanak egy egyszemélyes felvételi vizsgát. A háromtagú bizottság bízott a rendező-hallgatókban, így a Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskola dékánja, Szabó Lajos író, Kovács György érdemes művész és Zsigmond Ferenc titkár előtt úgy sikerült a bemutatkozás, hogy szeptemberben már Horváth Béla tanársegéd vezényletével, az évfolyamfelelős tanár, Kőmíves Nagy Lajos, áliász Luigi bácsi, valamint Szabó Ernő főiskolai rendező tanár felügyelete mellett ismerkedtek a színművészettel, a tanárok pedig a növendékekkel.

Szenzációs évfolyamtársakkal telt el a négy főiskolai év. A Köteles Sámuel utcai épület emeleti folyosóján tárolt színlapgyűjteményben, az 1953/54-es vizsgaelőadási színlapon ma is olvasható az a tizennégy végzős hallgató neve, akik a Kolozsvári Állami Magyar Színház színpadán bemutatták Szigligeti–Móricz *A csikós* című népszínművét. Íme, az 1954-ben végzett hallgatók névsora: Tarr László évfolyamtársa volt Bereczky Júlia, Schaaser Richárd, Földes László, Petruka István, Taub János (Laci kebelbarátja), Pásztor János, Tóth Erzsébet, Tirnován Emília, Barkó György, Szabó Károly, Puhala Ernő és Czompók Mihály.

Az 1954-es esztendő volt Tarr László számára a legmozgalmasabb esztendő, a két vizsgaelőadáson három nagy szerepet alakított: Márton csikós gazdát, Kisfaludy *A fősvény* című vígjátékában Für-

genc szerepét, Molière *Kénytelen házasságában* a Sganarelle-t, amelyet Marosi Farkas Ildikó és Szenkovits Terézia rendezőhallgatók állítottak színpadra. 1954-ben Tarr Lászlót az intézet kihelyezte Temesvárra, amit Szabó Ernő, az RNK érdemes művésze, a Marosvásárhelyi Székely Színház főrendezője megváltozott és magával hozta Marosvásárhelyre. Leszerződött a Székely Színházhoz, és nyomban kinevezte a Színiakadémia tanársegédjévé, ugyanis 1954 nyarán, Kolozsvárról Marosvásárhelyre költöztették az intézetet, így aztán szeptembertől már Gyarmati István, Peris Teréz, Zsoldos Árpád, Szamosy Kornélia évfolyamát tanította. Szabó Ernő rendezte és mutatta be 1954. október 13-án a Kultúrpalota nagyszínpadán Illyés Gyula *Fáklyaláng* című drámáját, amit közel 45 000 néző láthatott, de megtisztelte jelenlétével a társulatot és városunkat a szerző Illyés Gyula, aki elérzékenyülten szorongatta Szabó Ernő és társulatának kezét, valamint a világhírű filmrendező és színész Szergej Bondarcsuk, aki azzal fejezte be dicsérő szavait, *ahogy Kovács György és társulatának játékához szükségtelen a tolmács.*

A *Fáklyalángban* Tarr Laci Andorás huszár szerepét alakította, azonban az egyik előadáson Csorba András az indulatos Vukovits Sebő szerepében akkorát talált az asztalra csapni, hogy a jobb kezét gipszbe kellett tenni. A nagy és szép szerephez Szabó Ernő Tarr Lacit szemelte ki, hogy amíg felépül Csorba András Tarr Laci, helyettesítse a Vukovits szerepében. Szabó Ottóval, aki Lohinszky Loránddal felváltva alakította Görgey szerepét, megünnepelték a feladatot, ami egy kissé elhúzódott. Másnap reggel a Színiakadémián lett volna a beugró próba, ami épp Vukovits kezdőszövegével indult volna, ám Laci – amint mesélte – nem hallotta meg a csergőórát, így fél órát várt a társulat a színpadon Tarr Laci megérkezésére. Azzal oldalgott be az ajtón művész barátunk, hogy most agyonverik, és kirúgják a színháztól és az akadémiáról. Amikor Laci bocsánatfélét kezdett mormolni, Szabó Ernő főrendező rivallt rá: – *Pofa be! Kezdünk, mindenki a helyére...* Próba után a kedves öreg néhány atyai szóra a Maros étterembe vitte, azzal zárta a lelkizést, hogy *az én két sörömet te fizeted, te holnap sem iszol, este előadás, úrfi...*

Mint ahogy a négy évtized alatt egyszer sem cserélt lakást, úgy színházat sem váltott, bár fogalmazhatnék úgy is, hogy 1954-ben a Székely Színházban kezdődött Tarr László pályafutása, a Marosvá-

sárhelyi Állami Székely Színházban folytatódott 1961-ig, amikor az akkori kultúrpolitikusok a szocialista demokrácia és tolerancia jegyében kiejtették a székely jelzőt, így lett az új neve Marosvásárhelyi Állami Színház. 1970-től már a Marosvásárhelyi Állami Színház Magyar Tagozatában dolgozott, míg végül a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Tagozatának tagjává vált, anélkül, hogy szintársulatot váltott volna.

Utoljára színpadon 1979-ben jelent meg Laci barátunk, Bernard Shaw: *My fair lady* főiskolai előadásának báljelenetében, ahol a bevonuló vendégek közt úgy jelentette be Kovács Levente, hogy *következik sire Laslie Tarr, Tarr László!* Hatalmas tapssal fogadta a közönség, akkor már 70 évesen nyugalmazott színészként hajolt meg utoljára a közönség előtt. Ez volt az utolsó színpadi jelenés. Bár szerény véleményem szerint még várat magára egy ünnepélyesebb születinapi köszöntő a nyilvánosság előtt, talán egy megkésett díszpolgári oklevéllel...

A Székely Színház, illetve az Állami Székely Színház színpadáról 1954 és 1970 között alig akadt olyan bemutató, amelyről hiányzott volna Tarr László neve. A 16 év alatt harmincnégy szerepet játszott. Amíg Szabó Ernő 1955-ben át nem települt Magyarországra, a szilveszteri kabaréműsorban kapott szerepet. Nusics, *Kegyelmes asszony* című vígjátékában Kőszegi Margit, Jenei Ottó, Szabó Ottó, Lantos Béla, Erdős Irma, Csorba András, Kiss László, Lohinszky Loránd, Andrási Márton mellett játszhatta Pero segédhivatalnok szerepét. Az első nagyobb lélegzetű sikeres szerepét is Szabó Ernőtől kapta, Kipphardt: *Shakespeare kerestetik* című keletnémet vígjátékában Fridolint, a kifutófiút alakította. 1955 decemberében már az állami díjas Kovács György, a nép művésze rendezte Machiavelli *Mandragóráját*, amelyben Tarr Laci, Andrási Mártonnal kettős szereposztásban feledhetetlen alakítás nyújtott Nicia szerepében. 1955 decemberében, Arbuzov *Tánja* című színművében találkozott először tanácsadó pajtásával, Szabó József rendezővel és Soós Angéllával, Tanai Bellával, Szamosy Kornéliával mint színpadi partnerekkel. Bródy Sándor *Tanítónőjében* három szerepet is kapott. Előbb primás volt, majd Andrási Márton gyengélkedése miatt tanító is lett, no meg egyszer az ifjú Nagy István szerepébe is beugrott, mivel más elfoglaltság miatt Kovács György, Csorba András és Sinka Károly

sem volt elérhető. Emlékezetes Beppót alakított Heltai Jenő – *A néma leventéjében*, pedig ezt a szerepet Lohinszky Loránddal és tanítványával, Ferenczy Istvánnal játszotta hármass szereposztásban.

1956-ban Tarr László megkapta Frank szerepét G. B. Shaw: *Warrenné mesterségében*, amelyet Kőmíves Nagy Lajos állított színre. Még abban az évadban dolgozhatott Tompa Miklós állami díjas rendezővel, ugyanis akkor került színre Kós Károly: *Budai Nagy Antal* című színjátéka, amelyben Kardos Jákobot alakította. 1957-ben következett a nagy robbanás. Gergely Géza és Hunyadi András megrendezte Vörösmarty Mihály: *Csongor és Tündéjét*. Csongor szerepe Csorba Andrásnak, Tündéé Szamosy Kornéliának, a Balga Andrási Mártonnak, a Fejedelem Tamás Ferencnek jutott, és... a három ördögfi közül Kurrahot Tarr László, Berreghet Gyarmati István, Duzogot Szigeti Tibor alakította utánozhatatlan bájjal és játékosággal. Kár, hogy nem készült filmfelvétel ezekről az előadásokról. Szívesen megnézném filmről vagy CD-lemezzről y Cabana *Donna Dianáját*, amelyben Szamosy, Tanai, Szabó Duci mellett Tarr Laci Don Louist alakította. 1958-ban a bohókás Kurrah csodálatos Jimmit alakított Kovács György feledhetetlen Starbuckje mellett, Richard Nash *Az esőhozó ember* című színművében, Tompa Miklós rendezésében. Élvezetes alakítást nyújtott Tarr Laci a nagysikerű *Makrancos Hölgy* című Shakespeare-vígjátékban. Itt Tompa Miklós rendezésében Grumio szolgát vitte színre. Jó emlékezni Rostand: *Cyrano De Bergerac* hősi verses vígjátékára, amely 1960-ban került színre, itt más nagyon sok tanítványának is partnere lehetett a Lignière szerepben, Kovács György Cyránója mellett. 1961-ben Harag György rendezésében kapta meg Mirodan: *Újságírók* színművében Romeo újságíró szerepét. Tarr László minden szerepét tökéletesen megoldotta, lett legyen az Sütő András *Fügedese*, *Vidám sirató egy bolyongó porszemért* parasztja. Vagy Bertold Brecht Arturo Ui-ja.

Mindig Tarr Lacisan kerültek színre a figurák. Egyszer szerepelt egy román filmben, melynek már nem emlékszik a címére, de a Marosvásárhelyi Rádióban szerénységes szerzői és szerkesztői mivoltomban tizennyolc éven át rendezte és játszotta az év végi szilveszteri műsorokat. Az is 18 esztendő a mai 80-ból, melyhez erőt, egészséget kíván a pajtás, *Csifó János*.

Tamás Ferenc, mindenki Fricije

Ezt az írásomat, bármennyire is csak róla szól, nem olvassa el Frici barátom, ugyanis az a rengeteg, színpadi reflektorfény a látását annyira meggyengítette, hogy ma már 65 éves korában, csak erősebb, kisebb vagy nagyobb homályokat lát. De mégis tudomást szerez az írásról, hiszen hűséges társa, Éva mély bűgő hangján felolvassa. Borzalmas kereszt emlékezetből tájékozódni. Pedig Marosvásárhelyen az Arta mozi fölötti lakásából, szinte naponta ellátogat a Continental Szálló kávézójába, ami szinte egy kilométeres sétának felel meg, közben csakis a füle és a retináján megjelenő homályok segítségével navigál a főtéren. Amikor ráköszön valaki, szinte nyomban visszaköszön: csókolom Margitka, szia Jancsi, jó napot tiszteletes úr... és folytatja útját a főtér jobb oldali gyalogjáróján addig, amíg meg nem jelenik a nagy magas fekete homály, a katedrális.

Akkor ráfordul a zebrára, a tömeg már vezeti, és az Apolló előtt ráfordul a Duducz sarokra, ott már számol, és a 110. lépésnél megjelenik az aluljáró fölötti fényes folt, ami egyben a színházat is jelzi, majd hirtelen egy másik nagy magas homály, amely jelzi a végállomást, a Continental Szállót. Itt már a kedves portások, a pincér-lányok gyöngéden a törzsasztalhoz kísérik, ahol már várja az asztaltársaság: Fodor Berci, a New York-i kárpos, Demeter Ottó, aki az öt földrészen bemutatta a szalonzongorázási tudományát, Mende Gaby a fitt alakjával, legalább húsz évet letagadhat a korából és negyvenöt éves színpadi múltjából. Sajnos már kikopott a társaságból a divatosan öltözködő, kaszinó-eleganciájával Novák Jancsi, a favicceivel együtt, valamint a Szasza becenévű Szász Árpi, aki csak a fociról kezdeményezett parázs vitát. Most molto vivace a hangneme, illik a harsányság a hangulathoz. Folyik a nosztalgizálás, Berci a kitűrt inggalérú, kreolra barnított vízipólós múltú szépfüúnak könnyű és számtalan hódításai közül szíves-szomorán emlegeti a zsebért érzékenyen érintő fél évszázados emlékét, amikor a milicista keményen megbírságolta, csupán azért, mert az egyik kellemes vacsora után, a színiakadémiára visszatérőben, azért állította meg a Fodor Berci csillogó-villogó BMW-jét, mert Vitályos Ildikó, a IV. éves

színis dívahölgyemény – a szűk szoknyájára hivatkozva – nem volt hajlandó lovaglóülésbe ülni a motorra, így *cinecittai* stílusban csak fél fenékkal helyezkedett el a 350-es nyergében, ami máig is fájdalom emlékéü bÍrságot jelentett a nagymenő kárpitos Don Janinak. Mende Gaby és Frici egymást túllícítálva mesélik a szÍnpadi és kulissza mögötti bizarrabbnál bizarrabb történeteket. Itt már nem nehéz hozzáképzelni Demeter Ottó hangulatfestő zongoravariációit, amint szalon stÍlusban Karádi, Nat King Coole, Sárdi János, Honthy Hanna dallamokat varázsol elő pianisszimó hangokkal és futamokkal.

Visszakanyarodnék a 46-os évekhez, a Nyár utca Maros-parti lépcsőjéhez, ahol Frici barátunk már mint a Székely Színház tagja, akit Tompa Miklós a szó legszorosabb értelmében megszoktatott az Orvostudományi Egyetem másodévről, csak azért, mert az Appolo báltermében csodásan szavalta Arany Jánost. Azonnal szerződtette. Nos mint alapító tag, azokon a nyarakon is, Frici leereszkedett a lépcső alsó felére, és onnan stÍlusosan homorítva csobbantott a kristálytisza vizű Marosban, majd Johnny Weismüller-stÍlusban felúszott a Ritz-fürdő tutajpallójáig. Ott katonásan kipattant a vízből, bemutatott néhány csukafejet, hátas szaltót. Megtanított arra, hogyan lehet bombát ugrani a palló mellé úgy, hogy a deszkákon barnuló *papagáj* néinek becézett Révészné teljes zuhannyal megtisztelhe ssük. Persze, rögtön *Ákos néni* után rikoltozott, hogy minket mint potyázó suhancokat kizsuppoljon az imádott Ritz-fürdőből. Sohasem tudott Ilus néni elkapni, mert mire a tenyé rnyi fürdődresszes hölgy panaszát orvosolta volna, mi már rég búvárkodással folytattuk az életet, és a víz alatt, a Maros fenekén kapaszkodtunk a kövekben, vártuk a vihar elmúlását. Közben Frici a fűzfa tetejéről ugrott egy 10 méteres szá rnyast, majd kipróbálta a hinta melletti nyújtót, a gyűrűn bemutatta a Krisztust, csak azután igyekezett a nagy diófa alatti asztalhoz, ahol Tarr Laci, Kiss Laci, Gálik Tuti és Técsi Sándor – a két állatorvos, Bükkösi Gyuri, a legszellemesebb magyartanár a rómitábla fölé görnyedve: Mende Gabi, a pipaszár lábú Bedő Feri, Hári Lajos díszletmester asztaltársasága várta Fricit, jégbe hűtött sörrel vagy a guggolós borral, és folyt a heccparti, és a harsány nevetéstől zengett a diófák alatti füves park...

Este pedig a Kultúrpalota szÍnpadán felgördült a függöny. Csak az 1948/49-es évadban 14 darab bemutatóján szinte kétszázezer né-

ző tekintett meg. Tamás Frici az 1986-os nyugdíjazásáig másfél száz szerepet játszott el, és csillogtatta tehetségét az operett műfajban, hiszen bemutatkozására Philippe szerepét kapta a *Szerelmes diákok* című operettben 1946. november 14-én, amikor pár nappal előtte töltötte be 25. életévét. Egy hónap múltán már az Ottokárt énekelte a *Cigánybáró* című Strauss operettben. A következő hónapban kapta a portás szerepét a *Három ember a hóban* című operettben, majd 1947. december 30-án következett a *Fekete Péter* Gastonja, a *Bajadér*, a *Mágnás Miska* és a *Három a kislány*. Még balettszerepet is kapott Domby Imre a *Sátánfióka* című szerzeményében. Tamás Ferenc Szemirámi grófot táncolta, énekelte, játszotta. Nem maradt ki a vígjátékokból sem. Feszes, délceg, daliás alakja mindig megjelent a deszkákon, nem maradt ki a *Fösvényből*, a *Janikából*, a *Liliomból*, a *Mandragórából*, a *Sári bíróból*, Vaszari Gábor: *Mondj igazatjából*, a *Bolond Ásvainéből*, a *Fenség fizetek* című vígjátékból. A *revizorból* sem, amelyben a Bobcsinszkij szerepet kapta... Sőt, amit nem sokan tudnak, Szabó Ernő, a ragyogó főrendező, a többszörösen kitüntetett színészkirály írt egy kabarétréfát *Vidám vakáció* címmel, amelyben Szabó Duci traktoristanót alakított, kilenc munkásnő és kilenc munkás szerepelt, és Frici volt a másodportás. Olyan félreérthetetlen paródia volt, hogy azonnal be kellett volna tiltsa a cenzúra, ám mivel a Magyar Autonóm Tartomány főkorifeusai vidáman nevetgéltek és tapsikoltak, így három előadást is megélt a zenés vígjáték.

De a drámában is érvényesült sportos alkata és tehetsége. Következett a Gorkij *Éjjeli menedékhelye*, a Steinbeck *Egerek és emberek* című drámája, Gogol *Revizora*, *A vágy villamosának* a Mitch szerepe, Shaw *Brassbund kapitányának* Rankija, Sütő András *Csillag a máglyán* főinkvizitora. Csehov *Három nővérében* nem kisebb szerepet kapott, mint a Csebutikinét. Nagyszerű alakítást láthattunk Fricitől Gladkov *Szilveszter* című színművében, ahol Platont alakította.

A hazai dráma napjain, 1961-ben ötödik díjat kapott az *Újságírók*, Tomovics szerepéért. A marosvásárhelyi, immáron a hatodik X-ét taposó állandó magyar színtársulatnak több mint fél száz bemutatóján volt jelen Tamás Ferenc, a mindenki Fricije, aki hivatalosan 21 éve kapja a kevéske nyugdíjat, aminél jóval többet érdemelne, mivel még nyugalomba vonulása után is dolgozott a világot jelentő deszkákon, látása megromlásáig. Ma csak a rádió a hírforrása, no meg

egy-egy színmű tévés változatának hangja, a felolvasott regény, újságikk. A látvány művészetől épp a látványt vonta meg tőle a sors.

Egy személyes élménnyel zárnám soraimat az én drága Frici barátomról. Még 1955 nyarán történt, hogy elmeséltem Fricinek hatalmas tervemet, miszerint a nyomdokaiba szeretnék lépni, és felvételre szeretnék jelentkezni a Színiakadémiára. Arra kértem, jöjjön el a Harcsa utcai otthonunkba, és mutatna néhány érdekesebb szakmai fogást, hogy sikeresen léphessek a főiskolába. Fürdődresszesen bementünk az éppen szabad családi nagyszobába, és elmesélte, mi az etüd, a jelenet, amivel ha jól megoldott feladatként jelentkezem a felvételre, nem marad el a siker. Megmutatta, hogy milyen külső arccal, mozgással lehet kifejezni egy bosszantó esetet, hogyan kell felszabadultan kacagni, kétségbeesetten sírni, milyen legyen a színpadi plasztikus mozgás, hogyan kell szavalni József Attila: *A város peremén* című versét. Már a mennyekben éreztem magam, láttam a kifüggesztett lista élén a nevem. Kikísértem a kapuig, megköszöntem a tanácsokat, és beígértem egy palack bort a diófák alá. Amikor visszarohantam a szobába a frissiben szerzett tapasztalataimat valóra váltani, akkor vettem észre, hogy magánórámon volt egy titkos tanú is, ugyanis a kisebbik öcsém, Miki, aki maga is nagy színházrajongó volt már gyerekkorában, akkor mászott elő az ágy alól, égő arccal és kellő zavartsággal, aki csak restelkedve annyit mondott:

– Nagy színész ez a Frici bácsi...

Csorba András portré

A marosvásárhelyi Othelló az ő Desdemonájával sárga tartó szerelemben élt a Bürger kert alatti tömbházlakásukban. A sors egy nap hiján hatvan évet engedélyezett az egyik legnagyobb erdélyi magyar színésznek, a kreol bőrű görög férfiszepségnek, Csorba Andrásnak, aki 1927. augusztus 25-én született Brăilán, és 1987. augusztus 26-án távozott közülünk az örök mezők színpadára, Marosvásárhelyen...

Az 1920-as évek elején sok erdélyi székely az atrocitások elől egyenesen az oroszán barlangjába menekült. Sok székely lány szegődött cselédnek Ó-Romániába, számos kétkezi mesterlegény kere-

sett munkát Bukarestben, Galacon, ahol egész kolóniákat képeztek, és magyar templomok is épültek. Csorba István csíkszentdomokosi cipészsegéd Brăilában kapott munkát, épp abban a Duna-menti városban, ahova a nyújtódi születésű Csüdör Berta szegődött cselédnek egy bojár családdhoz. Egymásra találtak, és így született Brăilán Csorba András, a későbbi kiemelkedő magyar színészegyeniség. 13 évesen, az 1940-es bécsi döntés után szüleivel Erdélybe telepedett. Marosvásárhelyen a Kereskedelmi Reál Iskolában érettségizett, Erdős Irmával és Ollender Mártával. Kemény János a marosvásárhelyi Apollóban látta őket egy műkedvelő színi előadáson. Tanácsára mindhárman Kolozsváron felvételiztek, Csorba András és Erdős Irma a Művészeti Főiskola Színművészeti Karára, Ollender Márta – a későbbi Csorba Márta – a Bolyai Egyetem Közgazdasági Karára. Életük összefonódott, és 1952-ben Marosvásárhelyen folytatódott. Mártának köszönhető, hogy Csorba András minden színpadi szerepéről sajtókritikák és fényképfelvételek példás rendben várják a reinkarnációt, hogy testet öltsenek egy eljövendő *Csorba Album* alakjában.

Csorba András színészi és alkati képességeit már a főiskolán az első éven színpadi szereppel tüntette ki Tompa Miklós rendező-tanár. Grigulisz: *Agyag és porcelán* című drámájában Harag György, Horváth Béla, Lohinszki Loránd és Tanai Bella mellett Igor százados szerepét alakíthatta. Amint a korabeli sajtó is kiemelte, karizmatikus, nagyszerű orgánumú egyéniség jelent meg a többi ígéretes növendék mellett. Az 1951–52-es tanévben két vizsgadarabbal is jelentkeztek a végzősök a sétatéri közsínházban. Ígéretes sajtókritikát kapott a teljes átszellemültséggel Kátját alakító Erdős Irma és a lágy bariton hangját tagoltan rezonáló, jó megjelenésű Csorba András, akit Szentimrei Jenő magasztalt Boroszina és Davidson *Harmadévesek* című színművének Andrej szerepében. Ugyanabban az évadban méltatták a színikritikusok Csorba András Csongor-alakítását Vörösmarty *Csongor és Tündéjében*. Páskándi Géza írja róla: „... mindvégig emelkedő, szenvedélyes, kifogástalan beszédtechnikájú Csongort hozott színpadra Csorba András a tüneményesség formált Tünde mellett, akit Bisztray Mária jelenített meg.” 1952 őszén már Szabó Ernő rendezői tanácsaival lépett a Marosvásárhelyi Állami Székely Színház közönsége elé Kiss László és Kováts Dezső *Vihar a havason* című színművében, Pinteá Jóska és Lónyai Lajos szerepében.

Még abban az évadban emlékezetes alakítást nyújtott Borisz Gorbátov: *Apák ifjúságában* – Rjabinyin szerepében.

Már csak az idősebb korosztály emlékszik Csorba András Darvas Károlyára, Csiky Gergely *Ingyenélők* című szatirikus vígjátékában, amelyet Delly Ferenc rendezett Galló Alice-szal. Olyan partnerekkel léphetett színre a zsúfolt palota nagytermében, mint Kovács György, Kőszegi Margit, Szabó Ernő, Andrási Márton, Lantos Béla, Szabó Duci, Kiss László, Lohinszky Loránd, Tamás Ferenc, Jeney Ottó és Szabó Ottó. 1954-ben került színre Szabó Ernő rendezésében Iszajev–Galics *Nem magánügy* című vígjátéka, melyben Tamás Ferencsel felváltva játszották Djuzsikovot, illetve Miszjan, a rádiós szerepét. 1954 ősze nagybetűs esztendő volt Csorba András számára, nemcsak a Székely Színházban kapott Vukovics Sebő alakításában, hanem igazi drámai hősszerepet Illyés Gyula *Fáklyalángjában*. De Marosvásárhelyre költözött, immár önálló Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskola óraadó tanáraként Balogh Éva, László Károly, Tóth Tamás és Szamosközi László színészi pályáját egyengette. Közben irodalmi esteken kedvenc verseit szavalta, különösképpen Arany János: *A szegény jobbágy*, valamint Vörösmarty Mihály: *A vén cigány* című remekművei szerepeltek repertoárján. De szívesen élte át a versmondás örömét egy pohárka ital mellett baráti társasága unszolására, visszafogott, bensőséges stílusban a *Fehér ló* pince sarokasztalánál, vagy a Szabadi úti Cüvekben, a Gusáth kerthelyiségben, ahol a hallgatóságot kedvenc barátai, Tarr László, Szabó Ottó, Kiss László, Bedő Ferenc, no meg a kedvenc műszakiak képezték. Makacsul ragaszkodott demokratikus elveihez, és nagyon sok esetben a színházi szabó Janikával, a villanyszerelő Péterrel, meg belevaló főiskolai hallgatókkal jó kedvben, cigányzenés nótázásban, vidámságban nyújtották a zárórát... De következtek a komoly erőpróbát jelentő csodálatos szerepek. Széda alakítása Nusics: *Kegyelmes asszonyából*, Melinte szerepe a *Varga Katalin* drámából.

1958 őszén a 12 éves Székely Színház társulata öt remekművel lepte meg a magyarországi színházlátogató közönséget, ezek közül négy színpadi alkotásban Csorba András is bemutatkozott. Remek kritikát kapott a szaklapokban Nash *Esőhozó emberének* File segédserif szerepéért, úgyszintén Kós Károly *Budai Nagy Antal* címszerepéért, Bródy *A tanítónőjében* Nagy István alakításáért. Verhetetlen

volt a nagy orosz realisták hőseinek megformálásában, az átgondolt, átérzett jellemkomponálásban. Nyikita (*A sötétség hatalma*), Oszip (Csehov: *Platonov szerelmei*), Andrei (*A három nővér*), Bazsov (Gorkij: *Nyaralók*), Szmirnov (Csehov: *Medvéjének tévéváltozata*). Válogatott karakter szerepeket is mutatott, gondoljunk csak Gyurkó László: *Szerelmem Elektra* színpadi művének Oreszteszére vagy Szabó Lajos Misztótfalusi Kis Miklósára a *Mentség* drámájában, továbbá Lovinescu Apa figurájára, amelyben a durva és szeretetre éhes, kiégett és érzelmes, az életre szomjazó férfi portréját rajzolta elénk az *Élet és halál játéka hamusivatagban* című drámában. De a kosztümös szerepek sem kerültek el Andrást, aki korra, vallásra való tekintet nélkül minden női szívet megdobogtatott. Csodálatos jelenség volt Kovács György Liguriója mellett Callimacco szerepében, amit a Machiavelli *Mandragorájában* nyújtott, akárcsak Heltai *A néma leventéjeként*, mint Agárdi Péter, hogy Vörösmarty Csongorjáról ne is beszéljünk. Moreto y Cabana: Donna Dianáját a férfiszívekre veszélyes Szamosy Kornélia alakította olyan mély meggyőződéssel, amit csakis Csorba András szenvedélyes Don Carlosa válthatott ki a csodálatos korhű díszletek között, a közönség boldogságára. Ugyanilyen élményt nyújtott Shakespeare Othellójával, vagy a *Makrancos hölgy* Petrucchiójaként. Amikor Tanay Bella minden női fegyverét latba vetve vitte színpadra a temperamentumos, fékezhetetlen Katriáját – Kemény János szavaival élve –, akkor Csorba András *Petrucchiójában a vidám mímelt zordságán átsütött a mókássága, a viharvert férfi megnyerő kalandorsága, a pajkos ötletessége*. Még ma is magam előtt látom azt a jelenetet, amelyben Csorba András versenyt komédiázott Lohinszky Loránd és Tarr László partnereként a *Vízkeresztben*. Pedig már frissiben műtött szívbeteg volt a mi Andrisunk.

Csorba András már első filmfőszerepére készült, amikor megkapta a Székely Színházban Rostand *Cyrano de Bergerac* című hősi vígjátékában Carbon kapitány szerepét, amelyet Kőműves Nagy Lajos rendezett 1960-ban. Kalandos úton jutott el Csorba András fényképe Gertler Viktor filmrendezőhöz, aki Jókai Mór *Arany emberének* filmre viteléhez címszereplőt keresett. Így lett Csorba Andrásból a világ szemében ma is műsoron levő filmben Tímár Mihály. Emlekezhetünk emberi tartására, mozdulataira, zengő baritonjára, amit még a magnetofonszalag is hűségesen őriz, a nyilvános előadáso-

kon, no meg a rádióstúdióban készült sok hangjáték, meg a közel húsz szilveszterikabaré-felvételből. Kemény János báró válaszként írta Csorba András jókívánságaira 1971. január 7-én:

„Kedves barátom! Hálásan köszönöm újévi jókívánságaidat. A színházról való távozásom óta te vagy az első igazgató, akinek eszébe jutottam. Ez annál is inkább jólesik, mert indulásod percétől mindig igaz művésznek és egyenes embernek ismertelek, aki idősebb barátait sem felejtette el. Kívánok sikereket a színpadon és a marosvásárhelyi színjátszás felvirágoztatása terén. Szeretettel öllelek K. J.”

Azzal zárom soraimat, hogy emlékedet, drága Andris, örökre szívünkbe zártuk.

Varságon januárban

Úz Bence unokája mesélte

Januárban a Hargita derekán terjeszkedő Székelyvarság a megszokott mínusz 20-25 Celsius-fokos hideggel fogadta a rádiósokat. Jó félméteres hóréteg borított mindent, magas tüvegahangon csikorogott a hó a talpunk alatt, miközben a varsági embereket, a téli életüket, az erdőjárást, a kultúréletet, no meg érdekes medve- meg farkaskalandokat vadásztunk az egyórás riportösszeállítás számára.

A néptanácselnök elmondta a községfejlesztési eredményeket, az iskolaigazgató – megszűrve bár –, de mesélt valamicskét Varság monográfiájából. Szalagra kerültek a székelyvarsági népdalok, a saját készítésű citerákról is szépen szóltak a dalok. Hiányát éreztük egy néhány rövid, színes, székely történetnek. Mivel az ideológia akkori állása szerint Varság szerelmeséről, Nyíró Józsefről, tilos volt szót ejteni, így aztán csupán a közismert Úz Bencéjét hozhattuk szóba, pontosabban édes unokáját: Márton Mózes, akiről kiderült, hogy sokadalmakon, családi ünnepeken a nagyapja történeteit egyes szám első személyben szokta mesélgetni, mintha csak vele történtek volna meg az események a hallgatóság nem kis örömére. Nyilván nem maradhatott ki ő sem az összeállításból. Hosszas huzavona után, némi szíverősítő támogatásával, csak mikrofon elé állt Mózes, és Háry Jánost meghazudtolva mesélte.

– Csak ezt hallgasd meg, komám, amikor kitörött volt az első világháború – soha se felejtöm el –, apáddal ott kaszáltunk a Málnás közön. Egyszer csak az a jó vastag hangú Dén Bábi fogta a trombitáját, s kiállott a Kőszál tetejére, s osztán kezdi kiáltani: – Jertök elő, embörök! Általános mozgósítás! Tizennyolc évtől hatvanig, minden férfi embörnek bé kell rukkolni! Hajnalban szekérel indulás bé Héjjasfalára!

– Megszeppentünk, s avval elvetettük ahajt apáddal a kaszákat, trapp haza. Mondom Julis nénédnek: – Hallá-é? Kitört a háború, mert Szerbiában meglőtték a trónörököst. Pakoljon, mert reggöl, inét Varságról indulunk a frontra. Hajnalban vaj nyolcvan szekérel mögindultunk, le Héjjasfalvára, a katonaparancsnokságra. Nagy volt a sírás, búcsúzkodás, s ahajt délre mögérkeztünk. Neköm, tudod komám, hiányzik a ravaszhúzó ujjam, né látod-é? – s mutatta Mózes a jobb kezét. Ki akartam szuperáltatni magam, de mindenünnét seggbe rúgtak. Egyszer osztán besomfordáltam a nagy szuper terembe. Ezt mondja a doktor: – Vesső ki az ingét a nyakából – s kivettem.

– Hogy híjják?

Ahajt esszeccsapom magamat, s mondom: – Márton Mózesnek.

Erre esment ráparancsol: – Szuszogjon! – osztán szuszogtam, s ő valami vicik-vacakkal, ahajt hallgatta a mellemöt, egyszer csak rámkiált: – Ember, magának semmi baja, kifelé, mars a frontra! Na, ott elbúsultam magam, hogy el se mondhattam, hogy nekem az ujjammal van baj, nem a mellemmel. Eccér meglátom ahajt a decka budit. Én oda bebújtam, s minden döngetésre szorgalmasan rikoltottam, hogy *foglalt!* Én onnét nem mozdultam másnap reggöl. Aztán másnap, mikor mögláttak, majdnem agyonlőttek, hogy én hogy maradhattam ott, mikor a többiek már Szerbiában háborúznak. Eröst megszeppentem, ahajt az egyik doktornak mutatom, hogy én szívesen mennék a háborúba, de nincs mivel elhúzzam a puska ravaszát, mert hiányzik az ujjam... A doktor mögsajnált forma, s kiállította a piros csíkos cédulát... Te komám, én bémentem az első kocsmába, jól megrészegödtem, s kérdik tőlem az asszonyok: – Honnét jövék?

Mondom, nekik: – A frontról, hál' Istennek.

De feszt kérdeznök: – Az uramot látta-é ?

S mondom: – Hát hogyne láttam vólna.

– S hamarosan jönnek-é?

Mondom nekik, hogy: – Hát hogyan jönnének: sze’ egy hét alatt mögverik a szerbeköt, s egy szent miccre, itthon is lesznek....

Kortyintott egyet Mózes, majd folytatta: – Te tudod azt, édös komám, itthon Varságon suhutt egy férfi vagy legényembör. Egyedül én voltam a miegymásos valaki. Aztán egy hónap múlva annyi lett nálunk a veres orrú menyecske, mint a pelyva, hallod-e komám? Aztán alattomban, ahajt, kezdtek hívogatni: – Kicsi Mózes bétörött a hídlás a bornyú alatt, s meg kéne csinálni... Esment a másik:

– Te kicsi Márton, a kerítést leverte a medve, s ki kéne javítani. Aztán tudod-é, komám hogy ott sem a hídlással, sem a kerítéssel nem volt baj... Mikor odamentem, a menyecske elévett egy éveg pálinkát s egy tál tészta, ahajt kirakta az asztalra... aztán eressed, Mózes!... Neköm olyan életem volt, mint egy török basának...

Reggelig hallgattuk volna a nagyokat mondó Mózust, de már akkor tudtuk, hogy ez a felvétel minden politikai vizsgán megbukik. Így aztán egy másik történetet kértünk, és folytatta jó kedvvel, mintha csak vele történt volna meg, holott mindenki tudta, ez is az Úz Benceként ismert nagyapjától származott:

– Eccör, soha sem felejtöm el – kezdte akkurátusan a mesélő varsági emberünk –, levelet kapott Dénes apó Udvarhelyről, egyenesen a főispántól, hogy ekkor s ekkor érkezik az ő apósa, aki rövidlító és nagyothalló vénember, de mindenképpen *pávát* kell vele lövetni, mert a főispáni szék forog kockán.

Dénes apó, hogy biztos legyön a dolgában, fogta a puskáját, a kezömbe nyomott egy zsákot, kiballagtunk a Zsigmondosba, és ahajt meglőtt egy siketfajdot. Szépen bétette a zsákba. Másnap, mielőtt az urak megjöttek volna, engemöt kiküldött a zsákkal a hideg forrás melletti pásztorkajiba melletti nagy cserefához, ott szoktak dűrögni a fajdkakasok, s möghagyta:

– Mózes fiam, ahogy pitymallik, a zsákkal s a kakassal fölmászol a fára, még mielőtt kiérné a báróval. Aztán én lövetek valamerre egyet a süket öreggel. Amikor durrant a fegyver, te a zsákból csak szépen vesd elénk a kakast. A többit bízd rám. – ahajt úgy megjíjédék, hogy még a gatyám is rizegni kezdett rajtam, s mondom nagyapámnak:

– Apó, az istenit magának, ahajt még meglövet azzal a vaksi báróval.

– Egyet se búsulj – válaszolt nagyapám –, mert én más irányba lövök. Ha a puská roppan, te csak vedd elénk azt a *pávát*.

Minden úgy es történt. Én hajnalban fölmásztam a fára. Apó a báróval mögérkezett, rámkacsintott, aztán elkezdett *kecegni a páva*. Apó a báró fülébe kiáltott: – Hallja-é, báró úr? Keceg a páva! – s nagyapám jó erősen kecegett a szájával.

– Hallom, édes gyermekem, már hogyan hallanám!

– Odalőjön, kegyelmes uram, de gyorsan!

A vénember célba vette a szemközti rakottabokrot. Hosszasan célzott. Mihelyt eldurrant a puská, eccör csak alattam megreccsönt az ág, s ahajt kiejtettöm a kezemből a zsákot, épp a méltóságos úr lába elé. Én pedig a nagy ággal a hátuk mögi huppantam. Apó észrevette, hogy most nagy a baj, de nem hagyta magát és hangosan a báró fülébe mondta: – Na, méltóságos úr, gratulálok! Szép kanyarlövés volt! Megvan a fajdkakas! – s rálépett a zsák szélére –, most már a miénk a szép madár...

– Én mindent megérték, Dénes úr – méltatlankodott a báró –, csak azt nem, hogy került ide ez a zsák?

– Jaj, méltóságos uram, ne is kérdözzé – mentette a helyzetöt apó –, ez egy olyan veszedelmes kakas volt, hogy errefelé mindön kakast véresre vert volt. Én azért borítottam mög a zsákkal ezt az elvetemödött pávát, mert ha véletlenül nem lett volna halálos a báró úr lövése – könnyen kikaparta volna a szömmünket...

(Székegyvarság, 1980. január)

*

EGY KIS RÁDIÓS ÉLETKÉP

Amikor hívat a főnök...

A reggeli eligazításon én nem kerültem a szolgálatosok közé, magamban kuncogtam is azon, hogy a belügyminisztériumi dolgozók napját megúsztam. Azonban ha akkor a kiküldött kollegák tekintete és átká ölni tudott volna, én sem vághattam volna ki magam olyan diplomatikusan:

– Mit hőzöngtök? Ilyen megtisztelő feladatot csak jobb emberek szoktak kapni, én a helyetekben kitüntetésnek venném...

– Hogy vennéd be te, keresztbe a lovakét! – sietett a válasszal János barátom. – Ezt a mázlistát? Én nyújtsam a nyakamat, fussak ki a kollektívbe, írjam meg a párttitkárnak a szöveget, tanítsam be, olvassam fel, vegyem szalagra, rohanjak vissza, másoljam le, fonotekáljam, vagyis vágjam meg, s tegyem le a főnököd asztalára, mert a drágaságos, *specc-riporter* úr ilyenkor nem fáradhat ki az életbe, csak ül a szerkesztőségben, és lógatja a... lábát – kapta a táskamagnóját, és dühösen elviharzott. Csak azért finomította utolsó szavát szalonképesre, mert közben kinyílt a titkársági ajtó, és megjelent Anikó, a titkárnők gyöngye, aki külön bejáratú becenevemen szokott szólítani:

– Csifoklesz, hívat a diri, hozz magaddal noteszt és főleg ceruzát, mert nem vagyok ceruzagyáros, de mozgás, úrfi!

– Igenis, nagyságos kapitányné asszony! – válaszoltam én is katonásan.

Azonban az *úrfi* kulcsszó szeget ütött a fejembe. Ha ez is szerepel a meghívásban, akkor ez igencsak rossz előjel. Kissé szorongva ereszkedtem le a lépcsőn. Holnap lesz a milicisták, a szekusok, a belügyesek napja. Ezeken a sátoros ünnepeken megjön a telex, és tucátjával kell sugározni a *Visszhangokat*, ami nem volt egyéb, mint *Hűségnyilatkozat* vagy *Hangos távirat*. Ilyen esetben járművel, benzinnel, vadonatúj magnószalaggal spórolni, egyenesen ideológiai hiba lett volna...

– Parancsoljon, főszerkesztő úr! – fogadott teátrális udvariassággal a góré – szabad korunk riporterét egy finom szűrős Papasztratos cigarettával megkínálni? Esetleg egy finom, *pult alóli* kávéval, előtte egy pohárka kézdivásárhelyi *Csavar*-féle konyakkal?

Aztán így magamban, még arra is gondoltam, hogy a jövő héten összeállítanánk egy csapatot és lemehetnénk a jövő héten egy riport-összeállításra a Duna-deltába. Mit szólsz? S teletöltötte a poharakat.

– Kösz, főnök! Annak ellenére, hogy Delta-ötleted óriási, azonban ez fenenagy *protokollosdi*, erősen rosszhat sejtet. Hallgass meg, Sándor – ahogy te szoktad mondani: „*Álljunk görbén s beszéljünk egyenesen*”, mit követtem el, és most mi vár rám? Felmondás? Fejvesztés? Vagy még ennél is rosszabb?

Erre egy olyan költői kérdéssel válaszolt, amit még kőművesinas korában szedett fel, és nagy szeretettel szokta használni:

– Tudod mit mondott a papagáj, miközben a feje a macska szájában volt? Azt, hogy ne szarj be, Öcsi! – majd röhhincselve folytatta a főnök –, 'szam az apád csillagát, te tényleg azt hitted, hogy megúszod a mai napot?

– Á, dehogy! Lesz nekem itthon is munkám jó bőven. Szövegírás, akkor színészerrendelés, verskiválogatás... Már ki is választottam három pártos hozsannát-szózatot, az összetételi arány is meg van, mert: kettőt Păunescu-tól és egyet az ő bűbájos sógorától, Hajdu Győzőtől, azokat felolvastatom Tomival és Annával, összevágom a terepszalagokkal és leadom a politikai *vizára, éber fül bácsinak*. Ott a kísérlap s a honoráriumlista összeállítása, s ha jól belegondolok, végül több feladatom lesz, mint annak, aki terepről behozza azt a nyomorult kétpercesét, s leteszi az asztalomra...!

– És lóg a nyelved a sok melótól, csak azért: nehogy megjelenjen az adásban a te gyönyörűséges hangod és neved... Azt hiszed, hogy át tudsz te engem ejteni? Ahogy azt Móriccka elképzelte! – csatant fel hirtelen a főnök. – 'Szam, az apád csillagát, te huligán! Ezt jól kigondoltad. Bízd te csak rám a színészeket. A kocsit én küldöm értük, a verseket felveszi az operatőr, Tomi egy profi, nem kell neki rendező, a verseket itt hagyod az asztalomon, s te szépen veszed az én személyes, rendkívüli alkalmakra fenntartott UHER magnómat, az igazgatói kocsival pedig lemész a Városi Pártbizottsághoz és megkeresed Hermányi elvtársat, kész szöveggel vár, szépen átnézed, a

szarvashibákat kijavítod, s ha esetleg még kell belé valami, azt beíratod, de semmi spekuláció! Magnóra veszed, és kész.

– De főnök!... Nem folytathattam.

– Várj csak, mit türelmetlenkedsz – és csúfondáros, oktató hangon folytatta –, onnan szépen felmész a Borsos Tamás utcába és megkeresed Bükkösi őrnagyot, ott is kész van minden. Most pedig elveszed a titkárnőtől a specc-delegációt, amit ott a kapunál felmutatsz, ügyesen felveszitek az anyagot, és kész! Elég világos voltam?

– De főnök!

– Semmi: de! Még kapsz egy konyakot, és sipirc!

– Mit vétettem, hogy pont engem küldesz ezekre a nehéz helyekre?

– Soroljam? Horgászat terepen, maszek fuvarok, erkélyjelenet Sepsin. Még lenne a listádon... Te is meg kell érts engem. Ilyen helyre nem küldhetek akárkit.

– Ott vannak a Ștefan Gheorghius kiváló akadémistáid – próbáltam védekezni –, ők ideológiailag engem kenterbe vernek, ott van Laji, Maros rajoni ipari titkár volt. Béluskának olyan tiszta doszánya van, mint egy pohár könny, amit szűz lányok sírtak tele, Titi csillagos tízes diplomával jött haza, vagy ott van Otti, az apja is pártinstruktor volt, esetleg Fazi és Farmati, akiket egyenesen a satu- és gyalupad mellől hoztatok a rádióhoz. Ők a munkás származású kédek. Én vagyok a megtúrt osztályidegen, az én apám épp olyan kizsákmányoló volt, mint a resicai Malaxa mozdonygyár igazgatója, azzal a csekélyke különbséggel, hogy amíg apám két segédjének és két inasának a vérét szívta, addig Malaxáék 2500 proletárt zsákmányoltak ki. Végül is a demokratikus elvek alapján mindketten osztályellenségnek számítottak. Ezért nem vagyok párttag, és nagyon jól tudod, hogy milyen mostoha körülmények között sikerült egyetemet végeznem. Ők mind a Gyurka akadémián tanulták a mesteriséget. Mit vársz tőlem, a Bolyain végzett magyar szakos tanártól? Azt, hogy a *kényes* helyekre én menjek?

– Ne etess, Csifi... Neked nagyobb fizetésed van, min egy tanárnak, mégis úgy sírsz, mint egy fürdős? Egyáltalán mit is dolgozol te a rádiónál, te huligán? Az is munka, hogy szombatonként összeszedesz egy 120 perces *Kaleidoszkópot*?

– De nagyon jól tudod, hogy azt két órát nem muzsikálhatom át. Abban van a *Megy a magnó vándorútra*, most értem el vele a

350. riporthoz, benne van az *Országjáró riporter*, ugyanott a *Nyelvművelő*, a *Szellemi öttusa*, az *Ufoscóp*, a *Humorsarok*, a sok apró aktuális furcsaság, azt is valahonnan össze kell bogarászsam, a hatoldalas, szellemes összekötőszöveg, amit – ahogy azt rendesebb helyeken szokás – meghívott színészek adják elő. Nálam a műsor két házigazdája Bálint Márta és Ferenczi Csongor, azokkal sok a munka.

– Levezetsz egy *Szombat délelőtti matinét*... És ugyanbiza, mit dolgozol a matinében? Egy kicsit vagánykodsز, muzsikálsz és kész.

– Mégis ki készíti a rádió 18 éves rovatát, a *Szemafort*, az autósok rovatát, vagy a legfiatalabbikat – az ugyancsak saját találmányú – a *Telefontársasjátékot*? ...Amit a Szellemi öttusából alakítottam és kegyeskedtél engedélyezni az előadást..

– Egy húszperces *Barangoló mikrofont* csak amúgy rázod ki a kisujjadból.

– Csupán négy riportot, négy sértődött riportert kell körbecsevegenem, hogy műsor legyen belőle.

– És évente összecsapsz néhány kabaréjelenetet szilveszterre...

– Az idei lesz a huszadik. Nem csak szerkesztem, jeleneteket is írok. Az is csak könnyű galopp?

– Álljunk csak görbén, beszéljünk egyenesen. Egyedül csináltad?

– Én nem is állítottam, évek óta felváltva szerkesztjük és írjuk a szilveszteri kabarékat Nagy Mikivel, Komzsátki Pistával. Kovács Pista, az örökös egyanyagosa, Bölönessy Domi, Sinkó Zoli, Kiss Jancsi Csíkból.... Én megmaradok ezeknél a műsoroknál, a többit csinálják mások, vannak itt épp elegendő, s végül is nekem kisebb fizetésem van, mint a tehetséges akadémistáidnak.

– Te csak ne panaszkodj! Az a téglagyári vagy bútorgyári melós körberöhögné a fejét, ha akkora fizetése lenne, mint a tiéd...

– Csakhogy az a példabeli melós, amíg én az egyetemen kínlódtam, ő fizuért dolgozott a gyárban, nem kellett éjszaka vagonra rakjon, negyedik alabárdost játsszon az operában, vért adjon a klinikán, csak azért, hogy legyen miből kifizesse az albérletet. Az a téglagyári csillás nem kellett bentlakási könyvtárosi állást vállaljon az ingyenes bentlakási ágyért, nem kellett szerepet tanuljon, díszletet tologasson, verset szavaljon a diákszínjátszó csoportban azért a kicsi ingyen kajáért a *glükmannás* menzán... a te példabeli melósod nem abból a 100 lejből élt, amit havonta felváltva kapott az anyjától, a

Miki, a Jenő vagy a Lujzika nevű testvérétől. Mert én az egyetemi éveimet így *lébecoltam* végig, ösztöndíj nélkül, főnök...

– Hallgatlak, Csifi, türelmesen, hallgatlak...

– Mindezt azért a családból örökölt, főben járó és megbocsáthatatlan bűnömért, amit a drága jó Édesapám követett el abban a rohadt kapitalizmusban, hogy szuszterműhelyt merészelt nyitni, amiből kifolyólag kizsákmányoló ivadékok csinált belőlem s a testvéreimből. És ezek után mégis én menjek el a pártkorifeushoz, az őrnagy elvtárshoz, én, akinek nincs is piros könyve...

– Nagyon szépen csináltad, de most próbáld meg ezt egy oktávval magasabb hangon, s akkor alámásol Borbély Zoli egy sejtelmes dobpergést és égbetörő fánfárhangot. Díszkísérettel és végül mennybemenetel – szavalta a főnök, majd közönséges hangon folytatta:

– János, te Botos Jóskának nézel engem? Arra hivatkozol, hogy nem is vagy párttag... apropó – röhincselte a főnök –, hogy a szentségbe nem vettek még fel a pártba?

– Hallgass ide, főnök elvtárs, ha majd egyszer olyan helyen leszünk, ahol nincs telefon – elmesélem. De itt nem...

– Gondolod, hogy engem is lehallgatnak?

– Te most teszed magad, vagy ilyen vagy gyárilag? Te azt hiszed, hogy ha románosítod a neved, akkor te már *színtiszta* vagy?

– Ne szédíts, Fóka!

– Te már azért is gyanús vagy, mert igen jól tudsz magyarul... Egyébként megnyugtatlak, ez a jelenlegi szövegelésünk is szalagra mégis valahol.

– Mondd be, hogy kész! Vége a felvételnek – heherészett saját viccén a főnök.

– De most komolyan: még mindig nem tudom, hogy miért pont én kaptam ezeket a megtisztelő feladatokat.

– Most azt akarod, hogy zsaroljalak? Vegyem el tőled, és adjam oda a szilveszteri műsorodat Farmatinak? A Kaleidoszkópot a vilatulajdonos koszorúsköltőnknek? – hirtelen kidülledtek a főnök szemei, és megemelte a hangját – nincs apelláta: veszed a magnót és hozod az anyagokat! Ez az én parancsom!

– Ez már egészen másként hangzik! Főnök, *Ahol az észérvek uralkodnak, ott még a nagy szellemek is fejet hajtanak...* replikáztam hamis pátosszal.

– Hagyd a szavalást Hermányi elvtársnak, befejeztem, ott a kocsis az udvaron, indulás.

– Igenis, Sándor! Összecsaptam a bokámat, s megadóan távoztam.

Már jól benne jártunk az estében, mire adásképes állapotban letettük az igazgatói asztalra a *hosszannázó nyilatkozatokat* – ahogy magunk közt szoktuk nevezni az ilyen anyagokat. Ismét a direktor vendége voltam, de már a másik János és Soma társaságában. Elfogyott a doboz Papasztratosz című görög cigaretta, az üveg is apadozott, így hát a hangulat is fokozódott. A főnök olyankor mindig nagy előszeretettel hallgatta a *rablómeséket*, vagyis a *munkabeszámolókat*.

– A bútorgyárban Kurta elvtárs, a szakszervezeti elnök minden rábeszélés nélkül szívéből nyomta a sódert – kezdte a sort Fazi. Kettő perc az anyag, Főnök! Az igaz, hogy az *Előrében* megjelent nyilatkozatot tartottam az orra alá, de az aranyszájú, szakszervezeti göré úgy összedadogta magát, érted apámé, hogy egy kerek órát kellett vágjam a szalagot... Most ugye Csimpi is megérdemel egy stampedlit – s kinyújtotta a poharát.

Oroján Sándor, a főnök töltés közben, a Nagyorrút fogta vallatóra.

– Lefogadom bármibe, hogy azért a 14 lejes nyilatkozatért te is ugyanúgy az újságban megjelent nyilatkozatot olvastattad mikrofonba a kollektivistá paraszttoddal, mint Fazi...

– Mi az, hogy 14 lej? Ezért 10-es osztályzat és 64 lej jár! Ez vívmányanyag, így lebecsmérled a dolgozó parasztság hangját? – csatant fel műfelháborodással a kérdező. – Méghogy 14 lej. Na hallj oda!

– 'Szam az apátok mindenit, sok pénzéhes huligán! Az is igaz: Kurva banda, de jól játszik – ismételte kedvenc szólását a főnök –, na, Csifi, halljuk a te rablómesédet.

– Látom, sehol egy kék folt vagy véraláfutás a pofádon – szellemeskedett Nagyorrú. – Ezek szerint vagy jól viselkedtél a szekun, vagy csak szabadnaposak voltak a verőlegények.

– Elmentek koszorúzni a hősök temetőjébe, s azért úszad meg gumibot nélkül. Érted apámé? – tromfolt hozzá Fazi.

– Ha szóhoz juthatnék, remek sztorit hallanátok. De nincs közbe dumálás! A pártkantinban megtaláltam Hermányi elvtársat, aki az elején szabadkozott, hogy még más is tud magyarul a megyei pártbizottságban, miért mindig csak éppen Ő? Megmagyaráztam, hogy ő beszél a leghelyesebben magyarul, az egész megyei bizottságban.

Kötélnek állt. Mondom neki, Hermányi elvtárs, amikor itt a szövegben jellemzi a főtitkárt... *a – Kárpátok gényusa, lánglelkű hazafi, fáradhatatlan gondolkodó, a nemzetközileg szeretve tisztelt, forradalmár és a hős* – szavak mellé oda kéne írja azt is, hogy *a szerénység szimbóluma*... Erre Hermányi lecsapta a ceruzáját, a hajába markolt, s azt mondta: – *Uram, én negyven éve párttag vagyok. Rendben van. Mindent el kell róla mondani, ami szép és jó, de azt, hogy ő a szerénység szimbóluma? Azt még maga sem gondolta komolyan. Ezért kirúgnának a pártból, azt hinnék, hogy csúfolkodok...*

– Végül is leírta? – türelmetlenkedett a főnök.

– Írta egy nyavalyát, pedig nem én, hanem ő, a saját pici szájával mondta volna mikrofonba...

– Éber volt az a passinger – jegyezte meg Fazi fölényesen, a főnök pedig röhögve kérdezte:

– Te huligán, bukott színész! Képes lettél volna megejtetni vele ezt a maszlagot? Ha a szájába adod a szerénység bajnoki jelzőt, egy hétig röhögtek volna a polgáron...

– Csak egy napig – csapott le a másik János –, mert Csifi holnap már a Borsos Tamás utcában találta volna magát.

– Nyugi, apafejek, csupán lazán leteszteltem, hogy csakugyan mindenki megháborodik, aki odakerül? – ezzel pontot tettem az ügy végére. A főnök kezdte újra:

– Ahogy ismerlek Csifi, az őrnagynál is vagánykodtál, mert sosem tudod behúzni a farkad.

– Főnök, ez kész forgatókönyvvel várt. Ez nem az én stílusom, nehogy nekem írják le, mit kérdezzek... Kikérem magamnak. Azért egy egészen keveset tompítottam a szövegtényükön.

– Szegény Csifi, te még semmit sem tudsz... szólt közbe gúnyosan a főnök. Ezért, a taktikai húzásodért büntetésből te kellene fizessd nekünk a *Bústehénben* a három butykós rizlinget.

– De most mindjárt! – emelte fel az ujját Fazi.

A főnök megrázta a fejét, s végül ő fejezte be a *munkaértekezletünket*: – És most jön a nagy meglepetés. Az anyag ma délután nem mehet adásba... tagolta szótagonként... Értitek?

– Van Isten! – válaszoltam megadóan.

– Akkora baromi szerencséje van ennek a Csifinek, képzeljétek, az előbb telefonált Bukarestből a legfőbb főmufti: A riporter önké-

nyesen megváltoztatta a jóváhagyott kész anyagot, ezért nem mehet adásba. Punctum.

Az anyagot nem a mi cenzorunk dobta ki az adásból, hanem egyenesen a Belügyminisztérium sajtófőnöke.

Egy kissé elszápadtam, mi lesz a következmény? Hm... és mégis örültem a lelkem mélyén.

– Most már mehetünk! Csifi, ne szarj be! Megyünk a deltába is...

– De előbb a Bústehén nevezetű műintézetbe! Húzta fel a szemöldökét Fazi és felemelte mutatóját...

Toll után mikrofon

Mozaikok egy rádiós életútjából

V. János 30 évesen úgy került a Marosvásárhelyi Rádió mikrofonja közelébe, hogy K. Györgyi újdonsült riporter telefonon bekérte a stúdióba. Az egyik felvételi kabinban körbeülték a bársonyasztalon álló mikrofont, s amikor kigyúlt az üvegfal aljában a piros lámpa, a riporter nő – spontánus, helyszínes, persze közvetlen hangnemben – olvasni kezdte bevezetőmondatait, amelyek valahogy így hangoztak: – Forró, igazi munkásünnepi hangulat lepi be az egész várost, miközben a cukorgyári kultúrteremben a létra tetején V. János, az agitációs brigád vezetője azt a lozinkát szegzi, amellyel közelgő nagy ünnepünket köszöntik a marosvásárhelyi Cukorgyár dolgozói. Igazi munkáslelendülettel végzi munkáját, akit most arra kérnek, hogy szakítaná meg lelkes tevékenységét, és néhány mondat erejéig szállna le a létra tetejéről...

Erre hirtelen a riporter hangról emberi hangra váltott. – Miket beszélek? Egy agitációs brigádos nem szállhat le, nincsenek neki szárnyai, hülyeséget mondtam. Na Kati, kezdjük előlről az egészet...

– Intésre kezdheted – hangzott a hangszóróból Kati hangja. És mondta K. Györgyi immár a szállna le helyett: a mászna le a létráról végződő bevezetőjét. Újfent ízléstelennek találta az igét, s ezután úgy ismételte meg a bevezető felolvasását, hogy csak egyszerűen:

– Mászna már le végre az elvtárs a létra tetejéről, és mondjon néhány keresetlen szót a lelkes és lázas készülődésről...

De már nem olvashatta papírra vetett keresetlen szavait V. János barátunk, mert egy sípoló hangszórón át, az üvegfalakon túlról rájuk recsegett Kati:

– Vegyük újra, mert elszakadt a szalag...

– Na, nekem ebből elegendem van, kimegyek az operatörhöz, ez így nem megy, János legyen szíves, fogja meg addig ezt a mikrofont.

– És Györgyike odaadta a mikrofont...

Aztán V. János barátunk úgy megfogta a mikrofon nyelét, hogy csak kerekén 23 esztendő után, 1985. január 12-én tette le, az akkori hatalom első asszonya, a vegyészmérnök-akadémikus asszonyság telefonutasítására. A Cukorgyárból a szép kalligrafikus írásáért, a Református Kollégiumban tanult helyes magyarsággal megfogalmazott leveleiért a *Vörös Zászló* marosvásárhelyi napilaphoz emelték ki a termelésből. Persze sokat nyomott a latban az egészséges származása. Már gyerekkorában szerette a könyveket. Egy alkalommal, amikor kötelező olvasmányai között Móricz Zsigmond Árvácskája volt a kezében, mostohaapja kikapta kezéből a könyvet azzal, hogy: *a Bibliát olvasd, ne ezeket a hülyeségeket...*, s a nyakleves sem maradt el a tanács után. Hamar és könnyen vált jó tollú újságíróvá. A sok értékes főszerkesztői útmutatás miatt hamarosan konfliktusba keveredett a főszerkesztővel és pártszankcióval, visszahelyezték a termelésbe, ahol a kovácsműhelyi régi munkatársak, Veress Károly cukorgyárigazgató megértéssel és atyáskodó figyelmességgel fogadta vissza, *János fiam, itt a gyárban, mindig meg lesz a helyed*. Egy ilyen értékes káder nem sokat tölthette napjait a termelésben. Következett az újabb *kiemelés*, ezúttal a rádióhoz szerződették, képességével, megnyerő, természetes modorával hamarosan alapemberévé vált a Marosvásárhelyi Rádió szerkesztőségének. Riportokat készített, műsort szerkesztett.

Kellemes hangjáért és beszédstílusáért sok bemondói feladatot kapott, és a műsorfelújításban is remekelt. Poharazgatás vagy horgászat közben is azon kapta magát, hogy megint Csifivel vitatkozik azon, hogy melyik műsorcím a jobb? Vagy miként lehetne egy olyan – nyilvános szórakoztató és érdekes emberek megszólaltatásával, énekesek, zenekarok, valamint színészi produkcióval összehangolt – rádióműsort elfogadtatni a vezetőséggel, aminek biztosabb a sikere... Már az esti búcsúpohár mellett megszületett a kigondolt műsor címe

is, és így indult útjára a *Vastaps*, ami jelentősebb városokban, nagyobb községekben osztatlan sikert aratott. Hamarosan kitört a belső háború a Vastaps stábba való bejutásért... De a száraz, ipari adattárhoz hasonló riporttól a mezőgazdasági kerekasztalokon át, mindenféle megbízatást kapott az ifjúsági rovat szerkesztőjétől, a női műsor vezetőjétől, de még a *Megy a magnó vándorútra* című sorozatba is bedolgozott. Pályafutása derekán már a kedvenc műfaját, a sportrovatot is szerkesztette, sorozatban kutatta fel a saját ötlete alapján Vásárhely nagy labdarúgóit, az Incze, a Szöllösi testvéreket, Szalókit, Szerémit, Adámot, Benyóvszkit, Gírling Gyurit, Pálfit, Verzárt, Bölönit és még sokan másokat.

Az *Egy emlék, egy dallam* című sorozatában – amely ugyancsak egy meghitt pohárszó mellett született – megszólaltatta a vásárhelyi cigányprímásokat, a Bámbó, a Rózsa család muzsikusait, a híres vásárhelyi énekeseket: Cseh Jutkát, Madaras Gábort, Tóth Erzsébetet, Szélyes Sándort. Pionírokat kérdezett meg a legtávolabbi településeken, mert a rovat szerkesztőnöje egyedül nem foghatta át az egész területet. Amikor kiszállásra indult, jegyzetfüzete tele volt ipari, női, ifjúsági riportrendelésekkel. Soha nem utasított vissza senkit. Ha ipari, ha mezőgazdasági rovattal foglalkozott, hamar kiépítette baráti kapcsolatait. De addig is, amíg elszakadt rádiós pályafutásának szalagja, bizony rengeteg édes-bús, vagy éppenséggel harsány történet főszereplője, előidézője volt maga V. János, mert Vásárhelytől Barótig, a Gyilkos-tótól Székelykeresztúrig, az aszfalt nélküli utakon, a ponyvás *imézé* terepjárókban, amikor ráuntak a barchobázásra, az ország-város-fiú-leányozásra, olyankor következett a *ki-kivel-hogyan tud kiszúrni?* című népi játék, amelynek fajra, nemre, vallásra és korra való tekintet nélkül mindenki szenvedő alanya volt.

De hadd jegyezzük meg, hogy szinte a legtöbb *heccpartinak értelmi társszerzője* volt Csífi, a kollega, a horgásztárs, a szusztárs és bajtárs: Fazi – leánykori nevén Fazakas Sándor, a maszlina szemű – Pascu Gyuri, meg a fontoskodó: Rusu Vaszi, a mulatt képű: Zanzi, az exboxbajnok sofőr: Szép Öcsém, a kajla orrú: Viki, azaz Schwartz Viktor, aztán a népmeseköltő bilgeri csizmás Dudibá? Dudás Adrien, aki arról volt híres, hogy ponyváskocsi-vezetés közben nagyokat szundított, de sárkány rabolta szüzlányokról, meg ellopott királyi jachtról adott elő *hiteles*, igaz történeteket. A riportkocsi-kormányzó

Vereske a jól jövedelmező taxizástól csupán azért igazolt át a rádióhoz, mert népdal- és nótáénekesként hanglemezekre is énekelhetett Borbély Zoltán kiváló zeneszerkesztő jóvoltából. Sós Árpai, aki Szepesi György erdélyi helytartójának képzelte magát, de ékes románnyelv-használata minden magyar és román hallgatót egyszerűen *lenyűgözött*. Lázár Évácska, a Postás Jankó feltalálója, aki a mikrofon mellett vesztette el hangját 25 évi bemondói munka alatt. A rádió első hivatásos, úgynevezett *kimondottan bemondó* Ernő bácsi recsegős baritonjáról, felesége, Manyi néni pedig arról a mondásáról vált híressé, hogy egy tízórazás közben kijelentette:

– *Te Ernő, ha valamelyik kettőnk közül meg találna halni, én a hűgomhoz költözöm Münchenbe...*

Gyarmati Dénes – rábeszélő riporter – alanyai beszéltek a legfolyékonyabban a műsorban, igaz, hogy a szalagvágás rekordját is ő tartotta, a szalagragasztási csúcsrekordot is. Vilka – született Agoston Vilmos –, a kiváló modern regényíró a rengeteg riport mellett legalább annyi halk szavú szellemes heccével vált asztaltársunkká. Kovács *doki* általános és politikai műveltségével, meg különleges humorával és Kasza őrmester történeteivel tartott ébren hosszú terepútjainkon. Portik Vili *gyergyói*, Márton Jóska *borszéki* éles észjárással igazították a folyamatos hecc-partikat, miközben tekerték a kormánykereket. Nem is csoda, ugyanis több százezer kilométer megtett út, több ezer riport, kocsma, több száz erdészház, pisztrángospatak, csendes harcsázó- vagy csukázótanyák, telt házasszínvadi nyilvános rádióműsorok, sportközvetítések, meghitt beszélgetések, hányatott vagy sikeres embersorsokat őrző több száz kilométernyi magnószalagok állnak a hátuk mögött. Egy biztos: még a legreménytelenebb helyzetekben sem hagyta cserben őket a heccelődés, az ugatás, más szóval, mindig a humoruknál voltak. Sokan megsértődtek, de szerencsére – még abban a világban is – mindig akadt egy hely, ahol sosem volt üres a pohár. A bort pedig azért találták fel, hogy minden *négyzeteltérést* elboronáljon... Így aztán nem maradt más az utókorra, mint ami ma is elevenen jár szájról szájra – a rengeteg rádiós anekdota. Viszont kézzől kézre jár az *Aranyszalagtár* féltve őrzött több tízezer felvétele, amelyek lassan új köntösbe – CD-be – öltöznek. A vázlatos emlék zárásaként, mint szövetkezeti tisztviselő vonult nyugalomba, a lehető legrosszabb időben, a rendszer-

váltás utáni napokban. Az akkori legalacsonyabb nyugdíj következményeit szenvedni napjainkban. Bár szíve visszahúzta a mikrofonhoz, és mint külső munkatárs a 2000. esztendőben akasztotta szegre mikrofonját, nem kis keserűséggel.

A halk szavú Laci

Egy időben kaptunk lakást Bokor Lacival, a stúdió könyvelőségének egyetlen férfitagjával, a marosvásárhelyi Kárpátok sétányán, a tulajdonképpeni nagyszigeten, ami a régi Maros-gáttól az Agyagási-strandig tartott. Ma már a Maros szabályozásával a vásárhelyi nagysziget a löversenypályát és a Vikend II területét is magában foglalja, le egészen az új Maros-gátig és hídig. A Marosvásárhelyi Rádió jóvoltából így lettünk a Maros bal partján sorakozó tízszintes tömbházak közül a 31-es számot viselő vasbeton toronyház lakói. Akkor már Laci, feleségével, Zelmával és Erika meg Jutka lányával, magam pedig Klára feleségemmel és Enikő, valamint Réka lányommal jogot formáltunk arra, hogy állami lakáshoz juthassunk. Így a halk szavú Laci családja hamarosan közös szülinapokat, névnapokat tartott családommal, a csaknem egykorú lányok pedig hasonló barátságban éltek, mint a felnőttek. De aztán bekövetkezett 1970. május 13., amikor a hatalmas és hosszan tartó esőzések következtében árvíz lepte el Erdélyt a Maros, az Olt, a Szamosok és a Körösök, a Küküllők és a Nyárád vidékén. Csak zárójelben mondom, hogy előrejelzést kapott városunk, mégpedig a Vásárhelyen vendégszereplő Budapesti Nagycirkusz elefántjaitól, amelyek május 11-én délután a Hadsereg téren otthagytak csapat-papot, és kötelékeiktől megszabadulva elindultak a Somos-tető irányába. A csendes Maros vízhozama másodpercenkénti 200 köbméterről 2000 köbméterre növekedett. Tömbházunk földszintjét 80 centiméteres víz borította. Laciék a negyediken, magunk a hatodikon laktunk, rémülten figyeltük, amint nagy robajjal a tömbházunk alapját mardossa az áradat, közben a hideg futkosott a hátunkon, hogy az aláásott toronyház egyszerűen a vízbe dőlhet. Eldöntöttük Lacival, hogy a gyerekek ágyához felfűjt úszógumikat helyezünk el, minden eshetőségre szá-

mítva. A szemközti tömbház negyedik emeletére szorult Miklós öcsém feleségével, Zsókával, és fiával, Csabával. A szekrény tetejére szorult szüleimet a Harcsa utcából Jenő öcsém és Lujzika húgom mentette ki a Poklos patak, a Turbinaárok és a Maros szorításából. Rezignáltan néztük az erkélyünkről azt az öt embert, akik a Maros túlsó partján álló transzformátorház tetején ordítottak segítségért, de a telefonok nem működtek, az áramszolgáltatás megszűnt, a víz ihatatlanná vált, egyedül a gázszolgáltatás működött, no meg a táskarádió, amelyen immár életünkben először felsőbb jóváhagyásra a napi 5 órától 24 órára növelték a vásárhelyi stúdió adásidejét. Hallgattuk a híreket, míg végre az egyik helikopter felfedezte a trafóház tetején rekedt öt személyt. Nyomban kötélletrát engedett le, és abba kapaszkodva, vizek, fák és házak fölött, egyenként repítette őket az ezeröt-száz méterre levő orvosi egyetem udvarára.

Éppen közös ebédre gyűltünk Laciékhoz, Zelma salátalevesét a Klári paszulylevesével házasítottuk, és kenyérünk nem lévén, hatalmas puliszkát főztünk mellé. Ebéd közben cirkáltak a helikopterek, közben motorzúgás hallatszott a Maros közepéből, egy kételtű páncélos igyekezett a túlsó partra, azonban erősebb volt a víz árja, és a nagy küszködés ellenére az árral szembefordított páncélos lassan-lassan a Maros-híd felé sodródott, benne három kiskatonával. A híd szintjét nyaldosó Maros a szemünk láttára forgatta magába a páncélost, amit az ár elvonulása utáni kilencedik napon mélyen az iszapba fúródva fedeztünk fel a Ritz-fürdőben. Mindhárom katona életét veszttette, ma három utca őrzi nevüket.

A harmadik árvízi tetőzés napján egy csónak jelent meg a játszótéren. Vajna János és a rádió igazgatója, Oroján Sándor evezett a tömbház bejárata elé. Kimondhatatlan örömmel, könnyek közt ölegettük egymást a térdig érő vízben, a lépcsőházban, majd felmáshoztunk a hatodikra, borvíz, kenyér és vodkásflaska került elő a szatyorból. Soha nem örvendtünk ennyire Orojánnak és Vajnának, mint akkor. Közben elmesélték, hogy mennyire hiányzunk a 24 órás műsorból, de most nekünk az özönvízben a család mellett a helyünk, és hogy meglátogatták a Kárpátok sétányán Neagu Fănikát, meg Rusu Vaszit, de még hátravan Jászberényi Emese.

János, aki három napja nem hunyta le a szemét, megadóan engedelmeskedett a főnöknek. Az erkélyről szemléltük az udvarfalvi

dombokig terülő hatalmas tengert, amikor egy hatalmas robbanás rázta meg a levegőt. Abban a pillanatban robbant fel a Közüzemek föld alatti üzemanyagtartálya, majd lángok csaptak a magasba, és sűrű sötét füstfelhő gomolygott az ég felé. Látogatóink csipőig érő gumicsizmával lebattyogtak a csónakhoz, és elindultak Emese felé, János megadóan ragadta meg az evezőket. (A csónakba a Rákóczi-lépcsőtől nem messze ültek, és onnan a vasút és Turbina-árok fölött, akárcsak a tengeren, akadálytalanul evezhettek a tömbházunk lépcsőjéig). Az árvíz nemcsak megdolgoztatott embert és gépet, de szorosabbakká tette a barátságokat. Sem vallásbeli, sem korbeli, sem nembeli, de még nyelvbeli különbség sem választott el embert az embertől. Lassan visszatért az élet, és az árvíz nyomainak az eltüntetése is befejeződött. A rádiónk ismét visszaállt a régi adásidőbe, véget ért a *függetlenségi rádiózás*. Rendszeressé váltak a régi műsorok. Terepjárás, anyaggyűjtés, -kidolgozás: újraindult a taposómalom. A komoly munka és a heccelődés is visszatért a nyolcvantagú stúdiónkba. Laci csendes szövegével sok remek tréfával lepett meg bennünket, akik bensőséges barátságban éltünk és dolgoztunk a stúdióban: Vajna Jánossal, Fazakas Sanyival, no meg Schwartz Vikivel. Egy alkalommal bent a stúdióban remegve, könyörgő hangon hamar összehívték a csapatot azzal, hogy sürgősen jelenjünk meg a raktárszoba előtt.

– Gyertek gyorsan, haverok, segítsetek, mert akkora bajba keveredtem, hogy ha ti nem segítetek, akkor Panaiot főkönyvelő asszony, akit Jancsi nemes egyszerűséggel paradicsomszöke főnövének keresztelt, na hát ez a főnövér engem úgy kirúg a rádióból, mint a macskát disznóvágáskor.

Kíváncsi képpel meg is jelentünk a raktár előtt, a padlásfeljáróban, Laci pedig merev és ijedt képpel óvatosan kinyitotta a raktárajtót, körülnézett, és sietve betuszkolt bennünket a helyiségbe. Kulcsra zárta az ajtót, az egyik polchoz lépett. Mi pedig kíváncsian vártuk, hogy mi lesz.

– Alig kapok levegőt az izgalomtól, képzeljétek el – s itt egy hosszú, tekervényes, kalandos mesébe fogott Laci barátunk, végül kibökte –, a magnófejek tisztítására kaptam 11 liter extrafinom alkoholt, azaz pálinkaszeszt, ezen a polcon itt áll ez az öt pohár, most gyertek, vétkezzünk a proletár erkölcs ellen... Gyorsan teszteljük le.

– Persze, munkaidőben, munkahelyen! Na, szerusztok – s Vajna megemelte az 50 fokos nedűt. Aztán tízóraizás előtt rendre elkóstolgattuk a megspórolt mennyiségű alkoholt, csapvízzel vegyítve, amit aztán Bokor-koktélnak tituláltunk.

1972 tavaszán történt, hogy Laci barátunk az őszeszokott kis csapatot titokzatos sugdosásokkal meginvitálta a stúdióval szemben levő Bústehén – leánykori nevén – Bušteninévű talponállóba.

– Most a vendégeim vagytok, ugyanis szabadságra megyek, és gondoltam: koccintunk egyet.

Iszogattunk ötösben, végül megkérdeztem:

– Ugye Zelmával, Erikával és Jutkával?

– Á, dehogya, csak a cigány megy a feleségével.

– Egyedül mész, Laci? – kérdez rá Viki.

– Színtiszta egyedül.

– Tengerre? – kérdi Vajna.

– Még azon is túl.

– Csak nem az Óceánon túl? – kérdi Fazi.

– Ha tudtok hallgatni, akkor fizetek még egy kört.

– Mint a sír, Lacikám, csak nem Amerikába utazol? – vetettem közbe.

– De oda, méghozzá a legnagyobb faluba, New Yorkba. A bátyám a New York-i állatkert igazgatója. Ő küldte a meghívólevelet.

Csak akkor néztünk nagyot, amikor elővette az útlevelet, benne a repülőjeggyel. Amsterdam–New York térmeneti jegy, oda-vissza! Csendben szürcsölgettük az italt, majd Vajna törte meg a csendet:

– Na, Lacikám, ha te kimész, akkor egyhamar veled se nézünk szembe.

Laci arca rákvörössé vált, majd ijedt képpel, kissé sértődött hangon, de suttogva válaszolt.

– Hát hogy is képzeltek ilyesmit rólam, sze’ itt hagyom garanciának a feleségem s a két lányomat, a lakásomat bebútorozva.

Pár hónap múlva sírva hozta a levelet Zelma:

– Laci kinn maradt, de azt írja, hogy megpróbál a Nemzetközi Vöröskereszt útján kivinni bennünket. De tudjátok mit, hogyha engem meg is unt, és nem akar kivinni, legalább a két leánykát vigye ki.

Sokáig vigasztaltuk Zelmát, Erikát és Jutkát. Majd, ha későre is, de csak elérkezett a nagy nap: megkapták az útlevelet és vízumot

mindhárman. Csak a rendszerváltás után érkezett levél Illinois-ból, ugyanis Laci tiszttában volt azzal, hogy a diktatúra alatt küldött leveleket a szeku cenzúrázza, és az *imperialistákkal* tartott kapcsolat miatt bennünket azonnal kirúgtak volna a rádióból. Ezért Laci barátunk kereken 25 év elteltével, a rendszerváltozás után merészkedett haza, amit meg is ünnepeltünk annak rendje és módja szerint Vajna János gernyeszegi faházikójában. Laci mexikói csiliragut készített, melyen a Bústehén-beli búcsúcsapat – egy kivétellel – meg is jelent, névsor szerint: Bokor Laci, Csifó János, Schwartz Viktor meg Vajna János. Csupán Fazakas Sanyi hiányzott, mivel Komáromba települtek 1992-ben. Azóta sajnos, elhunyt.

Elismételtük a 25 évvel azelőtti búcsúpoharazási jelenetet, jó nagyokat kacagtunk, és mint nyugdíjas rádiósok örültünk a negyed évszázad utáni viszontlátásnak...

*

AMIKOR BISOLYOGNAK A RIPORTEREK...

Rádiós anekdoták, tréfás történetek, humoreszkek, kromik

Az csak természetes, hogy nemcsak a riportereket mosolyogták meg, ha tréfálkozott, esetleg izzadni kezdett, ha belegabalyodott a mikrofonkábelbe, esetleg kifújta kezéből a szél a gyönyörűen leírt spontán bevezetőszövegét... De a riporterek is bisolyogtak, somolyogtak, elnézően mosolyogtak, vagy egyszerűen felnevettek... volna, ha éppen nem gyötörte volna őket is a mikrofonláz...

Ma már, ha két-három veterán riportert összehajítja fejét egy sarokasztal körül, csak úgy dől belőlük a sok régi rádiós emlék. Mind-egyik úgy kezdődik, hogy *sosem felejttem el, te is emlékszel rá... egy-ezer kilencszázötvennyolc március másodikán, amikor megindult a Vásárhelyi Rádió...* és máris újraélik az egykori eseményeket.

Ezek közt is akad egynéhány megnyerő történetecske.

Székelyek közt, román mikrofonnal

Egy bukaresti román kolléga mindenáron velünk akart jönni egy igazi székely vidékre. A riportert beleváló srác volt, vidám és érdeklődő. Igazi székely emberrel szeretett volna egy román nyelvű riportot készíteni. Pont Gyergyóditróba tartottunk, sokat meséltünk a székelyekről, hogy szavahihetők, rátartiak, főleg a fa szakmában, erdővágásban, de a bútorgyártásban is remekelnek, amolyan ezermesterek, mert nemcsak a fészit meg a fűrészst kezelik szakszerűen, de az ekeszarvát, a vasvillát, a kaszát és a kapát is kézbe veszik. Ha kell, házat építenek, pajtát, csúrt, no meg székely kaput. Szóval szépen áradoztunk Úz Bence rokonairól, Aczél Ferivel, Vajna Jánossal meg az operatőrünkkel. Barátunk nagyon köpte a markát, hogy őshonos székelyekkel fog találkozni, és a mikrofon előtt elbeszélget egy-két

ditróival. A ditrói bútorgyárba mentünk, ahol annak rendje és módja szerint az igazgatói szobában kötöttünk ki. Rögtön beszéltünk is vele, hogy milyen új bútorokat gyártanak, hogy kerülnek az NSZK-ba. A bukaresti kollega rögtön lerohanta a dirit, és az székelyesen, de helyesen elmondta mondandóit.

No, de a román kollega a nép egyszerű fiaival is akart találkozni. Levittük a gatterekhez, összeismerkedett egy idősebb és egy fiatalabb melóssal, elmagyaráztuk, hogy a bukaresti rádióban is fognak beszélni, románul. – Rományu-é? – húzta fel a szemöldökét az idősebbik székel –, csak azért, mert arra én es kíváncsi leszek.

Sok sikert kívántunk, s megegyeztünk, hogy a ponyvás terepjárónál találkozunk, és otthagytuk őket. Előtte még a kantinban megébédeltünk, közben érdeklődtünk, hogy sikerült-e a román riport, elmondta, hogy ízes tájszólásban mondták a szöveget, kicsit kellett javítgassa, hogy a hímnemű és nőnemű szavak a helyükre kerüljenek, de azzal vigasztalta a melósokat, hogy a rádióban úgy fognak beszélni, mint a vízfolyás, mert azt még kidolgozza.

– Kedvesek voltak, lekezeltem velük – mondta románul a bukaresti kollega –, csak azt nem értettem, mit jelent az, hogy *zányád picsoj*?

Előbb nem értettük, mit akar kérdezni, mikor megismételte, csak akkor jöttünk rá, hogy az a *zányád picsoj* azt jelentette, hogy riporterkollegánkat éppen az édesanyjába küldték a székelyek. Ami a sok nyelvi erőszak, ismételtetések után nem is volt csoda. Nem mertük lefordítani, csak Aczél Feri mint rangidős próbálta magyarázni, hogy errefelé ez a kifejezés valami olyan tájszólás, amivel a kedves vendégeket megdicsérik, egyben azt is jelenti, hogy barátságukba fogadták Rémusz barátunkat...

Riport a Kecskeszálláson

Vajna János, Csifó János, Lukács János – Csergő János ponyvás kocsiján, 13 gumidefekt után – megérkezett Gyergyószárhegyre, ahol Lukács János kiszállt, mivel kultúranyagot kellett készítenie a Megéneklünk, Románia akcióból. A másik három János Gyergyóalfaluba kocsikázott, mert Vajna Jánosnak a téesz mintajuhászatánál kellett riportösszeállítást összehoznia.

A téeszírodában Balázs Ignác főmérnök és Szőke István magyar autonóm tartományi instruktor nagy vehemenciával, ölelkezéssel fogadta a két riportert: Vajná! meg engem.

– Megjöttek a Jánosok! Na, ezt megünnepeljük, megértettétek-e?

– De nem itt, elvtársak! – szólt ránk a megyei küldött. – Bemegyünk az Állami Vendéglátó-ipari Vállalat Vilma nevezetű termelőegységébe, és ellenőrizzük a fenyődeszkalé termelési paramétereit! Ami gyakorlatilag azt jelentette, hogy Fenyővíz feliratú üvegből töltjük meg többrendbelileg poharainkat. Eközben Vajna előadta úti célját, miszerint egy olyan riportösszeállítást kell készíteni itt a gazdaság mintafarmján, amelyben megszólal a főmérnök, a brigádos, no meg az egyik juhász. Lehetőleg egy román is legyen benne, mert így kéri a vezetőség.

– Hát akkor pajtásaim, egy napi hidegélélem sörös- és pálinkásüvegekbe csomagolva, s aztán: lóra! – adta ki a jelszót Náci főmérnök.

Röpke félóra alatt a Basa Kereszt-táti fogadója előtt landoltunk, hogy egy pohár seritallal, meg a velejáró fenyővízzel szakítsuk meg az egyhangú zötykölődést. A csárda söntéséből nagy hangon fogadott magas, természetes alakjával, hatalmas bajszával Basa Kereszt-táti:

– Mivel szolgálhatok az uraknak?

– A látszat csal, Kereszt-táti! – szólalt meg Náci barátunk. – Itt csak három úr létezik. Az elvtárs a tartománytól van, ergo nem lehet *úr* – mutatott rá Szőke Pistára.

– De miénk a hatalom, éppen ezért négy deckalevet, amit itt magánál korbácsnyélnek hívnak, s mellé négy nagy pohár sert – rendelkezett Pista.

– Hobb! vagy hob nélkül, mert hobunk az nincs! – jelentette ki Basa Kereszt-táti.

Rövid heccparti, no meg poharazgatás után újra útnak eredtünk. Röpke félóra autókázás, no meg egy újabb gumidefekt, aztán a Bucsin tetején, pontosabban Kecskeszálláson fékezett a ponyvás Lizi. A csodálatos környezetben, fenyőfagerendából épült, emeletes menedékház parkolójában, amiről később kiderült, hogy kimondottan a termelést szolgáló gyűlésterem, hatalmas ebédlőasztalokkal, no meg néhány igen jól berendezett hálószoba várta a mezőgazdasági szimpozícionokon meg a munkavacsorákon megfáradt rajoni, tartományi, esetleg minisztériumi küldötteket. Nagy veszélybe került a riportész-

szeállítás, ugyanis kiderült, hogy a brigádos a juhásztorral beszerezett Parajdra sóért. Csak egy leányka meg a nagymamája kevergette az ordának való zsendicét az üstben, nagy fakanalakkal, akik – csak úgy ránézésre – biztosak lehettünk abban, hogy a szigorú termelési mutatókhoz nem nagyon konyítottak. Így aztán Vajna barátunk a mikrofon előtt a főmérnökkel elbeszélgette, hogy: *terven fél-jel* két szávjánt, egy szénacsúrt, meg egy fenyőfából épült kutatóközpontot építettek ezen a mintafarmon. De nincs brigádos, aki a termelési mutatókról beszélne. A főmérnök, Náci barátunk oldotta meg a gordiuszi csomót:

– Pista, úgyse látja senki, te leszel a brigádos, ismered a termelési eredményeket, mert azt ketten írtuk ugye? A pásztort elintézem én. Nem mehetnek haza anyag nélkül – mondta ellentmondást nem tűrő hangon. Azzal a mikrofon felé fordult: – Itt van Kercsi Anti, a legjobb élmunkás brigádosunk, ő ismeri az eredményeket. No, kérem a kérdéseket Vajna riporter elvtárs!

Erre Szőke Pista instruktor elmondta, hogy:

– *Terven fél-jel* beadunk 200 kiló juhsajtot, háromszáz kiló gyapjút, 150 darab bárányt, amit elvittek az arab elvtársaink.

Náci barátunk elváltoztatta egy kissé a hangját, majd a mikrofonhoz fordult átszellemült arccal:

– Nem könnyű a pásztorok élete. Ha fúj, ha esik, ha hull a hó, ha jó a medve, ha jó a farkas, éjjel-nappal a juhok mellett kell lenni, éppen ezért, ugyancsak *terven fél-jel*, megtakarítottunk egy tonna abrakot...

– S azzal mit csináltak? – kérdi a riporter.

– Azt is megették! Ezért aztán kétszer elletettünk huszonöt anyajuhot.

János vette a lapot, folyt az „*interjú*”, végül megkérte, hogy mutakozzék be az élmunkás juhász. A főmérnök elvtárs kihúzta magát, s szemrebbenés nélkül rávágt: – Tamba Nicolaie!

Még mielőtt kirobbant volna a röhögés, Vajna gyorsan kikapcsolta a mikrofont:

– Mit röhögsz? Nem te mondtad, hogy legyen egy román is a riportban?

Mezőzáhon a halastónál

Mezőségi riportkörutunkon Fazakas Sanyival, Pascu Gyurival és Rusu Vaszival a többségében román lakosú Mezőzáh nevű településen délutánra befejezték a román adás számára a felvételeket, a végére maradt az Állami Tógazdaság, ahol a nagy kiterjedésű tavakban pontyot és kárászt tenyésztettek. Ott is készült egy felvétel románul. Itt az ideje, hogy ne lógassam a lábamat. A faliútságon felfedeztem egy olyan élmunkás haltenyésztőt, aki neve szerint magyar is lehetett, Racoti Ianos. Kiolvastva Rákóczi Jánosra gyanakodtam. (Gyakori név volt a Mezőségen a Rákóczi név). Gondoltam, megszólítom. Az első két szó után kiderült, nem tud magyarul. Kérdeztem is tőle, nincs itt a munkások közül valaki, aki tudna magyarul. Nyomban előkerítette a csónakból kiszálló öreg, borostás, vodka szagú öreget, hogy ő tud magyarul, merthogy nem ortodox, hanem református. És neve szerint román lehetett, Cociș (olvasva Kocsis) Péternek hívták. Hosszadalmas győzködés után meg egy kilátásba helyezett pohár vodka után kötélnek, illetve mikrofonnak állt Péter bácsi a 70 évével.

Én a legnagyobb riporterellenségemnek nem kívánom a legrémültebb álmomban sem. Tessenek elképzelni, hogy a felvezető szövegemben elmondtam egyebek között, hogy a fél Balaton nagyságú tó közepéről, a lenyugvó nap háttéréből, a nádas között kibontakozik egy fekete csónak, amit két evező csapkod, és felém közeledik. Végre partot ér a bárka, és benne az evezők kezelője, Péter bácsi. Megkérem, mesélje el, hogy telik a munkanapja a halgazdaságban a halgondozónak. Ezzel odanyújtottam a mikrofont a borostás képű, bundasapkás, pufajkás öreghez. Hosszas szabadkozás és rábeszélés következett. Végül mégis elkezdte a választ.

– Akka most mondam... Mikor bójúvek megtötem a bárkát tőrícával és hoszpával, veszem a vüszlákat és vüszlázok az első párához és béliopátolok a türüciából és a hoszpából a lálkba...

– Álljunk meg, Péter bácsi, ez így nem lesz jó, mert sem magyarul, sem románul nem érthető, amit maga mond, mert a vüszla az az

evező, a bárka az érthető, de a türüca: az kukoricadara, a hoszpa az a búzakorpa, a pára az a tóba beállított cövek. Mire azt válaszolta, hogy ő inkább ramányul szokott beszélni. Most már a röpké riportcscát csak azért is meg akartam csinálni, javasoltam neki, hogy rövid mondatokban előadom neki a szöveget, ő majd utánam mondja:

– Reggel, mikor bejövök, megtöltöm a csónakot korpával, veszem az evezőket, és... – nyújtom a mikrofont.

– Reggel megtöttem a bárkát vüszlával, és lopáttal...

– Nem jó, Péter bácsi, valahogy így kéne mondani: *reggel bejövök*, most mondja utánam, Péter bácsi...

Péter el is kezdte: – Mondja utánam, Péter bácsi...

– Ne mondja, hogy *mondja utánam, Péter bácsi*, csak a reggelt mondja.

– Jó na, tudam, csak a reggelt mandja...

És itt elkezdődött a nagykabaré. Szavanként mondtam el vele a választ azzal, hogy legyen hangfelvétel. Majd a stúdióban csinállok valamit. Jó félórát kínlódtunk, miközben arra gondoltam, hogy öt ép mondatot össze tudok hozni odahaza a „pulitzerdíjas” felvételemből. Sajnos, a félórás életszagú felvételből olyan riport kerekedett ki, hogy nem volt lelkem adásba tenni. Leültem az írógéphez, és megírtam 30 sorban Péter bácsi egy napját, még egy kicsit kiszíneztem, az orvhalászokkal meg a rabló sirályokkal, és behívtam a stúdióba Zalányi Gyula színész barátomat, és felolvastattam vele a *Mondja utánam, Péter bácsi* című írásomat.

Diszkrimináció a szállodában

A hosszas nehéz terepúton több településen dolgoztunk: a székeskeresztúri múzeumban, a csekefalvi termelőszövetkezetnél és a művelődési házban. Décsfalván a sofőrünket is beugrattuk. Nem ismerte a nagy szívatást, miszerint nem szabad a faluban senkitől megkérdezni, hogy hol lakik a pap, mert a faluban nem volt akkoriban templom se. Ezzel szokták bosszantani a décsfalviakat. Meg is kértük Istvánt, hogy az első szembejövő embertől kérdezze meg, hol lakik a pap, mert jó bora van neki. Sofőrünk gyanútlanul megállt az

első szembejövőnél, és feltette a kérdést. Az atyafi nemcsak melegebb éghajlatra küldte sofőrünket, de követ keresve szitkozódott, a megrémült sofőrünk becsapta az ajtót, és rettenetes iramban elhúztunk. Csak ezután értette meg, hogy csöbe húztuk. Utána ő maga minden új kollegát ugyanígy megetette. Estére érkezünk a székeludvarhelyi Küküllő Szállodába. Négyen voltunk: Curtifan Ioan, Câlțea Cornel szerkesztők, Gyarmati István gépkocsivezető és jómagam. A két román kollega ismerte Gyarmati természetét, aki olyan éktelenül szokott horkolni, hogy még haló poraiból is felébreszt minden alvó lelket. Így rögtön egy kétágyas szobát kértek. Mire felocsúdtam, már megkapták a kulcsot, s kuncogni kezdtek, amikor a szolgálatos hölgy közölte velem: – Akkor ugye, Csifó úr – mert a szállodában szokásban volt az urazás – a sofőrrel kap egy kétágyast.

– Egyágyast kérek. Ez az ember úgy horkol, hogy még a szomszédos szállodában is rezegnek az ablakok...

– Sajnos, egyágyas nincs.

Ekkor ment fel a pumpa bennem: – Idehallgassatok, ti gazemberek, azonnal sorsot húzunk!

– Dehogy sorsolunk – válaszolt Curtifan. – Hát ebben a hazában egy magyar szerkesztőnek nincs joga egy szobában aludni egy román szerkesztővel? Hát miféle demokrácia ez?

Dudi, akit csak Fittipaldinak becértünk

Már 1965-ben elszegődött a rádióhoz. Az egyik román gyártmányú terepjáróra osztotta be a műszaki osztály vezetője, Magos Dénes, aki a stúdió minden mozgó szerkentyűjének mindenható ura volt. Dudi előtte a békási vízierőműnél dolgozott egy tíztonnás, Kri-volyrog márkájú földgyaluval. Nem csoda, hogy az első hetekben, kissé *szögletesen* vezette az Aróját, ami abban nyilvánult meg, hogy induláskor egy mozdulattal levette a kuplungról a lábát, miáltal úgy ragadtunk az ülésbe, mintha csak mágnes rántott volna hátra. Az utastérben az oldalsópadokon ülők rendszerint úgy dőltek egymásra, akár csak a dominókockák. Ennek a mozdulatsornak az ellenkezőjét éltük át, amikor a bírgeli csizmájával rálépett a fékpedálra: az első

szék utasa az ablakot támasztotta, a hátsó utasok pedig ráborultak az első ülésekre... A Fittipaldi nevet Curtifan Nelu ragasztotta rá, amikor az első kiszálláskor kábultan, porosan a célba értünk. Dudi nem tágitott a földgyalun megszokott sebességtől. Szerinte nagyon is egészséges volt a biztonságos harminc kilométer a lakott területen, és kívül a *szédítő* ötvenes... Végül is, a rendeltetési helyre vitt. Évek múlva vetkőzte le buldózervezetési stílusát. Az unalmas zötyögő utakon hatvanhatost játszott a társaság, egyesek énekeltek. A Dudi kocsijában az éneklésnek sokszor *életbevágóan fontos* szerep is jutott. Sokszor ültem az első ülésen, és amikor sem nem énekelünk, sem nem vitatkoztunk, az egyhangú motorzúgástól elálmosodtam, de Fittipaldira is gyakran ráragadt a hangulat. Ilyenkor ébren tartási szempontból Dudit az építőtelepi kalandjairól meséltettem. Ő pedig vég nélküli eposzokba foglalta hódításait a darukezelő csajoknál; hogy a kantinos szakácsnők hálájukat mindig az ő levesestájlába öntötték nagy darab hús formájában; hogy a benzinkutas kisaszszony őt csakis tele tankkal engedte útjára; az ápolónővérek pult alatti vitaminokkal kényeztették őt, az építőtelep vetélytárs nélküli, szívtipró numerakirályát, amit természetesen a rengeteg pásztorórával érdemelt ki Dudi barátunk. Nagyon sokszor és lelkesen ismételtette építőtelepi kalandjait, de mindig némi kis mioritikus toldalékokkal. Egy idő után észrevettem, hogy jó pár tíz métereket hol az út jobb oldalán, hol az út közepén kezdett folyamatosan átgurulni. Akkor láttam, hogy a félig lehunytt szemű Dudi úgy hallgatta a zörejeket s az énekeket, hogy időnként nagyokat gyökkenve, előrebukott a feje. Fittipaldi barátunk a hosszú egyenesekben nagyokat szunyált. Hogy tapintatosan mentsem a helyzetet, olyankor a dúdolásból váratlanul fortisszimóba csaptam át, amitől bóbiskoló kormányzónk hirtelen felkapta a fejét, és kiegyenesedett. Nem álltam meg szó nélkül.

– Én elhiszem, Dudikám, hogy annyira ismered az utat, akár behunytt szemmel is tudnál vezetni, de azért maradjunk meg a nyitott szemnél.

– Nem alszom, én *Tásu Csifü*... (Ez én voltam elvtársi megszólításban). Csak a szembe sütő napfény miatt szoktam hunyorítani, de nem hunyom be egészen...

Egyszer Fiatfalván jártunk, amikor egy idős néni, úgy ötvenméternyire előttünk lelépett az országútra, és miután ránk nézett, nyom-

ban az ellenkező irányba fordította fejét: nem jön-e amarról valami. Minket már számba sem vett, csak csoszogott az út túloldala felé. Fittipaldi meg se rezzent. Már szinte elértük az út közepén a gyalogos asszonyt. Se fékezés, se kanyarodás. Hirtelen nagyot kiáltottam, és bal kezemmel jobbra rándítottam a kormánykereket. Az asszony ruháját súrolva elhaladtunk mellette. Dudi csak méterekkel azután taposott nagy erővel a fékpedálra, s álltunk meg csikorgó kerekekkel. Szerencsére a gyalogos néni csak a ruhájával érintette a kocsi oldalán levő pótkereket, amitől kissé megtántorodott, majd szaporán léptekkel eltűnt a szemben levő kapuban. Dudi elsárgult, a nyitott ajtón hátranézünk, és jól láttuk, hogy mögöttünk egy motorkerékpár közeledett felénk. Távolról a motoros meg az utasa is láthatta az esetet, ezért merőn figyelték a kaput, de már hátrafordulva. Ekkor következett be a tényleges baleset, a motorkerékpár kormányja beleakadt abba a pótkerekbe, amitől megmenekült a néni, és elterültek az aszfalton. Megállítottam a földön körbe pörgő kerékpárt, felsegítettük a motorosokat, akik néhány horzsolással és bőrkabátszakadással úszták meg az ütközést. Mi pedig, több kilométeren át, döbbenetes csendben folytattuk utunkat. Dudi törte meg a hallgatást, s méghozzá ferencjós-kás stílusban:

– Mindent megfontoltam, mindent kiszámítottam, úgyhogy nem volt miért beszarni...

Amikor szemből fújt a Nemere...

Persze otthon, Marosvásárhelyen még csak latyakos utat jelzett a januári tél. M. Jóska, a heccmester sofőrünk mindig meg tudta magyarázni a hajnali derengésben azt a félórás késést, amivel aztán nekiindultunk a Baróti-hegyeknek. Mindig a stúdiótól legtávolabbra lakó szerkesztő került elsőként a ponyvás Rózsi belsejébe, ahol még jeges volt a levegő, csak a Vácmány után, Ákosfalva felé kezdett melegedni az a kipufogócső, amit az utastéren kellett kerülgetnünk. Megtűrték, mert meleget adott, még ha közben füstöt is eregetett az utastérbe. Kovács Pistának – mivel rangidős volt – jutott az anyósülés, a sofőr jobb oldalán. Az

íratlan terepjáró szabályok értelmében a megtisztelő hely azzal a kötelezettséggel is járt, hogy az első megállóban ő fizette a kávé a kötelező féldecivel. Aznap Pista azzal kecmergett a kocsira, hogy:

– Jóska fiam, ma reggel melyik anyósát kellett a klinikára vigye, vagy csak a csergőórára lépett valaki az éjszaka?

Erre Jóska csípőből visszalőtt:

– Fogadjunk, hogy Pista bácsi ma nem volt a vécén.

– Magának olyan igaza van, mint Kasza őrmesternek, tényleg nem voltam a vécén s emiatt elfelejtettem tojni.

– Elfelejtetted? – kérdezett vissza az örökös külső munkatárs, Komzsik Pista. – Ha elfelejtetted, annyi baj legyen! A korodnál fogva még megtanulhatsz tojni...

Bejött az első nyílt színi röhej, ami nyilván nem esett jól Pista doktornak, de jópofát vágott hozzá és hátrafordulva replikázott:

– Pedig mindig budizás közben születnek a legjobb gondolataim – és diadalmasan körül hordozta tekintetét. Nem késett a folytatás sem, a kocsi sarkából megszólalt Ficsi, az elmaradhatatlan, pimasz beköpések szerzője: – Tudod, Pista miért a fejedbe gyűlnek olyankor a gondolatok, s nem máshova?

– Na, miért te bölcsek bölcse?

– Csak azért, mert ahogy ott ülsz, üresedik a fejed, s mindjárt lesz hely a ragyogó gondolataidnak. Marxizmust is tanítottál, te csak tudod, hogy semmi sem vész el, csak átalakul – ezt még Arisztotelész is megmondta – csak a te esetedben gondolatát alakul... Na, hozhatom az indexemet? Beírsz egy tízest? Valld be: sakk-matt!

– Ezt még megkapod tőlem, pedig egy egész déccentet akartam neked fizetni, most sárga lapot és csak Árcsó vizet fogsz kapni

Aztán az Árcsónál azzal állította meg az öregúr a csapatot:

– És most hogy Vajna nevezetű klasszikusunk sorait idézzem... *Azért iszunk egy pohárával az Árcsón, hogy az egészségünknek meg ne árcsón!*...

Szűnni nem akaró kuncogás, bevonulás az Árcsónak nevezett korondi műintézetbe. Félórás szünet némi kávécskák, féldecik kíséretében, és csakhamar sikerült szóba hozni a főműsorunk témáját, ami miatt parázs vita alakult ki, ugyanis egy kissé grandiózusabbnak indult a *Baróti Vastaps* elnevezésű nyilvános rádióműsor, mint, ahogy azt előzőleg a két műsorvezető riporter, a két János kidolgozta. Ki-

derült, hogy a baróti könnyűzenekar felbomlott, a művelődési háznak csak a szavalói, a köpecieknek csak a kórusa használható, így hát át kell rendezni a nyilvános rádióműsort Botka Lacira és Berkó Gyurira, akiket még Dukász Anna színész-igazgatótól ki kell udvarolni, hisz csak Cseh Jutka és Madaras Gabi volt a biztos fellépő a két hét múlva sorra kerülő *Vastapsban*. Közben gyors szereposztás kaja és szállás ügyben. A köpeczi szénbányából egy kevés pluszszenet kell a kultúrház kifűtéséhez szerezni. Jó néhány ajándékmuzsikát kell még az éter hullámain néptanácsosoknak elküldeni, hogy a színpadhoz meg a plakátokhoz anyagot adjanak, s rajztanárt nevezzenek ki, és a takarítás is idejében befejeződhessen, de mindenekelőtt idejében szenet kell küldetnünk a baróti néptanács vendégszobáiba, hogy azért ne fagyoskodjunk, a kintinban is *méltóképpen* fogadjanak.

A Nemere úgy fújta szembe a havat a ponyvás terepjárónkkal, hogy bizony Jóska ugyancsak keményen kellett markolja a kormánykereket. Már teljesen besötétedett, mire fedél alá jutottunk. Arról volt nevezetes az azóta lebontott közigazgatási hivatal, hogy széles folyosó futott körbe a földszinti és emeleti szobák előtt, s a folyosók végében trónolt egymás fölött a két árnyékszék, olyanformán, hogy az emeleti ülőke csak egy méterre volt a faltól, a földszinti viszont két méterre épült a faltól, s így a két budi egyidejű használatakor, az alól ülőnek a háta mögött suppan, rotyyant és csorgott le minden, amittől a felső budizó megszabadult. Ezek a hangok legtöbb esetben kivonulásra kényszerítették a nyűlszívűeket, de már olyan is előfordult, hogy az egyik trónoló férfi felszólt a felette könnyebbülő kolleganőnek, hogy te Eta, mondjak egy viccet, tudod, hogy gyorsabban teljen az idő? De most Pista doki azzal tért vissza a zseniális emeletes klozettről, hogy ezt a fajta budizást valóban újra kell tanulni:

– Ehhez, édes gyermekeim technika kell, mert az még csak hagyján, hogy mínusz húsz fok van, de a Nemere egy jó nagy adag porhóval egyetemben a nadrágom szárán bebújt, s a galléromon ment ki. Ide nem csak pofa, de segg is kell...

– Ami azt illeti, te nem panaszkodhatsz...

Erre a megjegyzésemre hozzámvágta a bakancsát: – Ide figyelj te kabarészerző és elcsapott színész – ahogy Kasza őrmester mondta –, úgy rúgok a töködbe, hogy kettéharapod a nyelved, s akkor aztán kétszeresen befejezted a szexuális pályafutásodat!

– Oké, mester! Aranyérmes volt a válasz! Holnap lesz egy fél-decid, ha kifizeted a Sugás című restiben – s meghajoltam...

Másnap egy kis forró tea meg némi rummal feljavított kávé után útnak indultunk Kovászna megye székhelye, Sepsiszentgyörgy felé, még az utolsó faláska szalonnánk is elfogyott a vereshagymával együtt. Már fent jártunk a Málnást Baróttól elválasztó gerinctetőn, amikor – Jóska sofőrünk minden szakértelmét igénybe vevő fordulónál – a Ponyvás Rózsi befarolt a sáncba. Elöl hó, hátul hó, középen jég. Mivel nem állt feje tetejére a terepjárónk, szép óvatosan kiszálltunk az ajtón, nehogy lecsússzon az oldalon. Csak a Szentlélek tartotta az árok szélén a kocsit. Szétnéztünk, hogy lehetne újból mozgásképpé tenni a Ponyvaskát? Sehol egy traktor vagy teherkocsi, ami kivontatott volna. Rájöttünk arra, hogy az első kerekek forognak, és kihúzhatnak a mélységesen mély hóból. Jóska, a borszéki eszével máris kitalálta a zseniális megoldást:

– Pista bácsi – szólalt meg M. Jóska, az addig kővé dermedt sofőrünk –, mivel maga a legsúlyosabb szerkesztő itt közöttünk, és párttitkár is tetszik lenni, az lenne a legjobb, ha a fiúk nyomnák hátulról a kocsit, és maga pedig ráállna arra a pokrócra, amit a húzókerék alá dugok, s akkor lesz súly rajta, aztán a két első kerékkel egy szent miccre kikapnánk a kocsit a sáncból, s mehetnénk a sepsiszentgyörgyi színházba.

– Nagyon helyes a bögés oroszlán!

Pista barátunk az értékes utasításokat követve ráállt a jeges útra terített pokrócra, kezét komótosan a nagykabátja zsebébe süllyesztette, s a nagy orosz bundasapkájával biccentett M. Jóska felé, hogy minden oké! M. Jóska feltúrázta a Ponyvás Rózsit, kiengedte a kuplungot, az első kerekek megpördültek, és maguk alá kapták a pokrócot, Pista zsebre dugott kézzel hátraszaltózott, úgy elterült az út közepén, mint egy varasbéka. A sapkája pedig szép lassan a sáncba gurult, a Ponyvás Rózsi ismét visszacsúszott az árokba, miközben Pista lassan, *seggen* csúszva követte a tehetetlen kocsi útját, miközben elrebegte, párton kívüli szózatát. Közérthetőbben: a doktor úr a sofőrünket elküldte a jó édesanyjába. *Abba a jóédesanyádba menj te gazember, akitől sírva csaltad a csicset!* És ezt már a minden megszozott etikától eltérően, tegezve közölte M. Jóska sofőrünkkel... Erre M. Jóska megállította a járgányt. Kiszállt belőle, megkereste az elgu-

rult bundasapkát s miután kabátujjával, szelíden lepallta róla a havat, odanyújtotta a földön heverő Pista bátyánkhoz:

– Ne tessék haragudni doktor elvtárs, de én azt hittem, hogy Ön van olyan súlyos szerkesztő, aki megáll azon a pokrócon, s képes lesz kihúzni a sáncból egy ilyen aranydíjas román terepjáró *imézét*, vagyis ezt a nyomorult Ponyvás Rózsit...

– Jól feleltél, levante, add a kezed. Jóska pedig lassan felemelte a hóból Pistát...

S minden ment a maga útján a nagy barcasági Nemerével szemben, ami finom porhóval, az első ajtón bébújt a kocsiba, s a hátsó ponyva rekesznél otthagyt minket, majd tovahaladt a saját útján, és szembe vágta millió jégtüskével azokat, akik megpróbáltak dacolni vele. Ez volt a jégdűnéket építő barcasági Nemere...

(Barót. 1977. január).

Ditró és Alfalu, pecázás a Marosban

1966-ban az országos híriú gyergyóditrói vegyes kórusral Borbély Zoltán zeneszerkesztő készített felvételt, csodálatos Bartók-kórusművekkel a szalagtár számára, én pedig az – ugyancsak országos híriú – karvezető Petres Ignáccal és Lajos fiával riportoztam, és akkor történt az anekdotába illő eset, amikor befejezésékt megkérdeztem az alkalomra székely harisnyába öltözött bácsikát.

– Portik bácsi is a vegyes kórusban szokott énekelni?

– Hát mitől lenne vegyes az a kórus, 'sze abban mindenki magyar.

Miután befejeztem a felvételt, Zolinak késő estig akadt még munkája, gondoltunk egyet, és lementünk Dudicsekkel a Gyergyóremete határában álló vasúti Maros-hídhöz. Imádott horgászmi. Minden folyón, patakon, minden jó horgásztanyát behunyt szemmel megtalált. Volt neki egy vívókardpengéből kialakított, horgászbótnak becézett fenekezője, karikás orsóval, rajta a legvastagabb halászdramillal, és a végén egy irdatlan nagy horoggal és diónyi ólommal. Mindig volt nála csalinak való puliszka, a gilisztát pedig frissen szedte a falusi trágyadombokból. Ő nyomban beállította fenekező felszerelését, s a vizet meg a bot végét figyelte, én pedig az üvegszálás kül-

földi botommal és a japán orsóval szorgalmasan blinkereztem a felettebb mély, de tiszta Marosban.

Egyszer látom, hogy Fittipaldi felkapja a vívókardját, bevág a halnak, ami jelezte a kapást, és ahelyett, hogy csévézni kezdte volna a damilt, hátára kapta a botot és árkon-bokron keresztül elkezdett rohanni a legelőn. Arra gondolt, hogy hamarabb partra vonszolja a halat, mintha a lassú tárcsázással kísérletezett volna. Ám egyszer csak nagyot rándult a bot, Dudicsek lehuppant a földre, és szomorú képpel állapította meg, hogy beakadt a horga a hínárba. Hiába ajánlottam, hogy átmegyek a hídon és segítek, nem fogadta el. Az egyik kezében a botot tartotta, a másikkal pedig kifűzte és lehúzta a birgelicsizmáját, majd belelépett a vízbe. Dudi nem tudott úszni. Már a derekáig ért a sodró víz, e pillanatban a horgon levő zsákmány hirtelen kiszabadult a hínárból, és egyenest a bokroknak vette az irányt. Dudi a partra evickélt, majd hosszas bokrázás után valahogy elkapta a jókora márnát, a magasba emelte, és úgy lóbálta felém, mint egy igazi trófeát. Egyet rándult a hal, és kiugrott a kezéből, vissza a bokrok közé, ő pedig kétségbeesve kezdte a bokor gyökereit matolni, majd megadóan legyintett, de a víz kezdte sodorni, én pedig futólépésben indultam. A vasúti híd közepén jártam, amikor a kanyarból előbukkant és fűtyülni kezdett a vonat. Olyan hirtelen érkezett, hogy időm sem maradt a gyors döntésre. Ha vízbe ugrom, talán összetöröm magam, ha pedig tovább rohanok, a kerekek alá kerülhetek. Megadóan a híd karfájának vettem a hátamat, s jól belekapaszkodtam. Közben tapasztalhattam, hogy a vonat mérnökiileg jól tervezett, kényelmes távolságban robogott át a hídon. A szívem ugyan a torkomban dobogott, de megúsztam. Dudicsek esett igazán kétségbe. Rohant is felém nagy megrémülve. Amikor épségben talált, még ő korholt engem, hogy hagyta volna őt a francba, mert eddig még sohasem fulladt a vízbe, de ha engem elgázol a vonat.

Ezután még a horgászszerencse is mellém szegődött, gondoltam: meglepem Dudicseket. A felszerelés összecsomagolása előtt nagyot húztunk a jó hideg szénsavas remetei borvízből, végül pakolni kezdtünk. A csomagolás végén úgy tettem, mintha megfeledeztem volna a halászkosaramról. Komótosan a terepjáróba ültünk, és csak indulás után csaptam a homlokomra:

– Dudikám, a parton felejtettem a horgászkosaramat!

Szó nélkül leszállt, és maga ment a kosárért a Maros-partra... Valójában akkor hökkentettem meg Fittipaldit, amikor kiemelte a vízből a halászkosaramat, és benne vergődött életem legnagyobb és legcsodálatosabb horgászszákmánya, az ezüstösen csillogó, három kiló húszdekárs önhal: – Ez már beszéd, *Tásu Csifú!*

Gyergyóalfaluban a gazdaság mérnöke, Balázs Náci mérte le a halat, és Terike terített asztalt a konyhában, és szolgálta fel az ízletes falatokat, savanyú fokhagymás szósszal. Vacsora után a gazda adta ki a vezényszót: – Asszony, ugorj'sza a pincébe, mert a hal úszni akar. (1966)

Siker Fitódon

*Az aszfaltmentes poros úton a libák közt lavírozva zötytyentünk egy nagyot a kultúrház előtt a ponyvás Rózsival, amelynek leánykori neve imézé, s születési bizonyítványában ott állt, hogy Câmpulung-Muscelen ringatták szerelő-bölcsőjét, de az is ott állt, hogy nemzetközi nagymenők közt aranyérmet kapott a hegymászásban a román autóipar eme szívet-lelket összerázó alkotása, s csak azért nem kapott nemzetközi porszívó aranydíjat is, merthogy a terepjáró autó kategóriában a porszívást nem díjazták. A fitódi libák sem voltak hozzászokva a kopott ponyvájú alkotmányhoz, így hát nem csoda, hogy éktelen nagy libagágogás közepette kászálódtunk le a rozsdás Rózsiból. Csak úgy tódult ki a belőle a porfelhő. Egymást porolgattuk, s közben körbevettek a kíváncsiskodók. Mi pedig azt szemlélítettük, kivel lehet egy rövid riportot készíteni a *Barangoló mikrofonok* műsorhoz, ki lesz a *Mezőgazdasági krónika* alanya? S még ott van a *Néptanácsaink munkájából* című rovatunk. Az egyik lajbis legényke oldalba verte a társát, s büszkén megjegyezte:*

– A kollektivizáláskor éppen egy ilyenfajta masina vitte el Lojzi bátyámat Udvarhelyrég, a tömlőcbe.

– Hallgass, te gyermek, még téged is elvisznek.

Erre hirtelen összébb húzta magát a kis legényke, és igyekezett eloldalogni. Fazi barátom simogatta meg a kobakját nyugtatólag: – Ne ijedj meg, öcskös, mi nem viszünk el senkit, legfeljebb a hangothot, mert mi a rádiótól jöttünk, érted apámé?

– Onnat biza – nyugtattam meg –, méghozzá a Marosvásárhelyi Rádiótól...

– Direkt a rádiótól? – hitetlenkedett egy nagybajszú kucsmás. – Nahát, ekkora disznó szerencsét! Hát tudják-é, ott nálam, a pálinkafőzdeben, éjjel-nappal az a hazug katulya szólt... A tennap estig azon hallgattuk a vásárhelyieket, a bukurestieket, de a kolozsváriakat es. – bőkött egyet a kucsmáján az öreg, s megrezegtette a hangját. – Méges csak van Isten, mert ha nem egyeb, magikat Ő küldötte ide nekünk, na, de ha meg tudják javítani azt a mi kicsi rádiónkat, mindenki kap tőlem egy éveg tiszta fitódi szilvapálinkát!

A kazán melletti kecskelábú asztal mellett próbáltuk megmagyarázni, hogy mi nem rádiószerelők vagyunk, hanem rádióriporterek, de azért, mint amolyan sokoldalú tehetségek, a vezetékes rádió szakadt drótját összezsavartuk, s rögtön megszólalt a szerkentyű. Elkészült a riport is. Csak úgy ömlött a panasz a szakemberekből:

– Hogy mennyi fát kell hasogatni, szakad le a két vállam a rengeteg vízfordástól, arról nem is beszélve, hogy egyik finánc a másiknak adja a kilincset, a milicistaparancsnok idehossa az egész Hargita megyei parancsnokságot munkalátogatásra, de a tisztelendő úr is be-benéz egy kicsi pálinkaszentelésre. De ott van még a kollektív vezetőtanácsa, meg a néptanács a párttitkárral együtt, de biza úgy ittfelejtik magukat, hogy még haza is kell szállítani őket. Amelyik nagyon elanyátlanodott, azt a kicsi Ábris szokta őt lejért talicskán hazafuvarozni...

Közben megoldódott a kucsmás barátunk nyelve is, és egyik anekdota után a másik került terítékre...

– Tudják, én a közösöknél szolgáltam, éppen az Isonzónál táboroztunk, ott a messzi Doberdóban, amikor egyszer a császár meglátogatta volt a századunkat. Felsorakoztunk, én leghátul álltam az utolsó sorban, nyakamban a tojpadt trombitával, mert ugyé, én voltam az ezred kürtöse, civilben pedig kikiáltó. Nagy komótosan végigsétál a császár a sorok előtt, s egyszer csak rám néz somolyogva, s azt mondja: – Szerusz Jóska, hát te is itt vagy?

– Itt biza, felséges császárom – s erre odahajol a fülemhez, s halkan azt kérdi: – Aztán te Jóska, hoztál-é magaddal valami hazait?

S mondom: – Ha meg nem sérteném, van itt nálam valami... S avval átnyújtottam a kulacsot. A császár őfelsége komótosan lecsa-

varta a kupakot, nagyot húzott belőle, egy kicsit még meg is lobogtatta a szájában, lenyelte, s kiguvadt szemmel csak annyit mondott:

– Te Jóska, ha nem egyeb ez fitódi!

– Tudtam, hogy eltalálja, Fenség. Azzal kezét ráztunk. Ő ment a dolgára, s mi vissza a háborúba... A búcsúzkodásnál a táskákba kerültek a fitódi flaskák, kezét szorított velem is, s azt még hozzátette az obsitos pálinkafőző mester:

– Tudja meg, riportázs elvtárs, maguk értenek a dumához, de a kezük, az színarany. Úgy rádiót javítani még a mozigépészünk sem tud, pedig eleget piszkálta. Maga csak odatette a kezét, s abban a minutában megszólalt az a hazug kutia... Hallgassa meg, milyen szépen fújja Madaras Gábor Cseh Jutkával: „Hejde, nótás kedvű volt az apám...”

(Fitód, 1965. november)

A fekete macsek és a szilvórium

A nyolcvanas évek valamelyikének első munkanapján egy szép kis csapattal, kora reggel vágunk neki a Hargitának a rollsz-rojsznak becézett, kiselejtezett ponyvás katonai terepjáróval. Az anyósülésen a Nagyorrúnak becézett János, a volánnál a borszéki hosszú székel, aki Jóska névre hallgatott, hátul pedig Zanzi, az operatőrünk, mellette nagy bundasapkában Fazi, aki az elválaszthatatlan veszedő partnere és szusztársa mellé kuporodott, a lószemű Gheorghe, akit csak Gyurinak szólítottuk. Velük szemben kötött fülvédővel és kesztyűvel a kicsi Vaszi, meg Csifí, vagyis jómagam.

Érződött, hogy nehéz ünnepek állnak a hátunk mögött, mert csak szóltanul bámultuk a szikrázó havasi tájat. Kinn mínusz 20–25 fok lehetett, a ponyvásunkban már amolyan plusz 10–15 fokra emelkedett a kipufogógázzal keveredett levegő hőmérséklete. Ez abból származott, hogy klímaberendezés hiányában a leleményes pilótáink a ponyvás rohamkocsikat előbb pokróccal bélelték ki, gondosan kihagyták a celluloid oldal és a hátsó ablakok réseit, mert ugye kellett a fény is, de a meleg... az a fontos. Ezért aztán központi fűtést szerketyáltak. Ez abból állt, hogy – sok féldeci meg némi aján-dék muzsika ellenében – az IRA nevű Autójavító Vállalatban a kipu-

fogócsövet a kocsi alól bevezették a padló fölé, majd hátrább ismét a padló alá kanyarították, közben leadta a motor melegét. Esetenként égett bakancs szaga is fűszerezte a légteret – ha valamelyikünk a nagy zötykölődés közben el talált aludni. Hegynek fel vetkőztünk, a lejtőn le azonban már gombolkozni kellett. Sőt májusban már ingujjban rázattuk magunkat, ugyanis a házi klíma novemberből csak májusig fungált. Utána a csövet visszatérítették a padló alá. A Nagy-Küküllő mentén haladtunk Udvarhely irányába, hogy ott majd a pártkantinban megebédelünk. Közben ki-ki felnyalta azt a két-három riportocskát. Fiafálván benéztünk a kolhozba, ahol csak másnapos piros szemű brigádosok danolásától volt hangos az iroda, de csak sikerült néhány gondolatot az új esztendőről kivájni alanyainkból, amit ott helyben meg is szerettek volna ünnepelni, de akkor még győzött az ellenállás....

Agyagfálván a kultúrházban is csak a jégvirágos ablakok vártak. Otthon a lakásán találtuk meg a kultúrigazgatót, amint éppen a teheneket itatta. Hosszasan ütköztek az ellenállások. Az igazgató a mikrofont nem akarta, mi pedig a papramorgót utasígtattuk vissza azazal, hogy majd máskor, mert még hosszú az út. De létrehoztuk a kiegyezést, a Hunyadi Laci szoborcsoportjánál váltunk el Szőcs tanár úrtól. Csak ott diktált belénk egy-egy nyalintásnyit az üvegből. Székelykeresztúron már a tejgyárnál, a néptanácsnál, a múzeumnál is rendesebben rebegették el év eleji fogadkozásukat. Újdonság is került elő a római kori ásatásoknál, büszkén mutogatta a cserepeket Molnár István igazgató bácsi. Addig csak asszisztáltak a magyar adásnak. Ott már kerültek többségi nyelvűek is. Csak Udvarhelyen sikerült Vaszinak és Gyuri-Gyorgyénak a mikrofont elővenni. Mire az ipari, a közigazgatási, kulturális, mezőgazdasági hálózatot végigzongoráztuk, annyira beesteledett, hogy egyenesen a Hargita hegye irányába kormányoztattuk a szekerünk rúdját. Csak a Fenyőcske – székelyül Bredec – nevű panzió bejáratánál fordította el a slusszkulcsot a borszéki kormányzónk. Telt ház, szivarfüst, ricsajos tömeg fogadott az *étteremben*. Az áramfejlesztő szabadon gyorsított vagy lassított, s ezért nagyokat pillogtak a villanykörtek. A hangulat harmadnapi volt. Egyedül Anna, a fogadós menyecske rikoltása tett túl a tömeg hangján: – Isten hozta a vásárhelyi rádiót, éljenek a Jánosok! Nagy ujjongva a nyakunkba kapaszkodott, és hatalmas puszikat csat-

tintott mindenki pofázmányára. – Épp jókor érkeztek, most mentek el a protokollból az elvtársak a zsudectől, hamar szökjetelek ahajtbé, abroszt cserélek, addig is hozom az angyalfiát, egyenest Oroszhegyről.

A két pincércsaj rendet teremtett, Zanzi felszerelte a magnót, és máris szólt a *maszek dáridó*. Ugyancsak gyöngyözött az oroszhegyi szilvalé a poharakban. Egymásután tüntettük el a tartalmukat. Közben a fogadósne előétel gyanánt kést-villát, nagy tálcán kocsonyát, vereshagymát tett az asztal közepére. Alig tüntettük el a kocsonyát, a konyhatündérek máris elibénk varázsolták a nagy adag gőzölgő birkapörköltet, mellé a puliszkát a cikakáposztával egyetemben. Nem kellett a biztatás. Ahogy Fazi szokta mondani: mindent *betermeltünk*. Boldogan, frissen villogott a gazdasszony szeme, csillogott az őszinte örömtől. Mikor az arcába néztünk, a szívet melengető jóérzés csak úgy áradt szét a bensőnkben. Ez látszott mindenki szemén. Újból ott tüsténkedtek a lányok, egy-egy üveg sörrel, s mellé csúsztatták a kürtöskalácsot.

– Ez még a tavalyiból maradt. Így né, most én is leteszem egy kicsit magam: meséljetelek, merre jártatok? Ugye itt háltok az emeleten, mert már van hely bőven. Mindenki külön szobát kap, hozzátjátok a spinéket. Jó nagyot kacagott. Igazi felszabadult csevegésbe csapott át a féktelen zabálás. Aztán következtek a viccek. Mert csak úgy szép a poharazgatás, ha közben megy az ugratás és csatannak a poénok. Fazi vette át a szót: – Te Csifi, te jól tudod utánozni Aczél Ferit, hogy volt az a nagyzolós vicce?

– Hát az úgy, hogy – itt székelyesre vettem a figurát – nagyon bög az alig négyéves harisnyás Áronka, miközben erősen vesszőzi az apja... Átszól a kerítés fölött Trézsi. – Miért verik azt a küsdeg gyereket? – Azért, mert nagyzott – így az anya, mire Trézsi: – Ugyanbiza, hogy tud egy akkorka gyerek nagyzolni? – Hát úgy, hogy akkorát akart fingani, mint az apja, s nem esszeszarta magát?

Bágyadt röhej. A külső teremben viszont kitört a népimuzsikafesztivál. Ugyanis Zanzi a ládájával kiköltözött a széles népi tömegekhez, a táncmuzsikát Cseh Judit- és Madaras Gábor-szalagra cserélte, némi folyékony paraszolvencia fejében. Bejött a számítása. Nálunk a protokollban Nagyorrú szövegelt: – Az út menti vályús csorgóhoz parancsolta a téeszelnök Mózsi bát. Nagy botjával arra kel-

lett ügyeljen, nehogy ember vagy állat igyon a vízből, mert az eső a műtrágyát bemosta a forrásba, s jobbik esetben hasmarsot produkál a finom forrásvíz. Minden rendben ment eladdig, amíg egyszer csak le nem fékez egy turistabusz. Kinyílnak az ajtók, a turisták megrohanják a csorgót, Mózsi bá elkezd hadakozni a botjával, hogy emberek, mérgezett a víz! Azok meg se hess, folytatják a rohamot. Elébük áll, hogy értsék meg: mérgezett a csorgó. Mire az egyik visszakérdez: – *Ce e, ce spui?* Erre Mózsi bá komótosan válaszolt, *Bec incset kö recse*. Vagyis a kérdésre csak azt válaszolta: csak lassan igyátok a vizet, mert nagyon hideg... Általános a röhögés.

– Na, még csak ezt hallgassátok meg, apámé, és törölt egyet a száján Fazi barátunk. A sógorom, a fogorvos mesélte, hogy egyszer egy falusi néni beállít a rendelőbe, hogy doktor úr, nagy a baj és nagyon sürgős, csináljon valamit, és a zsebkendőjéből kihámoz egy kettétört felső protézist. Tetszik tudni, miközben fejtem a Riskát, a farkával úgy szájon vert, hogy kiesett számból a fogam, s a tehen reátaposott s kettétörte. Nagyon sürgős, mert délre haza kell érjek. Mutassa a száját, mondja a doki. A néni kinyitja a száját. De drága néném, ott a protézis a szájában. Na, itt van a baj, doktor úr, mondja a néni. Ez a fogsor nem az enyém, hanem a szomszédaszonyé, s azért ügyekszem annyira, hogy ő is tudjon ebédelni.

Közben a lábunk alól hirtelen az ölembe szökkent a ház nagy fekete kandúrja. Vágyakozva nézett az asztal felé némi maradék reményében. Megsimogattam a fejét. Túrte, sőt még kezembe nyomta a buksiját, s én csak simogattam. Az asztalon ott állt egy teli pálinkáspohár, benne ötvenfokos oroszhegyi. A fejemmel intek a nagyorrúnak, s a pohár felé kacsintok. Óvatosan kinyitom a macsek száját. Csak amúgy túrte a becézést a négylábú. Rögtön megértette a haver a szándékot. A pohár irányába bólintok. A következő pillanatban: zutty, belötytyintette a szilvóriumot a nyitott szájba.

A macska hirtelen nagyot nyelt, a pálinka egyből lefutott a torlán, a szeme kikerekedett, az egész teste görcsbe rándult, a szőre s a farka az égnek meredt, a négy lába minden körmét a combomba akasztotta, és egy hatalmas ugrással kirobbant az ölemből, s azzal a protokollajtón is. Villámgyorsan eltűnt a teremben.

Az asztalnál tovább folyt a viccparti. A kandúr-akciónkat senki sem vette észre. Kíváncsiak lettünk, vajon mi történt a macsekkel.

Kiővatoskodtunk a terembe, ahol *zúgott a négy folyó* és bömbölt a magnó. Mi az ajtó felé araszoltunk, ahol két csizmás öreg azon méltázott, hogy vajon mi löhette azt a macskát, mert csak szökdösött az ajtónak, s ahogy kiengedtük, úgy elkezdte enni a havat, mint a bivaly a sátét... Másnap alkoholmentesen reggeliztünk. Frissen és kedvesen megjelent a fogadós menyecske is.

– Remélem, jól aludtak az urak, senki sem horkolt a másiknak. Különben Zanzi, köszönjük azt a csodás muzsikát. Igazán jót mulattunk ezen az utószilveszteren. Csak tudnám, hogy mi a nyavalyát ehetett Marci, a fekete kandúrom, mert az éjszaka az egész folyosót összerókázta. Nagyorrával nem mertünk egymásra pillantani.

– Kocsmárosné, arany virág, ide a legjobb számlát... Próbáltam viccesre venni az ügyet. Erre máris jött a válasz.

– Drága haverok, ti a ház vendégei voltatok, ugyanis *az elvtársak a zsudectől* hozott anyagból mulattak, ezt én spóroltam ki tőlük. Mi legalább rádolgoztunk érte, de nem vezett kárba. Egészségünkre adja a Jóisten, gyertek máskor es...

Cuppanósok csattantak az arcokon, némelyeknek a száján is. Lassan Csíkszereda felé fordult a ponyvás járgányunk, s folytattuk a véget nem érő zötyögést. Estére lejár a küldetésünk, s addig még forognia kell a magnótekercsnek a Ruhagyárban, ahova ajándék muzsikát viszünk, a Nagy Imre műtermében Zsögödön, benézünk a kultúrba Gaál Árpíhoz, a Fenyő hokicsapathoz, meg Dánfalván a kerámiaüzembe Sánta Imréhez. Csak jusson az időnkből...

Ha esetleg küldenének valamit...

Hétfőn elkészült a heti kiszállási terv, Aczél Feri vonattal íratva ki magát Ludasra. Azonnal megbánta, mivel látta, hogy egy szép csapat indul Csíkszereda, Csíkszentsimon, Tusnád útvonalra, Vajna, Fazakas, Pascu Gyuri és magam személyében. Aczél Feri próbálta menteni a menthetőt... Épp a Keményítőgyárat kihagyni!

– Igazán sajnálom, fiúk, hogy nem mehetek veletek – könyökölt mellénk a Büstehén talponállóban –, sajnós nekem Ludasra kell men-nem, de ha véletlenül bemennétek Csíkszentsimonba...

- Biztos bemegyünk, Feri – nyugtattuk meg öreg barátunkat.
- És ha véletlenül bementek a Keményítőgyárba...
- Száz százalék, hogy bemegyünk...
- Ha esetleg találkoztok a főmérnök barátommal...
- Ezer százalékosan találkozunk...
- Akkor adjátok át üdvözlömetem, s ha netán-tán csak úgy véletlenül akarna valamit küldeni...
- De ha mégsem akarna küldeni? – kérdi Gyuri.
- Hát akkor finomam kérdezzétek meg, hogy nem akar-e küldeni mégis valami olyan literesüveg-félét?
- Mondjuk, a szeszfőzdéből, ugye Feri – kérdem pimaszul.
- Egyből kitaláltad! Akkor legyetek szívesek, azt hozzátok el nekem.
- Hát az csak természetes, te Feri! Csak nem fogjuk ott helyben meginni.

(Marosvásárhely, 1979.)

A sziszegő kézigránát

Ismét egy túr rizling, s máris indul a következő történet, melynek alulírott volt a szerény szereplője – mondom:

Tizenegy évesen már túljutottunk az első tűzészégi löveg szétszedésén, pedig már hallottuk hírét annak, hogy Vásárhelytől nem messze Krika Laji kezében szétszerelés közben elrobbant egy vécei kézigránát, és leszakította a jobb lábát, a bal karját és kiütötte a jobb szemét. Így végezte el a pénzügyit. Ennek tudatában nyúltunk a lövedékhez, mert a hüvelyben talált makaróniszerű *szikszid* olyan szépen égett egy-egy tábertűzben, különösen, ha a szargyár mellett lezuhant Messerschmidt vadászgép motorjából szerzett magnéziumos alumínium darabokkal megpótoltuk az adagot, olyan tűzijáték lett abból, hogy még a falábú Varró néni is összecsapta a kezét. Azt mondta – ez szebb, mint a karácsonyfán a csillagszóró.

Na egyszer 'kilencszáznegyvenhatban, miután a katonai parancsnokság kihirdette, hogy aki huszonnégy órán belül mindenféle fegyverét és lőszerét beszolgáltatja, megússza büntetés nélkül, de akinél

házkutatáskor egy szem golyót is találnak, egyenest Szibériába deportálják. Persze senki sem bízott a büntetlenségben, viszont a házkutatástól annál jobban félt. Az első éjszaka mindenki a Marosba vagy a Turbina árokba dobta a fegyverét, lőszerét, mindent, amit a háború alatt összeszedett. Így aztán nem volt csoda, hogy fegyveres katonák őrizték a Turbina-árkot, amikor a gátnál lezárták a vizet, s az iszapból szekérszámra gyűjtötték be a fegyvert, meg a lőszert. Mi csak tisztas távolból sóvárogtunk egy-egy pisztoly vagy gránát után. Egyszer csak észrevettük, hogy az iszapos hínár alól kikandikált egy kukoricagránát nyele. Estig azon imádkoztunk Szörössel, Édivel, meg Rudival, hogy ne vegyék észre azt a szép nagy gránátot. Foganatja volt a fohászunknak, mert estefelé elvonultak a katonák a megrakott szekerekkel, s a mi gránátunk továbbra is ott lapult a hínárban. Nosza, becaplattunk utána, szépen eldugtam az ingem alá, s irány a Harcsa utca öt. Útközben megegyeztünk, hogy nagyon óvatosan fogjuk szétszedni a nyeles kukoricagránátot, mert veszélyes játék. Beléptünk az udvarra, kilincsre csuktuk a kaput s a kerítés mellé álltunk, mert, ugye *ha kezd robbanni a gránát*, csak átdobjuk a kerítésen az utcára és a deszkapalánk megvéd bennünket. Hozzákezdünk a gránát nyelének kicsavarásához. Szörös megfogta a gránát fejét, s a két térde közé szorította.

Elmormoltam az aranymondást, miszerint „*minden csavar, minden zár, balra nyit és jobbra zár*”. Lassan megmozdult a nyél, de abban a pillanatban a gránátba szorult iszap a nyél mellett elkezdett sziszegni és buborékolni. Erre hirtelen átdobtam a kézigránátot a kerítésen, és úgy hasra vágtuk magunkat, mint a partizánfilmekben a muszkák. A gránát csörömpölve gurult egy darabig az utcán. Semmi robbanás. Aztán néma csend. Egy jó percig hasaltunk a kerítés mellett, amikor lassan kinyílt a kapu, s belépett rajta a falábú Varró néni, kezében a kézigránáttal, s felháborodott hangon kiabált a konyha felé: – Na, nézze meg Sifkornné, ezek a bűdös kölykök szinte fejbe hajítottak ezzel a nagy vasdarabbal – már lendítette is a kezét, hogy eldobja a kézigránátot. Kétségbeesve sikoltottuk:

– Ne! Varró néni az Isten szerelmére, nehogy eldobja, mert mind felrobbanunk, de még a házat is összedöjti, nem látja, hogy az egy kézi bomba? Tessék szépen letenni a földre!

– Jesszusom, hát ez bomba?!

Varró néni kezéből kiesett sétatálca, lassan pördült egyet a falába körül, és úgy terült el a földön, hogy a nyeles kézigránát éppen a hasára penderült, s onnan nagyon lassan legurult a járdára. Varró néni arca fakó lett. Néma földön lapulásunknak Varró néni Vitéz nevű torzonborz kutyája vetett véget. Beloholt a kapun, megnyalta Varró néni fakószürke arcát, majd játékos morgással a gránátra vetette magát, s azt a nyelénél fogva a szájába vette. Mi kövé dermedten figyeltük, amint a kutya nagy viháncolással kiszaladt az utcára. Miután némán feltápászkodtunk, s Varró nénit kezdtük élesztgetni, csak akkor hallottuk, hogy Vitéz már az otthonában, Varró néni udvarán csahol nagy boldogan. Csak később tudtuk meg, hogy Vitéz kutya hosszú időn keresztül a házában őrizte zsákmányát, még a hírhedt S brigádöt sem engedte a kutyaház közelébe, pedig azok bőrkabátosan, éjszakánként jártak házkutatásra...

Felszabadító szovjetek Szatmáron...

Miután kikapcsoltuk a mikrofont

*Miután elkészült a hivatalos interjú, mikroriport, beszélgetés, vagy éppenséggel a Kerekasztal-értekezlet, amelyhez általában több alany szükségeltetett, és végre a riporter bement a boldogító „Kész, kész, kész!” varázsszót: A dobozra a másolásnál kérném ráírni: Krumpli-konferencia Szentkatolna –, erre a végszóra nemcsak az alanyok, de a hangfelvételt készítő operatőr, meg a sofőr is fellélegzett a kollektív gazdaság kintinja ünnepi ebédjének reményében, de a riporter is megkönnyebbülten, magabiztosan tekergette a kábelt a mikrofon köré, hiszen a tiszteletünkre életét áldozó malac is ott pirosodott már a lerben. Perceken belül mindenki helyet foglalt a „protokollteremben”. Asztalfőn az elnök, mellette a megyei *uzská*p-küldött, a minisztérium delegátusa, a főmérnök, a Megyei Tükör rovat-vezetője, a megyei pártinstruktor, a néptanács elnöke, a gazdasági referens, mellettük a vásárhelyi rádiósok. A sofőrünk és az operatőrünk már a népség-katonaság között a csorba, flekken és az üveg sör menüt tartalmazó nagyteremben várták sorukat még nyolcvan meghívottal. Nálunk a *protokollban*, a jobb emberek asztalán, máris csur-*

rant a poharakba az étvágygerjesztő szentléleki szilvórium. A „*no még egyet*” után nyomban az asztalon párolgott a tyúkhúsleves, melynek folytatásaként, no meg a verőmalac elé még egyszer gyöngyözött a pohárban a szilvalé, s máris hasadt a ropogós malacbőr, alatta a kiskaraj meg oldalas, amiről csak úgy csorgott a rozsdás zsír, de már a tányéron díszelgett a rántott krumpli és a káposztacika. A szó elakadt, csak a villa meg a kés hallatott hangot, utána pedig nagyobb poharakba ismét csurrant a nedű, de most a küüllőmentiombok Rizling névre hallgató leve alakjában, amivel aztán kezdetét vette a maratoni fecsej még a kürtőskalács előtt. Érdekes módon egy árva hang sem kélt senkinek az ajkán, ami a délelőtti konferenciát idézte volna, csak a foci, a hoki, az asszonynépség, no meg a háborús emlékek képezték a szieszta tematikáját. Valamennyien gyerekként éltük át a második világháborút, mindenkinek volt egy „sztorija”. Egyenessy kezdte a sort, két koccintás között:

– Sose felejttem – s rágyújtott egy szűrős Kárpácira –, hatéves voltam, amikor Szatmárra bejöttek az oroszok. Nagy udvarunk és gyümölcsösünk volt, oda szállásoltak be egy vezérkari csapatot. Csak az asszonyok meg mi, gyermekek voltunk otthon, mert már a 16 éves leventéket is kivitték a frontra. Apám volt az egyetlen idős férfi a környéken, aki rokkantsága miatt alkalmatlan volt a frontszolgálatra. A tányérsapkás orosz tiszt – aki tudott néhány szót románul, pár szót magyarul, és Kolja névre hallgatott – azonnal kinevezte apámat főszakácsnak. Apám, aki soha életében még teát sem főzött, parancsba kapta a felszabadító hadfitól, hogy a szomszédos vendéglőben fog főzni, mivel ott volt egy nagy asztali kályha. Az asztalokat meg a székeket rég „meglovasították” a szomszédok. Egyszer csak megérkezik egy szekéren egy muszka, hátán a bokszos-skatulyás géppisztollyal – ami egyébként Spágyin típusú géppisztoly volt. Oda dávájozta apámat, s leemeltek egy fél tehenet a szekér fenekéből, s hogy ne az olajos padlóra rakják a húst, a sarokban árválkodó cimbalomra billentették a félmázsányi darabot. Aztán a ruszki a karján levő órák közül rámutatott az egyikre, s kézzel-lábbal megparancsolta, hogy: – „*Tricsászra*” – s mutatta a hármast az óráján – legyen meg az „*obéd*”. Se edény, se kés. Apámnak halványlila göze sem volt, mit kezdjen azzal a rinocérosszal. Valahonnan előkerített egy mosófazekat, de nem volt mivel felszabdálja a belevalót. A fässzín-

ben talált egy fejszét, s ott a cimbalom tetején elkezdte szabni a hústömeget, de ahogy levágott egy darabot, a cimbalomhúrok egyből felcsapták a plafonra. Összeszedtük a cafatokat, s bele a mosófazékba. Hatalmas küzdelem után egy óra elteltével jó kilós-kétkilós darabokban állt a tehén fara, amit szépen begyömöszöltünk a mosófazékba, aztán apám rá rátöltött egy jó veder kútvizet, rádobott egy jó darab kősót, fel a kályhára, alája tüzet gyújtott, amit a szétforgácsolt bárpult foszlányai meg a padlódeszkák szolgáltattak. Sehogy sem találtunk fedőt a fazékra. Hosszas keresgélés után bukkantunk rá az angol vécé fedelére, amely nagyjából lefedte a mosófazekat. Még négy órakor sem lehetett a húsba szűrni a villát, annyira kemény volt. Megérkezett a parancsnok, hátán egy versenybiciklivel, kezében egy pár posztócsizmával. Széles kirgiz mosollyal eléem állította a biciklit, s a vállamra akasztotta a posztócsizmát:

– Tégednek adta Kolja táváris, pányátnűj – érted?

Igaz, hogy legalább nyolc számmal volt nagyobb a lábamnál, de azzal vigasztalt apám, hogy biztos nem fog szorítani, és jó lesz, mert három zokni is befér a télen... Aztán köszönd meg szépen Kolja bácsinak az ajándékot – biztatott jóapám, mire félénken kinyögtem:

– Dánkesön – mire a kirgiz összevonta a szemöldökét, s azt mondta: – Nyet *dánkesön*, szkazitye szpasziva! Én ruszki szoldát, nem nyemszkíj!

Apám óvatosan eltüntette a húsosfazékról a fedelet, miután látta, hogy mennyire érzékeny ez a vörös katona, még szabotázsnak fogja fel a budifedelet. Kolja parancsnok, aki aztán összedávájozta a katonákat, a csajkákba szotyogtatta a húsdarabokat. Nekünk is becsomagolt egy újságpapírba két óriáscafatot, de mi inkább hazavittük, mert ugye, otthon van asztal meg szék... A ruszki meg törökülésben marcangolták a kaszinó padlóján az alig megforrázódott marhahúsdarabokat, közben a csuporból biztatgatták magukat kincstári vodkával. Nálunk egyedül Bodri örült a felszabadító hadsereg ajándékának, mert miután apám ecsetelte szakácművészete eme remek alkotásának technológiai folyamatát, anyám szó nélkül odakészítette a mindennapi puliszkánkat, aminek dohos, rég megunt ízét szilvával próbáltuk semlegesíteni. Kolja másnap is hozott valamit a konyhára, de ezúttal egy élő kecskét, s mivel látta, hogy apám nem árult el nagy szakértelmet a mészárosmesterségből, ott az udvaron agyon-

lőtte a kecskét, és előlegként mellé tett egy veder bort. Na, aztán az volt a nagy attrakció, amíg a hősi halált halt kecske nagy nehezen ízekre szabdalva, félig szőrösen-bőrösen belekerült a mosófazékba... Ez így ment heteken keresztül, s apámékkal csak azért imádkoztunk, hogy zavarják már Berlinbe az ellenséget, hogy kerüljön tőlünk minél messzibbre a front...

(Szentkatolna, 1974.)

Zötyög a terepjáró...

Hogy gyorsabban múlassuk a kövezett országúton zötyögő ponyvás terepjáró és porbeszívó kocsiban az időt, vagy hatvanhatoztunk, vagy pedig *Betűeltérítő*s mondatokat szerkesztettünk. Ahogy Gyarmati Dénes elkezdte magában mondani az ábécét, rövid idő után Sós Árpi elkiáltotta magát: – *Stop!* Erre Gyarmati bemondta azt a betűt, melyhez magában számolva elérkezett, mire rávágta, hogy „M”. Ehhez Vajna Jánosnak egy betűt kellett toldania, arra vigyázva, nehogy az ő toldalékával váljék értelmes szóvá a betűsor, mert akkor bukik. Így tekergett a betűhalmaz, a ragok illesztgetése, amíg nincs tovább: ki kell mondani az értelmes szót, nincs több facsarás, a vesztesnek fizetnie kell. Végül az első csárdában Gyarmati fizetett egy kört. Mindenki kapott egy kávét és egy fél rumot. Aczél Feri külön érkezett a bárpulttól, kezében egy kétdecis meg egy féldecis átlátszó pohárral, benne szintelen folyadék. Nyilván egy kis pohár vodka és kísérőnek egy vizespohár víz.

Már vártuk, hogy ősz hajú Ferenc barátunk előadja a nagyjeletet. Egyet kortyint a kis pohárból, jól megrázkódik, utána szemrebbenés nélkül nagyokat kortyol hozzá a nagy pohárból. Bárki megesküdött volna, hogy Feri egy deci vodkát és két deci vizet iszik. Fazakas Sanyi meg Vajna János tudta, hogy csupán színjáték, mert fordítva volt az egész, ne gondolja senki, hogy egyszerre két deci töménytet iszik egy pálinkáspohárnyi borvízzel. Helyben le is leplezte Vajna dér hajú barátunkat. Odatartotta üres rumospoharát:

– Ferenc, légy szíves tölts nekem abból a nagyobbik pohárból egy korty vizet.

– Pocsékoljam a vizet? Lásd meg a szívem, inkább töltök neked egy korty vodkát a kicsiből, jó?

– Idd csak meg, Ferenc. Azt hiszed, nem tudtam, hogy a vizes-pohárban van a vodka, a decisben a víz?

Mindenki hangosan nevetett az öreg turpisságán.

– Az istállóját! Jó szemetek van... Pedig az ember mit meg nem tesz a látszatért?

– Igazad van, Ferenc, két decitől még a viccek is jobban hangzanak. Tudod mit, tedd fel a székelly vicces lemezedet!

Ferenc felhörpintette maradék italát, s elkezdte az ezerszer elmondott Están s Káruly kezdetű tréfákat, eltúlzott székelyes tájszólásban.

– *Az úgy vót, hogy záróra után Estánt s Kárulyt kidobják a korszomából. A nagy hóban a kerítés mellé caplatnak, s elkezdik a sok ser és monopol után a megkönnyebbülést. Egy küsdeg idő után megszólal Káruly: – Están bátyám, hogy lehet a, hogy az enyém hallik s a kiedé nem hallik?*

– *Káruly ecsém, annak három oka is van: elsődlegesen azért, mert én vagyok az öregebb. Másodlagosan te vagy a fiatalabb, harmadlagosan pedig én a te harisnyádra peselek...* Általános nevetés.

– Most az erdei sétat, Ferenc – noszogatták az asztaltársak.

– *Están s Káruly menyen köröszkül a siklódi nagyerdőn. Ahogy mennek a bokrok között, és hogy Estánt ne karcolja meg a gally, Káruly nagy illedelmesen megfog egy hatalmas lehajló mogyoróágat, s kezdi húzni maga után. Húzza, Káruly, húzza. Egyszer csak hirtelen kicsusszan Káruly kezéből az ág, egyenesen Están pofájába csapódik: – Még ezer szerencse, hogy megfogtad Káruly ecsém azt az ágot, mert így csak az egyik szememet üttetted ki vele...*

Osztatlan a siker, követeljük a harmadik viccet is. Ferenc köhint egyet, s ugyancsak székelly tájszólásban kezdi a harmadikat is.

– *Éktelenül bőg a szomszéd gyármek. A kerítéshez lép a szomszédasszony, s látja, hogy ahajt verik a küsdeg Abrikát. Nem állja meg szó nélkül: – Mondja, szomszédasszony miért verik úgy azt a pöttömnyi gyermeköt?*

– *Azért szomszédasszony, mert nagyzott.*

– *Ugyan biza, hogy tud nagyozni egy ekkorka gyermek?*

– *Hát úgy, szomszédasszony, hogy akkorát akart purcantani, mint az apja, s há nem esszeszarta magát?*

Ferenc hangot váltott, s kiadta az ukázt: – Na, emberek, vége a kabarénak, indulás a csíkszentsimoni Keményítőgyárba!

A Keményítő- és Szesziparigyárban Feri barátunkat már a kapuszobában régi ismerősként üdvözlí a nagybajszos portás. Kézfogás. Telefon a szeszgyár laboratóriumába: – Mérnök úr, megjött Aczél elvtárs és csapata a rádiótól. Öten vannak, de az egyik sofőr, neki csak limonádét szabad, a többieknek a megszokottat. Magiktól pedig kérem tisztelettel a buletinyokat, hogy vezessem be a nagykönyvbe, mert tetszenek tudni, ez a regula...

– Bízsa csak rám – szólalt meg Feri –, mindenkinek kívülről tudom az adatait. Na írja, Alojzi bátyám...

Mind az ötünknek szemrebbenés nélkül mondta a nevét, személyazonossági számát, kibocsátási évét, hónapját, napját, az öreg bakter pedig szorgalmasan körmölt.

– Na, ezzel rendben is vagyunk... Hát, Aczél elvtárs, öt buletin tíz szám! Micsoda memória?

– Még csodálkozik, Alojzi bátyám? Jegyezze meg: nálunk a főnök mindent tud...

A szeszgyár egységvezetője azzal fogadott:

– Mielőtt a szokásos szentsimoni hóféhérkét kitölteném, kóstoljuk meg a gyár rendkívül nagy sikernek örvendő új termékét – mindenki elé egy ledugaszolt negyed literes tejesüveget helyezett, valami halvány barnásrózsaszínű folyadékkal.

– Ennek az új találmányunknak a fantázianeve: „SZENTSIMONIRUKATECU”.

Óvatosan ízlelgetjük, Portik Vili, a sofőrünk halkán megkérdi:

– És tessék mondani, igazgató úr, mi van ebben a folyadékban?

– Kérném tisztelettel, benne van a fantázianevében: a „RU” a rumot, a „KA” a kakaót, a „TE” a tejet, a „CU” a cukrot jelenti. Ilyen egyszerű az egész. Neked, Vajna Jancsi, hogy ízlik?

– Hát kérlek szépen, egészen jó lenne, ha nem lenne benne a tej, a cukor, meg a kakaó, akkor világsikert hozna a cégeteknek ez az új üdítőital...

– De hát akkor nem maradna benne, csak a rum...

– Én is azt mondom...

A folklórimádó Lukács Jancsi

Nagyon szerettük Lukács Jánost a népművészetnél, amit nemes egyszerűséggel csak úgy *foklór*nak ejtett, amiért kiálló fogait lehetett okolni, egy kissé a beszédtechnikai gyakorlat hiányát, amitől nyomban eltekintettek a káderosztályon, mivel személyi dossziéja csontkémenyen bizonyította, hogy asztmás, szénporos tüdeje a Zsil-völgyi bányákban keletkezett, ergo: származása és munkásegyetemi végzettségénél fogva csakis a rádióriporterként dolgozhat. Igaz ugyan, a többszöri suttogások Jánoska beszédtechnikájáról odavezetett, hogy osztályfőnökké ütötték, ott legalább *a szakirányítási túlterheltség miatt* kevesebb ideje jutott a hangos riportok készítéséhez. Pedig jól ismerte a magyar nyelvet, jobban kezelte a tollat, mint a mikrofont. Ám személyes indíttatásból, no meg a szomszédok és a család előtti jelenlét miatt – ha csak tehette – Jánoska harciasan megragadta a mikrofont. Imádta a műkedvelő fesztiválokat, szerette a tömegek mozgatását, a kórusversenyeket, a tánc- és népviseleti bemutatókat, no meg az azt követő banzájokat. Mondhatom, ennél jobban csak a focit és a meccseket helyezte a meghitt családi élet elé. Mert őt mindig hívta a kötelesség. Még helyszíni közvetítésre is vállalkozott, csak hogy kedvenceit, Bölöni Lacit, Hajnal Gyuszt és a csapatot láthassa Nagybányán, Krajován, ahol nemcsak bíróverés, de a pálya szélén szorongó sportriporter megruházása is Damoklész kardjaként lebegett a fejük fölött. Tette mindezt annak ellenére, hogy a szombati aranyosgyéresi mérkőzést a hétfő délutáni sportműsorban lehetett adásba tenni, megvágott helyszíni magnófelvételtől.

Minden író-olvasó találkozón, tárlatmegnyitón, színházi bemutatón megjelent. A terepúti zötykölődések közti kocsmaszünetekben nem hagyta ki a kollegákat tájékoztatni arról, hogy Andriszal egy pohár ital mellett késő éjszakába nyúló *magasröptű vitákon* csiszolták egymás ikuját. A per „Andris titulus” néha az író Sütő Andrást vagy a szobrász Hunyadi Andrást, esetenként a képzőművész Szécsi Andrást jelentette... Következésképp nekünk, gyalog riportereknek kötelező volt Jánoskára tisztelettel tekinteni, és bámulattal adózni az ő asztali társaságának... Pedig hányszor sóhajtozta el a nyilvánosság

előtt: – Mikor leszünk végre mi is nagy öregek? Mikor beszélnek úgy rólunk, mint Jakab Ernő bácsiról és Manyi néniről, Aczél Feriről és a mindent tudó Kovács Pistáról?

No, de a mi szájunkért sem fontak a guzsalyasban. Az ilyen öntömjénezés után nyomban érkezett a hallgatótábor nehéztűzérsege Jánoska címére, ami nagyjából apró kis – de mindig nagyközönség előtti – ugratásokból állt: – Mít siránkozol, a te óhajod már ötven százalékban teljesült, öregnek már elég öreg vagy, a másik ötven százalékra még várni kell.

Udvarhelyen a *Szabókárolyban* ebédeltünk. Miután Zsiga pincér barátunkat titokban kioktattuk, úgy vegye fel a rendelést, hogy a pulykamell csak egy ötven, a körítést úgy emelje meg, hogy a menü fix kijöjjön belőle, felvette a rendelést. A menüajánláskor titokzatosan közénk hajolt, és az asztal felett suttogetta.

– Uraim, mint vékonypénzű rádiósoknak, a kis diurnásoknak (amiapidíjat jelentett) melegen ajánlom a sajtos pulykamellet, ma nálunk hat húsz helyett csak egy lej ötven. Jánoska szeme felcsillant, nyomban még egy nagy vodkát rendelt és egy adag pulykamellet, persze szalmakrumplival, uborkasalátával és sok kenyérrel. A többiek beérték egy-egy flekkennel és garníringgal.

– Utána két sört kérek – Jánoska diadalmas vigyorral dörzsölte kezeit. Ezt jól kifogtuk. Neki volt a legnagyobb fizetése, csak otthonról szokták gyengén elereszteni, de azért mindig akadt egy kis dugi az órazsebben. Asztalbontás után érkezett Zsiga a kis noteszával meg a ceruzájával: – Egybe vagy külön kérik?

– Külön, persze, nem cseresznyézem egy tálból ezekkel – méltatlankodott János barátunk.

– A flekken hat húsz kerítéssel és kenyérrel, vodkával, az összesen egy tízes fejenként. A főnök úr huszonöt lejt fizet.

Jánoska szeme kimeredt, majd felháborodottan hadarta.

– Álljon meg a menet, kérem a panaszkönyvet, mert ez már rablás, uram. Az én egyötvenes pulykamellem csak fele a flekken árának.

– Igen, kedves uram, csak hogy nálunk árleszállítás esetén a pulykamellhez a savanyót és kerítést háromszoros árban számítjuk...

A poén ült, Jánoska hadonászva kapkodta szénporos tüdejébe a levegőt. Az általános röhej előbb-utóbb arra a belátásra bírta, hogy neki is van humora, ergó érti a szívatást.

A másik nagy heccet akkor követtük el, amikor éppen bontották a *Bústehén*, leánykori nevén Busteni című lábonállót, amely a stúdióval szemben két évtizeden át várta a munkahelyen megfáradt riportergárdát. Nos, amikor már csak néhány téglá jelezte a kocsmá hűlt helyét, akkor született meg az ötlet – útban az új büfé felé menet –, hogy vigyünk magunkkal egy téglát, és azt tegyük a Jánoska elmaradhatatlan csatos és kopottas aktatáskájába. Szépen újságpapírba csomagoltuk, és egy óvatlan pillanatban, amikor éppen szónokolt János barátunk, a téglá a nagyon fontos dossziék, meg a sportújságok mellé a táskába került. Napokon át lestük az ugratás hatását, de semmi poén. Mikor rákérdeztünk a téglára, értetlenül kérdezett vissza.

– Miféle tégláról beszéltek?

– Arról, amit a Bústehén mementójaként, egy héttel ezelőtt tettünk a táskádba.

– Ebbe a táskába biztos nem tettetek semmit, mindennap beteszem a tízóraimat, kiveszem, beteszem az újságokat, otthon kiveszem, né, itt csak az újságok meg a dossziék vannak...

Akkor jött a spétreakció. Benyúltam, és az iratok közül kiemeltem az újságpapírba göngyölt téglát. Előbb hitetlenkedve nézegette a téglát. Miután jó nagyot kacagtunk az eseten, Jánoska is átment a poénkodásba, és mindenkit túlharsogva körömszakadtáig bizonygatta, hogy ő tudott róla, és csak azt várta, hogy meddig bírjuk ki szó nélkül. Aztán ünnepélyesen kijelentette, hogy az a téglá otthon a szekrény tetején örök ereklyeként fogja az utókort emlékeztetni arra, hogy hajdanán a stúdióval szemben állt a *Bústehén* című állami ipari piálda.

Zenei barchobázás a zötyögős utakon

A hosszú unalmas utakat valamivel mindig kitöltöttük. Ha ráuntunk a hatvanhatozásra, akkor kezdődött az „Ország, város, folyó, hegy, költő, író” betűrendben való szóbeli vetélkedő. Természetesen felírtuk azt, aki öt másodpercen belül nem tudott a megadott betűre nevet mondani. Akinek a legtöbb rossz pontja volt, az volt a sáros, vagyis a fizetőképes a borzonti Basa Kereszt-táti kármentős fogadóban. Mindig jól éreztük magunkat egy-egy rövid pihenő alkalmá-

val a harcsa bajszos, szókimondó, mókáskedvű, Basa bácsi gerendafogadóijában, Őt mindenki Kereszt-tatának, székeljesen Tátinak szólította, mindenkit megtréfált, volt egy-egy anekdotája.

– Az én fogadómban nemcsak zsoltárokat, de a háromtól hat hónapos tömleccel járó nótákat fennhangon szabad fűjni. Mindig jelez a Bodri, ha egyenruhás vagy hatósági érkezik. Eddig még hangoskodásért, vagy szózaténeklésért soha sem jelentettek fel a szomszédok. Igaz, hogy tőlem a legközelebbi szomszédom is legalább másfél kilométerre lakik. Uraim, itt nálam demokrácia uralkodik, sose kértem egyetlen párttitkártól vagy igazgatótól, hogy milyen menyecskevel érkezett, ide nem kell házassági levél. Itt mindenki addig szokott inni, amíg csak székelymimnuszosra nem fogja a lépteit...

– És milyen az a székelymimnuszos lépés, kereszt-tátí?

– Az olyan fiam, mint a himnusz első sora: Ki tudja merre... Aztán csak a pajtáig jut. Ott kialussza magát az ember, a Bucsintetőtől az Oltárköig, nem talál ilyen csárdát...

Olyankor, amikor a Bucsintetőről a csárda körüli nyírfás elé ereszkedik a terepjáró, még a motor is lefullad. Ez volt az a csárda, ahol a nyereményeket fel szoktuk hörpinteni, akárcsak az Annuskánál a Hargita alatti Tolvajoson álló *Fenyő* kemping csárdában.

Utazás közben rendszerint jó hangosan és elég vaskosan kijavítottuk azokat, akik az íkes ígéhez annyit értettek, mint a tehén a szájmuzsikához. Vajna is a Református Kollégiumban tanulta az igeragozást, akár csak jómagam, ezért kissé magabiztosan példálózhattunk. Sokszor késhegyig menő vita kerekedett ki abból, hogy a névnapot nem *tarcsák*, hanem, tartják, hogy a *tarcsák* meg formát, csak akkor használjuk, ha valakit felszólítunk, hogy tartsák már meg azt a versenyt és így tovább... Volt is némi foganatja az okításnak, mert egy este a szállóban, amikor Dénkó elálmosodott, dühösen felkiáltott:

– *Oltyátok már el azt a villanyt!...*

Az unaloműzés kedvenc formája volt az énekbarkochbázás. A nótarejtvényeket rendszerint Vajnával vagy Kovács Pistával szolgáltattunk. Aki a legtöbb jó pontot szerezte, vendége volt a legkevesebb pontot begyűjtött játékosnak. A játék abban állt, hogy a két János elénekelt egy népdalból, nótából, opera-, vagy operettrészlet közepéből vagy refrénjéből néhány ütemet, utána ki kellett találni a dal címét. Ezzel is jókat mulattunk, mert az operettrészletek ismerősek vol-

tak, de amikor címet meg szerzőt kellett mondani, akkor János vitéz Kék tó áriáját összetévesztették a Pillangó kisasszony levél áriájával, Lehár Víg özvegyét, Bizet Carmenjével, de a sok heccelés után, már-már kezdte magát kiismerni a munkásszármazású riporter is. Természetesen a tandíjat ilyen alkalmakkor is megfizették a hibázók, egy fagyalt vagy kávé, esetleg egy *déccent-vodka* formájában.

Soha sem lehetett tudni, hogy ki milyen szint képviselt. Ezért a stúdió példájára az irredenta színezetű nótákat teljesen kiiktattuk repertoárunkból. De mellőztük a katonanótákból azokat, amelyekben, *a zöld ablakban piros-fehér virág* virított, meg *a csonka Magyarországról* szólt a magyar nóta. Különösen olyankor, amikor *főnök ült a terepjáró anyósülésében*

Egy alkalomból velünk utazott a művelődési osztály vezetője, aki mindig ügyesen szerét ejtette, hogy az új ismerősei tudomást szerezhessenek, arról hogy *Ő tanárember*, annak ellenére, hogy Zsil-völgyi bányász is volt egy időben. Lukács Jánost nyíltan is *szénporos tüdejű bányásznak* tituláltuk, ilyenkor elnézően kivillantotta arany szemfogát. Nagyjából tisztában voltunk az ő népdal-, műdal-, filmadal-, nótaismereteivel. Nem azért nem mertünk előtte tiltott, úgynevezett index alatti nótákat danolászni, hogy mint főnök befúj a nagyvezérnél, hanem azért, mert főnökségi poharazgatás közben biztosan kikotyogja magát, aminek azután extemporáléírás lesz a vége, aminek egy példányát a Borsos Tamás utcába is postáznak majd...

A bányász barátunknak énekeltük a feladványt. Ezért aztán olyan találós nótát kezdtünk énekelni, ami legalább hat hónapos börtönnel járt, de átejtős fordulatot iktattunk bele. Az ominózus dal éneklésében már elénekeltük, hogy *...zöld selyem a pázsit, kék ezüst a tó...* Már azon is túljutottunk, hogy *halkan felsír a tárogató...* És következett volna, az a mindent eláruló rész, hogy... *Ott, ahol zúg az a négy folyó...* Akkor Vajnával egy oktávval magasabban, fortissimóba törtünk ki... *Rózsa levél, elkap a szél...*

Lukács, János úgy lecsapott, mint a vércse:

– Nem tudtok átejtteni! Megvan: Sárdy János, Kalotaszegi Madonna! Megfogtalak... Most ti fizettek...

Csak este, a szállodában mondtuk meg az igazat. Az irredenta dalból csak azért csaptunk át a hangfekvésben hozzá közelálló filmdal refrénjébe, mert velünk utazott az alapszervezeti párttitkár is...

Lefényképeztem az ufót

Az ufó alatt a szűkszavú szótár csak annyit közöl, hogy azonosítatlan repülő tárgy, népiesen repülő csészealj a becsületes neve. Természetesen a repülő csészealj nem tévesztendő össze a Sesztákék csészealjaival, amelyek a csendes éjszakákon szoktak kiröppenni – természetesen az ablakon, abrosszal, esetleg asztallal együtt. Nos, a csészealj ilyenszerű meghatározása után hadd térjek rá, hogyan sikerült lencsevégre kapnom egy ilyen ufót, földön kívülről érkezett égi járgányt.

Hogy az elején kezdjem, van nekem egy fajtiszta, többszörösen korcs, pontosabban vegyes kutyaházasságból született és Szilvaízidor névre keresztelt törpe bernáthegyi ölelem. Bár dakszli füle, tacsκό lába, csökkent agár farka van, drótszörű bernáthegyi bundában teljesíti kutya kötelességét, és kivívta a macskák réme címet. Még a háztetőn sem tűri meg a cirmosokat. Ennek ellenére fölöttébb értelmes háziállat. Nem ejtethem ki a séta szót, mert hanyatt-homlok rohan a pórázért. Ezért orosz nyelven hívjuk egymást sétálni, hogy ne fogjon gyanút Szilvaízidor nevű ebünk, és azt mondjuk egymásnak, hogy *mű guljájem tyeper*, s akkor gyanútlanul kiosonhatunk a lakásból. De ha óvatlanul nyúlok a fényképezőgépemhez, tüstént lábam elé teszi a pórázát, ami kutyakommunikációs kódrendszer szerint annyit jelent: – *Gyere gazdi, járjuk meg magunkat, és kergessük meg a sok lusta kandúrt. Elintézem a szaladni valómat, amíg te fényképezel, kibővítem kutyaismeretségi körömet is.*

Gyanútlanul baktatok a Somos-tető kaptatóján, és a dupla oxigén felvétele érdekében trillázó hörgőkkel kapkodom a levegőt. Amikor a nyaraló kertjébe érkeztünk, az addig körülöttem körkörösén nyaraló ebem egyszer csak hátsójára helyezte testének súlyát, ősi kutyaszokás szerint tekintetét az égre emelte, és elkezdett átszellemült pófával ugatni.

– Mit csaholsz, te idióta kutyacsökevény fényes nappal? Hiszen a rendes kutorok csak a Holdat szokták ugatni. Ott van az a nagy fényes, a Nap, ott hátrébb, az a sápadtabb pedig a Hold, próbáltam

okítani Szílvaízidort... Aztán elképedten mondom a kutyámnak, te jószágos Atyaminden, két hold ragyog az égen, pedig még le sem bukkott a nap. Megdörzsöltem a szemem, s aztán lassan, egészen óvatosan – mintha csak attól féltem volna, hogy a hirtelen szemvillanással elriasztom a látványt – fokozatosan nyitottam ki, előbb csak a jobb, majd utána a bal szemem. Belémhasított, hiszen ez egy repülő csészealj! *Itt a soha vissza nem térő alkalom! Drága Szílvaízidorkám, köszönöm a figyelmeztetést, köszönöm.*

Izgatottan előkapom Zorkij nevű világmárkás fényképezőgépet, hogy még mielőtt eltűnne a látómezőből, lekeccintsem azt a repülő csészealjat, amely valami narancsoskékes fényben ott pompázik a fejem fölött. Kecc! Megvan egyszer, kecc! Megvan még egyszer. Extázisban tüsténkedem, amikor észreveszem, hogy elfelejtettem levenni a lencsevédő kupakot. Semmi vész, az ufó helyben tündököl, mintha csak azt mondaná: *Itt vagyok, ragyogok, még egy fotót!* Fényt állítok, végtelenre igazítom a távolságot, és kecc! És újra kecc! Most a ház sarkát is beleveszem, hadd legyen bizonyíték, hogy nem holmi trükkfelvételtől van szó, még az utcanévtáblát is beleveszem, háttérben pedig az ufó. Boldogan nyugtázom: Ez is megvan! Micsoda szenzáció! Szílvaízidor kitartóan ugatja az égi alkotmányt. Hasra vetem magam, s a kutya is benne áll a képben. Kecc! Még maradt két kocka film a gépben. A repülő micsoda még mindig ott tündököl, de bármelyik pillanatban eltűnhet. Ördögi ötletem támadt. Előkapom a fényképezőállványt, rászerelem a gépet, megcélzom vele az ufót, és úgy állok elébe, hogy a háttérben a fejem fölött a csészealj ragyogjon, mint Simon Templer feje fölött a glória. De ki keccinti el a gépet. Sehol egy fia járókelő. Akkor csapok a nagy izgalomban a homlokomra: – Hát mire való az önkioldó? Beállítom, megnyomom a gombot, de semmi zümmögés. Az autoklipsz bementa az unalmast. Pedig óriási szenzáció lenne: *Előtérben a szerző, háttérben az ufó.* Már magam előtt láttam a nemzetközi fotószalonok sztárfotóját, a számtalan aranyserleget. A hatalmas összegű csekket... De ki keccinti el a gépet? A repülő csészealj már remeg, tehát minden pillanatban a foton sebességével elviharzik egy másik bolygóra – s én fénykép nélkül maradok. Ismét a fantáziám menti meg a helyzetet.

– Szílvaízidor! Te vagy minden reménységem, te okos kiskutya, arany szalagos csontot veszek neked, csak segíts a gazdidon. Egy biz-

tostút akasztok a póráz végére, azt áthúszom az állvány lábán és a tű végét a nyomógombra akasztom, te lefekszel ide, így. Én a gép elé állok, s amikor hívlak, te lassan felém kúszol, közben keccen a gép, és meglesz a sztárfotó.

Minden a legnagyobb rendben, pontosan ahogy kigondoltam, úgy történt. Én a gép előtt, még hátrapillantok, az ufó még mindig ott remeg az égen. Előveszem a legbájosabb és kedvesebb hangomat, és indítom az akciót.

– Szilvaízidorkám, né mit ad neked a gazdi, itt egy kis cukorka, gyere szépen hozzám... Meg sem moccan a dög. Előveszem a zseb-kendőm, meglobogtatom, s mondom: – Te kutyák tündére, kússzál már a gazdihoz... Csak a farkát csóválja, de vakkant egy biztatót. Gondoltam, csak meglesz az Oscar-díjas világsztárfotóm az ufóval. A kutya farka, füle meg a szőrzete hirtelen égnek mered, izmai megfeszülnek, s akkor veszem észre, hogy nem a fotóm, hanem az a lusta cica keltette fel figyelmemet, amely akkor mászott le a kerítésről. A kutyám két lábra ágaskodott, hangos ugatással a macskára vetette magát. Az pedig rémülten elinalt, Szilvaízidor utána, nyakában a póráz-zal, annak végén a fényképezőgéppel állványostól. Csak úgy porzott utána a kert, és egy szemvillanás alatt eltűnt a bokrok között.

Negyedóra elteltével egy győztes gladiátor sugárzó pofájával áll elém Szilvaízidor nevű okos ebem, szájában a macskával, a pórázon ott vonsozolja a fényképezőgépet, amiből szépen hosszan, mint egy szürke menyasszonyi fátyol, ott lobog gyönyörű karikákat vetve a tekercsfilm mind a 36 kockájával, rajta a sok aranydíjas csészealjfelvétellel...

Náci bácsi a tévében

Tévéparódia

Szereplők:

Náci bácsi – őspataki matuzsálem

Tévériporter

Tévéoperatőr kamerával

Helyszín: Falusi lakás

Náci bácsi kecskelábú széken ül, bundasapkában, gumicsizmában, pipázik.

R: (Kezében mikrofon, háta mögött kamera.)

Náci bácsi, aztán semmiféle izgalom: csak természetesen mozogni, pipázni, népiesen beszélni, felejtse el a kamerát, a mikrofont, mint ha csak kint lennénk, mondjuk a...

N: ...a pajtában lennék, a marhák között, ugyibá, ecsém?

R: Nagyon jó! Mintha csak a pajtában, s mondjuk én lennék ott a Riska...

N: Nem lehetne inkább a Csokros?

R: Ragyogó, Náci bácsi! De miért épp a Csokros?

N: Mert ha te fiú vagy, nem nézhötlek Riskának, inkább Csokrosnak, mert az: ökör...

R: Hehehe... máris villog az esze, Náci bátyámnak. Nos, akkor kezddhetjük is.

N: Várj egy küsdeget, a varasbékába belé! Ehejt, semmiféle nagy fényt! Mert vakít.

R: Értem. (Hátraszól.) Fiúk, húzzátok lejjebb a fényeket, s még valami Náci bácsi?

N: Oszteg tudom, hogy tüktöket inkább a sok premier pláné érdeköl, ami pláné ki gyütti a ráncokat az orcámra, s ahajt lögalább tíz esztendő t vénít, engömet.

R: Hát most mennyi, Náci bátyám?

N: Púpos napján töttem az egyszáz, száztizenhatot...

R: Értem, hát akkor kezdhessük.

N: Kezddhetjük! Édes ecsém, met nálunkfelé így szokják mondani.

R: Micsoda tiszta nyelvérzék! Akkor kezddhetjük. (Pózba vágja magát, s a kamera felé fordul.) Kedves nézőink, itt vagyunk...

N: Állj meg, ecsém.

R: (Ingerülten) Most már megint mi van?

N: Csapó nincs?

R: Miféle csapó?

N: Hát, amivel csattintanak, mert anélkül nem lesz szinkron. Ehejt a csapó, az őszön felejtették itt az angolok attól a Cénéné-televíziótól. Tessék me, s mielőtt kezdönéd, csattints véle.

R: Nem kell a csattintó, mert ez a kamera digitális...

N: Migitális?

R: Olyan gitális, hogy benne van a szinkron is!

N: Értöm én, ecsém, értöm, osztég nekem ahajt ne feszíts, csak természetös hangon kérdözzél, a varasbékába belé!

R: Jól van, jól van. Na, most végre kezdünk! Indíts, Zanzi! (Ismét pózba vágja magát, riporter hangon kezd.) Kedves nézőink, itt vagyunk – ahogy szokták mondani –, ahol még a madár sem, jár, és lám, tévékameránkkal elkalauzoltuk kedves nézőinket is a 116 éves Gumbágyó Náci bácsihoz, ide Őspatakára.

(Náci bácsi elszundít, a riporter felrázza.)

R: Ébresztő, Náci bácsi, ébresztő...

N: (Megébred.) Mi... mi van? Na né, elszundítottam, a varasbékába belé...

R: Nem tesz semmit... ugye, kedves nézőim, a kor... hehe... az idő... Na tehát, itt él távol a világ zajától és a mindenféle művészeti irányzattól a nagy nótafa, a nagy ezermester, népi humorista, a nagyon nagy népi faragómester...

N: Abbiza... ecsém...

R: Engedje meg Gumbágyó bátyám, hogy csak Náci bácsinak szólítsam.

N: Csak egészen nyugudtan, 'sze én olyan öreg vagyok, hogy még a kucsám is nagyapád lehetne...

R: (Fölényesen nevet.) Hehe... he... Milyen kedves, milyen frapánsan szellemes a mi házigazdánk, a nagy népi humor matuzsáleme... Na, de folytassuk ott, ahol abbahagytuk, és tekintsük meg Náci bátyánk kezében ezt a szép kis faragványt. (Náci kezében csak a pipa, és mutatja.) Hát igen, ezt a pipát is ő faragta, de vegye csak ki a széke mögül azt, amit előkészítettünk.

N: Ehun van ecsém. (Náci előveszi a bilit.)

R: Na nem, Náci bácsi... Azt a gyönyörűséges faragványt, ami fából van, és mutassa a kamerának. (Mutatja.) Így na, még közelebb a kamerához...

N: Na, most premier plánozhattok... Jól van?

R: Nagyon jó, és most tekintsük meg ezt a művet, melynek párját nem találni széles e világban. A tiszta forrásból merített művészettel állunk szemben. (Zavarában tekergeti a mikrofonkábelt.) Ezek az enyhén párhuzamos vonalak, amelyek azonban valahol a végtelemben metszik egymást... Kristálytisztán és tömören fejezik ki azt.

(Teljesen belegabalyodik a kábelekre, dühösen:) Hogy az isten!... Hogy az Isten háta megett élő gondolatát is foglalkoztatja az úr... az úr meghódítása felett érzett büszkeséget sugallja... áttételesen, a magunk sorsát kapcsolják össze eme magabiztos vonalak a velünk szimbiózisban élő természettel... (Átveszi a fatáblát Nácitól és mutatja.) Nagy titkot fogunk most önöknek elárulni, kedves nézőink: eme ragyogó remekmű nem márkás véső alól került ki, hanem – és most a nagy mesteré a szó –:

N: Bugylibicska alól...

R: (Nyájasan) Bugylibicska alól, kedves nézők...

N: Aztán, mikor beleejtöttem a kútba – hogy a varasbéka rúgná meg – utána kaszapenge darabbal vágtam...

R: Micsoda leleményesség, kedves nézőink, egyszer bugylibicska, máskor kaszapenge... És most kérdezzük meg az alkotó mestert, hogy mit fejez ki a műve?

R: Sok mindönt, ecsém. Elsődlegesen, hogy immáron húsz esztendeje pipázom...

R: Igen, igen! Pompás, mert ha közelebbről szemléljük ezt az alkotást, rögtön felfedezni véljük a dohánylevél erezeit, a maguk finomságával, a maga expresszivitásával, szinte érezzük, amint a füstkarikák terjengnek a levegőben, közben a bölcsesség népi csendje borul a hangulatra, szinte érezzük a dohány illatát...

N: Az meglehöt, ecsém, mert ezen a lapítón, immáron húsz esztendeje vágom a dohányt...

R: Szent Habakuk, hát ez a Náci bátyám dohányvágó lapítója?

N: A, hát, ecsém, az!

R: (Megértően, hosszan nevet.) Szóval lapító?

N: Hát perszö, hogy lapító, sze' tán te is látod, a varasbékába belé.

R: Úgy van: lapító. De milyen lapító? (Diadalmasan:) Ez egy kézzel faragott, nagy... népi... lapító! Ezután pedig térjünk át egy másik érdekes területre. Nem élt Náci bátyám örökké egyedül. Volt magának felesége is.

N: Ajaj, ecsém, de még mennyi! Mög se tudnám számolni a két kezemön...

R: Aztán mi történt velük?

N: Egytől egyig gombamérgőzésben hóttak mög, az utolsó kivételével.

R: Az utolsó hogy hunyt el?

N: Saját magától beszökött a kútba.

R: Mért lett öngyilkos?

N: Mert nem akarta mögenni a gombát...

R: És hogy most itt így nagy magányában pipázgat, dohányt vág, bizonyára szokott danolászni is...

N: Hát má' hogy a varasbékába ne nótáznék, sze' úgy még a kaszapenge es jobban szalad...

R: Ha megkérnénk nagyon szépen, Náci bácsi, elénekelne nekünk egy nagyon régi, szép dalt, amit itt tanult meg Őspatakán az idős emberekől!

N: Én tudok egy olyant es, amit még a megboldogult nagyapámtól hallottam először.

R: Hát ez remek, egy újabb népi gyöngyszem, kedves nézőink! És él még a nagytata?

N: Kösdeget gonosz vót', de szépen nótázott, hosszú életet megért a vénembör. Ezt hallgassa mög: 142 éves korában, a tavaly hunyta be a szemét az a szemét...

R: És biztos vagyok benne, hogy szép őspataki népdaloktól zeng az erdő ezen a csodálatos vidéken...

N: Meghiszem azt, met' mikor kieresztöm a hangomat, csak úgy zúgnak a fenyők...

R: Ha megkérnénk nagyon szépen, Náci bácsi, elénekelne nekünk egy dalt?

R: Tőle hallotta a dalt?

N: Tőle há! Kezddhetem?

R: Csak szépen, hangosan és tisztán, ahogy azt dohányvágás közben szokta.

N: Sejde, aszogya, hogy aszongya, (énekel) a *Donát úton nyílnak már az orgonák...* (Felgyorsul az ének, majd felirat a képernyőn: *A hiba a közvetítővonalban van!*) Vége.

*

Telefonrébusz

Rádiós paródia

Szereplők:

Cs: Csofiklesz János, műsorvezető

T: A telefonáló

Első telefonáló

Helyszín: Adáskabin előben.

Cs: (Cseng a telefon) Halló, tessék, itt a telefonrébusz, Csofiklesz János...

T: Hát nem a Csélédécsé?

Cs: Nem... Ez nem a Csélédécsé.

T: Hát, ha nem a Csélédécsé, akkor miért veszi fel a kagylót? (Leteszi.)

Cs: Hát ezer szerencse, hogy nem gorombáskodott, hisz élő egyesben vagyunk, mint tudják, kedves hallgatóink. Nos, vajon kinek kedvez a szerencse... (Telefon) Igen, halló. Itt a telefonrébusz... Csofiklesz műsorvezető... kérem a válaszokat

T: Hofi úr? Jaj beőrülök!

Cs: Nem Hofi, hanem Csofi... Cs-vel, mint Csövek...

T: Tudom, drága Csikó úr, hát hogyan tudnám, hát nem maga járt Svédországban Görögországon keresztül, s aztán olyan szép beszámolókat adott le a triboli tájakról.

Cs: Talán tirolit szeretett volna mondani.

T: Igen, azt, jártam én is ott, de aztán a bécsi hattyúsütés miatt... hallott már róla ugye Csofin elvtárs?

Cs: Na, de azért már csak lejárában van az elvtársizás... hehe...

T: Jaj, az Isten szerelmére, nehogy *lenómenklaturistázzon*...

Cs: Dehogy, bár már volt ilyesmi...

T: Csak tetszik tudni, úgy meg vagyok hatódva, hogy végre személyesen adhattam egy telefont *Csipó* úrnak.

Cs: Igazán megható, de ne nagyon adjon nekem telefont, mert van

itt elég. Azzal is megelégszem, ha csak egyszerűen telefonál nekem. Kérném szépen a válaszokat... tetszik érteni, az idő sürget...

T: Értjük... bocsánat, rosszul mondtam: ércsük... ércsük..., mert ez a helyes, ugyi?

Cs: Bizonyára szokta hallgatni a Nyelvművelőnket?

T: Hogyne, hát azért javítottam ki saját magamat... Csikó úr is ki szokta magát... javítgatni, helyesebben reparálni...

Cs: Bizony, bizony, de még mennyire? ...De még nem mondta meg a becses nevét...

T: Mondom, tessék írni...

Cs: Hogyne, nagyon örülnék, ha lediktálná...

T: Diktálom.

Cs: Írnám is, csak nem találom az írószert.

T: Mondhatom? Megvan már a plajbász?

Cs: Meg..., na tessék diktálni.

T: Galamb János vagyok... Betűzzem?

Cs: Ugyan már... Ezek szerint druszák vagyunk. Élő egyenesben vagyunk, halkítsa le a rádiót, mert attól sípol, a gerjedéstől, ugye megért engem, Varjú úr?

T: Mondtam már, hogy Galamb vagyok.

Cs: Bocsánat, elnézést, bár mindkettő repül. Na kérem a választ.

T: Csak még hadd mondjak el valamit. Nagyon szórakoztató eset: az előbb rohan be a fiam, gyere gyorsan apja, mert te beszélsz a rádióban... Hogy menjek, látod, hogy telefonálok. Azt mondja a kö-lök: most azt is hallom, amit most mondasz... na mit szól hozzá?

Cs: Nahát! Íme, a gyerek spontán szellemessége, lenyűgöző ugye, Varjú úr?

T: Mennyire igaza van *Csipó* úr... mondhatom a választ?

Cs: Egy pillanat, csak szóljak a kollegáknak, hogy ki ne feledjék a mai fél egyes ajándékmuzsikából a *Homonyik-számot*, a *Virágesőt*. Mari, megvan? És az én anyámnak a selyemszoknyája is? Rendszerben, beintettek. Na, mondja Gerle úr...

T: Tudja, nekem az a kedvencem, hogy *Édesapám, te jó asszony*.

Cs: Mindjárt kifutunk az időből, kérem a válaszokat, ha lehetne, tömören.

T: Most én is úgy jártam, mint Hofi úr az imént, nem találtam a pixemet, s így csak egy kérdést jegyeztem le.

Cs: Előfordul az ilyesmi... De kérem már a válaszokat – uram...

T: Tudja, már van egy kft.-m, s annyira leköt, hogy csak azt tudtam lejegyezni, hogy mi folyik a Budánál?

Cs: Bevallom, fogas kérdés, de a másik kettő sem volt könnyű, mert a matematikai feladványban azt kérdeztük, hogy meg tudja-e mondani a kedves versenyző, hogy mennyi egyszer egy, de azt a választ is elfogadjuk, ha megközelítőleg felel.

T: Na, én csak azt az egyet tudom... a Budánál...

Cs: Tudja, hogy mi folyik Budánál?

T: Azt nem, de azt igen, hogy a kilencemeletes blokk földszintjén... mi folyik ki az én budámból?

Cs: De kedves jó Galamb úr...

T: Bingó! Na, most eltalálta a nevem.

Cs: Maga félreértett bennünket, rádiórébuszunkban nem foglalkozunk a vécéügyekkel.

T: Hát ki foglalkozik? Talán a zeneosztály?

Cs: De drága jó Gerle úr...

T: Megint mellé... akkor szerkesztő úr, legalább egy hirdetést.

Cs: Most nem lehet, mert egyenesben vagyunk...

T: Tudom, már szólt a fiam is, de legalább egy humanitárius hirdetést engedjen meg.

Cs: Nálunk a hirdetésért fizetni kell, de ismerje meg a vajszívet, most az egyszer nem bánom, de aztán röviden és humanitárius legyen az a hirdetés...

T: Köszönöm. Meg is fogalmaztam, hogy ne dadogjak, Khm! Kedves hallgatóim, figyelem! Az én káeftém sürgősen alkalmaz teljes ellátással, 19 és 20 év közötti lányokat, 170 centi feletti magassággal, 99-es mellbősséggel, maximálisan 60 centis derékbősséggel, szex-masszázs-szalonomban, melynek a becses neve: *Orgázmusz*. Tes-sék jegyezni telefonszámom... Diktálom...

Cs: Álljon meg a menet! Mit csinált, maga szerencsétlen? Tudja, hogy élő egyenesben vagyunk?

T: Tudom, kérem, én csak segíték a kft.-mel az államnak megoldani a munkanélküliséget... Én munkahelyet biztosítok, kérem... Hol kell fizetni?

Cs: Sehöl! Most én fogok fizetni, mert a maga humanitárius híre miatt kifutottunk az adásidőből... (Tapsfüggöny) (1992.)

MOSOLGÓ THÁLIA

Találkozások színészekkel...

Még abban az időben is nagy kedvet éreztem az olyan interjúk után, amelyekben színészekkel beszélgethettem, ha történetesen az *Ipari krónikát* vagy a *Szemafor* című közlekedési, esetleg a *Barangoló mikrofonok* című rovatot szerkesztettem. Érzésem szerint legtöbbször szívesen lemondtak egy színész vagy képzőművész felkéréséről a javamra, amit azzal magyaráztak, hogy: *Csifi te, minden színésszel haver vagy, te értesz a nyelvükön*. Kivételt képezett Nagy Miklós és Lukács János, akiknek nemcsak bátorságuk, de szakmai érettségük is volt a tarsolyukban. Azonban szívesen társult az ilyen feladathoz Vajna Jancsi, nem beszélve arról, hogy Jászberényi Emese is csak nagyon ritka esetben utasított vissza színészinterjút. Saját magunkat skatulyáztuk... Így lettem a színészek rádiós menedzser, ha valaki színésznek szánta az írott szöveget, olyankor én voltam a közvetítő.

Hálás feladat volt együtt dolgozni a színészekkel, mert sok közös téma került elő a rádiófelvétel szünetében vagy a felvételek után, egy kávéházi sarokasztalnál. Ilyen alkalmakkor nagyon sok, szájról szájra terjedő történettel ismerkedhettem meg, amelyeket lejegyezgettem magamnak, vagy *leentereztem* a homlokom mögötti flopíra. Majd alkalomadtán a mikrofon előtt elmeséltettem velük úgy, ahogy azokat csak a *heccmester* színészek tudták előadni.

Vargha Jóska bácsi szalonnát vág

A Székely Színház legmélyebb növésű jellemszínésze. Miután kitanulta a csizmadiamesterséget, elszegődött segédszínésznek, de kapott jócskán nagy szerepeket is, mint például Tolsztoj: *A sötétség hatalmában*, amelyben együtt lépett fel többek között Csorba Andrással, Erdős Irmával. *Az ellopott boldogságban* nem kisebb egyéni-

ségek partnere volt, mint Szabó Ernő, Borovszky Oszkár, Kőszegi Margit, Hamvay Luci, Kiss László, Suba Endre, Tabódi Mária, Nemes Sándor.

1952-ben történt egy erdélyi turné alkalmával, amikor Kiss László – Kováts Dezső: *Vihar a havason* című darabjával turnéztak az erdélyi városokban. Előfordult, hogy a színház szállodai szobák helyett személyszállító vasúti hálókocsit bérelt, és holtvágányon parkoltatták azt. Kellán Sándorral és Faluvégi Lajossal került egy fölkébe Vargha Jóska bácsi. Mindenki *önellátó* volt, gyorsfőzőn készült az echós kaja:

– Mindenki feltarisnyált otthon – mesélte Jóska bácsi –, hoztunk magunkkal kolbászt, füstölt oldalast, szalonnát, zsírt – már aki vágott disznót, és főleg ha még akadt valami a padláson. Már csak egy hét maradt hátra a turnéból, de sem nekem, sem Kellán Sanyinak nem volt egyebünk, mint egy csupornyis disznósír, és Faluvégi Lajinak volt még egy darab füstölt szalonnája. Annyira pedáns pasi volt, hogy a szalonnára a kés fokával hét vonalat húzott. Így aztán mindennap csak egy csik szalonnát vágott le a maradék táblából, azt eszegette vörös hagymával. Mi csak néztük, s majszoltuk a vékonyan kent zsíros kenyeret. Mivel Laji hozott magával horgászbót, minden áldott nap elment pecázní. Mikor már a zsíroscesupor is kiürült, és Laji sem volt otthon, kivettük a kofferjéből a szalonnát, s titokban levágtunk egy szeletet belőle. Erre Kellán Sanyi megrémült, azt mondta, gyere, ragasszuk vissza, mert Faluvégi Laji biztos megszámolta a vonalakat, s ha észreveszi, belénk szúrja a bicskáját. Mondom, te Sanyi, engem se a gólya költött, nem ragasztunk vissza semmit. Nézz ide, a kés fokával ügyesen elsimítjuk a hat vonalat, és ismét hétre osztjuk a táblát az új vonalakkal. Igaz, hogy most már egy kicsit keskenyebbek lesznek a szalonnacsíkok, de reménykedjünk, hogy Laji nem veszi észre. Azzal megettük a lopott szalonnaszeletet, s visszatettük a kufferbe a szalonnát. Hazajött Laji, hozott vagy tíz paducot, azt megsütöttük, megettük, így hát nem kellett elővenni a szalonnát. Odasúgtam Sanyinak, na ezt megúsztuk. Másnap is elővettük a szalonnát, egy csikot levágtunk belőle, ledörzsöltük a régi vonalakat, s ismét hetet rajzoltunk vissza. Este már Laji is elővette a tábla szalonnát. Mi csak csendben figyeltük Faluvégi arcát. Bicsokkal a kezében hosszasan töprengve nézte a szalonnát, majd csendesen megszólalt: – Nem értem, a hét vonás megvan, de mintha ki-

sebb lenne ez a tábla szalonna. Mondom: – Te Laji, ne csodálkozz, ebben a melegben még a padláson is összezsugorodna az a tábla szalonna, hát még ebben a napsütéses vagonban?

Erre Faluvégi nagyot sóhajtott, s szomorúan lekanyarított egy szelét szalonnát, majd azt mondta: – Az előbb még az is megjárta fejem, hogy valaki rájár a szalonnámra, de hát a csíkok megvannak.

Kőszegi Margit néni, Borovszky Oszci bácsi és a kutya

Margit néni születésnapján rövid összeállítással próbáltam kedveskedni a Kőszegi–Borovszky házaspárnak. Éppen akkor ünnepeltük a 15 éves marosvásárhelyi Székely Színházat, mindketten alapító tagok voltak, így hát jól választottam. Rengeteg szerep, élmény, hosszú művészházasság kínált témát a Bolgár téri kicsiny művészlakásban.

Oszci bácsi az *Úri muri* felújító próbája befejeztével a Kultúrpalota előcsarnokában az egyik bőrkanaapén szivarozott Kiss Laci színművésszel. Mikor megjelentem, Dzsexi borízú baritonján álságos lelkesedéssel reccsent felém:

– Nicsak-nicsak! Itt a rádió! Remélem, nem hozzám jöttél, kicsi Csifó? Mert ma képtelen vagyok interjút adni, te is hallhatod: begyulladtak a hangszálaim... Pózolva komédiázott a nagy bohém, amit illet viszonznom megközelítő hangnemben.

– Dzsexi bátyám, rumicilint neki!

– Csak nem iratkoztál be az orvosira? Különb is, az öreg Csifóval van valami igen fontos megbeszélésem Cseh Gábor pincsen-télyében...

– Az a biztos gyógyulás. De elnézést, ma Oszci bácsival lesz némi beszédünk.

– Ajaj, de még milyen? Duettinterjút adunk Margit nénéddel. Na, Dzsexikém, legyél erős: mi távoznak, szevasz, te kis bajszos bébi.

– Aztán Oszkárom, poénnak ne feledd elmesélni a karácsonyfalvi Lehár-operettet, te vén bonviván...– szólt utánunk búcsúinstrukciójával Kiss Laci.

Röviden elbúcsúztak, s elindultunk Oszci bácsival, vállamon a hétkilós orosz táskamagnóval. A Városi és a Magyar Autonóm Tartomá-

nyi Néptanács előtt jártunk, amikor megkérdeztem Oszi bácsit, arról a színpadi sztoriról van-e szó, amikor Sarlainak a nyílt színen letört a foga, amikor beleharapott a virslijébe...

– Mert drótot fűztek a virslijébe? Az a *Csinom Palkóban* volt. Velem történt meg Csíkszentmártonban. Kicsi falusi kultúrház volt, kicsi színpaddal, de nagyon alacsony volt a szuffita, vagyis az előfüggöny, teljesen eltakarta az arcomat, megjegyzem, én sem láttam a nézőtérre. Egyszer egy székely felkiáltott a színpadra, hogy művész úr, üljön már le arra a hokedlire, mert nem látjuk a pofáját... Na, egy jó nagyot röhögtem a családias beszólásra, s aztán a *Mosoly országa* utolsó két felvonását a hokedlin ülve énekeltem végig...

– Ragyogó lesz befejezésnek – válaszoltam, amikor a kicsi román templom mellett átvágtunk a Bolgár parkon, egyenesen a néhai szép nevű utca, a Béla király 17. szám felé. Egy alacsony zsindelytetős vályogházban volt a Gerendás nevezetű kocsmá, melynek az udvarán állott a színész házaspár lakása. Oszi bácsi be sem lépett a kocsmába, csak az ajtón keresztül köszönt be, jó hangosan:

– Adjon az Isten Kaucsár úr, nyitva van az udvar felőli ablak?

– Máris nyitom, művész úr – és nagyot kacsintott Oszi bácsi felé. Kapunyitás közben magyarázta Oszi bácsi: – Muszáj zárva tartani a kaput, mert mindenki az udvarra jön pisilni. Én különben megígértem Margitkának, hogy a Gerendásba be sem teszem a lábam. Te is láttad: be sem léptem. Én megtartom az adott szót, no meg aztán állandóan bűdös fāradtolajjal kenik a padlót.

Közben beléptünk a kapun, s elérkeztünk a kocsmá udvar felőli ablakához. Oszi bácsi óvatosan körülnézett, majd egy mozdulattal a muskátlicserepek közül egy vizespohár vodkát emelt ki, amit egy hajtásra megivott, a poharat s a pénzt a virágcserepek közé csúsztatta. Miközben a szája szélét törölgette, elérkeztünk a lakásbejárat elé, hol éktelen kutyaugatás meg Margit néni fogadott bennünket hatalmas reverenciával és ovációval: – Na, hála annak a jó Istennek, hogy végre megjöttetek, remélem, nem mentetek be abba a bűdös kocsmába.

– De Margitka szívem... méltatlankodott Oszi bácsi –, úgy ismersz te engem? Amit én egyszer megígértem, azt tartom is! ...Közben jó nagyot kacsintott felém.

– Ez az én áldott jó uram – megölelte, s egy cuppanós pusztit nyomott Oszi bácsi arcára. Hirtelen hangot váltott Manyika: – Meg-

borotválkozhatott volna, maga vén bakkecske! Még most is megfordul minden fruska után...

– Ne tessék a borotválkozás miatt aggódni, Margitka, a hangfelvételen ez úgysem látszik – próbáltam jópofasággal hangulatot teremteni –, az a kis borosta egyenesen jól áll neki...

– Már csak az áll neki...

– Most nem ez a legfontosabb, éppen ezért máris kapcsolom be a kicsi masinámat.

– Jaj Istenem, s most mit fogok mondani? – riadtan fordult felém.

– Ne tessék aggódni, csak az utolsó tizenöt évről kérdezek, mert-hogy mind a ketten kereken tizenöt éve léptek a Székely Színházba mint alapító tagok – közben a talpam alatt megcsikordult valami –, csak nem tapostam el valamit?

– Ó, hagyja csak, Jánoska, az a valami az én kutyámnak a foga, mindennap összeseprek egy-kettőt belőle, tudja, már 18 éves a szerencsétlen, de úgy sajnáljuk elaltatni...

– Akkorákat eszik s alszik – folytatta Oszkár bácsi –, jobb dolga van, mint nekem.

– Maga csak hallgasson!

– Talán kezdjük el – s ezzel elővettem a mikrofont, be is kapcsoltam a magnót, még mielőtt elmérgesedett volna a helyzet.

– Kedves hallgatóim, induljunk ki a mai napból, Kőszegi Margit művésznőt épp öt évvel ezelőtt tüntették ki az *Érdemes művész* címmel, és kedves férjét, Borovszky Oszkár színművészt pedig *Tiszteletbeli művész* díjjal jutalmazták a Cák nevű szerep alakításáért.

– Igen bizony, amit Kiss Laci kollegám és Kováts Dezső színész-társam alkotott meg a *Vihar a havason* című drámában, és itt látható ez a fénykép – mutatja Oszi bácsi – az előadásról, amelyben Andrási Marcival, Faluvégi Lajossal és Tamás Fricivel játszottuk...

– Csak egy pillanat, Oszi bácsi – kapcsoltam ki a magnót –, honnan jön ez a szörnyű horkolás?

– Jaj, ne haragudjon, Jánoska, ez a mi kutyusunk, jóllakott, és ilyenkor hortyogva szokta húzni a csendest. Egy kicsit felrázom, s akkor nem horkol fel –, s Manyi néni óvatosan megbökdöste a kisebb hordó alakú ebet.

– Na, kicsi kutyuli, nem szabad horkincálni, amikor itt van a riporter bácsi. Na ugye, hogy elhallgatott, most már folytathatjuk.

Visszakapcsoltam a magnót s a mikrofont, Margit nénihez nyújtottam azzal a szöveggel, hogy: – Ma is nagy sikerrel játssza a marosvásárhelyi Székely Színház Kőszegi Margit művésznő főszereplésével Frederico García Lorca: *Bernarda Alba háza* című drámáját.

– Hát igazán nagy öröm számomra, hogy olyan drága kollegák társaságában léphetek fel estéről estére, mint Mende Gaby, Farkas Ibi, Técsi Zsuzsa, Szabó Duci, Tanai Bella vagy Bányai Mária.

Nem folytathattuk a beszélgetést, mert a kicsi kutyuli-mutyuli abbahagyta ugyan a horkolást, de ekkor testének ellenkező pólusa hívta fel magára a figyelmet hangos és elnyújtott purcogás formájában. Nem volt más választásom, ismét kikapcsoltam a magnót, megadóan és szomorúan Margit nénire néztem, aki férjére pillantott...

– Oszkár, fogja már meg azt a dögöt, s vigye ki a parkba! Amikor végeztem, felváltom magát. Nagyon kérem, ne haragudjon, Jánoska, nincs mit tenni, a kutya az kutya – és széttárta karjait.

– De Oszci bácsinak itt kell maradnia, ő is kell beszéljen. Ne tesék aggódni, Margitka drága, találtam egy megoldást. Holnap délután kérek egy kocsit, s bemegyünk a stúdióba, ott van zongora is, és felvesszük az *Árva a ház* kezdetű duettet... De a családi kedvenc ebecske itthon marad... – próbáltam tréfálkozni.

– Nagyon helyes, megoldottad a gordiuszi csomót! Margitkám, szívem, csak engesztelésül, töltsél egy pohárával Jánoskának, meg Oszci bácsinak, és az csak természetes, hogy – ekkor széles reverenciával meghajolt a felesége előtt – a mi drága művésznőnknek sem árt egy kortyocska egy ilyen izgalmas riport után, amelyben a maga kutyuskája adta a végszavakat...

Margit néni szót fogadott, majd hangos nevetgélés közben koccintottunk. A kedvenc öleb pedig önfeledten egyedül duettezett önmagával. Elöl magas hangon horkolt, hátul jó hangosan tercelt rá. Az egész mutatványt körülölelte egy nem éppen ibolya illatú felhő. Margit néni ránézett a kutyára:

– Hát nem édes? Csak hát egy kicsit bűdös... Holnap kettőkor várjuk! Ugye Oszkárom?

– Nagyon nagy szeretettel, s akkor ugye, kicsi Margitom, búcsúzásként szabad legyen még egy pohárával.

– Na, most mondja meg, hát nem nagy hólyag ez az én *ősbön-vivánom*?

Bedő Ferenc nyílt színi tapsot kapott

Nem túl magas, reménytelenül sovány, bajszos, pedáns, szolgálatkész alapító tagként bukkant fel a marosvásárhelyi Székely Színházban. Akár alabárdosként feszített, akár népség, katonaság között nyüzsgött a színpadon, sohasem hozott szégyent az örökös segédszínész státusára, még akkor sem, amikor egyszer komolyabb színpadi feladatként a megadott végszóra egy pohár vizet kellett a színre vinnie.

Történt egyszer, hogy a bal első bejáratnál várakozott a pohár vízzel és tálcával, mélyen koncentrálni várta az ügyelő intését, közben a feszült figyelemösszpontosítás meg a szövegmemorálás mellett, ami úgy hangzott: „*Uram, parancsoljon, itt a pohár víz*”. Ilyen teljes átélés mellett Bedő Ferike észre sem vette, hogy a háta mögött az egyik heccmester műszaki haver a lábánál két számmal nagyobb papucsának a végét két hatalmas fogantyús facsavarral a padlóhoz rögzítette. Elérkezett a várva várt pillanat: tálca a vízzel a jobb kézben, asztalkendő a bal kézben, Ferike mereven előre dől, végszó, intés és... indulás... A segédszínész teste lódul, a lába csak ezután szakad ki a papucsból, minek következtében a tálca poharastól a színpad túlso felébe repül, míg barátunk hason landol a fotel előtt, s kétségbeesett arccal bámul az ég felé. Tarr László mentette meg a helyzetet:

– Na, pajtás, megjöttél a vízzel?

A nézőtérén kitört a nevetés, hatalmas taps, fűgöny.

Az egyik nyilvános szilveszteri műsorban rendező barátom, Tarr László a *Mi férfiak tudunk vásárolni* című kabarétréfában mindenáron szerepeltetni szerette volna – legalább egy mondat erejéig – Bedő Ferit. Addig kapacitált, hogy végül beírtam a jelenetbe egy egyetlen mondatos szerepet: Kérek egy *prériegér színű sapkát*. Ennyi volt az egész szerep. Leírta egy lapra, majd buzgón ismételte azt, és közben testbeszéddel megjátszotta szerepét, akár egy megszállott állami díjas népművész. Mikor elkészült, Tarr Laci a bebeszélő mikrofonon beszólt a nézőkkel megtelt nagystúdióba:

– Bedő művész urat kérem a mikrofon elé... A közönség néma csendben figyelt, amíg Bedő Ferike félrebillentett fejjel, kimért léptekkel a mikrofon elé ért, és teljes átszellemüléssel még egy utolsót

köhintett, és várta a jelt, amire elkezdhetette a szöveget. Intés, Bedő művészkém megvárta Csorba András végszavát.

– Mit parancsol a kedves vevő elvtárs?

– Kérnék egy pér... préát... bocsánat a bakiért, kissé depresszív voltam... ha lehetne, vegyük előlről, Andris, kérem a végszót...

A negyedik nekifutásra valahogy nagy nehezen kimondta a pré-ri szót, de az egér helyett már azt mondta, hogy *egrér*, miután valahogy kinyögte a prériegér szavakat, elrontotta a sapkánál, mert úgy belejött a sok *r* hangba, hogy a sapkából is *srapkát* csinált. Miután már az egész társulat kórusban tanította Bedő művész urat a szövegre, egyszer csak hirtelen egy szuszra kibökte a teljes szöveget. Utána mély csend, se taps, se kacaj, végre sikerült... Ezután a hangfelvételt készítő operatőr lépett színre. Elnézést kért, a magnó felvevőfeje nem rögzített semmit, *intésre ismételjük meg a felvételt*... Örömkünkre már a második nekifutásra sikerült a szöveg. Csak az újrakhallgatásnál vettem észre, hogy a sikeres szövegben is hibát ejtett Ferike, mivel nem azt mondta, hogy *kérek egy prériegér színű sapkát*, hanem a mondatba belecsempészett egy fölösleges *t* hangot, ilyenformán azt mondta, hogy *Kérek egy prériegér színTű sapkát*... Szerencsére utólag egy egyszerű ollónyisszantással a *T*-t sikerült eltávolítani a felvétélből.

Akkoriban kialakítottam egy összeszokott rádiószínházi együttest, amelyből sosem hiányzott Tóth Tamás, Gyarmati Pityu, Magyarai Gerő, Ferenczi István, Mózes Erzsébet, aliasz Mojszi, Csorba András, Borbáth Otti, Biluska Annamária, Bács Feri, Nagy Jóska és még alkalmanként mások... Annyira ragaszkodtak Bedő *művész úr* közreműködéséhez, hogy az én tudtom és beleegyezésem nélkül minden felvételre magukkal cipelték a néma statisztát.

– Pajtikám – kunyerált Laci barátom –, írd már be legalább egy kutyaugatást vagy kakaskukorékolást valamelyik szövegbe, hogy egy pár lejjel a kicsi Bedő Ferike is felkerülhessen a fizetési listára.

– És ha azt is elrontja?

– Akkor ugatok én, vagy kukorékolok helyette, hadd legyen meg a csórónak a sikerélménye meg az a fél deci vodkája, nem beszélve arról, hogy a műsor végén bemondjuk a nevét is. A felesége sikítani fog örömeiben... Ugye megérted, haver?

Hát persze, hogy értettem...

Técsi Sándor, Borbáth Ottília, Robert de Niro és Florin Piersic... egy sztori, négy szereplő

Róluk szól ez a kis visszaemlékezés. Történt, hogy Bokor Laci, alias Leszli barátom, aki Chicagóban él és rendszeres internetes olvasója a Népújság című legolvasottabb Maros megyei lapnak, így hát ismerte Nagy Miklós Kund korábbi írását, mégis a napokban azzal a hírrel és némi nyomtatott dokumentummal állított be szerény hajlékomba, hogy immár a nagy hollywoodi sztár, Robert de Niro nincs egyedül a filmvilágban, mert vásárhelyi partnereként pár éve Técsi Sándor, alias Elex Tékszi is erősíti Robi nimbuszát. Megmutatta egy amerikai magyar nyelvű független újság címlapját, ahol de Niro és Técsi mosolyog szívélyesen az olvasóra. Azzal tette elém a negyvenoldalas hetilapot, hogy írhatnék pár sort a színészekről szóló sorozatban városunk szülöttéről, akit komoly filmszereppel de Niro tüntetett ki a Jó pásztor című, tavaly bemutatott filmben, amelyben egy KGB-s tisztet alakít. A felkérés annál is értékesebb, mivel de Niro hármass szerepet is betölt ebben az alkotásban, ugyanis nemcsak a film főszereplője, de egyben a film producere és rendezője is. A film története Edward Wilson, a CIA egyik megalapítójának életútja, a 30-as évektől a 60-as évekig, a helyszínek London, Berlin, Moszkva, Kuba, Kongó, New York. A szereplők között találhatjuk Matt Damon, Wiliam Hurt, Angelina Jolie, Timothy Hutton és mások nevét. Boldogan újságolta barátom, hogy jó a film.

Igazán hálás vagyok a Chicagóban élő egykori rádiós kollegámnak, azonban ez a kis epizód Sepsiszentgyörgyre pattintotta gondolataimat. 1970 júniusát írtunk, amikor utoljára sikerült meginterjúvolnom Sándort és Ottikát, méghozzá nem kis balhémelléklettel. A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban akkor mutatták be Csávossy György *Edes méreg* című zenés vidám játékát. Seprődi Kiss Attila rendező barátommal még az előadás előtti percekben rögzítettem a bemutatóról készült interjút, így magnópakolászás közben jelent meg a kávézó bejáratát elsötétítvem, a Técsi nagyságrendű alakjával, a bukaresti sztár: Florin Piersic. Egy ideig téblábolt, tekinte-

tével kutatott, majd tétován araszolva az asztalomhoz lépett, hanyagul nyújtotta kezét: – Salut, bărbate – ami magyarul annyit jelenthetett, hogy: Szolgi, pasas. Sértődötten néztem rá. A nők bálványja, a jó színész, az a hanyag elegancia, az egész stílusa önérzetten rúgott, észrevett valamit, csak annyit kérdezett, hogy nem ismerem? Visszakérdeztem:

– Te talán ismersz engem?

– Hát persze, a rádiótól vagy.

– Nem kell Colombo legyél, látod a magnómat...

– Látom, de arra is emlékszem, hogy hol találkoztunk először...

Aztán hosszas rablómesébe kezdett a jóvágású hosszú hajú duma-gép. Közben konyakot, kávét rendelt, hadonászott, és kisütötte, hogy '57-ben csakugyan találkoztunk a Színiakadémián, amikor a bukaresti Caragiale Színművészeti és Filmművészeti Főiskola hallgatói barátkozni jöttek hozzánk. Én jól emlékeztem rá, de amilyen nagy volt a dumája, legalább olyan még ma is a memóriája. Azzal zárta Florin a szpiccsét, hogy még az előadás előtt interjú közben, alatt vagy utána, valamiképpen tudassam a főhősnővel, hogy megérkezett az imádott Florin. Én tisztában voltam azzal, hogy a két izomkoloszsus közül pillanatnyilag az Ottika listáján a dobogós hely a Sándoré, fogalmam sem volt arról, hogy milyen a viszony a két dalia között, azt már sejtettem, hogy ha a filmcsillag izompacsirta neve Sándor fülébe jut, a bemutató előadás nem lesz feszültségmentes. Döntöttem:

– Bár rádiós vagyok, de ismerem a színészek lelkivilágát, a bemutató előtt be sem teszem a lábam az öltözőbe, csak miután véget ér a vastaps, és ajánlom, Florin, te se spekulálj sokat, ismered Ottikát, milyen emotív lélek, ne küldj se cédulát, se virágot, ha nem akarsz, hogy boruljon az előadás.

Ez hatott. Abban egyeztünk meg, hogy premier után a Sugásban, a banketten már színre léphet kellő óvatossággal.

– Măi János, mă cunoști, sunt un domn. Ismersz, úriember vagyok.

Elváltunk. Hatalmas siker a bemutaton, 15 perces vastaps után elkészült az interjú. Már a színházban gratulált Florin Ottikának, és hatalmas virágcsokrot adott át művészi puszik kíséretében. Lovagias, de csontropogtató kézfogás és ötezer voltos szemvillanások között gratulált Sándornak is, amit természetesen hatványozottan viszonzott

úgy török bugyogóban az ünnepelt Técsi Sanyi... Érződött a levegőben, hogy a Kicsi művész nő kegyeiért nagy a bedobás a hívatlan vendég és az est hőse között... A bankett csendesen folydogált. A Sugásban úgy éjfél tájt csak kipattant a veselkedhetnék a két rivális között. Az acsarkodókat az egész pincér hadosztály próbálta szétválasztani. Hosszas könyörgés után sikerült előbb irodába csalni, majd távozásra bírni Harap Albot. Azonban egy adott pillanatban a két hústorony adok-kapokja az utcán folytatódott.

Megjelentek a zsaruk, erre Florin a kicsi piros Cabrioletjébe menekült, és eltűnt a láthatárról. Ám de Sándor alig érkezett a Sugás elé, mikor a semmiből, az ellenkező irányból hatalmas túrával hirtelen feltűnt a kicsi piros kocs, és egyenesen Sándornak rohant, akinek minden kaszkadőri tudására szüksége volt, hogy a járdán az oszlopok között menedéket találjon, miközben a gyalogjárón száztízrel üldözte a begerjedt Florin. Sándornak sikerült beugrania egy kapualjba, és közben a milicisták a kicsi bogárhátú járőrkočíval üldözőbe vették a Cabrioletet. Állítólag Kökösig követték, aztán Brassó megye határánál abbahagyták az üldözősdit.

Florin addig élte világát Széles Annával, míg el nem váltak, Sándor pedig profi módon addig taxizott Amerikában, míg fel nem fedezte őt de Niro. Úgy, hogy elképzelésem szerint már akkor jól jött Sándor barátunknak az a kicsi edzés Sepsiszentgyörgyön ahhoz, hogy Hollywoodban nagyot alkosson a kágébéstiszt szerepében, várjuk a filmet.

Tarr László emlékei közt kutatok...

Arany János városában, Nagyszalontán, még 1927-ben, Szent László napja előtt látta meg a napvilágot, mégis váradi vagányként élte le az életét. A vagány jelző rangot jelentett a középiskolában, a Színművészeti Főiskola padjaiban, később annak katedráján, a Székely Színházban és a több mint fél évszázadot koptatott, világot jelentő deszkákon. Mindez egy nagyon gazdag, sikeres életpályán keresztül jellemezte a nagy művészt, miközben ártatlan pókerarccal járt-kelt szerettei között. Neki mindig is voltak és vannak ma is barátai. Imádni való humorával ajándékozta meg környezetét. Szinte mon-

dani sem kellene, hogy nagy példaképe, tanítómestere Szabó Ernő volt, akinek atyai szeretetét még annak Budapestre való kitelepedése után is élvezhette. Nagyon sokat mesélt Ernő bácsiról. Itt szeretném előrebecsátani, hogy a mai nyelvben használatos és a tévé show-műsorokban túlbujánzó nagy átveréseket még a tévé megjelenése előtt divatba hozták mifelénk. Ebben nagy mester volt Laci barátom. Most kissé legyengülten itthon ül a Kosárdomb egyik toronyházának tizedik emeleti lakásán, és unszolásomra megpróbálunk emlékezni vele, aki még mindig *tarrlacisan* nyomja a sódert... Történt egyszer, hogy a Székely Színházban a huszadik *Fáklyaláng* előadásán Csorba András betegsége miatt Tarr Lacinak be kellett ugrania Vukovics Sebő szerepébe. A próba utáni utolsó utasításokat Szabó Ernő főrendező már a Maros vendéglő félreeső asztalánál adta meg Tarr Lacinak azzal, hogy ezt az üveg sört megisszuk, és reggel kilenckor találkozunk a színpadon. Az öregúr azzal állt fel az asztaltól, hogy késés nincs! Szabó Ottó és Laci még megtoldották a zárórát.

– Csak tízre érkeztem a színházba – mesélte keserűen Tarr Laci –, a minisztertanács a színpadon, és áll a próba, ugyanis az én szövegemmel indult a darab. Mint egy szédült liba, mindenre elkészültem, hogy ott helyben lenyakaznak, élve felkoncolnak, kitapossák a lelket is belőlem. Valami bocsánatfélét motyoroztam, mire Ernő rám mordult: – Pofa be! Mindenki a helyére... Hoppá! Ezek szerint ezt még eljátszom. És csak utána rúgnak ki. Erre kezdett az élet visszatérni belém. A szöveget hibátlanul, egyetlen baki nélkül elmondtam, de közben szakadt rólam a veríték. Véget ért a próba, senki egy árva szót sem szólt hozzám. Ernő azzal zárta a műszakot: – Este előadás, Tarr, te velem jössz!

Némán toporogtam mellette, át a főtéren, egyetlen szót sem szólt hozzám, amikor a vásárhelyi magyarság által Mureşulnak nevezett étterem elé értünk, ugye te is tudod, hogy magyarul a Maros név csakis a folyót jelentette... csak románul nevezték vendéglőnek... Ernő megállt az ajtóban, és szigorú képpel csak annyit mondott: én most kirúghatnálak, mehetnél vissza Váradra tökmagot árulni, mivel úgy vettem észre, hogy pislákol benned valami nagyon halvány tehetségfésülés, ezért most megiszunk három üveg sört, egyet te, kettőt én, de ha még egyszer elkésel, veheted a munkakönyvedet... Még valami: persze te fizetsz... Madarat lehetett volna fogatni velem, kifizet-

tem volna az egész sörkészséget, csak hogy végre megbocsátott a mester... Többet soha életben nem késtem sehonnan.

– 1971. október 30-án Komzsik barátomnak szombati műsoromban meséltél valami igazi tarrlacis átverésről, ami Nagyváradon esett meg egy családi ebédnél...

– A Szabó családot hívtam meg ebédre, Szabó Ernőt, Hamvai Lucyt és Szabó Ottót, persze édesanyámmal előtte részletesen megtárgyaltunk mindent. Az előszobában a viaszkos vászonnal borított asztalon terített négy pléhtányérral, négyféle kanállal, villával és valami otromba fanyelű késekkel. Négy kicsorbult pálinkáspohárba töltöttem valami iszonyatosan bűdös turczi pálinkát, Ernő csak az orráig vitte, s máris szabadkozva tette le a poharat. Mivel a fekélye nem bírja. Lucy is követte apósát, ő az epéjére hivatkozott. Ottóval ketten hősiesen bekaptuk, és utána elsózott ecetes köménymaglevest tálaltam a vendégeknek, de alig hogy megnyalták, öklendezve tették le a kanalat és szörnyűlködve nézegették egymást a vendégek.

Noszogatni kezdtem a Szabó családot, mondom:

– Úgy veszem észre, hogy a főrendező úr fekélye nem bírja ezt a nagyon finom erőlevest, biztattam, csak bátran, Lüszi, édesanyám főzte... Eközben édesanyám felszívódott az előszobából. Mikor már teljes volt a kétségbeesés, a csalódás, pánik, hirtelenséggel előkaptam a *Pelin de māj* nevezetű iszonyatosan fekete és timsó ízű, ordénári kocsisbort, aminek a pusztai látványától felállt a szőr a főrendező úr karján, nem bírta idegekkel, felugrott a székről, és csak annyit mondott, hogy: – Tudod Tarr fiam, mi valahogy elszoktunk az ilyen feledhetetlen házi kosztól, s indulni készült. Mire a drága jó anyukám, aki könnyek közt esedezett az ő heccmester fiának bűneiért, szélesre tárta az ebédlő ajtaját, ahol a hófehér damasztabrosszal megterített hatalmas asztal állt égő gyertyákkal az ebédlő közepén... Mindannyian élőképpé dermedtek, Lucy összecsapta a kezét, és csak annyit mondott: – Tarr néni, csodálatos!

Ernő és Ottó álmélkodva, megbűvölten nézték az asztalt, rajta a meiseni porcelánkészlet, alpakka evőeszközökkel, hófehér szalvétákkal, vert héjú kenyérrel, középen pedig gőzölgött az újházi húsleves. Közben édesapám tálcán, kristálypohárból kínálta a gyöngyöző kisüstit. Gyönyörűség volt nézni, amint némán kanalazták az aranyárga húslevest grízgaluskával, diszkréten csörömpöltek az evőeszközök,

miközben bekebeleztük a kacsasültet piros káposztával, végül még a vargabéles előtt került talpas poharakba a finom szilágysági hárs-levelű... Csak a végén jegyezte meg Ottó barátom, hogy tulajdonképpen csak az előszobában feltálalt *házi kosztól* voltak elszokva... Mire Ernő főrendező úr száját törölgetve csak annyit jegyzett meg:

– Tudja meg kedves Tarr mama és Tarr papa, nem tévedtem, amikor azt mondtam egyszer, hogy ebben a László legényben motoszkál valami tehetségféleség és fantázia... Aztán hozzám fordult, és fölényesen dörögte rám: – Úrfi, ezt természetesen csak viccből mondtam, és megengedem, hogy tölts még egy pohárral nekem. Magadnak és Ottónak csak ásványvizet, mert este Fáklyaláng lesz...

– Abban a műsorban még arról is meséltél, hogy az ötvenes évek közepén divatos falujáró kultúrbrigádokból, a vasárnaponkénti munkás-paraszt szövetséget erősítő akciókból a színészek sem maradhattak ki. Kéttagú színészbizottságok zsűrizték a műkedvelő színjátszó csoportok versenyét. Igazgatótól a segédszínészekig, mindenki köteles volt eleget tenni a kultúrbizottság parancsának. Egy alkalommal, úgy emlékszem, Szabó Ernővel együttesen delegáltak benneteket egy kultúrversenyre...

– Igen, Ernő mindig engem választott zsűriző társnak. Borzalmasan unalmasak voltak ezek a kultúrakciók, de menni kellett, mert az elvtársak azt mondták, hogy mi emeljük a falumunka színvonalát. Mert ugye a villanyszerelő, a suszter agitátorok mellett ránk fölnéz a dolgozó parasztság. Elképzelheted, mit szenvedtünk. Egy-egy felkapott *forradalmi* egyfelvonásos népszínművet, mint amilyen a Salló István *Postán nyert vőlegénye* is volt, kilenc falusi műkedvelő csoport is eljátszotta nekünk azon a napon. Azt jegyzőkönyvbe foglalni, zsűrizni, díjakat kiadni, elvtársi munkaebéd a kantinban, este előadás a színházban. Egyszer Marosszentgyörgyön zsűriztünk Ernővel. Ketten ültünk a négyméteres asztalnál, a motorinával felkent kultúr színpadá előtt, előttünk egy füzet, egy kancsó kútvíz és két pohár, mögöttünk a cigányszentgyörgyi előjáróság, azok mögött a lelkes közönség. Laposra ültük a fenekünket, már a vizünk is elfogyott. Egyszer csak Ernő felkapja a kancsót, és indul kifele. Hallom, hogy az egyik előjáró megállítja, s odaszól: – *Művész elvtárs, tartsa ide a vizeskancsóját.* Suttogás, majd csobogás, Ernő visszaül és feltölti a vizespoharakat. Megköszönöm, s azzal emelem a poharam, mire Ernő a fü-

lemhez hajol, s azt mondja: – Aztán ügyelj a pofádra! – bólítottam, és behúztam egy pofával, s csak akkor értettem meg, hogy miért kellett vigyáznom az ábrázatomra. Váratlanul elforrósodott a szám, egyből az orromba köhintettem azt. Nem mertem kinyitni a számat, könny szökött a szemembe, s hogy ki ne törjön a botrány, egyből le a torkomon az ötvenfokos szilvapálinkát, mintha lángot nyeltem volna, s elfogott a köhögés...

– Én szóltam, fiatalúr – vigyorodott el a nagy heccmester...

Félelmetesen tudott egy személyben, egyszerre szigorú és heccmester lenni Szabó Ernő. Hányszor megtörtént, hogy mialatt a színpadon háttal állt a közönségnek, olyan grimaszokat vágott a vele szemközt álló színészeknek, hogy szinte minden esetben elröhögtek magukat. Ahogy legördült a függöny, blazírt képpel, csak úgy fél szájjal szólt oda az ügyelőnek: – Kellán, felírni Szabó Ducit, Tarr Lászlót meg Tamás Ferencet. Előadás közben röhögtek!

Hiába próbált szabadkozni szegény Kellán, de hát a főrendező úr röhögtette őket... Rögtön letácsolta az ügyelőt: – Azt mondtam, felírni! Tanuljanak rendet az emberek. Tudod mit jelentett a felírás? A gázsiból pénzbüntetést fizettünk. Ha bakiztál vagy lekésted a végszót, ha kelléket hagytál az öltözőben, azért a színész fizetett. Ha lezuhant a csillár, a villanyszerelő perkált. Ha eldőlt a díszlet, a színpadmester fizetett, mert ez is fegyelmezetlenség volt.

Sarlai Imre pénzügyi trükkjei

Sarlai Imre kemény legényes alakja a marosvásárhelyi Székely Színházban 1957–1960 között tűnt fel először, három év alatt 13 Gorkij-, Shakespeare-, Sütő-, Kós Károly-, Méhes-, Baranga-szerepet alakított hamisítatlan, sarlaisan képzett hangképzéssel. Az r-jei recsegve ropogtak, az s hangok valósággal süvöltöttek a művész száján enyhe permet kíséretében. Az sz-eit közvetlenül a cs hang közelében képezte, így alig volt különbség a sarlais s és a cs hang között.

1960-ban Rostand: *Cyrano de Bergerac* hősi vígjátékában Tóth Tamás újdonsült színészként kapott szerepet Sarlai Imre mellett. Próbák után a Gusát kertvendéglőben, sörözgetés közben sok érdekes történetet, színészi cselfogást mesélt Tominak Imre bácsi. Később

Tóth Tamás barátom mesélte, közben sűrűn és nagy hitelességgel parodizálta Sarlai művész úr hangképzési technikáját.

– Egyszer, úgy a fizetés előtt, Imre kifogyott a zsebpénzéből, resztelt már a kölcsönkérést. A próba végén félrevont a színpalak mögé, és azt mondja nekem:

– Te Tomi, próba után elkísérsz haza. Én bemegyek, te elszívsz egy cigarettát, és utána becsengetsz hozzánk, beengedlek, te pedig kölcsönkérsz a feleségemtől ötven, nem is, hanem száz lejt.

– De mire kérjem, Imre bácsi?

– Gyógyszerre, mert édesanyád megbetegedett, s te csak a jövő héten kapsz fizetést, érted Tomikám?

– De Imre, mondom, nekem Kolozsváron él édesanyám, és makkegészséges... Erre felcsattan Imre.

– Nem magadnak kéred, hanem nekem. Majd amikor kikísérlek, a százast átjátszod nekem, én pedig megadom a gázsimból, te tehetséges színész vagy, öregem, egy ilyen pity szerep neked smafu, és az alakításért lesz egy vodkád. Érted, Tomikám?

– Hát már hogy ne érteném, Imre bátyám – válaszoltam. Haza-kísértem Imrét, ő bement, elszívtam egy marosestit, majd becsengettem. Imre nyitott ajtót, hatalmas reverenciával fogadott, és szünet nélkül hadarta.

– Na nézd csak, anya, nem találod ki, hogy ki jött hozzánk? Ez a drága kedves kicsi Tóth Tamáska, együtt játszunk a Cyránóban, micsoda alakítás. Gyere, kerülj beljebb, főzök neked egy jó kávé... De még meg sem mondtad, hogy mi járatban vagy nálunk. Ne, ne szólj egy szót sem, egyből kitalálom, hogy kölcsönért jöttél...

En csak tátogtam... Imre pedig folytatta:

– Ezek a fiatal színészek nagy bohémok, egyik kocsmából ki, a másik kártyapartiba be, átlumpolják az éjszakát, egyik rájnyi a másik után... nem ingyen van ez, s aztán egy héttel a gázsi előtt irány a jó öreg Sarlaihoz egy kis utánpótlásért. Így van, Tomikám? Nagyot kacsintott.

– Hát... – próbáltam válaszolni, de Imre szóhoz sem engedett jutni.

– Na, csak bátran, mennyit herdáltál el, te lumpoló művész, mennyi kéne ha volna? Száz lej vagy százötven?..

Nyitottam volna a számat, de csak bólintottam...

– Na ugye, anyukám. Én belelátok a fejébe, na, anyukám, adjál

Tamáskának százötven lejt, elég lesz Tomikám?

– Persze Imre, és elnézést, Sarlai néni – nyögtem ki. Imre rögtön folytatta:

– Tamáska, ugye visszaadod a fizudból? De aztán nehogy megfeledkezz róla.

– Hát hogy is képzeled, Imre? – próbáltam rájátszani a helyzetre, de a barátom ismét belém fojtotta a szót:

– Csak azért mondom, mert én is voltam fiatal... Na, látom anyuci, hogy a konyhapénzünkből már ki is szorítottad ennek a szegény Tomikának azt a kicsi gyorssegélyt... Parancsolj, Tomikám... Aztán semmi kocsmázás, én majd kikísérlek.

Elköszöntem Anyucitól, megköszöntem a pénzt, közben Imre finoman az ajtó felé tuszkolt, az ajtóban kivette a kezemből a százötven lejt, majd váratlanul ötvenet visszaadott nekem, ezzel a szöveggel:

– Tomikám, ez tedd el az átéléssel alakított szerepedért, ígyátok meg a Mureşulban a barátaiddal, majd a gázsiból visszaadod...

Bessenyei Ferenc és a vásárhelyi rádió

*Budapesten, az Arizona Színházban a határon túli magyar szín-
házak megsegítésére gálaestet rendeztek a legismertebb magyar szí-
nészek közreműködésével. Itt lépett fel a zsúfolt terem színpadán Tol-
nai Klári, Psota Irén, Balázs Péter, Pécsi Ildikó, Mikó István, akik-
kel rövid riportokat készítettem, amelyekben megható üzeneteket hoz-
tam haza. Sarlai Imre nem lépett fel ugyan, de beszéltünk róla, még-
pedig Bessenyei Ferencsel. A hatalmas színészkirály a gálaestre egy
zenebetéttel érkezett a Bock-Stein: *Hegedűs a háztetőn* című zenés
színpadi művéből. Valószínű, még ma is szívesen hallgatják velem
együtt a *Ha én gazdag lennék...* kezdetű dalt. A fellépés előtt be-
mutatkoztam, és megegyeztem Bessenyei művész úrral, hogy a Ma-
rosvásárhelyi Rádió számára néhány perces beszélgetést rögzíthet-
nének. Zengő baritonján érkezett a válasz.*

– Vásárhelynek mindent! Szíves-örömet, Jánoskám, remélem, te is tegezel.

– Kitüntetésnek veszem, Ferenc bátyám.

– Vásárhely... Igen, Vásárhely... Micsoda éjszakák, cigányzene,

gyönyörű emlékek... Ne haragudj, drága kis haver, örömmel beszélek, csak ne most, tudod, annyira koncentrálok, úgysem tudnék egy ép mondatot összehozni, de a fellépés után bárhol állok a rendelkezésedre.

Az újrázás után boldog fáradtsággal szédült le a színpadról, mint az első bálozó kislány a nagykeringő végén. Hatalmas karjával a vállamat átölelve fogadta gratulációm, majd pedig vonszolt az öltöző felé. Végig azon törtem a fejem, mikor járhatott Vásárhelyen Bessenyei Ferenc, s akkor jöttem rá, hogy a mester a saját szülővárosára, Hódmezővásárhelyre gondolhatott, amikor Vásárhelyről ábrándozott: – Tisztára igazad van, az én Vásárhelyemre gondoltam... Semmi vész. Nekem sok az erdélyi barátom, itt van például a druszmám, Bács Ferenc, s a volt felesége, a csodálatos Tanay Bellácska, Szélyes Imre, Borbáth Ottika, Mihály Győző – hogy ne is beszéljek a tündérien asszonyosan szép, imádni való partnernőmről, Bara Margitomról. Micsoda nő és micsoda tehetség. Felejthetetlen Melindám volt a Bánk bánban. És az én drága jó ivócimborám, Sarlai Imrus.

Elkészült a kisriport, megköszöntem a kedvességét.

– Én köszönöm, hogy beszélhettem, csak tartsatok ki, ki kell tartani, Jánoska. Ezt üzenem mindenkinek.

– Megígérem, hogy átadom mindenkinek...

– Sarlairól szerettem volna mesélni valamit, aztán meggondoltam magam, de neked mégiscsak elmondom, mert szenzációs a történet. Sarlai Imrének nem volt erőssége a magyaros hangképzés.

– Tudom, mert sokszor láttam és hallottam a színpadon, de nagyon jól állt neki.

– Egyszer Badaacsonyan, a *Bessenyei mélyszínpadon*, vagyis a borospincében Imrének két kancsó cserszegi fűszeres után születt egy remek ötlete, azt mondja nekem Imrus:

– Te Feri, mi a legjobb, *tartcsunk öccse*, és hozzunk létre egy elit klubot. Kérdem: és mi lenne a klub neve? Imre barátom erre azt válaszolta: *manapság a magyar csinpadon olyan kevesen becsélik a csép ticssta magyar nyelvet, alakítsuk meg a „Csép magyarr becsédű csinécsek klubját”*. Én lecsek az elnök, te lennél az alelnök... Na mit csólcs hozzá?

Gondolkodás nélkül rávágtam: – Igazad van, Imre, és Lőrincze Lajost kinevezzük tiszteletbeli nyelvőrnek...

Gyarmati Pityu esetei

A száraz tények közlése mellett azzal a gondolattal is eljátszandoznék, hogy ha most valami véletlen folytán Kósa Lajos debreceni polgármester kezébe kerülne ez a röpke megemlékezés, akkor talán az is eszébe jutna, hogy Debrecen, Szabó Magda szülővárosa díszpolgári címet adományozzon post mortem Gyarmati István néhai színművésznek, mert két éven át a Református Tanítóképző padjait kopattatta, annak ellenére, hogy Margittán látta meg a napvilágot még 1929-ben. A háború után megszigorodott a határátkelés, így Szatmárnémetiben folytatta a kántortanítói felkészülést és szerzett diplomát. Folytatásként a Bolyai egyetem orosz karára iratkozott későbbi pályatársával, Jánó Jánossal, de két év után úgy gondolták, hogy a nagy orosz romantikából elég lesz nekik Csehov színpadi világa, így 1951-ben megcélolták a Kolozsvári Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskolát. Amikor az 1954-es vizsgaelőadáson Tompa Miklós meglátta Shakespeare *Ahogy tetszik* című fergeteges vígjátékában Gyarmati Istvánt a Próbakő udvari bolond szerepében, úgy döntött, hogy Pityut az Isten is a Székely Színház színpadára teremtette. Nyugdíjazásáig nem hagyta el a vásárhelyi színpadot, esetleg csak annyi időre, amíg Kovács András rendezésében sok erdélyi színésztársával el nem készült a *Ménegazda* című film a rigmányi születésű Madaras József főszereplésével. Még be sem tette a lábát a marosvásárhelyi Székely Színházhoz, máris mindenki szívébe zárta a cingár magas, szigorú tekintetű, kamaszosan dacos kiállású ifjú színészt, akinek borítékolta a nagyérdemű a Don Quijote szerepet.

Sohasem felejttem el, amikor a *Makrancos hölgy* Biondellójaként csak a zöld harisnyás, szálkavékony bal lábát nyújtotta be a függöny mögül, kitört a taps és az élénk hahota. Ha élne, ma bármelyik rendező ráosztaná a Pinocchio paródiát, ugyanis Kőmíves Nagy Lajos, Gergely Géza is mindig tuti sikerként használta ki Gyarmati tehetségét és alkati adottságának minden előnyét, főleg az úgynevezett kosztümös darabokban. Gondoljunk csak Donna Diána hőscincéri lovagjára, Don Gaston alakjára, a Néma levante udvari bolondjára, vagy a Csongor és Tünde ördögtriójából Berreg ördögfiókájára. De a sze-

replistán szerepel Sütő Fecskeszárnyú szemöldökének Golovics szerepe, és a másik véglet: Dürrenmatt Fizikusokjának feledhetetlen Einstein alakja... Amikor a vásárhelyi közönség elé lépett 1955-ben, már életre szóló házasságot kötött Gizellával, és közösen örültek a sikersorozatnak. A vásárhelyi fantasztikus közönség kirobbanó tapssal jutalmazta a Tanai Bellával bemutatott vígjátékot, a Háztűznézőt, amit Csehov mintha csak Pityunak írt volna.

Az életben is kedves, szellemes, az ugratások mestere volt. Turnékon Szabó Ottóval, Tarr Lászlóval, Csorba Andrással egy csapatot képeztek. Pityunak épp a nagy szimpátiának köszönhetően egy 1100-as Fiat kocsija volt. Minden rendőr ismerte. Lengyel őrmester mint jó szomszéd előre szalutált. Történt egyszer, hogy a Szabadság utca elején megállt a motor. Perceken belül hatan-heten sűrögtek a művész úr körül, csakúgy röpködtek a jó tanácsok. A karburátort vegye le... Most a delkót... Végre az öcsém, Jenő is megjelent a segélybrigádban. Pityu felháborodottan zavart el mindenkit:

– Itt van az én megmentő barátom, az igazi szaki, Jenő, itt a kulcs, csinálj vele valamit: mindjárt kezdődik az előadás, hagyd a Kultúrpalota előtt... Utána megisszuk az áldomást.

Az áldomásról még annyit, hogy ha megtisztelték, nem utasította vissza. Sőt nagyvonalúan viszonzta, amivel nem kimondottan szerzett örömet Gizikének. Egy alkalommal a Maros étteremben úgy került konfliktusba a belügyi szervek két civil ruhás ügyeletesével, hogy amikor a ruhatárba adta a felöltőjét, feltűnően emelte ki a zsebéből azt a kellékpisztolyt, amivel meg akarta tréfálni a szomszédját. Az éber elvtársak hirtelen karon fogták, és a ruhatár mögé vonszolták Pityut, élénk kapálózása, hangos tiltakozása ellenére. Hosszas dulakodás után néhányunk közbelépése után csitult el a harci helyzet, minek művész barátunk úgy tett pontot a végére, hogy harsányan megjegyezte.

– Ha az elvtársak járnának színházba, nemcsak a játékpisztolyt, de még engem is felismertek volna.

És győztes Don Quijote-pózban bevonult az étterembe.

Valamennyi szilveszteri rádióműsorban több szerepet is kapott. Az egyik ilyen felvétel utáni kötelező áldomásozáskor egymást követették a tiltott viccek, a jó hangulatban szóba került, hogy Magyarai Gergely milyen nagyszerűen ért a konyhaművészetéhez, szinte any-

nyira, mint Tarr Laci, hogy Gyarmati Pityu nagy mestere a házipálinka-főzésnek, mire felemelte a kezét, és megkérdezte:

– És tudjátok, hogy szerkesztő barátunk miről híres? Arról, hogy ő csinálja a Szabadság utca leghíresebb guggolós borát. Én is arra lakom, de valahányszor a János házához közeledek, mindig átmegyek az ő járdájára, és az ablaka alatt guggolva megyek tovább, mert ha meglát, azonnal beinvitál, és aztán ihatom azt a torokszorító izabella csügörét, amit ráadásul még dicsérni kell...

Október 16-át írtunk, 1995-ben, amikor örökre itt hagyott, de Gyarmati István emléke ma is mindig derűre simítja az arcokat.

Lantos Béla beszédtechnikát tanít rádiósoknak

Bár nem szerepelt a Székely Színház 1946. március 10-i bemutatóján, a korszaknyitó Mosoly országa című Lehár-operett előadásán, mégis a marosvásárhelyi színház működésének 17 éve alatt 14 éven át a vásárhelyi közönségnek játszott, nem kevesebb mint 28 szerepet alakított Lantos Béla. Ha nem késik három évet, épp olyan alapító tagja lehetett volna a marosvásárhelyi Székely Színháznak, akár Szabó Duci, Egressy Magda, Kováts Dezső és felesége, Kováts Irén, Lóránt György. De így is jelen volt az alapítási évben, mivel a vásárhelyi legelső függönyfelhúzást követő kilencedik nap után Lantos Bélának is tapsolhattak a vásárhelyiek. A kronológia szerint Lehár: Mosoly országa című nagyoperettjének bemutatására 1946. március 10-én, vasárnap került sor. Már a kilencedik napon új bemutató következett. Molnár Ferenc: A doktor úr című 3 felvonásos bohózatában mutatkozott be Lantos Béla mint vendég dr. Sárkány címszerepében. Akkor szerepeltek már az alapító tagok is a vendégszereplők mellett. Andrási Márton, Loy Sári, Kováts Dezső, valamint Szabó Ági és még mások. Természetesen szinte kész produkcióval érkeztek a vendégszínészek. Megjegyzendő, hogy Tompa Miklós zsenialitását dicsérte, hogy Lantos Bélát és Loy Sárít Kolozsvárról hívta meg, több más színész mellett. Zsúfolt házról és óriási sikerről áradozott a vásárhelyi Szabad Szó, meg a központi sajtó a vidéki sajtó mellett. De zengett a külföldi meg a román rádió is a vásárhelyi színházi sikerről. Aztán Lantos Béla csak a vásárhelyi színpadot válasz-

totta. 1946 júniusában az akkurátus, választékos beszédű művész robbanásszerű *átvedlése* a merészen bohém, jasszos huligánszerepbe kiugró sikert hozott az örökös mosolyra álló szájú Lantos Bélának. A nyegle beszédstílust igénylő szerepben is a nyelvtani szabályokhoz maradt hűséges. A darabot Victor Eftimiu írta, és a *Rokonunk, a csavargó* cím alatt bejárta Ó-Romániát. A darab fordítását Szemlér Ferenc szignálta. Erdélyben először a Székely Színházban került közönség elé a darab, és az elmúlt bő fél évszázad alatt végigjárt valamennyi erdélyi és néhány magyarországi magyar színpadot is. Vársárhelyen 19 előadást ért meg zsúfolt házzal. 1947 februárjában Szabó Ernővel, Kőszegi Margittal Gorkij *Kispolgárok* című színművében Lantos Béla orvost alakított. 1949-ben rendkívüli alakítást nyújtott Gogol *Revizorjában* Ljápkin-Tyápkín járásbíró alakította Tanai Bella, Szabó Ernő, Kőszegi Margit társaságában. A *Névtelen csillagban* Izsó Johanna, Andrási Márton, Szabó Ági mellett Miron Péter szerepét játszotta Lantos Béla. Mihail Sebastian *Névtelen csillag* című romantikus játékával a Székely Színház a darabválasztásokkal félreérthetetlenül a sikeres román drámaírás iránti empátiáját fejezte ki.

Csak címszerűen a Lantos Béla szerepeiből: 1946-ban két szerepe volt, három év szünet után 1952-ben ismét három szerepet kapott. Gogol *Revizorjában* a Jápkín-Tyápkint, Kiss-Kováts *Vihar a havasonjában* a csendőrt alakítja, majd Jakobson *Két táborában* a Bakteriológust. 1953-ban négy alakítását láthattuk. Csiky Gergely: *Ingyenélőkjében* Bankó Bénit. Teofil orvost Lucia Demetrius *Mai emberek* című drámájában. Azt követően a szilveszteri műsorban Kulákot alakított. 1954-ben két szerepet kapott, Főzarándok Huszka *Gül Babájában*. Kossuthot Kovács Györggyel felváltva játszotta Illyés Gyula *Fáklyalángjában*, amivel a Budapesti Nemzeti Színházban is felléptek, egy rövid turné alkalmával. 1955-ben is csak két szereposztásban láthattuk Lantost. Nusics *Kegyelmes asszonyában* Zsivkát, valamint Horvát Varga *Katalinjában* Feszto alispánt játszotta. Egy német szocrealista darabban, Kipphard *Shakespeare kerestetik* című vígjátékában színiigazgatót jelenít meg, Szabó Ernő utolsó előtti rendezésében ugyanis 1955-ben kitelepedett Magyarországra. 1956-ban két nagy szerepet kapott Lantos. Bródy *Tanítónőjében* a főúr, Bernard Shaw: *Warrenné mesterségében* pedig a Praed alakja jutott neki. 1957 volt a leggazdagabb éve, öt szerepet kapott. Vörösmarty *Cson-*

gor és Tündéjében a Tudóst, Szabó Lajos *Menekülésében* Pásztor Kálmánt, a *Donna Diannában* Don Diegót, Kovács György és Szamossy Kornélia oldalán, Kovács György rendezésében. Baranga: *Amiről nem beszélnek* című darabjában Andreit alakítja. Mirea és Kovács György *Az utolsó vonatjában* Fekete rendezőt vitte színpadra. 1958-ban Shakespeare *Makrancos hölgyében* Baptista páduai úr szerepét kapja. Aztán a pártpolitika erősödésével következett a hazai darabok sora. 1959 Baranga *Diadalívje* a Titu Priboiest szerepet, 1960-ban Teodoroiu *Oroszlánrészében* Varlam alakját, Virgil Stoenescu *Szerelmes levelek* című alkotása Bartolomeo professzor szerepét hozta búcsúképpen. Következett a házasított Állami Színház. Befejezőként még eljátszották Mirodán Újságíróit, utána kicserélték a firmát. Ebben Lantos nem kapott szerepet. Lohinszky Loránd, Tarr László, Tamás Ferenc, Sinka Károly, Czikéli László, Bács Ferenc, Mózes Erzsébet, Szamossy Kornélia, Farkas Ibolya, Gyarmati István kapott szerepet, a darabot Harag György rendezte. Az utolsó premierre 1961. május 2-án került sor. Ennyit a Lantos szerepeiről.

Emlékeim szerint kissé frusztrálva érezte magát a művész a maga színpadias, deklamáló beszédtechnikájával a természetességre törekvő fiatal színészek mellett, ezért kissé válogatósnak tűnt Lantos Béla a túlzott színpadias arceállításával és főleg a túlzott nyelvhelyességi hangsúlyokkal. Csupán az érthetőség kedvéért, a tanít szót legalább három „íííí” hang értékével deklamálta. Ezért átszerződött egy rövid időre Kolozsvárra. Delly Ferenc, Borovszky Oszkár, Andrási Márton, Tamás Ferenc, Szabó Duci, Kőszegi Margit természetes hanghordozásával nehéz volt megbirkózni. Hogy eloszlassak némi félreértést, a tökéletes hangképzés kissé szándékosan zengősített bariton hangjával szépen beszélt, ám amíg Tarr László és hön imádozott mestere, Szabó Ernő, a már-már köznapi, természetes beszédet közelítette, addig Lantos Béla – hozzájuk képest – deklamált, mint egy shakespearei színész. Ezért volt jól sikerült alakítása a III. Richárd, a Hamlet vagy Madách: Az ember tragédiájának Lucifere, de igazi testreszabott szerepet kapott Higgins professzor alakításában (Bernard Shaw: *Pygmalionjában*). Lantos Béla a fellelhető statisztikai adatok szerint még tizenhét rangos szerepet játszott el.

Mivel úgy véltük, hogy kívánnivalót hagy a vásárhelyi rádió riportereinek beszédtechnikája, javaslatomra az igazgatóság beleegye-

zett abba, hogy mint beszédtechnika-tanárt hívjuk meg Lantos Bélát egy előadássorozatra, amit el is fogadott, és a könyvtárszobában tartottuk az összejöveteleket, amelyek úgy kezdődtek, hogy előbb fontosabb szerepeiről beszélt, sőt idézeteket is beillesztgetett az elbeszéléseibe, amit kissé túlzott színpadias stílusban adott elő. Szabályszerűen deklamált, hosszasan zöngette a hosszú magánhangzókat, utána rátért a hangképzés technikájára, a helyes légzésre, a hangok megformálására. Szép orgánumával plasztikusam demonstrálta a hangképzést és a kiejtett szavakat, majd gyakoroltatta velünk. Mi megpróbáltuk, de teátrális stílusát nem voltunk képesek átvenni.

A harmadik ülésünkön megkockáztattam megjegyezni, hogy ezzel a deklamáló stílussal képtelenség híreket mondani a cukorrépa-termesztés eredményeiről, az ipari szocialista munkaversenyről. És demonstráltam, hogy mennyire furán hangzik a tejtermelés eredményeit sorolni III. Richárd vagy Hamlet hangján, vagy Cyrano stílusában a munkaversenyről olvasni a híreket, deklamáló stílusban. Arra kértem, mivel én voltam az ismerőse, hiszen valamikor tanítványa voltam a színiakadémián, hogy a természetes beszédre szeretnénk tanácsot kapni, a helyes hangképzésre, de a legfontosabb az élő mindennapi, de mégis közelítsen a helyes kiejtéssel az irodalmi nyelvhez, hiszen ma már világszerte a rádióknál, tévéknél ez a közvetlen hangnem a stílus. Az öregúr felkapta a fejét:– Maguknak nem beszédtechnika-tanár van szükségük, hanem kocsmai beszélőkére. Ezután is a mondják csak tanítót rövid i-vel és két tével, „tanítottónak”, ahogy már többször hallottam a rádióban, ne azt mondják, hogy szorítsák, hanem mondják ezután is úgy, hogy szoriccásák, két csével és rövid i-vel. Hadd romoljon a szép magyar nyelv....

Felkapta aktatásakáját és a kalapját, majd jó tanulást kívánva elviharzott... Ezzel a beszédtechnika-gyakorlatok véget értek. Saját magunkat idomígtattuk a természetes, de helyes beszédre. Amikor a Kossuth Rádióhoz is eljutott néhány rádióriportunk – ne vegyék szerénytelenységnek, személyes találkozásukkor, no meg írásban is –, bizony sok dicséretet kaptunk a beszédmodorunkért, a helyes és tiszta szövegmondásért....

*

Seress Rezső levelét megírta Vásárhelyre...

... és a posta el is hozta Budapestről Vásárhelyre 1967. augusztus 13-án. A levélről és annak tartalmáról 25 évvel később, pontosan 1992 júliusának egyik szombatján, a Marosvásárhelyi Rádió egyik Szombati Magazinjának vezetése közben szereztem tudomást. Ugyanis épp egy hosszabb lélegzetű zeneszámot sugároztunk, amikor a bemondóstúdió asztalán villogni kezdett a telefon, volt időm válaszolni a hívásra. Egy női hang jelentkezett és a felől érdeklődött, hogy én vagyok-e a műsorvezető. Majd bemutatkozott, hogy őt Ádám Erzsébetnek hívják, és mivel a műsor elején meghallgatta a Szomorú vasárnap kezdetű dalt, úgy döntött, hogy rámtelefonál, és meghív egy kávéra, mivel valami nagyon fontosat szeretne mondani, sőt mutatni nekem, ami biztosan érdekelt engem. Megadta a lakcímét, és adás után szeretettel várni fog. Na, megállj csak, Böbe baba, elfelejtettél tegezni? Csak nem férj'urad, Győző inkognitója miatt magáztál? És mi lehet ez a hirtelen fontos ügy? Ezekkel a kérdésekkel csengettem be a megadott címre, ahol egy idős, kedvesen mosolygós – számomra idegen – hölgy nyitott ajtót. Bemutatkoztam, és mondom, hogy Ádám Erzsébet művésznő hívására érkeztem. Mosolyogva válaszolt:

– Úgy látszik, a szerkesztő úr is összetévesztett a színésznővel, nem az első eset, ugyanis engem is Ádám Erzsébetnek hívnak.

Majdnem pofára estem a csodálkozástól, de csakhamar megbarátkoztam a gondolattal, sőt bosszankodtam, hogy nem ismertem fel a hangot. Némi magyarázkodás után szürcsölgettük a kávé, s közben dicsérte a szombat délutáni műsort, és arról kezdett beszélni, hogy neki megvan az adásban elhangzott *Szomorú vasárnap* kezdetű dal első sorának kottája, mégpedig a szerző kézírásával, és elővett egy megfakult és szakadozott borítékot, amiből kiemelt egy fényképet, amelyen Seress Rezső képe volt látható: a kézzel írott kottával és egy rövid dedikációval: „*Ádám Erzsébet asszonynak, szeretettel Seress Rezső*”.

Erzsike néni a féltve őrzött ereklyéjét azzal bízta rám, hogy nálam biztos kezekben lesz, és majd csak hasznát vehetem egykoron, hiszen a világláger szerzője barátjául fogadta őt, akivel néha találkozott Budapesten, a VII. kerületi *Kispipában*.

– Rezső barátom az utolsó levelét halála előtt öt hónappal írta, és még most is tisztán látom magam előtt, amint a füstös kocsmában a zongoránál énekelte a *Gyere Bodri kutyámat*, meg a *Szomorú vásárnapot*, közben felém tekingetett. Az feledhetetlen volt... Aztán odaült az asztalomhoz Rezső, és elmesélte találkozását a világsztár Luis Armstronggal. Amikor az aranytrombitás Armstrong – mesélte Erzsike néni – a budapesti sportsarnokban koncertezett, akkor a Rezső dalát is elénekelte, és közben trombitaszólózott hozzá. Sajnos Rezső már annyira gyenge volt, hogy nem mehetett el a sportsarnokba. Akkor történt meg a csoda – folytatta átszellemült arccal a szürke hajú asszony –, akárcsak a mesében, a dzsesszmuzsikás koncert után megjelent a Kispipában, hogy megölelhesse Rezsőt. A tolmács és a kísérő menedzsere arra unszolta a világsztárt, hogy játszaná el a *Szomorú vásárnapot*, hiszen maga a szerző kíséri zongorán. Ahogy mesélte nekem Seress, Armstrong előbb szabadkozott, hogy már a szállodában van a hangszere, de végül is a csoda mégis megtörtént a Kispipában... Armstrong elővette zsebéből a fésűjét, rátett egy papírszalvétát, és recsegő mély baritonján végigénekelte angolul a Szomorú vásárnapot, miközben fésűvel imitálta a trombitaszólókat, természetesen Rezső barátom zongorakíséréte mellett...

Így fejezte be Erzsike néni könnyes szemmel Seress Rezsővel való utolsó találkozásának történetét. Annak idején annyira szépek, ám hihetetlennek tartottam ezt a furcsa történetet, hogy egyszerűen kiollóztam az egészet az interjúból, és óvatosságból soha meg sem említettem rádiós anyagaimban, pedig az volt ám a sztori!

Már rég elhunyt Luis Armstrong, Seress Rezső is öröklétre szenderült, akárcsak marosvásárhelyi barátnője, Ádám Erzsike néni, amikor 2008. január 13-án, Seress Rezső halálának 40. évfordulóján, Lakat T. Károly meghívta az M2 Napkelte műsorába Bodrogi Gyulát – aki egyébként a *Szomorú vásárnap* című magyar filmben Seress Rezsőt alakította – és Gyarmati István zongoraművészt, akik személyesen is megélték és el is mesélték az Armstrong–Seress úgymond *fésűszólós* találkozót. Csak akkor vertem a fejem a falba, hogy annak idején megérte volna ellenőrizni a nagy sztori hitelességét, és közzétenni, hogy a trombitakirály Seress Rezső világszámát fésűn játszotta el a Kispipában, az angyalföldi kiskocsmában, és hogy Marosvásárhelyen volt valaki, aki a történetet első kézből hallotta, s akit

Ádám Erzsikének hívtak... Lám-lám, az óvatosság nem mindig jó tanácsadó. Ezzel még érdekes szálak kerültek elő a homályból, mivel sikerült kiderítenem, hogy Ádám Erzsike néni lánya, Ferenczi Erzsébet Vásárhelyen él egy alig tíz négyzetméteres garzonlakásban férjével. Ő maga nyugdíjas, szellemileg friss, jártas a képzőművészetben, a zene világában.

Apró emlékek kerültek elő, miközben keresgéltem a családi fényképek között, hogy csatolhassak képet édesanyjáról az írás mellé. Akkor került elő egy olyan csoportkép 1975-ből, amelyen a Rózsa Béla családtagjait ismertem fel, Ádám Erzsébet és Ádám János mellett, és akkor hívta fel a figyelmem arra, hogy ott látható egy Olivér keresztnevű vásárhelyi születésű cimbalomművész, aki Hollandiában élt, és ott vált világhírű művésszé. Amellett hegedűvirtuózként meg klarinétművészként is közismert volt. Erzsike néni ágas-bogas családfájához tartozott Olivér bácsi is, mivel anyai ágon Erzsike néni nagybátyja volt. A két nagy zenész sorsa Vásárhelyen keresztül kapcsolódott egymáshoz, nagyon jó és bensőséges barátság szövődött Seress Rezső és a Hollandiába telepedett Olivér között. Ám sehogy sem tudtuk kideríteni az Olivér bácsi vezetéknévét, akiről csak anynyira emlékszik az ifi Erzsébet, hogy holland felesége volt és Gertudis névre hallgatott, ám volt egy gyémántberakásos gyűrűje, amit boaba néven ismertek az ékszeriparban. Erre még gyerekkorából emlékezett Ádám Erzsike néni lánya, Ferenczi Erzsébet. Ha felkutathatnánk a vásárhelyi cigányprímás Rózsa Béla utódait, akkor a világhírű, vásárhelyi származású cimbalomvirtuóz Olivér teljes neve is elnyerhetné méltó zengését, aki a Somos-tető alól indult, és a holland tájakon szerzett hírnevet szülővárosának.

Egy kép négy színészkirállyal...

Már csak a második gyerekkort megért nézőkben oldhat színházi emléket az a kép, amelyet a kolozsvári Foto film műterem készített 1948. november 16-án, Kanin Garson: Ócskavas nagyban (Tegnap születtem) című vígjátékának marosvásárhelyi bemutatóján. Négy nagyszerű színész találkozott e színpadi alkotásban: Delly Ferenc,

Bara Margit, Kovács György és a darab színész-rendezője, Szabó Ernő, kiknek annyira gazdag az életpályája, hogy csupán lábjegyzetekre telik a mélézásokor...

Ahogy elnézem a három színészkirályt és a királynőt, eszembe jut, hogy nagyon régen, amikor Vásárhelyen még csak elvétve kapott aszfaltot néhány központi utca, egyszer egy nem toplistás színész azt mondta: *Vásárhely egy sárfészek*. Volt benne igazság, ami elszomorított, de ahogy végigpergetem színházi emlékeim filmkockáit, nyugodtan hozzáfacsarhattam volna a válaszom, hogy sárfészek ide vagy oda, de Vásárhely sztárfészek is volt, különösen a Székely Színház megalakulása óta, no meg a Színművészeti Intézet Vásárhelyre való telepítése után. Innen, a Somos-tető és a Maros közti térségből több színházra való művész startolt a dicsőséget jelentő színi szférákba. Mindez annak köszönhető, hogy a származása miatt meghurcolt Kemény János színházteremtő konoksága párosult a kiváló tehetségű Tompa Miklós székely következetességével, és maguk köré édesgették a színészegyeniségek színe-javát. Alig akadt vásárhelyi származású művész a Székely Színház alapító tagjai között.

Szabó Ernő az Osztrák–Magyar Monarchiában, Kassán született, abban az esztendőben, amikor Ferenc József trónörökös nőül vette Chotek Zsófia grófnőt, tehát a XIX. század utolsó esztendejében, 1900-ban. Tizenöt évesen az apja, Neményi László társulatában volt gyerekszínész, később táncoskomikus, és azóta élt a színpadon. Előbb több vidéki színházban, Pécsen (1935–1937), Debrecenben főrendező (1939–1940), Nagyváradon 1940 és 1946 között szerepelt és rendezett, majd 1946-ban Marosvásárhelyre szerződött, és egy évtized után áttelepült Magyarországra, ahol ragyogó karriert futott be a Néphadsereg Színházban, a Fővárosi Operett, majd a Blaha Lujza, József Attila Színházban. Mellesleg a vásárhelyiek évtizedeken át csak a rádió hullámain élvezhették Szabó Ernő játékát a Szabó családban. Láthattuk a Hannibál tanár úr című filmben, s még néhány filmszerepben is. Mi sem jellemzőbb a nagymester marosvásárhelyi áldásos munkásságára, mint az, hogy mint főrendező és tanácskezelő tanár a kolozsvári, majd a vásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskolán, a Székely Színházban csupán az 1948/49-es évadban, a 12 bemutatott produkcióból kilencet rendezett, egyebek között *A csikóst*, a *Tartufföt* és a legendás hírű *Úri murit*, amely-

ben a rendezés mellett Csörgheő Csulit is alakította. Szabó Ernő munkabírását igazolja, hogy 1955-ig negyven rendezést és megannyi főszerepet vállalt, hat olyan kabaréműsort állított színre, amelyekben nemcsak rendező, színészkonferanszié volt, de szerzői szerepet is vállalt, és megalapozhatta volna a vásárhelyi kabaréjátszást, ám csak alkalmi produkcióként láthatott a közönség szocialista realista feltételek között született revüműsort.

Szemlesütve vallom e sorokkal, hogy mint pénztelen diákok a kultúrpalotai előadások idején könyvtári olvasónak álcáztuk magunkat, besurrantunk a városi könyvtárba, ám az olvasóterembe vezető lépcsők előtt mindig eltévedtünk, és a vécé melletti kisfolyosón átsliszszolva mindig sikerült a jegyszedőket átverni, így aztán minden előadást ezen a rövidítésen át vergődve láttunk, s ezzel így színháztörténeti szemtanúkká váltunk... Időközben a sárfészek nagy sztárja 1945-ben Állami Díjat, Magyarországon Érdemes művészi, majd Kiváló művészi kitüntetést kapott. Az emlékezetünkben élő Volpone, Tiborc, Orgon, az Éjjeli menedékhely Vikije, a Revizor Polgármestere, a Gül-Baba – 1966. február 10-én hunyt el Budapesten.

Delly Ferenc egy évvel volt fiatalabb mint Szabó Ernő. Szege-den született 1910. október 3-án, ő is táncoskomikusként kezdte vidéken, azonban már 1927-ben Budapestre szerződött, előbb a Belvárosi Színházhoz, később a Fővárosi Operetthez, ezt követően a Fővárosi Művész Színházhoz, végül 1945-ben Nagyváradon írt alá szerződést. Azelőtt két fontos filmszerepet is kapott: 1934-ben *Az új rokonban*, míg 1935-ben a *Nem élhetek muzsikaszó nélkül* című magyar filmben mutathatta meg jávorbajuszos arisztokratikus alakját és a szittyá-magyar dzsentrí alakját, amit később a Székely Színház színpadán is érvényesített, sőt remekül ötvözte kardalnokai tapasztalataival, amikor 1946 decemberében Jakobi Viktor *Sybilljének* Konstin főherceg szerepében debütált a vásárhelyi közönség előtt. Akkor már olyan partnerekkel dolgozhatott, mint Loránt György, Andrási Márton, Szabó Duci, Tamás Ferenc, Váradi Rudolf, akivel hamarosan nagysikerű előadással rukkoltak elő Balázs Béla drámájában, a *Boszorkánytáncban*. Delly Ferenc, az elegáns úriember nem volt nap-pali színész, éppen ezért nagyon keveset tudunk magánéletéről, pedig sármos külseje sok vásárhelyi hölgy szívét megejtette, zárkózottsága miatt kevés a feljegyzés, de még a szóbeszéd is a művész éle-

téről. Közelebbi kapcsolatba talán csak Szabó Ernővel került. Jól titkolt rivalizálás alakult ki közte és Kovács György között, annak ellenére, hogy a Színművészeti Főiskolán együtt foglalkoztak a színész-neveléssel.

A vígjátékban nem tartozott a harsány figurák közé, Békeffy *Janika* című vígjátékában a visszafogottabb szellemes megoldást választotta a János alakításában, akárcsak a *Mágnás Miska* Baracs Iván szerepében. Ugyanakkor kiválóan mutatta meg drámai színészi adottságait a Bánk Bán szerepében, amelynek éppen ellenlábasa volt Gorkij *Éjjeli menedékhelyében* a báró szerepe. Delly vonzódását a dráma iránt példázza Steinbeck *Egerek és emberek* című alkotása, amelyben nemcsak Slim szerepét vállalta, de a rendezést is, amelyet tökélyre vitt azzal a szereplő csapattal, amelynek tagja volt egyebek közt Szabó Ernő és Kovács György, Hamvay Lucy és Anatol Constantin... Csehov *Sirályának* orvos szerepében és Jakobson *Két tábor* című színművének Laagus zeneszerző szerepében 1952-ben láthatta utoljára a marosvásárhelyi közönség. Temetésére Marosvásárhelyen, 1960. február 8-án került sor.

Kovács György, a fotó harmadik szereplője viszont Kolozsváron született 1910. február 22-én, huzamosabb ideig Marosvásárhelyen élt, játszott, rendezett, oktatott színészképzésben. Bukarestben nyugszik 1977. november 9-e óta. A legtöbbet mediatizált és legértelmezesebb életműre, a bulváros színezetű fejezetektől eltekintve, lábjegyzetnyi emlékezések helyett adott alkalmakkor érdemes visszatérni. A fotó kapcsán csupán annyit, hogy mindkét marosvásárhelyi vendégszereplése alkalmával Kovács György partnere volt Bara Margitnak, akiről bizony keveset ír a sajtó, szerencsére annál többet tesz az elektronikus média. Viszont emlékeink közt elevenen él *A fáklyaláng* Kossuthja, a *Bánk Bán* Biberachja, a *Néma levente* Agárdija, Rostand *Cyranója*, akárcsak Bródy *Tanítónőjének* ifj. Nagy Istvánja vagy Molière *Tartuffe*-je...

Bara Margit, a szívtipró erdélyi sztárunk 2008. június 21-én volt 80 éves. Nem sokan tudják, hogy csupán egy évet végzett a Színművészeti Akadémián, máris főszerepekkel halmozták el a kolozsvári Magyar Színházban, ahol tíz év alatt Lizát alakította Tolsztoj az *Élőholttest* című drámájából, a *Három nővér* Másáját, *Don Carlos* Erzsébetjét, Rhédey Esztert az *Úri muriból*, a hatalmas Tolsztoj-

mű *Anna Karenináját*, *Bánk Bán* Melindáját, Shakespeare Júliáját.

Partnerként lépett színre rendszeresen Orosz Lujzával, Kós Zsófiával, Krasznay Paulával, Márton Jánossal, László Gerővel, Senkálsszky Endrével, Horváth Bélával, Bisztray Máriával, Ille Ferencével. A rendezők között szerepelt Szabó József, Farkas István, Harag György, Szabó Ernő, a nagy Piscator, Kőmíves Nagy Lajos és mások.

Mondhatnánk, hogy amikor 1955-ben áttelepült Magyarországra, egy csillag szaladt fel a magyar filmgyártás egére, akit Bara Margitnak hívtak. Tizenhét év alatt húsz-egynéhány magyar alkotásban Ő volt a filmszínésznő. Ranódi László főszerepben vitte mozivászonra Bara Margit asszonyosan szép alakját, arcát, hangját, báját a *Szaka-dék* című filmben, amelyben Sinkovits Imrével és Dajka Margittal játszott. 1957-ben két nagy szerepet kapott Ranódi László *A tettes ismeretlen* – és a *Bakaruhában* című filmben, amelynek rendezője Fehér Imre volt. Partnerként játszott a filmben Darvas Iván, aki Balázs Samut alakította. Közben első férje, Halász Géza öngyilkos lett. Tovább tartott Bara Margit díszmenetelése, Bán Frigyes, Makk Károly, Máriássy Félix, Kovács András, Zsurzs Éva filmrendezők egymás kezéből kapkodták az erdélyi sztárt. A Katonazenében Kállai Ferencel, Bárdy Györggyel, Páger Antallal együtt hallgatták a nagy rendező, Marton Frigyes utasításait, aztán következett a *Pacsirta* Tolnay Klárral, Bessenyei Ferencel, Töröcsik Marival és Latinovits Zoltánnal, az *Aranysárkány* Latinovits Zoltánnal, Kern Andrással, Bodrogi Gyulával, Máriássy Félix rendezésében. Balázs Béla-díjjal tüntették ki.

Két utolsó filmje, a *Zrínyi* és a *Gúnyos mosoly* a tévéfilmek kategóriájába tartozik, és 1973-ban került videokazettára. Közben egy évet Kolumbiában élt, ezzel el is játszotta hattyúdálát, 1978-ban véglegesen visszavonult a Nemzeti Színháztól, a Petőfi színpadjától, és elzárkózva élt.

Egy közismert internetes honlapról olvastam, hogy akárcsak Greta Garbo, nagy napszemüveggel és csandra-szerű sállal, rejtőzködő sminkkel csak nagy ritkán jelenik meg a nyilvánosság előtt...

Ezek a gondolatok leptek meg egy fénykép láttán és egy lebecsmérlő jelzőbokr hallatán...

Tompa Miklós színházalapítói emlékeiből

*A marosvásárhelyi Salamon Ernő Athenaeum megbízásából a Székely Színház egyik alapítója Kemény János báró mellett Tompa Miklós volt. Sokat és sokszor mesélt a székelyudvarhelyi születésű rendező, mai nyelven szólva színházi menedzser arról, hogy a legmagasabb kormánykörökben, a helyi városvezetésen át a magáncégekig, mindent megmozgatott, de sokszor folyamodott merész székely furfangos fogásokig, hogy a közművelődési palotában, a koncertteremben felgördülhessen az első előadás a függöny. Akkor 1946. március 10-et írtunk, és színpártoló mágánások, gyártulajdonosok nélkül, csupán a színpártoló közép- és alsó osztálybeli közönség szegényes támogatásával, hiszen még romokban heverték a háború pusztította hidak, villanytelep, közüzemek. Főleg érzelmi támogatást kaphattak a színházalapítók a potenciális közönségtől, de a remek szervező, Tompa Miklós elérte azt, hogy 34 nappal a Hivatalos Közlöny megjelenése után, amely közölte a megalakulásról szóló rendeletet, már az utcákra került a Székely Színház első falragasza, amelyen hirdette a *Mosoly országa* első hét előadásának sorrendjét. A regényes Lehár-operettet Kováts Irén rendezte, de már akkor elkészítette első színpadi díszletét Hány Lajos, Tóth Sándor volt a karmester, Berger Duci és Domby Imre tanította énekelni-táncolni Szabó Ducit, Kováts Dezsőt, Szabó Ágit, Loránt Györgyöt, hogy csak a még ma is ismerősen csengő neveket említsem.*

Marosvásárhelyen elindult a színháztörténelem. Kilenc nap után, 1946. március 19-én már Molnár Ferenc: *A doktor úr* című bohózatával folytatta bemutató sorozatát a Székely Színház, miközben Tompa Miklós már átigazolta Lantos Bélát és Andrási Mártont. Egy hét múlva már színpadon volt Békeffy István: *Eső után köpönyeg* című zenés vígjátéka, és az első színi évadban nem kevesebb mint 13 színpadi alkotás került a vásárhelyi közönség elé, többségében operett és zenés vígjáték formájában. Az 1946–47-es évadban még gazdagabb volt a műsorrend. 39 bemutatót tartott a színház, és már Kőszegi Margittal, Borovszky Oszkárral, Tamás Ferencsel, Szabó Er-

nővel, Delly Ferencsel bővítette a társulatot a nagy csábító és varázsló Tompa Miklós.

Talán ezzel kellett volna kezdenie mondandóját 1996. március 10-én, ugyanis közben 1961-ben Állami Színház nevet adott a Néptanács a Székely Színháznak, 1962-ben megalakult a román tagozat, míg végül megkapta a Nemzeti Színház nevet, és a Liviu Rebreanu tagozat mellett a magyar tagozat felvette a Tompa Miklós nevet. A magyar tagozat nem az új színházban, hanem az ötven évvel korábban bemutatott első előadás színhelyén, a koncertteremben ünnepelt. Azonban a fél évszázados jubileumon, stílszerűen a művelődési palotában megtartott ünnepségen, nem készült a mester előadói beszédéről hivatalos hangfelvétel, rögzítettem egy kismagnóval mindazt, amivel anekdotázva szórakoztatta az ünneplő közönséget a színház-teremtő és rendező, az Állami-díjas, a művészet érdemes mestere, Tompa Miklós.

Tompa Miklós utolsó fellépése

Ezúttal is Tompa Miklós nyert meccset velem szemben, akkor, amikor időpontot kértem tőle egy olyan interjúra, amiben elmondaná előre nekem azt a szöveget, amit a gálaestre szánt. Előtte elbeszélgettünk sok mindenről, amit neki köszönhet a színház. Amíg nem nyúltam a mikrofonhoz, dőlt belőle a szöveg, utólag vettem észre, hogy felét sem mondta el az ünnepi beszédben, amit felvehettem volna, de akkor azt mondta határozottan: a mikrofon előtt semmit!

Ugyanis makacs székely ember mivoltából fakadóan mindig kitriblizte a rádió-, s főleg a tévériportereket. A sajtónak sem szívesen nyilatkozott, inkább a szabad nyilatkozást vállalta. Így jártam vele 1996. február 5-én azzal az elbocsátó szöveggel, hogy *jöjjön el a Kultúrpalotába, s ott amit mondok, felveheti. Most dolgom van, éppen a beszédemmel. Várom a palotában, viszlát!*

Nem volt apelláta. Kirúgott. Lógó orral visszabattyogtam a stúdióba. Arra gondoltam, hogy mégsem kaphatok idegösszeomlást ettől a kirúgástól, sőt büszke is lehetnék, hiszen az a színházi mester kosarazott ki, aki 1954-ben Állami-díjat kapott, és magáénak mond-

hatja a Művészetek Érdemes Mestere címet, aki Vásárhelyen és Sepsiszentgyörgyön legjobb barátja, Tamási Áron minden színpadi alkotását megrendezte. Aztán pedig egyebek között: Sütő András *Pompás Gedeonját*, Gorkij *Nyarálókját*, Tolsztoj *A sötétség hatalmát*, Bródy *Tanítónőjét* rendezte színpadra. Öt évig a Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet rektora volt. Nem akárki cselezett ki, nyugtattam magamat. Viszont kuncogtam magamban azért, hogy mégis csak létezik egy Tompa Miklós-interjú stúdiónk Aranyszalagtárában, amit egy kicsit a magaménak is tartottam.

Szó ami szó, az igazsághoz tartozik az is, hogy ami nekem nem sikerült Tompa Miklóssal, az sikerült Kovács Pistának, méghozzá életbevágóan fontos pillanatban, mert ha annak idején nemet mondott volna Tompa Miklós Pistának, megbukott volna a Megy a magnó sorozat, de Pista ügyvédi, ügyeskedő, szívhez szóló trükkjei beváltak. Addig magyarázta, hogy a magnót Szabó Csaba zeneszerző küldte Tompa Miklóshoz, és ha nem vállalja, a 142. állomáson megbukik a sorozat, pedig még Kós Károly is mikrofon elé állt. Ez hatott: kénytelen-kelletlen beleegyezett az interjúba, és remek anyag került adásba. Még a vendégkönyvben is érződött a zsörtölődő hangnem, mert úgy fogalmazott Tompa Miklós, a Művészetek Érdemes Mestere, hogy:

„*Beismerem, hogy dr. Kovács Istvánnak végül is sikerült engem rádióvégre venni. Nem hittem benne. Ezért elismeréssel: Tompa Miklós.*
1978. III. 18.”

És ment a magnó tovább Kőszegi Margit érdemes művésznőhöz... Ezt megelőzően Pista azt is elmondta, ami sokat nyomott a latban a lélektani csatában, mégpedig az a tény, hogy Kovács Pista pártutasításra egy évig kibírta az akkori Marosvásárhelyi Állami Színház igazgatói megbízatását, amit elismeréssel, főleg empátiával nyugtázott Tompa Miklós. Kovács Pistát annyira megviselte a *pártfeladat*, hogy egy idegklinikai kezelés után otthagyta a színigazgatói bársonyszéket, visszatért a rádióhoz, és tovább hódolt riporter álmainak. Mindezt azért mondtam el, hogy kiemeljem: az én vereségem csak természetes eset volt, mivel Tompa Miklós nem tagadta meg önmagát. *Semmit a sajtónak, mert kiforgatják a szavaimat...*

Nem tehettem egyebet, minthogy amikor a mester, a Székely Színház alapító igazgatója, aki Kemény János báróval indította útjára az

állandó Székely Színházat a Kultúrpalotában, a színpadra lépett hatalmas taps közepette, bekapcsoltam a kismagnómat, elkészítettem azt a felvételt, amit a soron következő Szombati magazin műsoromba be is szerkesztettem. Íme a szabadon elmondott szöveg számítógépes átírata, amit kiegészítettem azokkal a részletekkel, amit a mikrofonom letiltása alatt mesélt nekem Tompa Miklós, és amit már a lexikonok is jegyeztek. Ahogy megszűnt a taps, elkezdte mondókáját.

„Kedves közönség, én most azért jöttem ide, mert azt mondták nekem, hogy ma itt meg leszek dicsérve. Ezért készítettem magamnak egy kis írást a mondókámról, csak azt nem tudtam eldönteni, hogy a beszédemet milyen nyelven tartsam, magyarul? Esetleg kétnyelvűen? A feleségem meghagyta, hogy ne olvassak (nevetés), mondjam kívülről. Remélem, nem lát a feleségem, mert különben nem engedné meg, hogy szemüveggel olvassak.

Hát kérem szépen, az a beszéd, amit Kovács György írt annak idején, a negyedszázados ünnepségen, az nagyon szép üzenet volt. Azt a mércét szerettem volna elérni, esetleg túlszárnyalni, mint annak idején a szocialista munkaversenyeken. Ezért aztán többször elolvastam. Pedig előtte az elvtársak sokszor és többen elolvasták, heves vitánk volt, de hát annak idején, akkor, úgy kellett és csak úgy lehetett beszélni és írni. De így is nagyon szép volt, amit Gyuri írt a Székely Színházról. Az induláskor már a mi színpadunkon lépett fel ő is. Visszaemlékszem, hogy annak idején, a megalakuláskor neves művészeket kellett szereznem, akik hírnevet fognak szerezni a mi kicsi színházunknak. Végül is sikerült. Hosszas alkudozással, szenvedélyes érvekkel kellett meggyőznöm Kovács Gyurit és azokat a királyi színészeket, akiket ide kellett csalogatnom. Már akkor is többet ígérgettem, mint amennyire futotta a kincstárunk. No, de menet közben jött a siker, meglágyultak a mi nagyágyúink is, és megteremtették a Székely Színház hírnevét. Mindenhol felkapták a fejüket, ahol megjelentünk. A fesztiválokról nem jöttünk haza díjak nélkül. Beindult a gépezetünk. Olyan Fáklyalángot még Illyés Gyula sem látott, mint amilyen a mienk volt. Ezt a saját szájával mondta Gyula barátom. Budapesten a vendéjátékunk alkalmával majd szétszedték a színészeinket. A különböző színházi fesztiválokon, Bukarestben vagy Iasi-ban, a magyarul nem értő zsűritagok is szorongatták Kovács Gyuri, Lohinszky Loránd, Csorba Andris, Andrási Marci kezét.

Most pedig, az 50 éves évforduló előtt, heteken át nyugtalanul gondoltam arra, hogy nekem is fel kellene szólalnom, és feltétlenül egy kis írást készítek, ami rövid legyen, tömör és főleg igaz. Ugye illik megköszönni, ha megdicsérnek. Sajnos ez az írás sehogy sem akart sikeredni, legalábbis úgy, ahogy szerettem volna. Állandóan bennem zengett, s a gondolataimat foglalkoztatta Kovács Gyuri emlékeztető üzenete. Fel szerettem volna magam menteni a dicsekvéstől, de hát a mi szakmánkban időnként illik dicsekedni. Engem nagyon-nagyon rég nem tapsoltak meg, és ma nagyon szép tapsot kaptam. Ha már lehet dicsekedni, akkor annyit még el kell mondanom, hogy 22 évig voltam a színház igazgatója, mondhatnám úgy is, hogy két színháznak, mert közben kicserélték a firmát, és 1961-ig a Székely Színházat, 1962-től az Állami Színházat vezettem, két nyelven, egészen 1968-ig. De be kell vallanom, hogy ma sem könnyebb színházat csinálni, mint annak idején a mi időnkben. Visszahallgatva a Kovács Gyuri üzenetét, eszembe jutott, hogy milyen sokan elmentek tőlünk, nemcsak Kolozsvárra, Szatmárnémetibe vagy Temesvárra, de sokan itt hagytak minket, mert Budapestre, Zalaegerszegre, Palermóba, Hollywoodba szegődtek. Pedig itt tanulták meg a színészetet. Nagyon sokan elhunytak színésztáborunkból, még többen vonultak nyugdíjba. Nekem most az az ötletem támadt, ha valahogy vissza lehetne szervezni őket a színház számára, abban az esetben a színház feltétlenül jól járna velük, de ha nem lehet, hát akkor csinálnék velük egy kitűnő nyugdíjas színházat. Könnyű dolgom lenne, mert aki ide szeretne jönni 50–55 éves korában, nyugdíjba ténénk, s utána felvennők őket a nyugdíjas színházba, s repertoárt csinálnánk nekik, és a régi jól bevált Molnár-, Vadnai-, Karinthy- vagy Békeffy-darabokról lefűjnének egy kicsit a port, s színpadra velük! Biztos vagyok benne, hogy minden este kitennék a táblát a pénztár ablakába, hogy *Minden jegy elkelt!* ...Szóval, akkor is ügyelni kellene a menedzseri minőségre, akárcsak mi annak idején, amikor szépen tálaltuk, sokszor a semmit.

Azért bennem is megvan a székely csavar, amit ma menedzselésnek mondunk, és aminek sokszor hasznát vettem. Észjárásban egy húron pendültünk Tamási Áron barátommal, hiszen mindketten Udvarhelyszékben születünk. Ő Farkaslakán, én pedig Udvarhelyen. Jó barátok voltunk. Egy kerékre járt az eszünk. Belőle drámaíró is

lett, belőlem pedig rendező. Sose felejttem el, amikor a nagy ászok, Szabó Ernő és Delly Ferenc jelentek meg Vásárhelyen szerződés végett. Az irodámban fogadtam őket, és ott tárgyaltunk a feltételekről, akkor Delly Ferenc azt mondta, hogy csináljuk úgy, ahogy régebben szokták volt. Három évre leszerződünk, és markunkba adsz egyévi fizetést, aztán három év múlva levonjátok, részletekben, mert akkoriban Magyarországon ilyen volt a szokás. Delly türelmetlenkedett, azt mondta, indul a vonatunk, mi lesz az előleggel? Erre azt válaszoltam, hogy nincs itt a pénztáros, gyertek vissza estefelé, s akkor kifizetlek benneteket. Nem volt mit tenni a két nagy művészeknek, megvárták az estét. Tényleg üres volt a kassza, de a két színészkirályra tűzön-vízen át szüksége van a színháznak.

Gondoltam, gyorsan nekifogunk a kölcsönkérésnek. Szerencsére az ARLUS, az akkori Román–Szovjet Baráti Szövetség főtitkárának mindig volt pénze, mindig szívesen adott kölcsönt a színháznak, szívesen írt alá váltókat, talán már nem is él. Elmagyaráztam neki, hogy milyen nagy fogásra készülök, és kéne egy kicsi pénz. Szó nélkül lepengette az összeget, én meg Kovács Dezsőnek adtam, aki színész volt és egyben a jobb kezem is. Mondom neki, amikor csengetek, bejössz a pénzzel, s én majd intézkedek. Aztán estefelé Gyuri és Ernő besündörög az irodámba. Beszélgetünk erről-arról, főleg közömbös dolgokról, s úgy tettem, mintha teljesen megfeledkeztem volna a pénzről. Majd egy idő után nyújtom a kezem, hogy a viszontlátásra, mondom, ősszel kezdünk, szeptemberre legyetek itt. Erre nagy szerényen megszólal Szabó Ernő:

– De direktorkám, hát a pénz? Mi lesz a gázsival, mert most már mennék, nehogy ezt a vonatot is lekéssük, intézzük a pénzügyeket is, Miklós.

– Ja, igen, a pénz – mondom, majd csengettem, és megjelent Kovács Dezső. Kérdem: – Dezső, van pénz? Mondja: van. Mondom: – Fizesd ki a művész urakat, nekem dolgom van, a viszontlátásra. Ilyen lekezelőleg, kurtán-furcsán szóltam hozzájuk, mintha csak mellékes dologról lett volna szó, röviden elintézttem őket, majd elsliszlizoltak.

Ez kellett. Kellett ez a nimbuszcsinálás, nagyon fontos volt. Hadd lássák a nagy művész urak, hogy komoly igazgatóval és Székely Színházzal van dolguk. Aztán a bukaresti miniszterekkel is folytattam ezt a

kicsit fennhéjázó, magabiztos stílust. Emlékszem, hogy egyszer Bukarestben a Pénzügyminisztériumban, miután dicsekedtem sikereinkkel, elpanaszoltam, hogy a semmiből csináljuk a díjnyertes előadásokat, mert nincs egy vasunk sem. A színészek tiszta hazafias munkából fizetés nélkül dolgoznak, szinte nincs mit egyenek. Megvolt a dumámnak a hatása. A pénzügyminisztértől nem kevesebb mint négy-millió lejt vágtam ki, amit itthon szabályszerűen kiosztottunk, fizetés formájában. Bukarestben igazat mondtam, mert volt olyan időszak, mikor három hónapon keresztül tényleg egy árva vasat sem tudtunk fizetni, de nem hagyta el a színházat senki. Karácsonyra mindenki disznót vágott. Én az embereimért sokszor tényleg cseleztem, diplomatikusan szövegeltem, de az előadások a határidőre a közönség elé kerültek. Sűrűlódások voltak, de a meló, az ment, a közönség estéről estére megtöltötte a Kultúrpalota hangversenytermét. A függöny időben pontosan szétment, a siker sohasem maradt el. Az 1959–60-as évadban 15 bemutatónk volt, mindennap volt előadás, néha kettő is. Éreztük, hogy ez a kisváros megszerette a színházat. Boldog voltam, hogy egy ilyen együttest vezethettem.

Köszönettel tartozom önöknek, minden vásárhelyinek és minden erdélyi nézőnek, mert turnéztunk is, még hozzá keményen, vagonokban laktunk, és a hazaiból kosztoltunk, de megérte. Köszönöm, hogy nem felejtettek el, köszönöm szépen, hogy meghallgattak.”

(Lejegyezte Csifó János, a kikoszarozott rádióriporter)

*

TARTOZOM EGY VALLOMÁSSAL

Tallóztatás egy életpályából

Itt a legelején elmondom, hogy nagyszüleimet előbb magyar, osztrák-magyar, utána román, végül ismét magyar állampolgársággal tüntette ki a történelem, de reformátusként, román halotti bizonyítvánnyal szenderültek jobblétre. Szüleim magyarnak születtek, majd Trianonban románna keresztelték, Bécs visszaadta református magyar hitüket, majd Párizsban kikiáltották őket ismét román állampolgárokká, s úgy vonultak ki a marosvásárhelyi sírkertbe...

Jenő öcsémmel már csak háromszor forgattunk állampolgársági köpenyeget, az elsőt Carol király szabója – bukaresti, a másodikat Horthy Miklós szűrszabója – bécsi, míg a harmadikat Mihály király szabta ránk – párizsi divatlap szerint. Még a mai napig azt viseljük. A negyedike valami brüsszeli udvari szabó vett méretet rólunk, és hogy mikor hívnak próbára? Annak csak a magasságos, Fennvaló a megmondhatója...

Ez úgy hangzik, mintha ilyen messze földön kerestük volna magunknak az új köpenyeget, pedig csak a szabókat cserélgette fejünk fölött az idő... Szépapáimtól kezdődően, családunk szűkebb értelemben vett szülőföldje abban az alig 80 kilométeres átmérőjű körzetben helyezkedik el, ahol Küsmöd, Mezőbergenye, Szászmedgyes és Marosvásárhely fekszik.

Szászmedgyesen, a Sztás malom utcában, 1935. január 28-án láttam meg a napvilágot, apám örömeiben és holmi ünneplések folytán csak 31-én kapott észbe, hogy az örömködéssel még nincs elintézve az anyakönyvi hivatali teendő, így hiába állította, hogy 28-án és Jánosnak születtem, a hivatalbeli román tisztviselő csak azért is Ioan nevet adott nekem és 31-ét írt születésnapom gyanánt. Merthogy *így írta a regula. Itt nincs János, csak Ioan, ma pedig 31-e van és punctum.* Kardoskodott a domnu jegyző. Így az igazi születésnapomat 28-án tartom, de hivatalosan csak 31-én születtem.

Az első nudista fotómat ma is a családi albumban őrzöm, akár csak azt a fényképfelvételt, ami akkor készült, amikor másfél éves koromban vérhast kaptam, hogy legalább egy utolsó hevenyészett családi felvételen maradhassak meg emlékként a családnak, ha már az Úr elszólít. De az Úr kifelejtett a névsorolvasásnál, így aztán lassacskán felcseperedtem szüleimet boldogítva. Jenő öcsémet 1936. szeptember 23-án Máriuca bábaasszony segítette erre a világra, akár csak engemet. Legnagyobb bánatunkra 73 éves korában hunyt el közúti balesetben.

Alig lettem ötesztendős, öcsém négy, amikor az 1940. augusztus 30-án aláírt bécsi döntés alapján Észak-Erdélyt visszacsatolták az anyaországhoz, és a román Vaskaróda véres atrocitási hulláma elindult, ami a magyarokat, zsidókat és szászokat sújtotta. Így Szászmedgyesen, bennünket is. Miután a Baráttelki úton apám cipésműhelyének kirkáját, címtábláját összetörték, még azon éjszaka fáklyát dobtak a házunkra. Nem maradt más hátra, mint a *földönfutás*. 1940 szeptemberében tucatnyi magyar család menekült Szászmedgyesről Marosvásárhelyre. Édesanyám útlevelet szerzett a csendőrségen. Sebten mindent felpakoltak apu barátjának, Iván bácsinak a kisméretű Ford teherautójára, és lassan elindultunk Dicsőszentmárton át Marosvásárhely felé. 1940. szeptember 6-án Vidrászegen, a román határőrségen az útlevélre ráütötték a *kilépett* román bélyegzőt, majd 1 kilométerrel odébb a nyárádtkői magyar határőrök ráírták azt, hogy *be-lépésre jelentkezett 1940. szeptember 6-án*.

Az útlevélben szerepelt Csifó János, a családfő, Csifó Lujza, az édesanya és az 5 éves János meg a 4 éves Jenő neve. Mi gyerekek meg édesanyánk a sofőr mellé ültünk, apám és nagybátyám a kaptafák, szerszámok és szekrények között szorongott. Később mesélte édesapám: ahogy a román határon átgördült a teherkocsi, az egyik kaptatos határőr a kocsi után lőtt, s a lövedék abba a ruhásszekrénybe fűrődött, amelyben egyik útlevél nélküli barátjuk lapult, szerencsére csak a deszkaszilánkok hulltak a fejére, egyéb baja nem esett. Anyukánk jóvoltából még ma is őrzöm az útlevelet, amit jószántunkból és nem üldöztetés miatt kértünk és kaptunk.

Marosvásárhelyen az akkori Bernády György a mai Iuliu Maniu utcában béreltünk ideiglenes lakást, cipésműhelyt a Széchenyi téri plébánia épületében, majd mint kollégista már a Ritz telepről jártam

iskolába. Ott látott napvilágot a kormányzó úr születésnapján legkisebb öcsém, akit aztán Miklósnak kereszteltünk, így négy éven át minden július 18-án születésnap, december 6-án névnap ajándécsomag érkezett Miklós öcsém címére – Ő főméltósága parancsára. Lujzika húgom, akinek kedvenc bátyuskája voltam, 1944-ben a saját neve napján született... és sajnos, akkor kísértük utolsó útjára, amikor Vásárhelyen a hodákiak 1990. március 19-én pogromot rendeztek.

Már 1940 őszén beíratk Jénővel a Sándor János (mai nevén Dózsa György) utcai 2-es számú óvodába, ugyanott végeztem az első elemi osztályt, majd a Református kollégiumban folytattam. A II. világháború keletről nyugat felé hozta a frontvonalat, itthon egyre erősödött a háborús széljárás. Közben 1944. szeptember elején újabb menekülés. A II világháború hadszíntere közeledett Marosvásárhely felé és a Ritz-fürdő szemközti füzesében messzehordó ágyúkat állítottak fel és futóárkokat ástak, így a teljes Ritz telep lakosságát, kutyástól-macskástól, a belvárosi pincékbe helyezték el, csak katonai járőrök sétáltak a lakatlan házak között. Azonban édesanyámmal minden este hazalopóztunk egy-egy veder moslékkal, hogy a disznót megetessük s a tyúkoknak enni adjunk. A vasúti töltésen lapulva vártuk, hogy a járőrök elhaladjanak, s a hátuk mögött beosonhassunk az udvarra.

Közben a németek felrobbantották a Maros-hidat, a vasúti hidat a Poklos-patakon, és az összes patakhidat a Villanyteleppel együtt. Ez az etetési akciónk mindaddig sikerült, amíg szeptember 23-án meg nem jelentek az orosz és román csapatok a főtéren, az előőrs gyalogosan vonult végig a Széchenyi téren. Mi pedig a kapurészen át néztük a bevonulást, másnap már kis szekéren haza is költöztünk. Harmadik nap éjszaka három pufajkás, dobtáras gépfegyverekkel felszerelt orosz katona ébresztett fel mindnyájunkat Anyám lámpát gyújtott, ők villanylámpájukkal átkutatták a pincét, a padlást, a szekrényeket és egyre csak azt hajtogatták, hogy *gygye fasiszti?* Hol vannak a fasiszták? Mi reszketve bújtunk anyánk mögé, aki ölében szorongatta a hat hónapos kishúgunkat és folyton csak azt mondogatta kétségbeesetten, hogy nyet fasiszta, nyet fasiszta... Apámat és nagybátyámat a falnak szorították és fasisztázták őket, mire apámék csak annyit nyögtek ki, hogy mi magyarok vagyunk. Az egyik megérthette, mert rögtön rávágtá: *Á vengerszki... vengerszki*, és még mondogattak egymásnak valamit. Utána elengedték őket, végül elköszön-

tek nagy *doszvidányászással*, és utána megpróbáltunk újra elaludni. Másnap már a Ritz-fürdő jobb partján a berekben az ágyúknak csak hűlt helyét találtuk, de találtunk ágyúgolyót meg üres lövedéket, amit boldogan hadizsákmányként magunkkal vittük, és a Maros ságójának arasznyi vizén haza meztlábaltunk. A szétszerelt ágyúlövedék belsejéből kiszerelt makaróniszerű „sziksíd” egyenként meggyújtottuk és a szikrázva égő csövecskét csillagszóróként a magasba röpítettük. Nagyon élveztük, akárcsak a kézifegyver töltényéből kiszerelt puskaport, amit újságpapírba csavarva gyújtottunk meg és füstölve lángoló bombaként azt is eldobáltuk. Nem volt veszélytelen, ám a kilencéves kamasz bátor, de tudatlan volt. Csakhamar elterjedt a hír, hogy egy Krika nevezetű gyerek megpróbált egy kézigránátot szétszerelni, ami közben elrobbant és a bal lábát, a jobb karját és a bal szemét elvitte. Később iskolatársunk is volt, aki mankóval közlekedett, de elvégezte a nyolc osztályt pénzügyi szakközépiskolában.

Csonka évvel folytattuk a Református kollégiumban és miután az új rendszerben harmadikos felsős voltam 1948-ban, a tanügyi reform idején, és mindegyik negyedikes és harmadikot végzett diák az új rendszerű középiskolába felvételizhetett, így én a Pénzügyi Szakközépiskolába iratkoztam. Dr. Kiss Géza osztályfőnök és szocialista közgazdaságtan tanárunk mellett franciát tanított az a Farczady Elek, aki könyvtárosként később felfedezte az Ötödik Magyar Nyelvemléket és Marosvásárhelyi sorok címmel jelentette meg.

Csodálatosak voltak a vakációink, a küsmödi meg a harasztke-reki nagyszülőknél nyaralgattunk, de mindenünk volt a pallóval megépített Ritz-fürdő. Többet ültünk a vízben, mint a parton, vízilabda, csónak, itatás, bombaugrás volt a főattrakció, amivel a pallón napozó nőcikékre zúdítottunk egy-egy nagy adag vizet, s csuromvizes lett a napozó, a lepedő, meg az olvasnivaló. Amikor egyik forró augusztusban, kerékpárbaleset következtében, gipszet kapott a bal lábam, fürdőgatyában, gipszes lábbal kibicegtem a strandunkra, lesegítettek a pallóra és ott izzadtam a napon. Végül Édúard és Szörös barátom megszántak, megfogták a két lábam és fejfel lefele a felsőtestemet belógatták a vízbe – de csak a gipszemig –, és 40-50 másodpercig víz alatt tartottak. Csak akkor húztak vissza, amikor kezdem rángatni a jobb lábam, de azért meg is itattak. Ezt aztán menetrendszerűen megismételtük. Változatos ugratásokat találtunk ki.

Valójában *kalózádiósként* fogtam először mikrofont a kezembe. Akkor, amikor már a Kossuth Rádióban divatba jött a *Szívküldi*, a *futballmeccs-közvetítés*, a *Rádiókabaré*, amelyeket boldogan és rendszeresen hallgattam havereimmal együtt. A *kalózádiózást* 1951-ben követtem el. Mégpedig *bemondói és operatőri* kettős minőségben. Ugyanis azt ötöltem ki, hogy egy hamis rádióüzenettel meg kellene tréfálni Szörös barátunkat, aki azon a nyáron *hótszerelmesen* tért haza a málnásfürdői nyaralásról. Az ötletet tett követte. A közös barát az ezermester Göbbel Édi egy rossz telefonból kiemelt és fakanálra drótozott egy mikrofont. Azzal felmentem a padlásra, egy olyan hosszú kábellel, amivel a konyhában levő rádióba lehetett csatolni a mikrofont. Ebbe mondtam a szöveget, mint *kalózbemondó* és ugyanazt a mikrofont tartottam a kurbilis lemezjátszó hangszórójához, amelyen aztán megszólaltattam a „*Csak egy kislány, van ezen a világon...*” kezdetű szívhez szóló Maros menti *világsláger*t. Megtartottuk a mikrofonpróbát, minden pazarul sikerült. Megérkezett Jóska, ő is letelepedett a rádió mellé és hallgatták a *szívküldit*. Édi barátom egy adott pillanatban észrevétlenül megrándította a mikrofon kábelt. Ez volt a jel. És a rádióban kezdődött a „*műsor*”:

– Kedves hallgatóim – szólaltam meg a padláson – a Kossuth Rádió *Szívküldi* műsorának most következő közkedvelt nótája Tordáról Marosvásárhelyre száll. Kissé megkésve bár – de annál nagyobb szeretettel – köszönti Marosvásárhelyen a Martinovics utca 194. szám alatt Szörösi Jocót Tordáról az a kicsi barna lány, aki nem tudja feledni a málnásfürdői szép napokat. És most következze a dal... Indult a patefon, Jocó pedig könnyezve, nagy áhítattal hallgatta végig a *szívküldi* nótát. Miután lejárt a szám, egy mozdulattal visszakapcsoltam az Új utcai patefont a Kossuth Rádióra, ott pedig – igaz, hogy egy mondat közepétől – de folytatódott a *szívküldi*. Blazírt képpel lemásztam a padlásról, de Szörös majd agyon vágott, hogy épp a *szívküldi* alatt kószáltam valamerre, pedig az egész Nagy Magyarország hallotta azt a nótát, amit Tordáról küldött az a kicsi *naccsága*. Ordítva megragadta a vállamat:

– Nem felejtett el az a kicsi barna, érted ember? Janesz, gyere facsarjunk egy levelet, te vagy az írástudó! A kalózádiózás azzal ért véget, hogy Jocó tárzáni üvöltéssel kiadta a jelszót:

– Porradémusz! Irány a Ritz-fürdő egy hordó sört a diófák alá!

Először a hecc kedvéért vettem kezembe a mikrofont – hét esztendővel a vásárhelyi rádió indulása előtt... Már 1952-öt írtunk. A két párhuzamos osztályban 66-on érettségiztünk, több mint harmincan a Magyar Autonóm Tartományhoz tartozó Székelyudvarhelyen, tehát a marosvásárhelyi Szentgyörgy utcai, volt Sancta Maria zárda épületében ejtették meg a kinevezésünket.

Türelmetlenül vártuk az eredményhirdetést, az udvarhelyi pénzügyiesekkel közösen, hiszen az akkori Magyar Autonóm Tartományban létezett Székelyudvarhelyen is hasonló iskola és a tartományi Pénzügyi főkorifeusok, meg a bankigazgató döntött a sorsunk felől. Elérkezett a lista kifüggesztése és amelyről leolvashattuk, hogy kit hova helyeztek. A nagy tolongásban csak annyi időm volt, hogy a lap alján elolvashattam: hogy Csifó I., Marosvásárhely Pénzügyi Osztály. Nagyot ugrottam örömben, hogy Vásárhelyen maradhatok és hagytam nézelődni a többieket. Akik itthon maradtunk, nagy örömmünkben gyorsan beugrottunk az Izrael sarki kocsmába egy rumra, majd visszatértünk vigasztalni azokat, akik a csiki, a gyergyói, a kézdivásárhelyi vagy Maros rajonokhoz kerültek. Ismét végignéztem a lista alján a nevemet, és csak akkor látom a következő lap felső oldalán, hogy még egyszer megjelenik a nevem, Csifó Ioan: Gyergyó rajon, Pénzügyi osztály. Ismét ránéztem az első lap aljára és ott olvasom, hogy Csifó Ilona. Első olvasatom felületesnek bizonyult, mivel az hittem, hogy más Csifó nem létezik, annyira ritka név az enyém, hogy a továbbiakban egyáltalán nem érdekelt az ügy. Ilona Székelyudvarhelyen végzett és... Akkor jött mellém vigasztalni Sükösd Marci és Antal Bandi, akiknek ugyancsak Gyergyószentmiklósról szolt a kinevezés, akkor viszont bánatunkban és a jövőnkért ugrottunk vissza az Izrael sarkára vigasztalódni. Azon elméldkedtünk, hogy mégis létezik protekció. Egy udvarhelyit behelyezni Vásárhelyre és egy vásárhelyit kihelyezni az istenháta mögötti Gyergyóba? Később értesültünk arról, hogy Ilonkát, egykori pártfogója egy év után feleségül is vette.

Hármasban utaztunk Gyergyószentmiklósról. Már vártak. Albérletet találtunk egy özvegyasszonynál, aki tinédzser lányával élt, a Kantinban étkeztünk kedvezményes áron, fát vásároltunk, ami korán elfogyott. Olyan hideg volt a szobánkban, hogy nagykabátban feküdtünk le és magunkra borítottuk a perzsaszőnyeget, de még úgy is fáz-

tunk, ami nem volt nagy csoda, hiszen reggelre a mosdótálban befagyott a víz. Akkor kezdtük lopni a fát a pénzügyi hivatal pincéjéből, ugyanis a háziasszony lakat alatt tartotta a fáskamrát. Esténként szánkón húztuk haza a csutakokat, azzal tüzeltünk a dobkályhában, ami reggelre mindig kihűlt. Három telet vészeltünk át, két másik székeljudvarhelyi kihelyezett pénzügyis lánnyal, akik nem meszsze laktak tőlünk. Közben leigazoltam a gyergyószentmiklósi, B-osztályos Spárták nevű jégkorongcsapathoz. Az akkori rajoni pártvezetés kötelezte a játékosok szabadságolását a bajnoki mérkőzések idejére, sőt edzőtáborba hívhattak, külön szálláson és kosztoson éltünk.

Három év és rengeteg közbejárás után hazakerültem Marosvásárhelyre a Maros rajoni Pénzügyi osztályra, ahol az adminisztrációs iroda főnöke lettem. Három ember munkáját irányítottam. A munkám abból állt, hogy a rajonban kiszállásra járó felügyelők rendelkezésére álló három kétkerekű bricskáról meg a három lóról gondoskodtam, szénát vásároltam, a járgányokat javíttattam és ellenőriztem a lovászunkat, aki a lovakat gondozta. Emellett az Ileana névre hallgató gépírónőt és az irattáros Bicsu bácsit.

Közeledett a katonai sorozásom ideje, megtudtam, hogy az egyetemisták a katonai kiképzést az egyetemeken végzik. Havonta egy hétfőn katonai oktatást kapnak. Ekkor határoztam, hogy megpróbálkozom a Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskolán. A felvételi vizsgám 1955 őszén sikerült. Huszonnyolcunkat vettek fel. Az első félévi vizsgán 28-an kerültünk az első évre. A félévi vizsgán tizenegyet eltanácsoltak. Év végén nyolcan maradtunk. Első éven az állami díjas Szabó Ernő, majd a népművész Kovács György volt a drámai gyakorlat katedrafőnöke, évfolyamvezetőnk Lohinszky Loránd, Tarr László, majd Nagy Imre és Csorba András volt, a beszédtechnikát Lantos Béla és Erdős Irma, a mozgásművészetet Éghy Gissza, színháztörténetet, az akkori rektorunk, Szabó Lajos – akit csak Bigának neveztek – tanított nekünk. Közben következtek az 56-os események, de már elkezdődött az oktatás.

Mindenképpen idekívánczik két emlékezetes esemény. 1956. október 16-án érkezett Marosvásárhelyre Tamási Áron az Állami Székely Színház színpadára, mint az Igaz Szó című szépirodalmi folyóirat vendége, és nagy revelációval ölelte meg egymást a néhai két osztálytárs, Tamási Áron és Tompa Miklós. Csodálatos székeljudvarhelyi

ténetet olvasott fel legújabb novellás kötetéből, melynek „A vadkan” volt a címe. Három hét múltán, 1956. november 4-én reggel 7 óra-kor Édesanyám felébresztett és a rádió mellé hívott:

– Gyere gyorsan fiam, mert Budapesten kitört a forradalom, a Kossuth Rádióból hallatszanak a fegyverlövések...

Másodéves hallgató voltam a marosvásárhelyi Szentgyörgyi Ist-ván Színművészeti Főiskolán. Addig csak a *Szabad Európát és Ame-rika hangját* hallgattuk, természetesen titokban. De miután már a Kos-suth Rádió is ontotta az információt, minden szabad percben a fej-leményeket vadásztuk.

Másodéven 1957-ben hetünknek sikerült a vizsga, de Komzsik Ist-vánt, Székely Ferit, meg jómagamat eltanácsoltak. Komzsikkal egy éjszaka a vizsga előtt bemásztunk az intézet leányhálójába, szere-nádot adni egyik lány hallgatónak. Kiderült és a rektor elé került az ügy, aki azzal bocsátott el, hogy nyugodtan vizsgázzunk, mert elte-kintenek az ügytől. A vizsgánkat „binével” végeztük, ami jónak ne-vezhető, de mégis egy szavazat miatt az erkölcstelennek nevezett tettünkért eltanácsoltak. Csorba Andrásnak, a harmadiknak nem volt ilyen bűne. Csorba András és Tarr Laci többször is azt tanácsolta az Oroszlánban való sörözgetés mellett, hogy adjunk be egy kérvényt a Rektornak, ígérjétek meg, hogy rendesek lesztek és *a Biga jószí-vű hapsi*, hajtogatta Tarr Laci, *visszavesz titeket, hiszen ő is lát va-lamit bennetek, egyébként még volt ilyen. Korcsmáros Jenőt is visz-zavették, csak kérvényezni kell.*

Nem kérvényeztünk, és beiratkoztunk a Bolyai Tudományegye-tem Magyar Nyelv és Irodalom karára.

Harmadévre szerettünk volna bejutni, de a sok tantárgyból kiírt különbözeti vizsga miatt nem fogadtak csak a másodévre, ott is kü-lönbözeti vizsga várt ránk. Belenyugodtunk és elkezdtük a kolozs-vári egyetemisták életét. Szállás a Salamon Ernő bentlakásban, men-za ugyanott. Aztán jött a törvény, hogy bukás esetén mindent fizet-ni kell. A különbözeti vizsgák miatt bukdácsoltunk a vizsgákon, kollokválásokon, így mindig *visszahívtak*. Következett az éjszakai vagonrakás, veradás, a lógós diákok mellék pénzforrása. Egy ideig, a vagányabb papnövéndékek révén becsempészték egy-egy vacso-rára a Teológia menzájára is. Itt lépett közbe Fortuna. Mivel kirú-gott *színisek* voltunk, a Bolyai Egyetem Diákszínjátszó csoportja

meghívott a társulatba és utána a Diákszövetség felajánlotta az ingyenes, úgynevezett *szuplis* menza jegyet, ami nem került pénzbe, rögtön főszerepekkel halmoztak el. Nagyhirű csoport volt, az országos vetélkedőkön mindig elhoztuk – egyéniben is – az ezüstöt.

1958-ban magam is Arany János Bajusz című, 240 soros vidám balladájával, 11 perces előadásban szerepeltem, amiért elnyertem a bentlakás könyvtárosi tisztjét, minek fejében ingyenes bentlakó lehettem. Jártuk Erdély nagyvárosait, a szörványvidéket a kórossal és a táncsoporttal, még a Zsil-völgyébe is eljutottunk egy kibérelt vasúti kocsiban. Az volt a pullmann szállónk. 10-15 napos turnét is tartottunk. Azelőtt Debrecenben is járt a diákegyüttes. A csoportunk rendezője Kóra Ilona volt, majd a Moszkvában végzett Szabó József, kit csak Ódzsának szólítottunk, egyébként Cserkaszov-tanítvány is volt. A kolozsvári Állami Magyar Színház rendezőjeként főleg szovjet darabokat vitt színre, szabadidejében, a Diákszínházban három szovjet darabot is rendezett, melynek az Arany János utcai aula volt a székhelye. Az elsőt, Afinogenov: *Másenyka* (Masenka) című színművét 1958-ban mutattuk be. Ebben Leonyid Boriszovics szerepét kaptam, Komzsik Pipi volt Okajemov professzor. 1959-ben Arbuzov *Tánya* című színdarabját vittük színre, ebben a Hermann szerepét kaptam. Végül 1960-ban Csehov: *Leánykérés* című vígjátékát mutattuk be Veszeli Évával és Kakassi Jánossal. Ebben Lomov Iván Vesziljevics szerepét alakítottam, állítólag szép sikerrel.

Kovács Levente pedig segédrendezőként működött közre. Megjegyezném, hogy Levente, aki évfolyamtársam volt, éppen a mi egyetemi kálváriánk fordított útját járta be, mivel a Bolyai elvégzése után Marosvásárhelyen a Színművészeti Intézet dékánja is volt, emellett rendezőként is sokat dolgozott a vásárhelyi Állami Magyar Színház, később csak Állami Színház, majd a Nemzeti Színház Tompa Miklós tagozatán. Évfolyamtársaimmal nagyon jól egyeztünk, évfolyamunkból 12-en vettek részt a színjátszó, tánc- és énekesoportban. Miklós Feri, Csiszér Mancsi, Fejér Laci, Józsa Pista, Sinkó Zoli, Matekovits János, Veszeli Éva, Hlavács Mária, Kovács Levente, Asztalos Enikő, Veress Zoltán, Csomafáy Ferenc, Péterfy Irén (aki börtönbüntetést is kapott az 1956-os események kapcsán) és még mások.

Az egyik Tánya-próbán készített riportot Muzsnai Magda, a Kolozsvári Tartományi Rádió riportere a *Diákszó* című rovat számára.

A rendező után a két főszereplőt, Tányát és Hermant szólította meg, Rusz Ilonát és jómagamat. Az adás után újból megkeresett Muzsnai Magda, és meghívott mint külső munkatársat a Diákszó rovathoz, amit el is fogadtam. Miután lányhangra is szükség volt a műsorban, megkérdezte Magdi, kit javasolnék bemondótársnak. Az épp ott sürgölődő Jászberényi Emesét javasoltam, természetesen őt még Vásárhelyről ismertem. Ő is örömezt elfogadta mesterünk meghívását, és tulajdonképpen akkor nem is gondoltuk, hogy így mindketten kimondatlanul is, örök hűséget fogadtunk a rádiózással, de erről bővebben később. Itt jegyezném meg, hogy a Bolyai Tudományegyetem fejlécet a Tánya-bemutató plakátján kötelező módon Babeş–Bolyai Tudományegyetem fejlécre kellett cserélnünk, igaz, hogy szintiszta magyar nyelven.

A fejlécet később kétnyelvűre változtatták, ugyanis ezt megelőzően bekövetkezett 1959. február 24-e. Szünnapot rendeltek el a Bolyai egyetem minden karán. Minden hallgatónak saját tantermében kellett jelentkeznie egy ívpapírral és írószerrel. Reggel nyolckor az egyik IMSZ-titkár, egy tanársegéd egy bőrkabátos, ismeretlen tag kíséretében végigment a padsorok között, és egy papírlapot raktak minden hallgató elé. A stencilezett lapon a Román Népköztársaság alkotmányának 22. paragrafusát olvashattuk, ami a nemzeti kisebbségek jogainak biztosításáról szólt. Az IMSZ-titkár határozott hangon felszólított: nem kéri a teljes alkotmány bemagolását, de ezt a paragrafust úgy fűjjük még álmunkban is, mint a vízfolyást. A bőrdzsekis, piros nyakkendő alak kikísérte társait, és kulesra zárta az ajtót, majd felült az asztalra, és annyit mondott magyarul, hogy ha van kérdés, csak tegyük fel bátran. Senkinek sem volt kérdése. Némán bámultuk a 22-es paragrafust, már éreztük a 22-es csapdájának szellemét. Délben kaptunk egy óra ebédszünetet, ami abból állt, hogy a menzáról egy nagy kosár hideg kaját, no meg ásványvizet hoztak. Vacsoraideig még elmélyülhettünk az alkotmányban. Utána szabadon hazamehettünk. Akkor kezdtünk suttozni arról, hogy ez milyen összefüggésben áll a másnapi diákházi nagygyűléssel?

Másnap délelőtt beteltek a Farkas utcai Diákházba, ahol a színpadon 30-35 tagú prezídium trónolt, felismertük a diákszövetségi és az IMSZ-titkárokat, a Bolyai Tudományegyetem dékánjait, Szemlér Ferencet, a Kolozs, tartományi, városi pártaktivistákat, bukaresti kül-

dötteket, Atanasiu Jora tanügyminisztert, Nicolae Ceaușescu Ion Iliescu mellett. A köszöntőbeszéd után rátértek a tulajdonképpeni fő napirendi pontra, mégpedig arra, hogy az egyesített Babeș-Bolyai Tudományegyetemen együtt tanulhatunk a román hallgatókkal. Szinte zavartalanul, némán magunkba roskadva hallgattuk végig a felszólalásokat. Ceaușescu szövegében a nemzetiségi megoszlást taglalta, és hangsúlyozta, hogy a RNK-ban egymillió-hétszázezer magyar anyanyelvű román állampolgár él, amikor a kijárat mellől Nagy István, kommunistaként nyilvántartott munkásíró baritonján bekiabált: *doi milioane, kétmillió!* Ceaușescu odapillantott, és nyomatékosan megismételte, *egymillió-hétszáz!* Nagy István újból kijavította a szónokot, amaz csak legyintett egyet, és az egymillió-hétszázal folytatva felszólalását. Pattanásig feszült a hangulat a teremben, de az ifjúsági vezér végigmondta beszédét. Valamennyi felszólalás után a prezídiumban kezdődött a taps, és a minden széksorba beépült aktivista elvtársak folytatták lelkesen és erőteljesen, miközben könnyökükkel noszogatták a diákokat a tapsra... Íme a prezídium.

Az csak természetes, hogy teljesen lesújtott bennünket a Bolyai tulajdonképpeni megszüntetése, a román nyelv és irodalom előadásainak együttes hallgatása. A román osztályok lányai, fiai örültek az új arcoknak, még köztünk is felébredt némi érdeklődés a másik nemű hallgatók iránt, sőt – amit a politika alattomosan kiokumulált a beolvasztás érdekében – komoly és elvértve örökös kapcsolatok is létrejöttek. Ám de csak össze-össze dobtunk néhány lejt és a Vak Cimbalmosban vagy a Három tetű című köpködőben, fél deci rummal a kezünkben, a teológushallgatókkal komolyan kielemeztük ezt a történelmi eseményt. Végigragtunk a kolozsvári magyar egyetemet, egymást túllicítálva kerekítettük ki, hogy azt az egyetemet tüntette el a diktatúra Ceaușescu és Ion Iliescu vezetésével, amit 1581-ben Báthory István erdélyi fejedelem alapított a jezsuita kollégiummal, melyet Gergely pápa felsőbb rangra emelt, és három évszázaddal később, 1880-ban megnyithatta kapuit a Ferenc József Tudományegyetem. A második világháború és a párizsi békeszerződés után, mivel Erdély is Románia fennhatósága alá került, Mihály király 1945. május 29-én aláírta az addig ideiglenesen Szebenben székelő egyetem Kolozsvárra való visszatelepítését Bolyai Tudományegyetem néven. Bár Gheorghiu Dej eleinte – ha fogcsikorgatva is – betartott néhány al-

kotmányos passzust. Magyar Autonóm Tartományt, magyar színházakat, Színiakadémiát, irodalmi és napilapokat engedélyezett, de hovatovább elkezdődött a magyartalanítás. Az utcanevektől kezdve, kultúrintézmények kétnyelvűsítésén át, a területi újraszervezés ürügyén megszüntette a Magyar Autonóm Tartományt. Az ipargazdaság arányos fejlesztése okán olyan hatalmas gyárakat és intézményeket építettek a magyar többségű településeken, hogy moldvai, regáti munkaerő betelepítésével javítsák a román nemzetiségű lakosság arányát, és az a magyarok aránya fölé emelkedhessen.

Persze az ilyenszerű poharazgatás közben csak magunkban lázadoztunk, hiszen az a bizonyos zabszem az altestünkben sem férhetett el, mert a szeku vigyázó szeme és füle mindenhová elért. Így az 56-os események következtében több társunk börtönbe került. De az öt tanév végén csak sikerült magyar nyelv és irodalom tanári diplomát szerezni. A kihelyezéseknél csak a magyar tanárjelöltek kerülhettek magyarlakta vidékekre. Az orvosok, műszakis magyar anyanyelvű végzősöket diploma elvesztése terhe mellett Moldova, Olténia legtávolabbi sarkába helyezték. A román anyanyelvűek főleg erdélyi magyar településeken kaptak katedrát. A cél itt is nyilvánvaló volt. Beolvasztani...

Nem fogadtam el a Maros megyei Bordos falusi nyolcosztályos iskolához való kinevezésem, pedig a diploma elvesztése fenyegett. Nem államvizsgáztam, csakhogy a Marosvásárhelyi Rádiónál dolgozhassam, ahol nagyon szívesen, de szigorú feltételek köntösével fogadott az akkori igazgató, Oroján Sándor – akit a felső vezetés hivatalosan csak Oroian Alexandruként ismert –, aki kétnyelvű főszerkesztőként jól végezte dolgát a kétnyelvű rádiószerkesztőségben.

Egy kiegészítő vallomás

Még alig voltam második elemista, amikor először közelről is megláthattam és megérintettem egy telepés, hordozható rádiót a Poklos-patak partján, amikor egy kiskatona a nehéz vaspántos láda cipelése közben kis szünetet tartott, s bekapcsolta a készüléket. Nagy szemeket meresztettem, amikor megláttam a rádió zöld varázsszem-

ét, amint hunyorgott, meg a világító keresőskálát. A kiskatona valami antennafélét húzott ki a készülékből, s megszólalt a láda. Cigányzene szólt cincogva, aztán egy férfihang a *Darumadárt* énekelte. Miután véget ért a zeneműsor, egy férfihang bejelentette: *Dankó Pis-ta énekelt. Itt Budapest egy... És most tisztelt hallgatóság, híreket mon-dunk a következő sorrendben, előbb magyarul, majd németül, szerbül, horvátul, románul, szlovákul, végezetül rutén és cseh nyelveken.*

Közben a rádió köré sereglett még néhány, magamfajta kíváncsi, mezítlábas kölök. Csak bámultunk és hallgattunk, és azt próbáltuk meglesni, hova bújhatott el a beszélő bácsi abban a ládában. A kiskatona nemsokára kikapcsolta a telepes vevőgépet, helyére csúsztat-ta az antennát, majd vállára emelte a ládát, és elindult az utcán, mi pedig egészen a Tank-kaszárnya kapujáig kísértük. Az élmény sokáig élt bennem, csupán az bosszantott, hogy a barátaim sehogy sem akarták elhinni, amit láttam és hallottam az első utcai rádióhallgatáson.

Néhány év után elszaporodtak a rádiókészülékek, már nem csodálkoztunk a rádión, legfennebb csodálattal hallgattuk a háztetők fölé szerelt réz kábel antennához kapcsolt rádiókészülékeket. Miután már kezdett presztízsé válni a rádió, apám feltette a költői kérdést:

– Te Lujzi, épp egy úri cipésznek ne legyen rádiója? Másnap ha-zaállított egy hatlámpás, varázsszemes *Telefunkennel*. Ezek után sza-kadatlan bömbölt a rádió, a cimborák hada két fürdőzés között, vagy pirkászás, galambászás helyett leheveredett a szőnyegre, és rádiót hallgattunk. Mindent, amíg a műsor tartott. Zenét, vízállásjelentést, híreket, de már 1942. május 3-án délután 5 órakor a rongylabda-bajno-kok Budapesten feszülten várták Pluhár István és Legényei József hangját, akik Budapestről egyenesben közvetítették a 35. magyar-német labdarúgó-mérkőzést. Akkor 8:1-re nyertek a németek. Egyéb-ként a vásárhelyi Székely Szó rádióműsorából szereztünk tudomást a nagy mérkőzésről. Sajnos azonban esténként egyre gyakrabban sza-kitották meg a műsort, és hallhattuk a bemondó vészjósító hangját: *Légiriadó! Légiriadó! Baja, Bácska, Maros, Torda, vigyázz! Achtung, achtung Liegerjam!* Közben hátborzongatón ordítottak a légiriadó kezdetét jelző szaggatott rövid szirénázások. Légőfelszereléseket meg a csatos üveg szódavizet vettek magukhoz a felnőttek. Minden fényt kioltottunk, és a sötétben a szomszédokkal együtt levonultunk a Ma-ros partján ásott légioltalmi gödörbe. Leültünk a fapadra, pokróc alá

bújtunk, a felnőttek beszélgettek, a férfiak pedig kihasználták a sötétséget, és sutyorászva adogatták a csatos üveget egymásnak, s hallgattuk, amint nagy magasságban az angol bombázók elvonultak a város fölött, fontosabb célpontok felé. Nagymamám jegyezte meg nagy sóhajtván:

– Jó találmány ez a légioltalmi gödör, mert ha eltalál egy bomba, akkor már senki sem kell más gödröt ásson nekünk... Aztán ismét felbúgtak immár a folyamatos hangú szirénák, ami a légiriadó végét jelentette. A jelenet akkor is megismétlődött, amikor hajnalban a bombázók visszarepültek fölöttünk. Csak hazafelé menet derült ki, hogy mi is volt a csatos üvegekben akkor, amikor nótára fakadtak a férfiak. Utána visszakapcsolták a rádiót, és hallgatták, hogy hol mit műveltek az ellenséges bombázók, kinek milyen veszteséget jelentett a légitámadás, hány gépet lőttek le, hány bomba, és hogy hol robbant?

Miután a *dicsőséges Szovjet Hadsereg* felszabadított bennünket a demokrácia és az igazság jegyében, 1945-ben mindenki lepecsételve be kellett szolgáltatson mindennemű rádiókészüléket a rendőrségre, hogy ne hallgathassa a civil népség Londont és Washington, ahonnan *az ellenséges uszító kapitalisták beszéltek a békés szocialista tábor dolgozó népéhez és megzavarták őket a sikeres újjáépítésben...* 1949-ben csak néhányan kapták vissza a rádiókészülékeket, ugyanis a beszolgáltatott állomány fele eltűnt. *Az itt bujkáló fasiszták kirabolták a rendőrséget. De a nép haragja majd megmutatja a gazembereknek – elvtársak!* Hangzott a hivatalos válasz.

Miután Kolozsváron, drága jó Muzsnai Magda végleg elcsábított a mikrofon világába, diákriporterként Sigmond Pista barátom helyét foglaltam el a Rákóczi úti Diákszó mikrofonja mellett, majd mindezenként hangos riportokat, írott jegyzeteket kértek tőlem, nemcsak a diákéletből, de a termelésből, kultúrvilágból egyaránt. Ötödéves koromban magához hívatott – a Rațiuvá keresztelkedett – Rácz elvtárs, a Rádió igazgatója, aki nagy múltú illegális harcosként került a rádió élére, kétnyelvűsége révén. Ő ajánlotta fel, hogy ne válasszam a katedrát, riporterként maradjak Kolozsváron, úgy látta, hogy megvan a képességeim, kár lenne elsüllyedni egy falusi iskolában. Ám a szívem hazahúzott, megköszöntem az ajánlatát, és udvariasan visszautasítottam, meggyőzve arról, hogy az én helyem otthon, Marosvásárhelyen van. Megértette, azzal a kikötéssel, hogy ajánljak ma-

gam helyett egy kolozsvári végzős diákot. Mivel Józsa Pista barátom tollából már többször jelent meg írás a kolozsvári *Igazságban*, az *Utunkban*, így lett a néhai évfolyamtársamból rádióriporter.

Közben Muzsnai Magda másik felfedezettjével, Emesével a rádiónál inaskodtam a vakációkban Vásárhelyen. Az első *mikrofonpróba* után, negyven évig nekem is kezembe adatott a mikrofon. Külsős-ként Aczél Feri, majd Soós Árpád keze alá kerültem, s tervszerűen jártuk a terepet. Vincze Ferenc szerkesztőségi főtitkár – aki egykoron orosz nyelvtanárom volt a pénzügyi szakközépiskolában – barátként igyekezett munkát adni. Így fedezte fel a gyermekműsor szerkesztője, Lázár Éva, hogy aránylag jó *meseolvasó* vagyok. Imádtam mesét olvasni. Sőt megszerettem a mesejátékokat, magam is dramatizáltam meséket, gyerekregényeket. Havonta egyszer kaptam némi tiszteletdíjat. Szüleim segítettek. A munkatársak elég hamar megszerettek. Néha megkérdezték, hogy a fenébe nem izgulok, nem látnak rajtam mikrofonlázat. Pedig volt, csak szemérmesen titkoltam. Fazi meg is jegyezte egy őszinte pillanatában, hogy: – *Te Ficcs, neked könnyű, mert te úgy beszélsz, érted apámé, mintha nem is lenne mikrofon a kezében...* Ezt elismerésként nyugtáztam. Valójában nem nagyon dicsérgettük egymást, kivéve az egyik szerkesztőségi főtitkárunkat, aki az első hangos anyagának felvétele után nyomban kijelentette, hogy őneki a rádiónál nincsen ellenfele. Már akkor érződött magabiztosságán, hogy őt bizony nem akárki, hanem az ő falubelije, maga a megyei elsőtitkár elvtárs helyezte a rádióhoz. Bevallása szerint, amikor az illegalításban bujkált az esztenákon, akkor egy inget viseltek. A mikrofonlázat hamar leküzdtem. Alanyaimat nem bombáztam kérdésekkel, megpróbáltam beszélgetni, helyzetbe hozni őket, amitől ők is természetesebbek maradtak. Akkor éreztem magam igazán jól, ha a mikrofon előtt – persze, ahol a téma megengedte – sikerült megnevetetni alanyaimat, hagytam anekdotázni az idős embereket, szabadon beszélni, csak a legvégső esetben írtam le a beszélgetőpartnereim szövegét, mert tudtam, éreztem, hogy a riportalany felolvasott szövegénél hamisabb hang nem létezik...

Végre, kétévi külső munkatársi viszony után, 1961 decemberében a munkakönyvemben a *pénzügyi adminisztrátor* hivatás után megjelent a *rádióriporter* beosztás. Belelendültem a rádiós munkába. Közben családot alapítottam, megszületett Enikő és Réka lányunk, kik-

nek ma – mellesleg – négy unokát köszönhetek: Örsit, Boglárkát, Árpádot és Mártonkát. Ifjúsági műsort szerkesztettem, Ipari Krónikát, tényfeltáró riportot, interjúkat, riportsorozatokat, úti jegyzeteket, többórás adásokat készítettem, a legkülönbébb témákban. Minden izgatott, ami élt és mozgott. Állandóan az lebegett a szemem előtt, hogy minél több értékes, esetleg mellőzött személyiség hangja, színházi és eredeti zenefelvétel kerüljön műsorba, utána pedig megőrzésre a szalagtárba, lehetőleg örökre. Így indítottam a *Megy a magnót*, de állandóan kacérkodtam a humorral is, ami csak nagyon elvétve jelentkezett a Vásárhelyi Rádió műsorában. Előbb humoreszkeket írtam és olvastam fel. Majd miután Komzsik Pista is – akivel együtt kezdtük a színiakadémiát, ahonnan egyszerre tanácsoltak el, majd együtt szenvedtük meg a kolozsvári diákeveket – a rádióhoz került örökös külsősként, együtt kezdtük el a kabaréműsorok gyártását.

1963 áprilisában rukkoltunk elő egy április elsejei kabaréműsorral, az *Utazik a világ* című összeállítással. Az újításunkat nagyszerűen fogadta a hallgatóság, csupán a vezetőség meg a cenzúra óvatoskodott, pedig nagy nevek közreműködésével készült az áprilisi tréfánk. Kőszegi Margit, Borovszky Oszkár, Magyarai Gergely, Tóth Tamás, Tanai Bella, Bács Ferenc mellett Bedő Ferenc és Lőrinczy Ica remekelt. Tarr Laci rendezte a műsort, és még dalbetétet is énekelt a csapat. Ezzel indult az első marosvásárhelyi rádiókabaré. Eleinte csak a volt tartományi területről gyűjtöttük a riportokat, később már a szomszédos megyékbe is ellátogattunk. Miután Vajna János és Lukács János létrehozták az Országjáró Műsort Nagyváradtól Temesvárig, Brăilától Iași-ig – régi nevén Jászvásárig, ahogy Szekeres Gerő műépítész még ma is kijavít – gyűjtöttük a riportokat. Vele a Műépítész Egyetemen találkoztunk Jászvásáron, no meg sok magyar diákkal. Hogy a Duna-deltába is eljuthassunk, rábeszeltük igazgatónkat – aki nagyon szerette a horgászatot –, hogy elmenjünk egy hosszabb kiszállásra saját kocsival és hajóval. Kászoni Zoltán jóvoltából minden halászflojtáéhoz tartozó hajóra ingyenes utazást és ellátást kaptunk, és előkelő, állami halásztanyán szállásoltuk be magunkat szinte egy hétre. Itt is találtunk magyarokat a marosvásárhelyi származású Kiss Botond ornitológus és a csikkarcfalvi Káruely személyében. Szép összeállítást kerekítettünk ki a Deltában Fazakas Sándorral és Vajna Jánossal közösen. Sok fénykép készült. Szép volt,

összekötöttük a kellemest a hasznossal. Bejártam a Duna-delta világát Fazakas Sándorral, Vajna Jánossal, Oroján Sándorral, Dâmboiu Rolanddal, a csodálatos világról is riportsorozatot készítettünk a rádiónak, akárcsak a román tengerpartról. Szinte minden évben készült egy tengerparti szombati magazin. Legutóbb 1985-ben jártunk Mamaián Ágoston Vilmos barátommal, aki nemcsak a vándormagnóban riportozott derekasan, hanem a kétórás magazinokban is remekelt. Emellett elmélyült dokumentumriportokat készített egykori meghurcolt honfitársainkkal. Egyszer úgy utaztunk le a tengerpartra vonattal, hogy ki-ki hazulról vitt magával elemózsiát, felszerelést, fürdőruhát és feleséget, mert valójában így tudtuk összekötni saját költségen a kellemest a hasznossal, és azt megoszthattuk a feleségekkel, nevezetesen Katicával és Gabikával, akik különben is nagyon jó barátnők voltak. Úgy gondoltuk, hogy ennyit megérdemlünk – természetesen saját Trabanttal és saját költségen.

Nemcsak a kolozsvári és a vásárhelyi rádióban jelentek meg riportjaim, egy idő után a Bukarestben működő központi rádió magyar adása számára is küldtünk hangos riportot. Emellett rendszeresen közöltem jegyzeteket, humoreszkeket a marosvásárhelyi *Vörös Zászló*ban, valamint a csíkszeredai *Hargita* nevű napilapban – zárójelben jegyzem meg, hogy 1974 februárjában a művelődési rovat egész oldalt szánt négy villámréfámnak. A *Művelődés*ben is kabaréjelenetet közöltem több alkalommal. A *Hét* és az *Előre* lapok rendszeresen közöltek írásaimból. A rendszerváltás után ma már csak a vásárhelyi Népújságban jelennek meg írásaim.

1990-ben kialakult a Magyar Rádió és a határon túli magyar rádiószerkesztőségek között a rendszeres csereakció. Nemcsak riportokat küldtünk a Magyar Rádiónak, de személyesen is részt vehettünk szakmai tapasztalatcseréken. Amikor először megjelentem a *Határtárok nélkül* szerkesztőségében, a bemutatkozás után Juhász Nagy Ágnes rám mutatott és felcsillant a szeme:

– Szóval te küldted többek között azt a gyergyói anyagot is, ami-
ben Köllő Pista bácsi olyan igazi, zamatos, székely tájszólásban és jópofán beszélt a hatyúkról s a medvékről... a gyergyói világról...

Kissé szokatlan volt számomra a fogadtatás, de őszintének éreztem azt az empátiát, amivel kezet nyújtott a kis vidéki riporternek Gecse Géza, Márványi Péter, Bözsöny Ferenc, akik épp ott időztek

a szerkesztőségi irodában. Megbeszéltük Gézával, hogy milyen típusú anyagokat várna, én meg néhány új témát ajánlottam a nagysikerű *Határok nélkül* műsor számára. A hivatalos adományok mellett többen megajándékoztak magnókazettával, egy-két tekercs dugi magnószalaggal meg szalagragasztóval, ami állandóan hiánycikk volt nálunk. Ezek apró figyelmességek voltak, de éreztük, hogy valami elkezdődött, mégpedig egy olyan barátság formájában, ami immár a határok fölött is összefűzött bennünket az anyaországgal. Rokonségleknek tekintetem minden szenvedélyes rádióst, ám igazi rokonlélekre bukkantam dr. Csíki Dénes személyében, az Archiv főosztály vezetőjében, aki szenvedélyének tartotta hivatali faladatát: *Minden értéket átmenteni az utódainknak.*

Magam is vittem a stúdiók közötti hivatalos anyagmozgás mellett egy-két féltve őrzött felvételt. Az is igaz, hogy cserében másolatot kaptam, hangmúzeumi ritkaságokat, mint például a viaszhengerről lemásolt és restaurált Kossuth Lajos XIX. századbeli hangját, vagy Móricz Zsigmond- és Tamási Áron-hangfelvételeket, még hozzá nagyon rövid idő alatt, mivel ultramodern, számítógépes archiv rendszerrel dolgoztak. Csupán a személyes, kicsiny szalaggyűjteményemből ott található az a XIX. századi *Polyfon* felvétel, amely Bernády György birtokából került a marosvásárhelyi múzeumba, és rézlemezes tüskéivel csodálatos hangon játszotta el a Liszt-rapszódíát. Ajándékba adtam az ausztrál állampolgárságú Szolanowszky Zsiga hét évig tartó, héttengeri kalandjairól szóló vallomását, az 56-os forradalom romániai elítéltjeinek túlélőivel készült összeállítást.

Ha csak tehettem, éjjel-nappal magnóval jártam volna, erre viszont csak 1989-ben kerülhetett sor, amikor egy szegedi rádiós barátomtól ajándékba kaptam egy zsebmagnót, pontosabban egy diktafont, amit a hírlapírók használnak notesz helyett. Ezzel a zajos zsebmagnóval eljutottam Bécsbe, Göteborgba, Halmstadba, Athénba, a szlovákiai Révkomáromba, ahol Európa egyetlen nagy skanzenjét építették fel, az *Európa udvart*. Bárhol jártam, mindenhol találtam magyarokat, mindenhol elhoztam üzenetüket. Akárcsak a szépséges svéd tavak között fekvő, falkenbergi menekülttáborból annak a vásárhelyi származású Keresztes Jánosnak a szívszorító történetét, aki könyvek közt vallotta be, hogy a szülőföld elhagyásával a családját is elvesztette. Svédországban kaptam mikrofonvégre Abdul Hassan neve-

zetű mérnök professzort, aki Bagdadban született, Kairóban érettségizett, egyetemi diplomát Budapesten szerzett. Akkor éppen egy angol környezetvédelmi szervezetben dolgozott, és magyarul elmesélte, hogyan vezetett élete útja Mezopotámiától Göteborgig. Akkor éppen a szentmártoni Népszínházat kísértem el Svédországba, ahol szintén nyitott magnóval jártam-keltem, és találkozhattam honfitársaimmal, a marosvásárhelyi Molnár Veres Pál lelkésszel, akinek tevékenységi területe Lundtól a Lappföldre terjedt, meg Bodoni Jánossal és Erdős Irmával, akik mind vallomást tettek a mikrofonom előtt, és ezekből a felvételekből kikerekedett egy svédországi sorozat, melynek azt a címet adtam: *A vikingek földjén...* Huszonkét műsor készült ebből is.

Az Erdélyből kitelepedett ismerőseim közül nemcsak Bács Ferencet, Tanai Bellát kerestem fel Budapesten, de Tatabányán utolértem Salló Istvánt, a nagy székely faragóművészt, abból az alkalomból, hogy megfaragta az Árpád-házi fejedelmeket juharfában, hatalmas relief formában. Sikerült találkozni az uzoni születésű Temesvári Mariettával, aki a Dobrudzsában eltöltött munkatábori évek után eljutott az Északi-sarkra, és Budán, a Bartók utcai lakásában élt. De műsorom rendszeres vendége volt a kézdivásárhelyi Jakabos Ödön, aki gyalogosan végigjárta Körösi Csoma Sándor egykori ázsiai útvonalát és képet készített a dardzsilingi síremlékről, és a Csomakőrösről magával vitt maréknyi anyaföldet a nagy Tibet-kutató sírhantjára szórta...

*

Rádiós pályafutásom befejezése előtt elvesztettem feleségemet, Katalint. Ekkor történt velem egy szívbe markolóan kedves eset. Havas Henriket személyesen nem ismertem, csupán mint vérbeli sztárriportert tartottam számon magamban. 1996. február végén, azon az estén, amikor lelkileg mélypontra süllyedtem, megszólalt az íróasztalomon a telefon, és egy női hang a nevemen szólított, és arra kért, hogy legyen pár perc türelmem, a Petőfi Rádió esti műsorának vezetője, Havas úr szeretne egy rövid interjút készíteni velem, mint rádiós kollégával, néhány szakmai és személyes kérdésben. Létrejött a kapcsolat, hallottam, amint bekonferál engem, jelezte, hogy élő-

műsorban vagyunk és hogy beleegyezem-e a telefoninterjúba. Azt válaszoltam, természetesen, bár Vásárhelyre nem jut el a Petőfi Rádió hangja. Az interjú végén a hangulatom felől érdeklődött, a válaszom után Henrik meghatódottan őszinte részvétet, vigasztalódást kívánt, meg azt, hogy mielőbb vessem bele magam a rádiózásba, mert a magunkfajta embereknek ez az igazi terápia... Akkor jöttem rá, hogy a vigasztalónak is valamikor jól eshet a vigasztalás. Azóta is csak úgy szoktunk találkozni, hogy én a fotelben, ő a képernyőn...

Azt is elmondhatom, hogy egyszer én is voltam tévékommentátor élőben. Az első székeyudvarhelyi, városi tévéstúdió, vagyis az UTV, egyenes adásban közvetítette az Orbán Balázs-szobor leleplezési ünnepségét. Befejeztem a saját rádiófelvételeimet, a tévéstáb fiatal vezetője felismert, és megkért, hogy kommentáljam az eseményt a városházán berendezett stúdióban. Saját kocsimmal utaztam Udvarhelyre, nem sürgetett az idő, elfogadtam a meghívást. Egy fotelt, egy mikrofont és egy monitort kaptam a kamera előtt, amely néha az én ábrázatomat is megmutatta a másfél órás közvetítés során. Végül is, minden különösebb nehézség nélkül sikerült információkkal eligazítani a nézőket az események és a történések között, amit arra a szerény tapasztalatra alapoztam, amelyet az udvarhelyi terepjárások alatt szereztem a négy évtized alatt. Hogy mennyire volt sikeres a szereplésem, azt sajnos nem tudom, csak azt, hogy egy üveg pezsgővel ajándékoztak meg, és megígértették velem, hogy máskor is eljövök. Megígértem.

Negyven év alatt valóban *életem volt* a rádió, annak minden gyötrelmével és örömeivel, a nyugalomba vonulásom dátumáig, 1998. április elsejéig. Végül is rádásnak még két hónapig riportozhattam, szerkeszthettem és vezethettem a szombat délutáni magazinműsort, amíg egyszer csak meg nem beszéltem kedves tanítványommal, László Edit kolleganőmmel, hogy most már itt az ideje szegre akasztani a mikrofonomat, csináljunk egy búcsúadást és stafétaátadást. Így az 1130, az 1323 és 1519-es hullámhosszon átvezetett a nyugdíjaséletbe. Néhány kedves régi hangfelvételem közül ismét műsorba iktattunk egy párat az *Aranyshalagtár* sorozatból. De addig is, hogy elvisselhető legyen a szkizofrén korszak – a hosszú tereputakon –, a mikrofon mellett mindig a tarsolyban volt a szellemi terápiát jelentő vicc, tréfa, egyszerűval az életkedv.

FOTÓALBUM
Amatőr képek a múltból

*A Marosvásárhelyi Rádió,
1958. december*

*A Marosvásárhelyi Rádió
lehallgatóantennákkal,
1989. december 30.*

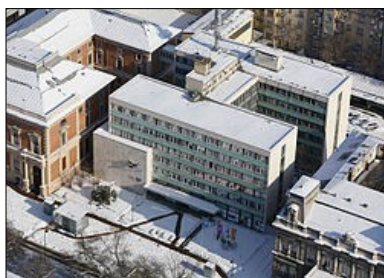
A Marosvásárhelyi Rádió ma

A Bukaresti Rádió

A TVR főépülete, itt is dolgoztam

A Magyar Rádió épülete Budapesten

Az első keverőasztal és az első adásvezető, 1958. – Asztalos Oszkár

*Felújított
vezérlőterem
Oszkával*

*Asztalos Oszkár
terepmagnóval,
1961.*

*Magnószalagvágás ollóval
és fejhallgatóval*

*Végre kész és dobozban a műsor,
1970.*

A riporter is bemondó

*A legfejlettebb munkaeszközök
egykor*

Mai keverőpult

Mai bemondófülke

Mai vezérlőterem

*Zeneszalagtár
rendben*

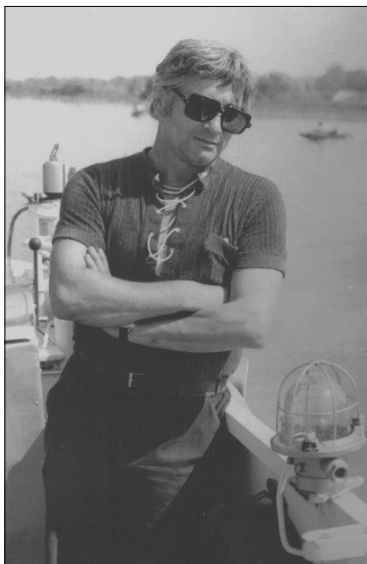

*Régi szalagtár,
részlet*

A Digitális lemeztár

A Deltában riportútton

*A riporter Mihálykó Anna
díjazott fotóművésznőt kérdi*

Ki mit tud? Sepsiszentgyörgyön – Simon Ilona válaszol

Nyáron a Hargitán

Terepen Nagy Miklós és Nagy Árpád

*IFA Vulcan – Veress Árpád,
Csíffő János és Lukács János*

*Pihenő a Hargitán
Csíffő János, Dámboiu Roland
és Veress Árpád*

Gyimesközéplok

*Riport az IFA-val a Görgényi-havasokban
Csíffő János, Veress Árpád, Aczél Ferenc*

Farsang Bölönben

Maszkurások között Bölönben – Csifó János

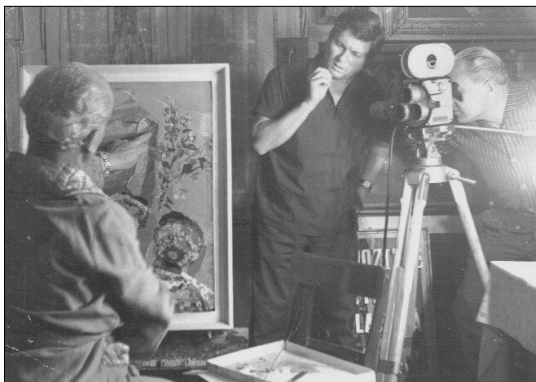

*Fotóklub a
stúdióban*

*Középen
Marx József,
legszélén a
szerző*

*Készül a Szemafor,
a közlekedésrendészeti
műsor*

*Tévéforgatás Plájás György műtermében
Dóczi Lajossal*

*Hárman az erkélyen
C. Cáltea, Csifő J. és
Gyarmati D.*

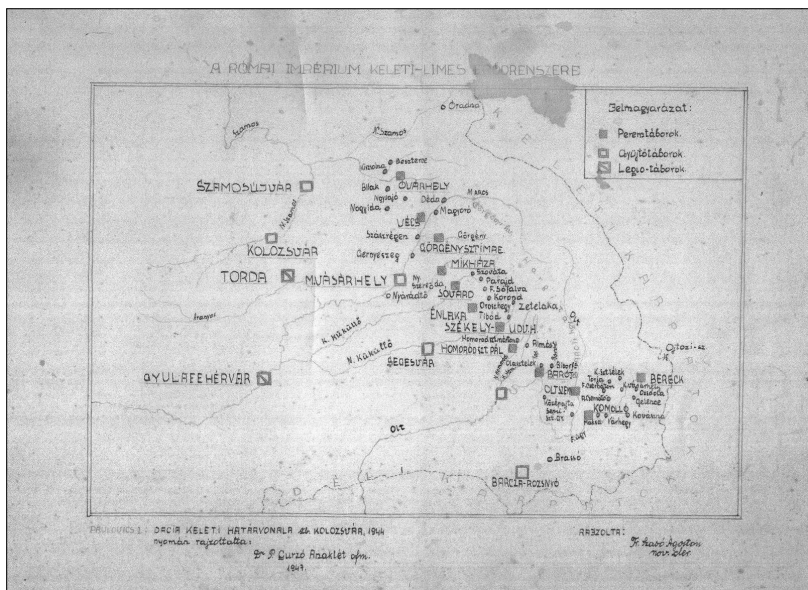

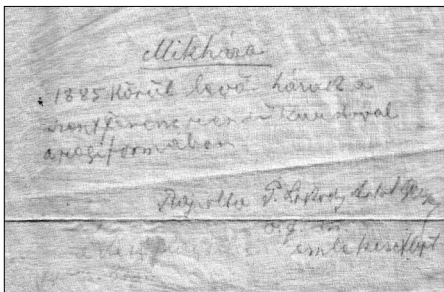
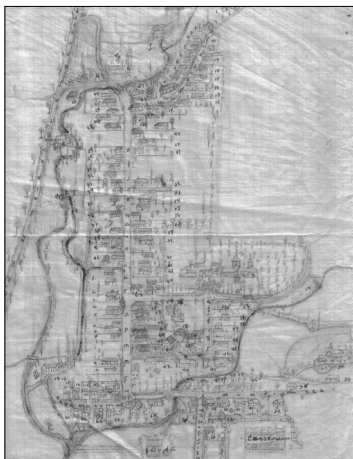
*Római kori követ talált
Csifő János és Vajna János*

*Kutatóóárok
Maroskeresztúron, 1961.*

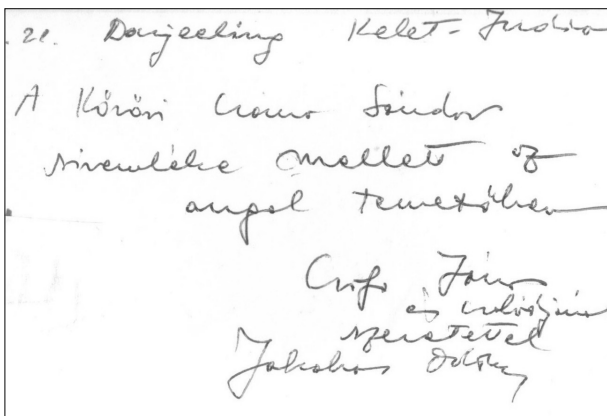
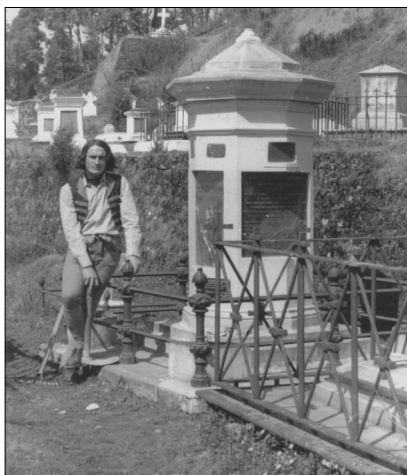
A Római Birodalom keleti határát védő erőrendszer, a limes

P. Lokody, L. Gergehy, Miskolc 1885.

Miskolc térképe 1885-ből,
barát pap rajza

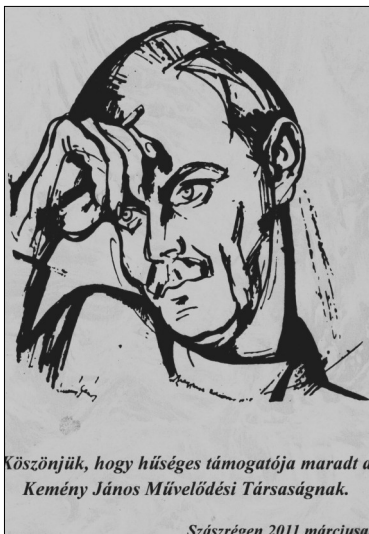
Jakabos Ödön Dardzsilingben járt
Körösi Csoma Sándor sírelméknél

Dardzsilingből
küldte
Jakabos Ödön

Kőszegi Margit

Kemény János báró

*Franyó Zoltán
és felesége, 1997.*

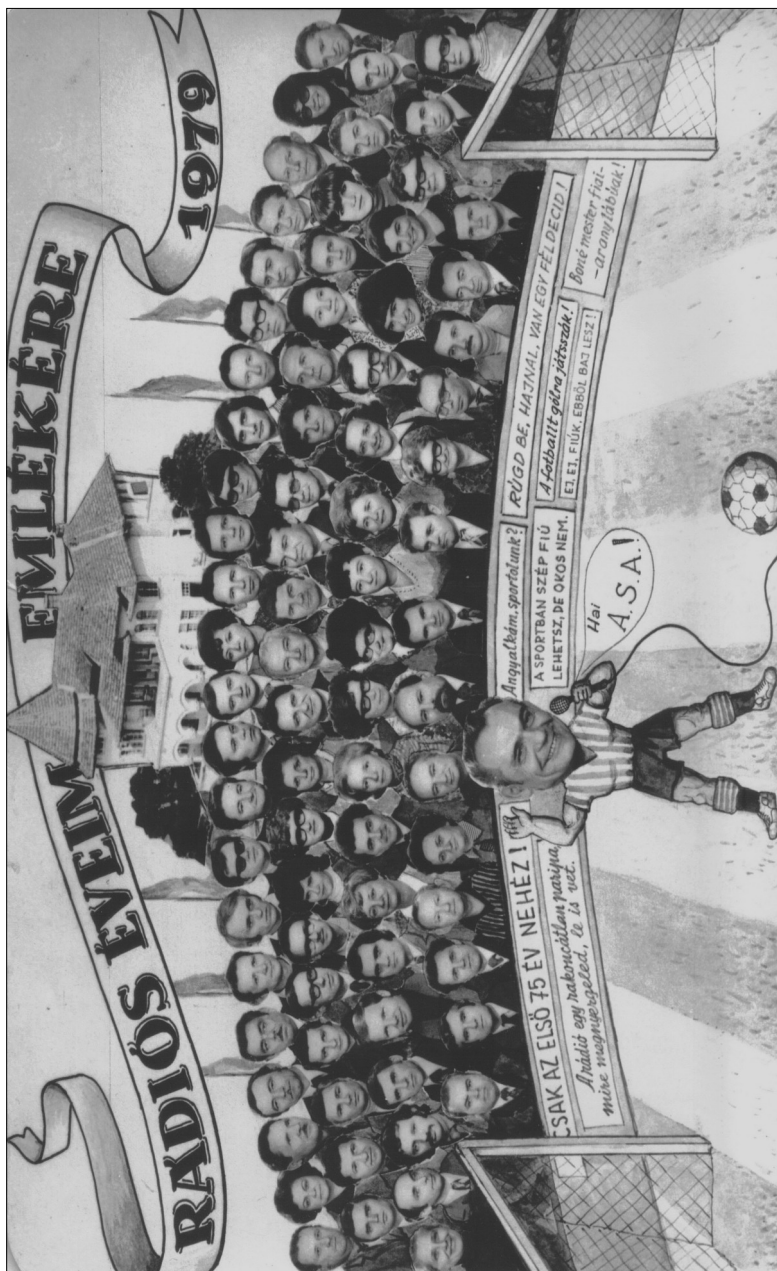
*A Vastaps vendége volt Sebestyén
Livin, fellépett
Balogh Dénes és
Cseh Judit.
A báttérben Csifó
János*

*Lukács János,
a legendás folk-
lórímádó szédít
benniünket*

Lukács Jánost ugratom

Emlékfotó 1979-ből, köszönet Sodás Árpád

Első sor	II. sor		III. sor	IV. sor
1 Kiss Attila	sofőr	fűtő	1 Fábrián Eliza	1 Neagu Ștefan
2 Boros Mária	gépirónő	reporter	2 Pogăceanu Cornel	2 Rusu Vasile
3 Dudas Adrien	sofőr	riporter	3 Suciu Mihai	3 Nan Tiberiu
4 Gyarmati István	sofőr	riporter	4 Caltea Corneliu	4 Kovács István
5 Portik Vilmos	sofőr	redactor	5 Marica Valentin	5 Gombos Olivia
6 Dâmboiu Roland	technikus	zeneszerkesztő	6 Todea Tarfin	6 Gidófalvi Zoltán
7 Kacsó Tibor	technikus	zeneszerkesztő	7 Magos Éva	7 Oroján Sándor
8 Nagy Lajos	technikus	zeneszerkesztő	8 Morariu Romeo	8 Sebestyén Liviu
9 Schwartz Viktor	technikus	crainic	9 Róth Erzsébet	9 Șerban Melinte
10 Szekrényi Tibor	technikus	redactor	10 Hudák Anna	10 Panajoth Margit
11 Solyom László	technikus	nyug. szerkesztő	11 Keresztes Panna	11 Lukács János
12 Marton Marika	technikus	riporter	12 Mihalache Viorica	12 Nagy Miklós
13 Asztalos Oszkár	technikus	riporter	13 Brassai Magda	13 Magos Dénes
14 Szász András	riporter	riporter	14 Antal Edit	14 Preotu Eugen
15 Gyárfás Éva	technikus	riporter	15 Gáspár Sándor	Hiányzik:
16 Mera Lucian	technikus	szerkesztő	16 Jászberényi Emese	Gyéresi Mónika
17 Moldovan Ioan	kapus	redactor	17 Szemerjai Zsuzsa	Mihai Eleonora
18 László Gyula	technikus	redactor	18 Lázár Éva	Pascu Gheorghe
19 Harkó Antal	technikus	redactor	19 Tófalvi Zoltán	Buzoianu Dumitru
20 Bartha Elemér	portás	redactor	20 Deák Mária	zene szerk.
21 Nagy György	nyug. portás	redactor	H. Vacar Gheorghe	Vári Marianna
22 Szővérfi Katalin	kézbefűtő	magaziner	H. Sava Ioan	Járai F. Kati
23 Személy Mihály	fűtő	red. muzikal	H. = hiányzik	Kilyén Attila
			SOÓS ÁRPÁD OSZTÁLVezető KÖZÉPEN A PÁLYÁN	
			Összesen 91 személy dolgozott a rádióban 1979-ben	

Megszűnés előtti utolsó emlékfotó, 1988. októberre

Száműzöttek találkozója 1988-ban, 1. kép

Száműzöttek találkozója 1988-ban, 2. kép

Riport a Budai Várban
 2. Czine M., 3. Farkas Á., 5. Csifó J., 7. Püski S.

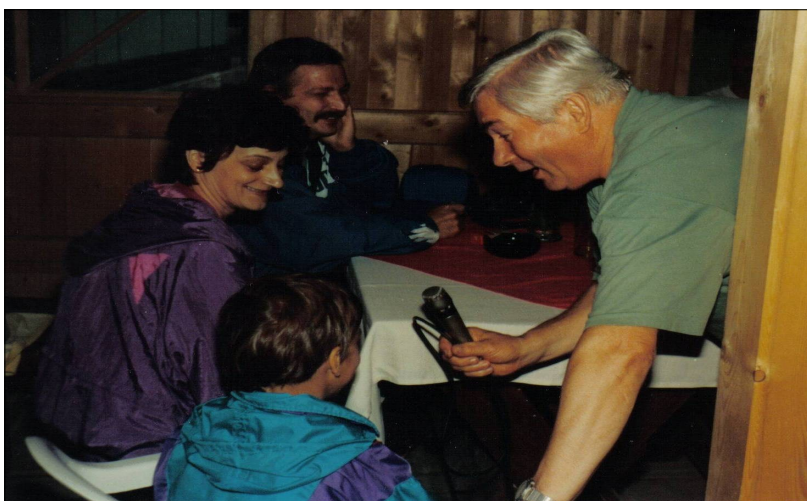

Györffy Zoltán alfalvi mérnök

Tusnád

Fürdőshow-ban a Gruppenbecc: Nagy I., Kárp Gy., Kilyén L., Szélyes F.

Tusnádfürdő

Fürdőshow, egyenes adás

*Zárókép, a nyugdí-
jazás*

*Borbély Melinda,
Jászberényi Emese,
Gyarmati Dénes
és a szerző*

A Nívódíj

*2008. szeptember
21-én a szászhegyi
kastélyban*

Nívódíj laudáció után

*Nagy Miklós,
Csifó János,
Jászberényi Emese,
Karácsonyi Zsigmond,
Ambrus Attila*

Nívódj-örömök. Gyöngyi, Emese és Jancsi

Nívódj. Miki súg valamit

A Csifő család: Apa, Anyu, Jancsi, Jenő, Miki, Lujzi 1950-ben

A Csifő testvérek érettebb korban

Életfa Csifő utódokból Szlovátán

*A riporter
bokizott is
Gyergyóban,
1952-ben*

*A riporterek a
focit is szerették...*

*A riporter
Csehov színész
is volt 1958-ban*

Komunk István, Maler Lajos, Csáki János, Molnár Emília, Mócskó Rózsa, Buda László, Ertlé
 Kiss Gábor, Fogarassy György, Adorján István, Szabó János, Herczeg Róza, Lőrincz
 Pál, Farkas József, Székely Anna, FERENCZI István, Csifó János, Székely Ferenc,
 Balint Emil - Miskolc 1955-56 - a színházban, Székely Rózsa

A riporter a színpadon is járt két év

*A Bolyai Egyetem egyesítése a Babeş Egyetemmel.
 Középen N. Ceauşescu, hátul középen Szabédi László*

*A riporter és dr. Ács János
hadfi is volt – Belényes, 1956*

Csuka fogás Maliúcnál a Deltában

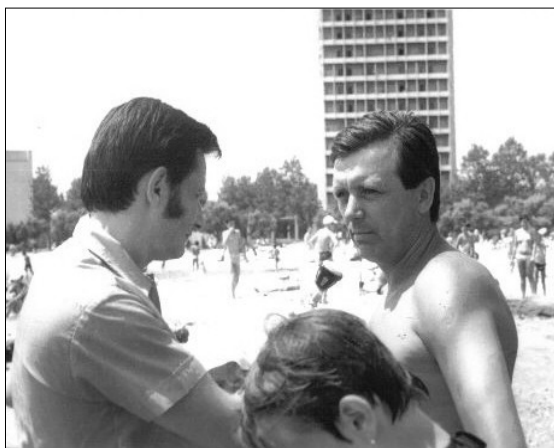
Ez már nem borgász mese

*A Ritz-fürdő
pallóján*

*A Ritz-fürdő
csónakkal*

*Ágoston Vilka,
riport a tengerparton*

Riport a kerítés fölött

Jánosok, a heccmesterek (Csifó János, Vajna János)

Készül a könyv

Köszönet mindazoknak,
akik segítettek emlékezni, támogattak dokumentumokkal és fotókkal. Köszönet Jászberényi Emesének, Vajna Jánosnak, Szász Attila Rádió aligazgatónak, István Kati zeneszerkesztőnek, Mirela Moldovan igazgatónak, Asztalos Oszkárnak a fotófelvételeiért, Csiszár László grafikus és elektronikus szerkesztő társamnak.

A szerző.

TARTALOM

ELŐSZÓ

A szerző szava 5

A szerkesztőé a szó 9

EGY KIS TÖRTÉNELEM

A romániai rádiózás 11

Rádiótörténeti visszapillantás 13

Bezzeg a mi időnkben 26

EGY KIS MŰHELYTITOK

Hogyan készül a rádióműsor?..... 28

Üzemi ajándékmuzsika 37

A malamberki nótafa 43

MEGY A MAGNÓ VÁNDORÚTRA

A nagy staféta interjúlánc..... 52

A sorozat elindult Pongrácz Antallal..... 56

Bözödi György 60

Demény Lajos történész 63

Franyó Zoltán..... 67

Kós Károly..... 72

Lakatos István, a muzikológus 81

Krizsánné Csikós Antónia festőművész 86

Beszélgetés dr. Metz István nyugalmazott orvossal 89

Zeno Vancea zeneszerző 92

Szabó Lajos 94

LAPOK EGY EMLÉKKÖNYVBŐL 98

RIPORTOK, INTERJÚK, JEGYZETEK

A száznegy éves Györgyffy György..... 128

A közlegény koffézik 132

Csak nézem a tévét 135

Erdős Irma újra itthon	139
Farczádi Elek heraldikaprofesszor.....	148
Marosvásárhelyen járt Ferencz József	151
Filep Sándor tanár úr	154
Jakabos Ödön Dardzsilingben járt.....	156
Kemény János báró, író.....	158
Madaras Gábor nyugdíjas lett.....	162
Beszélgetés Dan Cernavodeanu professzorral	165
Mikrofonnal a csángók között.....	170
Mikrofonnal a kamera előtt	179
Marosvásárhely–Baziaș–Marosvásárhely	194
Nagy Imre Zsögödön pajtát festeget.....	197
Orosz repülőgép Athén fölött.....	200
Sipos Lajos tanár úr	204
Soós Jóska polgármesterre emlékezett Sanyi bácsi	209
Nyolcvanéves Tarr Laci.....	211
Tamás Ferenc, mindenki Fricije.....	216
Csorba András portré	219
Varságon januárban	223
EGY KIS RÁDIÓS ÉLETKÉP	
Amikor hívat a főnök	227
A toll után mikrofon.....	234
A halk szavú Laci	238
AMIKOR BISOLYOGNAK A RIPORTEREK	
Székelyek közt román mikrofonnal	243
Riport a kecskeszálláson.....	244
Mezőzáhon a halastónál.....	247
Diszkrimináció a szállodában	248
Dudi, akit csak Fittipaldinak becéztünk	249
Amikor szemből fúj a Nemere.....	251
Ditró és Alfalu, pecázás a Marosban	255
Siker Fitódon	257

A fekete macsek és a szilvórium	259
Ha esetleg küldenének valamit	263
Sziszegő kézigránát	264
Felszabadító szovjetek Szatmáron	266
Zötyög terepjáró.....	269
A folklórimádó Lukács Jancsi.....	272
Zenei barchobázás	274
Lefényképeztem az ufót.....	277
Náci bácsi a tévében	279
Telefonrébusz	284
MOSOLYGÓ THÁLIA	
Vargha Józsi bácsi szalonnát vág	287
Kőszegi Margit és Borovszky Oszi meg a kutya....	289
Bedő Ferenc nyílt színi tapsot kapott.....	293
Técsi Sándor, Borbáth Ottília, Robert de Niro és Florin Piersic...egy sztori négy szereplő	295
Tarr László emlékei közt kutatok	297
Sarlai Imre pénzügyi trükkjei	301
Bessenyei Ferenc és a vásárhelyi rádió	303
Gyarmati Pityu esetei.....	305
Lantos Béla beszédtechnikát tanít rádiósoknak	307
Seress Rezső levelét megírta Vásárhelyre.....	311
Egy kép négy színészkirállyal.....	313
Tompa Miklós színházalapítói emlékeiből.....	318
Tompa Miklós utolsó nyilvános fellépése.....	319
TARTOZOM EGY VALLOMÁSSAL	
Életrajzi visszatekintő	325
Egy kiegészítő vallomás.....	336
MELLÉKLET	
Fotóalbum.....	345
Hangos melléklet, hangok a szerző magángyűjteményéből CD-n	

A CD-MELLÉKLET TARTALMA

A székelyderzsi szalonnás torony	Faragó József néprajzkutató, 1980
Az első kabarészignál	Farczádi Elek tanár
Az utolsó kalapkészítő Kézdivásárhelyen	Filep Sándor Bernádyra emlékezik
Bálint Jenő urológus főorvos	Franyó Zoltán író, költő, 1977
Bartha János nyelvművelő	Gazda Klára etnográfus
Benkő Samu művelődéstörténész	Györgyffy György 103 esztendő, Szakadát
Bernády György születésének 130. évfordulója	Györkös Mányi Albert festőművész
Bethlen Gábor agrármérnök	Hunyady László szobrászművész
Binder Ildikó pszichiáter, főorvos	Huszár Sándor író
dr. Binder Pál brassói tanár	Incze János festőművész, Dés
Bónis Johanna muzeológus	Jakabos Ödön Kelet-kutató
Bözödi György író, költő	Józsa János korondi keramikus
Csorba András színész, 1978	Kányádi Sándor költő
Csőgör Lajos OGYI rektor	Kemény János író
Dóczi Pál egyetemi professzor	Kónya Ádám muzeológus, 1975
Elekes Róza libáni székely özvegy	Kós Károly író, műépítész
Emlékműsor, László Edit Csífi Jánossal	Kőszegi Margit Borovszkyra emlékezik
Erdős Irma Svédországban	Kőszegi Margit élmények, anekdoták
Fábián Péter korondi taplósapka-készítő	Lakatos István muzikológus
	Lám Erzsébet, Lám Béla író lánya

Lendvay Éva újságíró, költő	Sipos Lajos tanár Bernádyról
Madaras Gábor népdalénekes	beszél
élete	Sövény Elek képzőművész, 1975
Mattis János festőművész	Spielmann József egyetemi tanár
Metz István belgyógyász, 1975	Sütő András író, 1977
Molnár István muzeológus,	Szabó Lajos író, rektor
Székelykeresztúr, 1976	Székely János író a rádióról
Náci bácsi a tévében, tréfa	dr. Szikszai Jenő, Brassó
Nagy Sándor Kántor kellékes,	Szilágyi Domokos költő, 1975
1980	Tamás Ferenc színész
Olosz Lajos költő, 1975	Tarr László színész
Páll Lajos festő, költő, Ko-	Temesvári Mariett I.
rond 1976	Temesvári Mariett II.
Páll Sándor főlevéltáros	Tompa Miklós rendező
Plugor Sándor festő, 1975	dr. Wagner István biológus
dr. Pongrácz Antal, I-II., 1975	Zeno Vancea zeneszerző
Ráduly János költő, 1983	Zolcsák Sándor, Porzolt Bor-
Sinka Károly, évfolyamtalál-	bála, festő házaspár
kozó az éterben	Zrínyi Endre muzeológus

ÉS MENT A MAGNÓ 9 ÉV ÉS 185 NAPIG...

Pontosan 444 alanyt kerestünk fel 1975. április 5. és 1982. január 12. között, mégis 434 interjú készült, mert volt többszemélyes beszélgetés is. A hét riporter Máramarosszigettől Konstancáig, Temesvártól Jászvásárig, Craiovától Nagyváradig, az egész országot bejárta, nagyjából 18500 km-t, ponyvás terepjárón, vonaton, repülőn, hajóval, lovasszekérrel, 4350 perc anyagot adásba téve. Az elkobzott szalagtárat kis csapatommal visszaszereztem Zsiláváról, a megmenekült 350 aranyzalagtári anyagot az utódok már CD lemezre írták és megy tovább a Magnó, Gáspár Sándor és László Edit jóvoltából. Jó utat kollegák! Ha átlapozzák a könyvecskét, bepillantást kaphatnak a rádióműsorok, no meg a riporterek sokszínű életébe.

Nagy szeretettel, a Szerző: Csifó János.